

## Сураи Оли Имрон

Сураи 3-юми Қуръон буда, дар Мадина нозил шуда,  
аз 200 оят иборат аст.

### **Бисмиллāҳи-р-Раҳмāни-р-Раҳīm**

«Оли Имрон» ном бурдани ин сураи муборак барои он аст, ки дар он қисса ва фазилати Имрон, ки ӯ падари Марям (а) буд, зикр мешавад.

Аксари мардуми диндор, қатъи назар аз он ки дар кадом дине бошанд, медонанд, ки Марям модари Исо (а) аст. Фазилати сураи мазкур, чуноне ки Аннавос бинни Самъон ривоят мекунад, дар он аст, ки номбурда меғӯяд, аз Расулulloҳ (с) шунидам, ки гуфтанд: **«Рӯзи қиёмат чун Қуръону аҳли онро, ки ба Қуръон амал кардаанд, оварда шаванд, пешопеши онҳо сураи “Бақара” ва “Оли Имрон” меоянд»**. (Муслим).

Сураи “Оли Имрон” дар Мадинаи Мунаввара нозил шуда, баъди сураи Бақара аз сураҳои дарозтарини Қуръон ба ҳисоб меравад. Сураи муборак ба рукнҳои асосии шаръӣ аҳамият дода, хусусан ба рукни ақидавӣ, бо овардани далелҳои шаръӣ аҳамияти ҳосе медиҳад. Яъне барои ваҳдонияти Аллоҳтаъолоро доништан далелҳои асосии шаръиро пешниҳод сохта ва дар идомаи он хусусан далелҳои ба ҷиҳод дар роҳи ризои Аллоҳ далолаткунандаро пешкаши хонанда мегардонад. Барои исбот кардани ваҳдонияти Аллоҳтаъоло ва ҳақ будани пайғамбарии Муҳаммад (с) ва росту дуруст будани Қуръон дар ин сура оятҳои нозил шудааст, ки он шубҳаҳои, ки аҳли китоб алайҳи Ислому Қуръон ва фаъолияти Муҳаммад (с) зоҳир намуданд, рад мекунад. Ин ҳақиқат аст, ки сураи “Бақара” аҳволи гурӯҳи аввали аҳли китобро, яъне яҳудиёнро дар бар гирифта, он нияти ҳабисе (нопоке), ки онҳо дар барои Ислому муслимин доштанду онро пӯшида нигоҳ медоштанд, зикр менамояд. Дар баробари ин сураи “Оли Имрон” аҳволи гурӯҳи дигареро аз аҳли китоб, ки онҳо (насор) дар шаъни Исо (а) ҷидол намуда, ӯ (а)-ро Худо

мешумориданду рисолати Пайғамбари охируззамон (с) ва Қуръонро инкор доштанд, дар бар мегирад. Тақрибан нисфи сураи “Оли Имрон” аз аҳволи онҳо сухан мекунад.

Ин сура ба он шубҳаҳое, ки гурӯҳи дувуми аҳли китоб доранд, равшанӣ андохта, алайҳи онҳо бо далелҳои равшану раднопазир муборизаи беамон мебарад, хусусан зидди он шубҳаҳое, ки аҳли китоб атрофи ҳоли Марям (а) ва Исо (а) доранд. Баъзе ишораҳо ва таҳрифоти яҳудиҳо ҳам зимни чунин далелҳои раднопазир меояд ва мусалмонҳоро аз макру дасисаҳои аҳли китоб барҳазар мекунонад. Баъдан баъзе аҳкоми шариатро мисли фарз будани ҳаҷ, дар ҳолатҳои махсус фарз будани ҷиход, ҳаром будани судхӯрӣ ва ҳукми шахсонеро, ки монеъуззакотанд, баён мекунад.

Дар ин сура бо таври васеъ аз ғазоҳо (ҷангҳо) мисли ғазои Бадр, ғазои Уҳуд ва дарсу ибрат гирифтани муъминҳо аз чунин ғазоҳои ибратбахш сухан меравад. Дар ҳақиқат, муъминон дар ғазои Бадр нусрат ёфтанду дар ғазои Уҳуд шикаст диданд. Сабаби шикаст ёфтани муъминон дар ғазои Уҳуд дар он буд, ки онҳо дар иҷрои амри Расулуллоҳ (с) бепарвогӣ зоҳир намуда, бо фикри худашон ба иҷтиҳоди хато роҳ доданд. Ин нофармонии онҳо аз Расулуллоҳ (с) сабаб шуд, ки муъминон аз кофирону мунофиқон калимаҳои таҳқиромезу дашномҳои бисёре шунаванд. Аммо ҳамаи ин ҳикмати Аллоҳтаъоло буд, ки бо чунин дарс онҳоро иршод фармуд ва сафи муъминонро аз чунин соҳибони дилҳои фосид, покиза намуд. Дар шаъни нифоқ ва мунофиқҳо ва собиту устувор будани муъминон дар ҳимматашон низ, сухан мекунад. Баъдан сураи муборак бо баён намудани якчанд мисолҳои муҳим, ки бар вучуди Парвардигори Холиқу Ҳаким далолат мекунад, аз он ҷумла, дар маҳкаму устувор будани осмонҳо ва Замин ва аз аҷоибот ва сирҳо, ки дар онҳост, инсонро водор ба фикру андеша намуда, ба поён мерасад.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

**Бисмиллаҳи-р-Раҳмани-р-Раҳим.**

*Оғоз мекунам ба номи Худованде ки беандоза меҳрубону бениҳоят бораҳм аст.*



**Алиф, Лāmм, Мӯм.1.**

*1. Алиф, лом, мим (маънои ин ҳарфҳоро танҳо Худованд медонад).*

Хонандаи ҳушманд, инро бояд бидонӣ, ки Қуръон дорои 114 сура аст. Аз ин 83 сураи он дар Маккаи мукаррама ва 28 сураи он ба истиснои баъзе оятҳои онҳо дигар ҳама дар Мадинаи мунаввара нозил шудааст. Аз 114 сура 29 сураи он бо ҳарфҳои аз ҳам ҷудо, ки нисфи 28 ҳарфи алифбоист, оғоз шудааст.

Мисли: ي, ه, ح, ن, م, ل, ق, ك, ع, ص, ط, س, ر, ا.

Сабаб чист, инро Аллоҳ медонад. Ояти 1-уми ин сура аз ҷумлаи муташобихот (сир) буда, валлоҳу аълам, далолат бар он дорад, ки Қуръони карим чунин муъҷизаест, ки аз ҳарфҳои ҳиҷоие, ки ба мардум шиносанд, муназзаму мураттаб шудааст. Локин мардум наметавонанд бо истифода аз ин ҳарфҳои ҳиҷоии оддӣ чунин китоби то охири дунё пояндаро тартиб дода тавонанд. Дигар ин ки шарҳи чунин оятҳои муташобех (сир) дар аввали сураи “Бақара” гузашт, иншоаллоҳ, хонандаи бо ихлос мақсади худро бо мутолеъа аз он қонеъ гардониди метавонад.

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ

**Аллоҳу лā илāҳа иллā Ҳува-л Ҳайюл Қаййӯм.2.**

*2. Аллоҳ Худоест, ки ҳеҷ маъбуде (сазавори ибодат) нест, магар Ӯ, зиндаву поянда (ва тадбиркунандаи олам) аст.*

Сабаби нузули ин оятро баъзе аз муфасссирони олиқадр чунин ривоят кардаанд: «Чанд нафаре аз масеҳиёни қabilaи Наҷрон ҳамчу намоянда барои таҳқиқи дини Ислом ба Мадинаи мунаввара

назди Расулulloҳ (с) омаданд ва онҳо бо Расулulloҳ (с) дар шаъни Исо (а) оғози сухан намуданд. Расулulloҳ (с) онҳоро аввалан ба гаравидан ба дини Ислом даъват намуд. Онҳо дар ҷавоб ба Расулulloҳ (с) гуфтанд: “Мо пеш аз ту Ислом оварда, таслими Худованд шудаем. “Пайғамбар (с) ба онҳо гуфт: “Шумо чӣ хел Ислом овардаед, ки амалҳоятон хилофи дини Ислом аст, барои чӣ Исо (а)-ро писари Худо мегӯед ва салибро парастии мекунед?” Онҳо гуфтанд: “Агар Исо писари Худо набошад, пас падари Ё кист?” Расулulloҳ (с) ба онҳо гуфт: “Эътиқоди мо ва шумо ин аст, ки Аллоҳ зотест, ки Ёро фано мумкин нест. Исо (а) чӣ хел Худо бошад, ки худатон ҳастед, ки мегӯед, Исо (а) мисли дигар инсонҳо меҳӯрад, менӯшад, қазои ҳоҷат мекунад, хоб мекунад, бедор мешавад? Оё Худованд аз чунин корҳо муназзаҳу пок нест? Шумо мегӯед, ки Исо (а) писари Худост, ҳол он ки писар бояд монанди падар бошад. Шумо медонед, ки Аллоҳ соҳиби тамоми оламҳост, тасарруфи ҳамаи онҳо ба ихтиёри Ёст. Ризқу рӯзидиҳанда ҳам Ёст. Чунин сифат дар Исо (а) нест-ку? Пас ё чӣ хел писари Худо будааст?” Ҳама насронӣни аз Наҷрон омада сукутро ихтиёр карда, аз назди Расулulloҳ (с) рафтанд. Дар аснои мунозира Расулulloҳ (с) маънои ояти мазкурро ба он масеҳиён гуфт ва дар давоми сухан фикри худро илова намуд, ки шахсе, ки натавонад фанои худро идора кунад, пас Ё дигаронро чӣ гуна нигоҳ медорад? Баъди ин ҳодиса ҳаштоду чанд ояти ин сураи карим нозил шуд. Нахустин ояти он дар шаъни Аллоҳтаъоло мефармояд, ки Ё таъоло чунин зотест, ки ғайри Ё Парвардигоре барои махлуқот нест, ғайри Ё ягон зоте лоиқу сазовори парастии барҳақ нест. Ё таъоло чунин зотест, ки доимо боқист, Ё ҳаргиз намемирад. Доимо дар тадриқи шуъни дунё ва охирати махлуқоти худ қоим аст. Валлоҳу аълам.

Ояти зер сифати дигаре аз сифатҳои Парвардигорро эзоҳ медиҳад.

نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَأَنزَلَ

التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ

**Наззала ӯалайка-л-китаба би-л ҳаққи мусаддиқа-л ли ма  
байна ядайҳи ва анзалаат Тауроа ва-л-Инҷил.3.**

**3. Ин Китобро ба ростӣ бар ту фуруд овард, ки бовардоранда аст он чиро ки пеш аз вай аст. Ва фуруд овард Таврот ва Инҷилро –**

مِنْ قَبْلُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَأَنْزَلَ الْفُرْقَانَ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِعَايَةِ اللَّهِ لَهُمْ

عَذَابٌ شَدِيدٌ وَاللَّهُ عَزِيزٌ ذُو أَنْتِقَامٍ ﴿٤﴾

**Миғ қаблу ҳуда-л ли-н-нāси ва ағзала-л-Фурқон. Инна-л-лазӯна кафарӯ би āйāтиллāҳи лаҳум ѓазāбуғ шадӯд. Валлоҳу Ѓазӯзун Зунтиқом.4.**

**4. пеш аз ин барои ҳидояти башар. Ва Фурқон (фарққунандаи миёни ҳаққ ва ботил)-ро ҳам фуруд овард. Ҳаройина, касоне ки ба оятҳои Худо кофир шуданд, онҳоро азоби сахт ва Аллоҳ голибу соҳибинтиқом аст.**

Яъне, Ё таъоло чунин зотест, ки Қуръонро бо чунон ҳуҷҷатҳои мустаҳкаме барои ту, ай Муҳаммад (с), фиристонд, ки дар он ҳуҷҷатҳо ҳеҷ шубҳае нест. Қуръон чунон китобест, ки ҳамаи китобҳои пеш аз худ нозилшударо, мисли Таврот, Инҷил тасдиқ дорад. Яъне пеш аз Қуръон Худованди карим муносиби ҳар вақт, китобҳои бузургеро, мисли Забур, Таврот ва Инҷил барои ҳидояти Бани Исроил фиристода буд.

Хулоса, Аллоҳтаъоло ҳама китобҳои осмониро, ки ҳақро аз ботил ҷудо мекарданд, аз он ҷумла Қуръонро фурӯ фиристонд. Хусусан Қуръон он масъалаҳоро, ки яҳуду насоро дар онҳо ихтилоф доштанд, ҳақро аз ботил ҷудо намуда, бо ҳубӣ баён намуд. Ононе, ки ба ҳамаи ин китобҳо имон овардаанд, ҳидоятёфтагонанд. Акнун шахсоне, ки ин оятҳои илоҳиро инкор намуда, онҳоро ботил ҳисобиданд, бо пайғамбарон ҳилоф намуданд, бидуни муҷозот намонанд, дар охират барои онҳо азоби сахти алампнок омода шудааст. Зеро Худованд чунин зотест, ки ҳамеша дар ҷамии корҳо ва ваъдаҳои худ голибу пирӯз буда, шахсонро, ки амалҳои бадро анҷом додаанд, сазои мувофиқдиҳанда аст.

إِنَّ اللَّهَ لَا تَخْفَىٰ عَلَيْهِ شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ ﴿٥﴾

**Инналлоҳа лā яхфā њалайҳи шай-уғ фи-л арғи ва лā фи-с-самāъ.5.**

**5. Ҳаройина, Худо Зотест, ки на дар Замин ва на дар Осмон чизе бар вай пӯшида намоннад.**

Зимни ин оят Аллоҳтаъоло сифати дигарашро маълум намуда фармудааст, ки ӯ таъоло чунин зотест, ки дар ҳақиқат ҳар чӣ дар осмону Замин ва байни онҳо ҳаст, хоҳ кӯчак аст, хоҳ бузург, бар ӯ махфӣ намоннад. Илми ӯ таъоло ҳамаи онҳоро ихотақунанда аст. Хонандаи ҳушманд, чунонеки қаблан гуфтем, ҳаштоду чанд ояти ин сура баъди мунозираи насронӣёни қабिलाи Начрон бо Расулulloҳ (с) нозил шудаанд, ҳамаи он оятҳо сифатҳои Павардигорро чунон баён мекунам, ки ин сифатҳо дар ҳазрати Исо (а) нест. Зеро Исо (а) илми ихотақунандаи ҷамии оламро надошт. ӯ (а) он чиро медонист, ки Аллоҳтаъоло ба ӯ (а) омӯхта буд. Начрониҳо ҳам ба ин эътироф доштанд. Локин мутаассифона, боз Исо (а)-ро Худо, баъзеашон писари Худо ё яке аз Худоҳои сегона мегуфтанд. Ҳол он ки Худо якка ягона асту ҳеҷ махлуқ монанди ӯ нест.

هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي الْأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَاءُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ

الْحَكِيمُ ﴿٦﴾

**Ҳува-л-лазӣ юсавирукум фи-л-арҳāми кайфа яшāъ. Лā илāҳа иллā Ҳува-л Ђазӣзул Ҳакӣм.6.**

**6. ӯ Зотест, ки шуморо дар раҳм (бачадон)-ҳо, чуноне ки хоҳад, сурат мебандад. Ҳеҷ маъбуде бар ҳаққ нест, магар ӯ голибу боҳикмат аст.**

Аллоҳтаъоло дар ин оят хабар додааст, ки ӯ таъоло зотест, ки дар батни модарон шуморо чихел, ки хоҳад, писар ё духтар, зебо ё зишт, меофарад ва сурат мебандад. Пас фақат зоте, ки соҳиби чунин корҳост, Илоҳ (Маъбуд, Худо) шуда метавонад ва ягона ӯ сазовор аст, ки бешарик парастаида шавад. Шахсе, ки дар ториқиҳои батни модар чанде истаду монанди дигар кӯдакон

таваллуд шавад, мисли кӯдакон хӯраду нӯшад ва ғайра, чӣ гуна Худо, ё писари Худо шуда метавонистааст? Албатта, гӯяндагони ин сухан бисёр гуноҳи калонеро муртакиб шудаанд. Давоми оят мефармояд, ки Ў таъоло дар сунъи (санъати) худ ғолиб аст, метавонад фарзандро аз омезиши падару модар, ё бе падар, чунонеки Исо (а)-ро халқ кард, халқ кунад. Ин аст маънои “Ал-азиз”. Албатта, Ў таъоло дар корҳои худ бисёр устуворкору боҳикмат аст. Ҳамаи махлуқро мувофиқи ҳикмату иродаи худ халқ мекунад. Ин оят алайҳи насронииён эътирози сареҳ аст, ки онҳо Исо ибни Марям (а)-ро писари Худо гуфтанд. Ҳол он ки чуноне ки фаҳмидем, Исо (а) мисли дигар инсонҳо махлуқ аст, чихеле, ки Аллоҳ хост, Ў (а)-ро дар шиками модар сурат баст. Шахсе, ки аз модар таваллуд мешавад, чӣ гуна Худо, ё писари Худо мешавад?

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ

الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَبَهَ

مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ

وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ ءَامَنَّا بِهِ كُلٌّ مِّنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ

إِلَّا أُولَٰئِكَ ۚ

**Ҳува-л-лазӣ анзала ъалайка-л китāба минҳу айāту-м муҳкамātун ҳунна умму-л китāби ва ухару муташāбиҳāt. Фа амма-л-лазӣна фи қулӯбиҳим зайғун фа яттабиъӯна мā ташāбаҳа минхубтиғā-л-фитнати вабтиғā таъвīлиҳ. Ва мā яъламу таъвīлаҳӯ иллаллоҳ. Ва-р-росиҳуна фи-л ълми яқулӯна āманнā биҳи куллу-м мин ӯинди Раббинā. Ва мā яззаккару иллā улу-л-албāб.7.**

7. Ў Зотест, ки бар ту Китобро фуруд овард, баъзе аз оятҳои Он мӯҳкам (равшан)-аст, онҳо асли Китобанд. Ва баъзе аз он оятҳо муташобеҳот (сир)-анд. Пас, касоне, ки дар дилҳояшон қачист, барои талаби фитна ва барои талаби

*таъвили (мурод)-и он онро пайравӣ мекунад ва (ҳол он ки) таъвили онро ба ҷуз Аллоҳ касе наметонад. Ва собитқадамони дар илм меғӯянд: имон овардем ба ин муташобеҳ, ин ҳама аз назди Парвардигори мост ва пандназир намешаванд, магар соҳибони хирад.*

Дар маънои ин оят Аллоҳтаъоло Ҳабиби худ (с)-ро хитоб намуда мефармояд, ки ай Муҳаммад (с), Ӯ таъоло чунин Зотест, ки Қуръони каримро барои ту фиристодааст. Баъзе оятҳои он китоб мӯҳкаманд, яъне маънои онҳо ошкор ва маълуманд, мисли оятҳое, ки ба ҳалолу ҳаром далолат мекунад, барои фаҳмиши онҳо ба луғату дигар васила эҳтиёҷ нест.

Чунин оятҳо дар Қуръони карим аслу асоси Қуръон ҳисоб мешаванд. Навъи дигаре аз оятҳо дар Қуръони карим вучуд дорад, ки онҳоро муташобихот (сир) меғӯянд. Яъне назди бисёре аз мардум бар маънои хосе далолат кардани онҳо шубҳа аст. Яъне далолати онҳо эҳтимол дорад, ки мувофиқи оятҳои мӯҳкам бошад ва мешавад, ки ба монандии лафзу калимаҳои онҳо нигоҳ накарда, маънои дигареро дошта бошад. Пас агар шахсе мехоҳад оятҳои муташобеҳро тафсир кунаду маъно диҳад, бояд, ки он маъноро муқоиса ва таҳлил бар маънои оятҳои мӯҳкамот кунад. Дар чунин сурат ӯ ҳидоят ёфтааст. Агар на, ҳуди муташобихотро мустақилан маъно диҳад, ки чунин маъно дар оятҳои мӯҳкам ёфт нашавад, дар ҳақиқат чунин шахс гумроҳ аст.

Аз ҳамин сабаб Аллоҳтаъоло дар давоми оят фармудааст, ки дили шахсоне, ки аз ҳидоят ба гумроҳӣ майл доранд, оятҳои муташобихро мувофиқи ҳавои нафси худ тафсир мекунад. Ин барои он аст, ки дар дили мардум фитна андозанд. Ин гурӯҳ бо фаҳми худ гӯё тафсиру таъвили чунин оятҳоро (мисли насоро), ёфтаанд. Ҳол он ки маънои оятҳои муташобеҳро ба ғайри Аллоҳ касе наметонад. Онон ки илми росиху собит доранд, ба ҳамаи оятҳои Қуръон, чи мӯҳкам бошанду чи муташобеҳ, имон доранд. Онҳо меғӯянд, ҳамаи оятҳои мӯҳкаму муташобеҳ, каломи Аллоҳанд, ҳаққанду ростанд, ҳама аз назди Аллоҳ нозил шудаанд. Аз чунин суҳанҳо фақат инсонҳои бохирад ва соҳибони ақли комил панд мегиранд. Акнун, чуноне ки гузашт, сабаби нузули ин 83 оят масеҳиёни наҷронӣ буданд, ки онҳо вақто назди Расулulloҳ (с) аз ҳама далелҳо оқиз омаданд, бо эътироз гуфтанд: “Ту Муҳаммад (с), қабул дорӣ Исо ибни Марям, чуноне ки дар Қуръони шумо омадааст, калиматуллоҳ ва руҳуллоҳ аст, оё барои даъвои мо ин



исбот нест?” Дар ҳақиқат дар сураи Нисо о.171 омада, ки **“Ва калиматуҳу алқоҳо ило Маряма ва руҳун минҳу”**: **Исо ибни Марям** (а) **расули Аллоҳ аст. Ва амри Аллоҳ аст, ки илқо кард амри худро ба сӯи Марям. Ва рӯҳест аз ҷониби Аллоҳ.** Яъне Аллоҳ амр кард **“кун” - “бишав!”**, ҳамоно бе воситаи падар Исо (а) пайдо шуд. Хулоса, насрониҳо гӯё маънои оятҳои муташобеҳро медонистанд. Ин оятро ба таври худ таъвил намуданд ва гуфтанд: «Исо писари Худост ё лоақал ҷузъе аз Ёст». Албатта, дар дили онҳо барои фитна қачие буду майл ба он доштанд, меҳостанд хоҳишоти хешро аз таъвил бароварда созанд. Ҳол он ки ин оятро дигар оятҳои мӯҳкам бисёр хуб тафсир мекунанд. Дигар ин ки мақсади саҳеҳи ин гуна оятҳоро танҳо Аллоҳ медонад. Масалан, ояти 59, сураи Зухруф мефармояд, ки **“Ин ҳува илло ӯабдун анъамно алайҳ”**. **Нест Исо магар бандаи мо, ки Пайғамбариро бар ӯ инъом намудем.**

Ё дар ояти 59-и ҳамин сура омада, ки **“Инна масала Исо ӯиндаллоҳи камасали Одам халақаху мин туробин сумма қола лаҳу кун фаякун”**: - **Ҳар ойна, ҳоли Исо назди Аллоҳ мисли ҳоли Одам аст, офарид ӯро аз хок, баъд аз он гуфт барои ӯ, «бишав!», пас шуд.**

Чандин оятҳои дигари мӯҳкам низ маънои онро доранд, ки Исо (а) як махлуқе аз махлуқҳои Парвардигор аст. Ё бандаи Аллоҳ ва пайғамбаре аз пайғамбарони Ёст. Насрониҳо бошанд, маънои чандин оятҳои мӯҳкаму ошкорро як сӯ гузошта, барои ҳуҷҷат фақат ояти муташобеҳро далел меоранд. Оё ин қадар оятҳое, ки дар шаъни Исо (а) нозил шудааст, тафсири он ояти муташобеҳ (сир) шуда наметавонанд? Хулоса, мазмуни ояти муташобеҳро бо овардани ҳадисе, ки иснодаш саҳеҳ аст, аз Расулulloҳ (с), иншоаллоҳ, ба охир мебарем. Абӯ Яълои Мусилӣ дар муснади худ ҳадисеро аз Аби Саламата ва аз Аби Ҳурайра (р) гуфтаанд, ки Расулulloҳ (с) гуфт: **“Нозил шудааст Қуръон бар ҳафт ҳарф (қироат) Ёро бо раъйи худ тафсир кардан куфр аст, ончиро, ки аз Қуръон фаҳмидед, ба он амал кунед ва он чӣ аз Он ба шумо пӯшида монад, ба сӯи Олими Он Ҷалла Ҷалолуҳу ҳавола кунед!”**.

Ибни Мурдавия ривоятро аз Муҳаммад ибни Иброҳим ва дар охир аз Ибни Ос (р) аз Расулulloҳ оварданд, ки Расулulloҳ (с) дар шаъни оятҳои муташобеҳ чунин гуфтааст: **“Ҳар ойина Қуръон нозил нашудааст, ки баъзе оятҳои он, баъзе оятҳои онро**

**дурӯғ ҳисобад. Он чиро, ки аз Он донишмед, ба он амал кунед, он чӣ ки барои шумо муташобеҳ шуд, ба Он имон оред!”**

Бо ин мазмун ҳадисҳо бисёр аст. Сифати росихон дар илм чунон аст, ки онҳо барои ризои Аллоҳ бисёр мутавозеъанд, худро аз шахсоне, ки дар қадру мартаба болоанд, баланд намегиранд ва шахсонро, ки аз худашон паст аст, таҳқир намеkunанд. Сифати волои чунин шахсонро бори дигар Аллоҳтаъоло дар ояти зер, иншоаллоҳ, баён мекунад:

رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ

أَنْتَ الْوَهَّابُ

**Раббанā лā тузиг қулубанā баъда из ҳадайтанā ва ҳаб ланā ми-л-ладунка раҳмаҳ. Иннака анта-л-Ваҳҳāб.8.**

**8. (Собитқадамон дар илм мегӯянд): «Эй Парвардигори мо, баъд аз он ки моро роҳ намудӣ, дилҳои моро қач макун ва барои мо аз назди Худ неъмат ато кун, ҳаройина, Туӣ (бисёр хуб) атоқунанда.**

Аллоҳтаъоло зимни ояти мазкур хабар медиҳад, ки сифати шахсони росих дар илм чунин аст, ки онҳо бо вучуди соҳиб будан бар камоли илм ва қуввати имон, мутмаин (ором) набуда, мағрур намешаванд, балки аз пешгоҳи ҳазрати Ҳаққ ҳамвора истиқомат, иноят ва фазли зиёд мецоҳанд, то он сармое, ки ҳосил намудаанд, зоеъ нагардад ва Худо нохоста дилҳои ростшуда майли ботил наkunанд. Яъне шахсони росих дар илм доимо ба чунин дуоҳо худро машғул сохта мегӯянд: **“Ай Парвардигори мо, вақто ки дили моро дар роҳи ҳидоят устувор гардонидӣ ва ба дини ростинат ҳидоят намудӣ, аз ин ҳидоят (яъне аз шарияти мустақим) дили моро майл ба гумроҳӣ магардон”.**

**“Ай Парвардигор, моро аз тоифаи шахсоне, ки дар дилҳои онҳо қачӣ ҳаст, худсарона даст ба тафсири оятҳои муташобеҳ мезананд, магардон! Парвардигоро, аз фазлу карамат раҳмати худро ба мо ато фармо, то ин ки мо ба раҳмати Ту дар дини ҳаққат собиту устувор бимонем, то имону яқини мо зиёда гардад. Албатта, ай Парвардигори мо, Ту барои бандагони Худ бо фазли Худ бисёр хуб атоқунандаву эҳсонқунанда ҳастӣ”.**

Ибни Абиҳотам аз Амру ибни Абдуллоҳи Авдӣ ва дар охир аз Умми Салама (р) ҳадисеро аз Расулуллоҳ (с) ривоят кардаанд, ки одати Расулуллоҳ (с) чунин буд, ки меғуфтанд: **“Ё муқаллибал қулуб саббит қалби ғало диника”** баъди ин дуо ояти мазкурро меҳонданд. Ояти зер охири дуои росихон дар илм аст.

رَبَّنَا إِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ فِيهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ

الْمِيعَادَ

**Раббанā иннака ҷамиъу-н-нāси ли явми-л лā райба фйҳ.  
Инналлоҳа лā юхлифу-л-миъād. 9.**

**9. Эй Парвардигори мо, ҳаройина, Ту дар он рӯзе, ки дар вуқӯи он ҳеч шакке нест, мардумро ҷамъкунандаӣ!». Ҳаройина, Аллоҳ ваъдаи Ҳудро хилоф намекунад.**

Интиҳои дуои шахсони росих дар илм, ки онҳо иқрор ба баъсу ҷазо доранд, ин аст, ки дар дуоҳояшон бигӯянд: **“Ай Парвардигори мо, албатта ба зудӣ, яъне дар рӯзи қиёмат ҳама махлуқи ҳудро барои ҳисобу китоб ҷамъ месозӣ ва байни онҳо дар он ҷи, ки ихтилоф доштанд, ҳукми одилона мекунӣ ва ҳар як шахсро мувофиқ ба амале, ки дар дунё анҷом дода буд, хоҳ хайр бошад, хоҳ шарр, ҷазои мувофиқ медиҳӣ ва албатта, ваъдаи Ту ҳаққаст. Ту, ай Парвардигор, ваъдаи ҳудро хилоф намекунӣ”.**

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ مِنَ اللَّهِ

شَيْئًا وَأُولَٰئِكَ هُمْ وَقُودُ النَّارِ

**Инна-л-лазйина кафару лан тугния ғанҳум амвāлуҳум ва лā авлāдуҳум-м миналлоҳи шай-ā. Ва улāика ҳум вақуду-н-нāр.10.**

**10. Ҳаройина, ононе, ки кофир шуданд, на молҳояшон ва на авлодашон аз азоби Аллоҳ чизеро аз онҳо дафъ накунад ва онҳо оташангези Дӯзаханд.**

Аллоҳтаъоло дар ин оят хабар медиҳад, ки кофирон оташангези ҷаҳаннаманд. Яъне шахсоне, ки бо оятҳои

Аллоҳтаъоло кофир шудаанд ва пайғамбарони Ёро дурӯғ ҳисобидаанд ва ба китоби Аллоҳтаъоло хилоф намуда, ба он амал накардаанду нафъ набурдаанд, бо молу фарзандонашон мағрур шудаанд, дар охират на молашон ва на авлодашон ҳеҷ чизро аз азоби Аллоҳтаъоло аз онҳо дафъ (нест) карда наметавонанд. Чунин ҷамоат ҳезуму оташангези (тахғирони) Ҷаҳаннаманд. Баъзе муфасссирони олиқадр сабаби нузули ояти мазкурро нисбат ба яҳудиёни Бани Назир ва Қурайза ва баъзеашон нисбат ба яҳудиёни қабилаи Наҷрон доданд. Онҳо ҳама зери маънои ин оят дохиланд, локин валлоҳу аълам, мазмуни оят ом аст, ба таври умум ҳама кофиронро дар бар мегиранд.

كَذَّابٍ ءَالٍ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۚ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا

فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ ۖ وَاللَّهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿١١﴾

**Ка даъби āли Фиръавна ва-л-лазӣна миñ қаблиҳим.  
Каззабу би-āйāтинā фа аҳазаҳумуллоҳу би зунубиҳим.  
Валлоҳу шадиду-л ъиқоб. 11.**

**11. (Ҳоли онҳо) мисли ҳоли оли Фиръавн ва касоне аст, ки пеш аз инҳо буданд, оятҳои Моро дурӯғ ҳисобиданд, пас, Аллоҳ онҳоро ба (сабаби) гуноҳҳояшон гирифт. Ва Аллоҳ сахт азобкунанда аст.**

Аллоҳтаъоло дар ин оят намунаи равшане аз саргузашти қавмҳои сарватманду авлоддори саркаш оварда мефармояд, ки ҳоли ин ҷамоаи куффор мисли ҳоли оли Фиръавн ва кофирони ба молу ҳоли худ мағрургаштаи пеш аз Фиръавн, мисли қавми Ҳуд, Солеҳ, Шуъайб (а) аст, ки онҳо ҳам оятҳои, ки ба ҳақ будани пайғамбарон далолат мекарданд, дурӯғ ҳисобиданд. Ин куфрашон сабаб шуд, ки Аллоҳтаъоло онҳоро бо азоби сахт ба ҳалокат расонид. Онҳоро на молу на фарзанду на авлодашон, аз азобе, ки бар сарашон омад, наҷот дода тавонист, инчунин куффори Қурайшро, ё қабилаи наҷронӣро ҳам он боигарӣ ва авлоду тарафдоронашон, агар имон наоранд, дар вақти омадани азоби илоҳӣ ҳеҷ фоидае расонида наметавонанд. Худованд барои шахсони мучриму таҷовузкор сахт азобкунандааст. Аллоҳтаъоло, Арҳамуроҳимин аст, локин инсон бояд начандон ба раҳмати Аллоҳтаъоло мағрур шавад, ки боиси саркашии ӯ аз роҳи ҳақ шавад.

قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا سَتُغْلَبُونَ وَتُحْشَرُونَ إِلَىٰ جَهَنَّمَ وَبِئْسَ

الْمِهَادُ ﴿١٢﴾

**Қул лил лазӣна кафару сатуглабуна ва туҳшаруна илā  
Ҷаҳаннама ва биъса-л-миҳād. 12.**

**12. Бигӯ барои ононе, ки кофир шуданд: «Зуд аст, ки шумо мағлӯб  
хоҳед шуд ва ба сӯйи Дӯзах барангехта хоҳед шуд ва он бад  
ҷойгоҳ аст».**

Сабаби нузули ояти мазкурро Муҳаммад ибни Исҳоқ бинни Ясор аз Осим бинни Амр ибни Қатода чунин ривоят мекунамд, ки вақто Расулуллоҳ (с) аз ғазои Бадр бо фирӯзӣ ба Мадина баргаштанд, дар бозори Қайнақо яҳудиёни Мадинаро ҷамъ намуда, ба онҳо гуфтанд: “Ай ҷамоаи яҳудиён, чунонеки ба қурайшиён дар Бадр шикаст расид, пеш аз он, ки ба шумо чунин шикаст расад, Ислом биёреду таслим шавед!” Онҳо дар ҷавоб гуфтанд: “Ай Муҳаммад, шумо бо чанд нафари ҷангнаозмуда рӯ ба рӯ шудеду онҳоро шикаст додед, мағрур нашавед. Онҳо тариқи ҷангро намедонистанд. Валлоҳи қасам, ки агар ба мо биҷангед, баъд медонед, ки мо ҳам мард ҳастем. Ту то ҳол ба мисли мо бо касе рӯ ба рӯ наомадаӣ!” Дар ҳамин асно ояти мазкур нозил шуд, яъне Аллоҳтаъоло рӯи суханро ба Пайғамбар (с) гардонида, фармудааст, ки ай Муҳаммад (с), барои яҳудиён бигӯ, ки дар ҳамин дунё ба зудӣ шикаст меҳӯред ва дар охираш бошад, шумо бархезондаву зинда гардонида шуда ба сӯи Ҷаҳаннам ронда мешавед. Ҷаҳаннам барои шумо чӣ ҷои баду нохуш аст ва оташи он барои шумо ногувор, дар дохили он дигар чӣ кор карда метавонед?

Дар ҳақиқат чандон вақте нагузашт, мазмун ин оят дар амал ҷорӣ шуд. Яъне яҳудиёни Мадина - Бани Қурайза ва Бани Назир аҳдашонро шикастанд, дар дигар ғазоҳо онҳо шикаст хӯрданду мағлӯб шуданд, мушрикони Макка бошанд, дар фатҳи Макка мағлӯби ҳамешагӣ гардиданд.

قَدْ كَانَ لَكُمْ آيَةٌ فِي فِئَتَيْنِ الْتَقَتَا فِئَةٌ تُقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

وَأُخْرَىٰ كَافِرَةٌ يَرَوْنَهُم مِّثْلَهُمْ رَأَىٰ الْعَيْنِ ۚ وَاللَّهُ يُؤَيِّدُ بِنَصَرِهِ مَن

يَشَاءُ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَعِبْرَةً لِّأُولِي الْأَبْصَارِ ﴿١٣﴾

**Қад кона лакум аятун ғи фиатайн-илтақатā. Фиатуни  
туқотилу ғи сабиллиллаҳи ва ухрӯ кәфирату-й  
яравнаҳум-м миғлайҳим раъя-л-ъайн. Валлоҳу юаййиду  
би насриҳи ма-й-яшāъ. Инна ғи зāлика ла ѓибрата-л  
лиули-л-абсор. 13.**

**13. Батаҳқиқ, барои шумо дар ду гурӯҳе ки бо ҳам муқобил  
шуданд, нишонаи ибрат буд: гурӯҳе дар роҳи Аллоҳ ҷанг  
мекарданд ва гурӯҳи дигаре кофир буданд. Мусалмонон  
кофиронро бо ҷашми худ ду баробари ҳеш медиданд. Ва Аллоҳ ба  
нусрати Худ ҳар киро хоҳад, қувват медиҳад. Ҳаройина, дар ин  
воқеа соҳибхирадонро панде ҳаст.**

Аллоҳтаъоло зимни ояти мазкур хитоб ба яҳудиёни Мадина намуда, панд медиҳад, ки эй ҷамоаи яҳудиён, оё шумо аз он ду тоифае, ки дар ғазои Бадр муқобили ҳамдигар (гурӯҳе муъминанду дар роҳи Аллоҳ ва барои баланд бардоштани қадри дини Аллоҳ меҷангиданд ва гурӯҳи дигаре кофиранд, яъне кофирони Қурайш дар роҳи ботил (шайтон) алайҳи мусалмонон) меҷангиданд, натиҷагирӣ накардед? Ҳол он ки дар ин асно кофирони Қурайш се баробари мусалмон, яъне тақрибан байни 900 то 1000 нафар буданд, локин Аллоҳтаъоло ҷашми мусалмононро чунон кард, ки онҳоро бе ягон ваҳму ҳаёл дучанди худ медиданду халос. Натиҷа он аст, ки Худованд нусрати шахсеро хоҳад, ба ҳар сурат ўро ғолиб мегардонад. Агарчӣ мусалмонон кам (яъне 313 нафар) буданд, локин Аллоҳтаъоло онҳоро ғолиб гардонд. Оё барои яҳудиёни Мадина ин панду ибрат набуд, ки даъвати Расулуллоҳ (с)-ро иҷобат кунанд? Афсӯси шахсоне, ки чунин ҳодисаҳои ибратбахшро мебинанду ҳатто аз Расулуллоҳ (с) суханро мешунаванд, аммо ибрат намегиранд. Албатта, чунин ҳодисаҳо ва мавъизаҳо барои соҳибхирадон ва соҳибони фикри дуруст панду ибрат аст. Маънои оят, валлоҳу аълам, чунин аст, ки ғалаба дар ҳама ҳолат танҳо ба бисёрии нафару моддиёт вобаста нест. Балки ба нусрати Парвардигор вобаста аст. Аллоҳтаъоло дар ояти зер аз

мағрур шудани мардум ба шахватҳои ҳаёти фониya хабар дода мефармояд, ки:

زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ الْمُقَنْطَرَةِ

مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْأَنْعَامِ وَالْحَرْثِ ذَلِكَ

مَتَّعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَاللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الْمَبَآئِ

**Зуййина ли-н-наси ҳуббу-ш-шаҳавāti мина-н-нисаи ва-л-банина ва-л-қанātiри-л-муқантарати мина-з заҳаби ва-л-физзати ва-л-хайли-л-мусаввамати ва-л-анъами ва-л-ҳарш. Зāлика матāъу-л-ҳайāti-д дунйā. Валлоҳу ъиндаҳу ҳусну-л-мааб. 14.**

**14. Барои мардум дӯстии орзуҳои нафсро ораста карда шудааст. Аз он ҷумла занон, фарзандон, ҳазинаҳои ҷамъсохтаи аз зару сим, аспони нишондор ва ҷаҳорпоён ва зироатро. Ин ҳама баҳраи зиндагонии дунё аст. Ва саранҷом, ҷои бозгашти неқӯ назди Аллоҳ аст.**

Аллоҳтаъоло, зимни ин оят ва ояти баъдӣ, аз аҳволи мардум хабар медиҳад, ки байни дунё ва охират бисёр фарқи калон аст, локин мардум ҷилваҳои дунёро ихтиёр мекунанд. Сабаб он аст, ки он чи ки баҳраи зиндагонии дунёст, чун зану фарзанд, ҳазинаҳои тангаву тилло, аспони номдор, ҷаҳорпоён мисли гову гӯсфанд, уштур ва заминҳои кораму зироатҳои бар авҷ расида ва ғайра. Ҳамаи инҳо дар ҷашми онҳо зинат дода шудааст. Хоҳиши нафси ҷамии мардум ба сӯи чунин ҷилваҳо ва матои дунё майл дорад. Агарчанде онҳо барои мардум қиматтарин чиз ва мақсади асосии зиндагии онҳо бошанд ҳам, ин ҳамаро Аллоҳтаъоло матои андаку дар андакзамон нобудшаванда номид. Дар ояти мазкур, рӯйхати чанд намуд ашёи дунё зикр шуд ва дар ибтидо сухан аз зан рафт, ин барои он аст, ки фитнае, ки инсон бо сабаби зан гирифтор мешавад, нисбат ба фитнаи дигар ашёи номбурда сахттар воқеъ мешавад. Дар ин хусус дар Саҳеҳи Бухорӣ ҳадисеро аз Расулуллоҳ (с) ривоят кардаанд, ки ӯ (с) фармудаанд: «**Баъд аз ман ҳеҷ зарарноктар бар мардон аз фитнаи занон дида фитнаи дигаре нест**». Локин мақсади издивоҷ бо зане барои пок

нигоҳ доштани нафси худ ва бисёр кардани фарзанд бошад, маломат нест. Балки чунонеки дар ҳадиси Расулуллоҳ (с) омадааст, хуб аст. **«Дунё матоъ аст, беҳтарини он занӣ некӯст, чун мард ба тарафи ӯ нигоҳ кунад, хурсанд шавад, агар ӯро ҳукме кунад, итоъат мекунад, агар аз ӯ ғоиб шавад худро ва моли шавҳари худро нигоҳ медорад».**

Баъд аз ин зикри фарзандон омадааст. Агар дӯст доштани фарзандон ҳам барои зиннати дунё ва тафоҳури он бошад, ин ҳам таҳти ваъиди ин оят дохил аст. Агар барои зиёд кардани уммати Расулуллоҳ (с) бошаду ибодати Аллоҳ бошад, чунонеки дар ҳадис омадааст, хуб асту маломат нест. Инчунин, дӯст доштани мол ҳам чунин аст. Агар ҷамъовариӣ он барои фахру кибр бар камбағалҳо бошад, ин бисёр бад аст. Агар барои нафақаи роҳи Аллоҳ, силаи раҳм, итоати Аллоҳ бошад, хуб аст. Бо ин қиёс дигар ашё ҳам чунин аст. Хулоса, айшу ишрати дунё сабаби ғафлатзадагӣ бошад, бисёр бад аст. Худованд ин ҳамаро матои андак гуфта, ончиро, ки назди ҳудаш аст, бозгашти бисёр хубу гуворо номидааст. Ҳар касе, ки бозгашти хуб меҳақад, он назди Худованд аст.

**Байт:**

**Эй дил, аз даргоҳи ҷонон рух матоб,**

**Зиндагӣ хоҳӣ, ба ҷонон иқтироб.**

**Чанд гардӣ кӯҳу саҳро дар ҳавас,**

**Пеши ӯ ой, иннаҳу ҳуснул маоб.**

(аз тафсири Ҳусайнӣ)

Ояти навбатӣ, иншоаллоҳ, он бозгашти хубро баён мекунад. Хонандаи мухлис, пеш аз он ки ба эзоҳи ояти навбатӣ шурӯъ кунем, як фоидаеро аз ояти мазкур иншоаллоҳ, пешкаши шумо мегардонем: Муфасссирони олиқадр фикри худро дар тафсири ҷузъи аввали ояти мазкур **“зинат дода шуд барои мардум хоҳишоти нафсашонро”** бо овардани оятҳо аз дигар сураҳо қувват додаанд. Масалан, гурӯҳе аз муфасссирон меғоянд, ки зинатдиҳандаи хоҳишоти нафсонӣ шайтон аст, ки бо васвасаҳои худ онҳоро, чунонеки дар ҷузъи ояти 24-уми сураи “Намл” омадааст, тела медиҳад. **“Ва зайяна лаҳумуш-шайтону аъмолахум” - “Ва зинат додааст барои онҳо шайтон амалҳояшонро”.** Баъзе аз муфасссирон барои қувват бахшидани эзоҳи ҷузъи ин оят ояти 7-уми сураи “Каҳф”-ро далел оварданд: **“Инно ҷаъално ъалал арзи зинатал-лаҳо ли наблувахум**



айюҳум аҳсану њамало” - “Мо он чи ки дар рӯи Замин ҳаст, барои он зинат қарор додем, то онҳоро биозмоем, ки кадом яки аз онҳо амалашон беҳтар аст”. Онҳо гуфтанд, ки зинатдиҳанда Аллоҳтаъолост, ин ҳамаро барои имтиҳони бандагони худ зинат додааст, то ин ки бандаи шахватпараст, аз бандаи ҳақиқии Худопараст, фарқ кунад. Ривояти сониро бинобар ихтиёри Имом Бухорӣ, ки аз Умар (р) ривоят шудааст, саҳеҳтар донистаанд. Яъне дар Саҳеҳи Бухорӣ чунин омадааст: Ибни Ҷарир гуфт: «Моро ибни Ҳумайдӣ аз Ҷарир ибни Ато ва дар охир аз Умар ибни Маъд ривоят кардаанд, ки эшон гуфтаанд: Вақто ки ояти мазкур нозил шуд, Умар ибни Хаттоб (р) гуфтанд: “**Илоҳо, нест сабре барои мо, бар он чи ки зинат додаӣ онро барои мо, магар бо ёрии худ**”. Дар ҳамин асно, ояти зер валлоҳу аълам, барои эзоҳи он чи ки зинати дунёст, нозил шуд.

﴿قُلْ أُوْنِبْتُكُمْ بِخَيْرٍ مِّنْ ذَٰلِكُمْ ۖ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا عِندَ رَبِّهِمْ جَنَّتٌ

تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَأَزْوَاجٌ مُّطَهَّرَةٌ وَرِضْوَانٌ

مِّنْ أَلَدِّ اللَّهِ ۖ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ ﴿١٥﴾

✽ Қул а-унаббиукум би хайри-м миъ зāликум. Лил лазӣна-т-тақав њинда Раббихим ҷанна́туни таҷри миъ таҳтиҳа-л-анҳāру ҳолиди́на фиҳā ва азвāҷум мутаҳҳарату-в ва ризвāну-м миналлоҳ. Валлоҳу баси́рум би-л-њибāд. 15.

15. Бигӯ: «Оё шуморо ба он чи ки аз баҳраи зиндагониҳои дунё беҳтар аст, хабар диҳам? Ононе ки парҳез карданд, назди Парвардигорашон богҳост, ки аз зери онҳо ҷӯйҳо равон аст, дар он ҷовидон бошанд ва занҳои покиза барои онҳо ва хушнудие аз ҷониби Аллоҳ бошад. Ва Аллоҳ ба бандагони Худ биност».

Мутаассифона, аксари мардум барои ёфтани молу сарвати дунё бисёр вақти пурқиммати худро сарф мекунанд. Сарвати дунё меёбем гуфта, ба шакку шубҳа роҳ дода, бисёр гуноҳ ҳам мекунанд. Ҳол он ки неъматҳои ин дунё як чизи намеарзидагӣ ва орзую ҳаваси андак аст. Локин аз дигар тараф, муқобили ин

неъматҳои муваққатӣ боз неъматҳои абадӣ аст. Бинобар ин, Аллоҳтаъоло зимни ин оят Ҳабиби худ (с)-ро хитоб намуда мефармояд, ки: “Ай Муҳаммад (с), барои мардум бигӯ, ки оё барои шумо, аз он чи ки дар дунё барои шумо зинат дода шудааст ва онҳо хоҳам-нахоҳам дуршавандаанд, беҳтару хубтарашро хабар диҳам?”. Ҳеҷ шакку шубҳае нест, ки неъматҳои охират, нисбат ба неъматҳои дунё дар қадру қиммат ва сифат фарқи бисёре доранд. Чунин ҳам бошад, барои ҳар инсон онҳо муяссар нестанд. Балки барои бандагони тақводору парҳезгор хос гардонида шудаанд. Яъне онҳо насиби шахсонеанд, ки онҳо аз Аллоҳ дар ҳозиру ғоиб метарсанд. Барои чунин шахсон назди Парвардигорашон боғҳои васеи омода шудааст, ки аз таҳти дарахтону байни гӯшаву атрофҳои онҳо наҳрҳо, бо навъҳои нӯшобаҳои мухталиф, мисли асал, шир, об, ва ғайра ҷорианд. Онҳо чунонанд, ки на чашме онҳоро дидаву на гӯше онҳоро шунидааст. Аҳли тақво абадӣ дар он боғҳои номбурда сукунат мекунанд. Илова бар ин, Аллоҳтаъоло барои аҳли тақво дар боғҳои Ҷаннат занҳоро насибашон гардонидааст, ки онҳо тамоман аз он одатҳо ва аз он айбҳое, ки занҳои дунёӣ доранд, поканд. Яъне, онҳоро на чирку чакан асту на ҳайзу нифосе, ки мардони онҳоро бад ояд ва нохушоям бошанд. Илова бар ин, аз ҳама волотару беҳтарин неъматҳои ҳарду саро барои онҳо ризогии Парвардигор аст. Онҳо ҳаргиз норизогии Ёро намебинанд. Худованд ҳоли бандагони Худо бинанда ва донанда аст. Худованд чӣ гуна ва бо чӣ шакл халқ кардани бандагонаш, хоҳиши онҳо, бо онҳо бо чӣ гуна ҷазо муомила намудан ва аз атои Худ ба онҳо чӣ насиб доданро бисёр хуб донанда аст.

Аллоҳтаъоло дар ояти зер сифати бандагонеро, ки муттақиянд, баён намуда, онҳоро ба башорати дохил шудан ба неъматҳои доимии Ҷаннат икром мефармояд:

الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا إِنَّنَا أَمْنَا فَأَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَقَنَا عَذَابَ



Ал-лазӣна яқулӯна Раббанъ иннанъ аманнā фағфир ланā  
зунубанā ва қинā ъазāба-н-нāр. 16.

**16. Онон ки мегӯянд: «Эй Парвардигори мо, ба дурустӣ ки мо имон овардем, нас, биёмӯрз гуноҳҳои моро ва моро аз азоби оташи Дӯзах нигоҳ дор». -**

Аз ояти мазкур маълум мешавад, ки барои нест шудани гуноҳон, имон овардан шартӣ аввал аст. Яъне сифати шахсони парҳезгоре, ки ба дохил шудан ба Ҷаннат ваъда шудаанд, ин аст, ки онҳо дар баробари амалҳои худ масъулият ҳис намуда, мегӯянд, ки Парвардигоро, ба Ту ва ба китоби Ту ва ба Расули Ту имон овардаем. Бо фазлу марҳамати хеш гуноҳҳои моро бахш ва моро аз азоби оташи Ҷаҳаннам раҳо деҳ. Метавон гуфт шахсоне, ки дорои чунин сифат ва сифатҳои баъдианд, имон овардани худро эълон доштаанд. Панҷ сифати дигари чунин шахсонро ояти зер, иншоаллоҳ, эзоҳ медиҳад:

الصَّابِرِينَ وَالصَّادِقِينَ وَالْقَنِتَّةِينَ وَالْمُنْفِقِينَ

وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ

**Ас-собирина ва-с-содиқина ва-л-қонитина ва-л муъфиқина ва-л-мустағфирина би-л-асҳар. 17.**

**17. (онҳо дар роҳи Худо) сабркунандагонанд ва ростгӯёнанд ва фармонбардоранд ва харҷкунандагонанд ва дар саҳаргоҳон омӯрзишхоҳандагонанд.**

Сифати 2-юми шахсони парҳезгор, ки ваъда ба дохил шудани Ҷаннат шудаанд, ин аст, ки нури имон дили онҳоро равшанӣ дода, дар ҳолати рӯ ба рӯ омадани мусибатҳо аз худ сабр нишон дода, даст ба гуноҳ наметананд. Сифати 3-юми шахсони номбурда ин аст, ки эшон дар имони худ содиқ буда, он чи дар ботини худ эътиқод доранд, дар зоҳир ҳам ба он амал мекунанд, аз нифоқ, дурӯғ, хиёнат ва ғайра дурӣ мечӯянд. Сифати 4-уми онҳо ин аст, ки дар ҳама ҳолат хоҳ тинҷӣ бошад, хоҳ сахтӣ дар тариқи бандагии Аллоҳ доимианд. Сифати 5-уми шахсони номбурда ин аст, ки эшон молҳои худро барои ризои Аллоҳ дар корҳои хайр сарф намуда, ба ниёзмандон кӯмак мерасонанд. Сифати 6-уми эшон ин аст, ки дар саҳаргоҳон пеш аз субҳ ба истиғфор машғуланд. Саҳобаи бузург Абдуллоҳ ибни Умар (р) дар шаб намоз мехонданд, хизматгори худро мегуфтанд: “Эй Нофиъ, оё саҳар шуд? “Агар Нофиъ

мегуфт:” Ҳа, саҳар шуд. “Саҳобаи киром то субҳдам рӯ ба дуою истиғфор меоварданд. Хулоса, вақти субҳу саҳарро таҳсис ба дуою истиғфор намудан, барои он аст, ки дуо ба қабул шудан наздик аст. Зеро нафси инсон дар ин ҳолат мусаффо, тану рӯҳ як ҷо ҷамъ аст. Далолати ояти мазкур ҳам ин аст, ки дар чунин ҳолат ба дуою истиғфор машғул шудан хуб аст, албатта, дуо қабул аст. Ибни Мурдавия аз Анас ибни Молик (р) ривоят мекунад, ки эшон гуфтанд: “Ҳар вақто ки мо дар шаб намоз меҳондем, дар охири шаб (яъне пеш аз дамидани субҳ) мо ба гуфтани 70 маротиба “**Астағфируллоҳ**” амр мешудем.”

شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُوا الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ

لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

**Шаҳидаллоҳу аннаҳу лā илāҳа иллā Ҳува ва-л малāикату ва улу-л-ъилми қoймаъ бил қист. Лā илāҳа иллā Ҳува-л Ёзизу-л Ҳаким. 18.**

*18. Гувоҳӣ дод Аллоҳ ҳаройина, ҳеҷ маъбуде барҳақ гайри Ӯ нест. Ва ҳамчунон гувоҳӣ доданд фариштагон ва соҳибони дониш, дар ҳоле ки Худованд бо адл тадбиркунандаи олам аст, нест ҳеҷ маъбуде (барҳақ), магар Ӯ, (ки) голибу устуворкор аст.*

Сабаби нузули ин оятро муфасссирони олиқадр чунин гуфтаанд: “Вақто ки Расулуллоҳ (с) ба Мадинаи мунаввара ҳиҷрат карда, дар он қарор ёфтанд, аз шаҳри Шом ду олиме аз олимҳои онҳо, ки пеш аз Ислом дар дини худашон олим ҳисобида мешуданд, ба назди Расулуллоҳ (с) омада, ба он сифатҳое, ки дар китобҳояшон хонда буданд, Расулуллоҳ(с)-ро шинохтанд ва ба Расулуллоҳ (с) гуфтанд: “Ту Муҳаммадӣ?” Расулуллоҳ (с) гуфтанд: “Оре!” Боз онҳо савол доданд, ки: “Ту Аҳмадӣ?” Расулуллоҳ (с) гуфтанд: “Оре!” Онҳо гуфтанд: «Мо туро аз чизе мебарем, агар ту моро аз он хабар дода тавонӣ, мо ба ту имон меорем ва пайғамбарии туро тасдиқ мекунем.” Расулуллоҳ (с) ба онҳо гуфтанд: “Савол кунед!” Онҳо гуфтанд: “Шумо аз бузургтарин шаҳодате, ки дар китоби Аллоҳ зикр шудааст, моро хабар диҳед! “Дар ҳамин асно ояти мазкур нозил шуд, чун Расулуллоҳ (с) ин оятро ба онҳо хонданд, он ду мард пайғамбарии Расулуллоҳ (с)-ро тасдиқ намуда, имон оварданд.” Аллоҳтаъоло, ки ростгӯитарини

ростгӯяндагон ва одилтарини одилон аст, бандагони худро ба мазмуни ин оят таълим медиҳад, ки Аллоҳ худааш шоҳидӣ медиҳад, ки Ў Худ чунин Зотест, ки ғайри Ў ҳеҷ маъбуде барҳаққу сазовори ибодат нест. Яъне Ў таъоло Зотест, ки аз ҷамии махлуқоти Худ беҳочат аст. Ҳама махлуқот ба Ў таъоло мӯҳтоҷу фақиранд. Иловатан, Аллоҳтаъоло бори дигар фармудааст, ки инчунин ба ваҳдонияти Ў таъоло фариштагон ҳам шоҳидӣ медиҳанд. Аҳли илм ҳам бо далелҳое, ки Ў таъоло холиқу розиқ ва тақсимкунандаи муддати умри онҳост, бар ваҳдонияти Аллоҳтаъоло шоҳидӣ доданд, ки ҳеҷ Зоте ба ғайри Аллоҳи ягона лоиқу сазовори ибодат нест. Хулоса, фариштагон ва соҳибилмон шоҳидӣ додаанд, ки ба ҷуз Аллоҳи ягона дигар Зоте нест, ки мисли Ў таъоло дар тадбири корҳои худ ҳамеша бо адлу лоиқу сазовори парастии бошад. Таъкидан Аллоҳтаъоло дар давоми оят бори дигар фармудааст, ки **“нест илоҳе барҳаққу сазовори ибодат, магар Аллоҳи ягона”**, зеро Ў таъоло дар мулки худ азизу ғолиб буда, иродаи Ўро ягон чиз манъ карда наметавонад. Ў таъоло дар сунъи (санъати) худ бисёр боҳикмату устуворкор аст. Яъне ҳар кореро, ки Аллоҳтаъоло мекунад, чи суҳан бошад, чи шариат, чи тақдир, дар ҳамаи онҳо ҳикмати Ўст. Агар эътибор дода шавад, ояти мазкур он маъноро, ки дар аввали ҳамин сура гузашта буд, таъкид намудааст. Фарқ ин аст, ки ояти мазкур бо далелҳои раднопазир таъкид шудааст. Яъне, оё шохиде ҳаст, ки нисбат ба шоҳидӣ додани Аллоҳтаъоло пурқувваттар бошад? Илова бар ин, шохидии фариштагони муқарраб ва бандагони аҳли илм! Маълум шуд, ки ин ҳақиқатро ҳеҷ шахси солимақл инкор карда наметавонад.

Дар ҳадисе, ки Имом Аҳмад аз Зубайр ибни Авом ривоят кардааст, номбурда чунин гуфтааст: “Мо ҳамроҳи Расулуллоҳ (с) дар кӯҳи Арафот будем, Расулуллоҳ (с) ояти мазкурро хонданд, яъне **“Шаҳидаллоҳу...”** баъди хондани он гуфтанд: “Ай Парвардигори ман, ман ҳам аз ҷумлаи шохидони ин шаҳодат ҳастам.”

Акнун ояти зер, иншоаллоҳ, натиҷаи маънои ояти қаблиро, ки фақат Аллоҳи ягона сазовори парастии аст, баён мекунад:

إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ وَمَا اخْتَلَفَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا

مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ ۚ وَمَنْ يَكْفُرْ بِآيَاتِ اللَّهِ فَإِنَّ

اللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿١٩﴾

**Инна-д-дйна ʔиндаллоҳи-л-ислām. Ва махталафа-л-лазйна ʔуту-л китаба иллā мӣм баъди ма̄ ҷаахуму-л-ʔилму бағям̄ байнаҳум. Ва ма-й-якфур би айāтиллāҳи фа инналлоҳа сарӣʔу-л-ҳисāб. 19.**

**19. Ҳаройина, дин(-и муътабар) назди Аллоҳ (дини) Ислом аст. Ва ихтилоф накарданд (дар қабули дини Ислом) касоне ки ба онҳо Китоб дода шуда буд, магар аз рӯи ҳасад баъди он, ки онҳоро дониш омад, ба ҳаққонияти он ошно шуданд. Ва ҳар касе ба оятҳои Аллоҳ кофир шавад, пас ҳаройина, Аллоҳ зудҳисобгиранда аст.**

Аллоҳтаъоло, дар ин оят хабар медиҳад, ки ягона дине, ки назди Ӯ таъоло мақбул аст, ин дини Ислом аст. Ислом чунин динест, ки Аллоҳтаъоло расулони худро дар ҳар давраи замон фиристод, то онро ба мардум расонанд. Дар давраи пайғамбарии Муҳаммад (с) дини Исломо мукамал намуду хотима бахшид. Бо омадани Ислому шариати Муҳаммад (с) ҷамии дигар динҳо аз амал боздошта шуданд, манъ шуданд. Зеро Исломи Муҳаммадӣ (с) охирин қонуни осмонист. Ҳар инсон бояд Исломи Муҳаммадиро қабул кунад. Зеро ғайри Ислом назди Аллоҳ дигар дин қабул нест. Исломи ҳақиқӣ тобеъ шудан ба дину шариати Ӯ (с) аст. Шахсе, ки баъди омадани Муҳаммад (с) бо даъвои дину шариати нав биояд нописанду номақбул аст. Зеро бо далел овардани ин оят ва дигар оятҳои Қуръон, чун ояти 75-уми ҳамин сура, шахсе ғайри Исломо дин қабул кунад, он беҳуда буда, қабул нест. Ҳақиқати дини Исломо ба ғайри мусалмонон дигарон (то Ислом наоранд), намефаҳманд. Бинобар ин, ихтилоф мекунанд. Сабаби ихтилофи онҳо дар ҷумлаи баъдӣ омадааст, ки аҳли китоб – яҳуду насоро дар амрҳои Ислом ва фиристода шудани пайғамбари нав, пеш аз ҳақиқатро фаҳмидан, ҳеҷ ихтилофе надоштанд, ҳатто барои омадани пайғамбари охирин ҳамдигарро бо шавқ башорат медоданд. Вақто ки бо ҳуҷҷатҳои раднопазир Муҳаммад (с)-ро мушарраф ба пайғамбарӣ диданд ва диданд, ки аз тарафи Аллоҳ

ба ӯ (с) китоб, яъне Қуръони карим омад, на аз рӯи шубҳа, балки аз рӯи таассубу ҳасад, дидаву дониста бо баҳонаҷӯӣ ба ихтилоф пардохта, ҳақиқатро инкор карданд. Бинобар ин, онҳо аз ҷумлаи шахсоне гаштанд, ки илми онҳо на сабаби ҳидояти онҳо, балки сабаби гумроҳии онҳо шуд. Дар ривояти Муҳаммад ибни Исҳоқ (дар тафсири Кабир) омадааст, ки он насрониҳое, ки назди Расулulloҳ (с) аз қабилаи Наҷрон омада буданд, чун Расулulloҳ (с) онҳоро ба Ислом даъват намуд, гуфтанд: “Мо кайҳо, яъне пеш аз ин Ислом овардаем.” Расулulloҳ (с) ба онҳо гуфтанд: “Шумо дурӯғ мегӯед! Чӣ хел Ислом овардаед, ки барои Аллоҳ касеро фарзанд нисбат медиҳед, салиб (крест)-ро мепарастед. Гӯшти хинзир (хук)-ро меҳӯред?”

Хулоса ҷузъи охири ояти мазкур бо ваъиду таҳдиди шадид чунин мефармояд, ки ҳар инсон он чиро, ки Аллоҳтаъоло дар китоби Худ - Қуръон фуруд овардааст, инкор мекунад, ҳар ойна Аллоҳтаъоло барои чунин шахс зудҳисобгирандаву зудҷазодиҳандааст. Зеро чунин шахсон ҳақиқати он китоберо, ки наздашон аст, (чӣ Қуръон бошад, чӣ дигар), инкор кардаанд. Агар онҳо нусхаҳои аввалу аслии китобҳои пешинро бори дигар хонанд, мебинанд, ки онҳо низ Қуръонро тасдиқ доранд ва итоат аз Қуръон, қонунҳои охир ва Пайғамбари охирро иршод фармудаанд. Натиҷа он аст, ки ҳар шахси алайҳи ин Қонуни бузург (яъне, Қуръон) ҳасад бурда, оятҳои онро инкор кунад, Худованд онро кофир эълон доштааст. Ояти баъдӣ давоми ояти қаблист.

فَإِنْ حَاجُّوكَ فَقُلْ أَسْلَمْتُ وَجْهِيَ لِلَّهِ وَمَنِ اتَّبَعَنِ وَقُلْ لِلَّذِينَ أُوتُوا  
الْكِتَابَ وَالْأُمِّيِّينَ ؕ أَاسْلَمْتُمْ ؕ فَإِنْ أَاسْلَمُوا فَقَدْ أَهْتَدَوْا ۖ وَإِنْ تَوَلَّوْا  
فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ ۖ وَاللَّهُ بِصِيرٍ بِالْعِبَادِ

**Фа ин ҳаҷҷука фа қул асламту вачҳия лиллаҳи ва мани-  
т-табаъан. Ва қул лил лазӣна уту-л-китаба ва-л-  
уммийӣна а-асламтум. Фа ин асламу фақад-  
ихтадав. Ва ин таваллав фа иннамә ъалайка-л-баләг.  
Валлоҳу басирум би-л-ъибәд. 20.**

**20. Пас, агар бо ту хусумат варзанд, пас бигӯ: «Таслим намудам рӯи худро барои Аллоҳ ва ҳар кас пайравиш маро кард (ӯ низ таслимишуда аст)». Ва бигӯ, барои ононе ки Китоб дода шудаанд ва ба бесаводон: «Оё (шумо чун мо) Ислом овардед?». Пас, агар Ислом оварданд, батаҳқиқ, роҳи ростро ёфтаанд. Ва агар рӯ гардониданд, пас, ҷуз ин нест, ки бар ту танҳо пайғом расонидан аст. Ва Аллоҳ ба зоҳиру ботини бандагон биноист.**

Чун Расулуллоҳ (с) ҳақиқати Исломро баён намуд ва гуфт, ки назди Аллоҳтаоло дини ҳақиқӣ дини Ислом аст, наҷронии аҳли китоб бо ихтилофу муҷодала бархостанд, агар Расулуллоҳ (с) ҳуҷҷатеро барпо менамуд, онҳо боз муҳолифати худро зиёд мекарданд. Бинобар ин, Аллоҳтаоло Расули Худ (с)-ро дар ояти мазкур фармуд, ки **агар бо ту ба истеза хезанд, бо онҳо муҷодала нақун, ба онҳо бигӯ, ки ману пайравони ман зоҳиру ботини рӯи худро барои Аллоҳ таслим намудем.** Зикри рӯй валлоҳу аълам, барои он аст, ки беҳтарини аъзои инсон рӯи ӯст. Агар инсоне рӯяшро ба Аллоҳ таслим кунад, гӯё тамоми вучудаашро ба Аллоҳ таслим намудааст. Бори дигар Аллоҳтаоло, Пайғамбари Худ (с)-ро дастур медиҳад, ки аз баҳсу муҷодалаи онҳо, то назди сухани саҳеҳ таслим нашаванд, дурӣ кунад. Зеро баҳсу муҷодала, ин кори аҳли китоб аст.

Дар давоми оят Аллоҳтаоло амр мекунад, ки ба касоне, ки аҳли китобанд ва ба онҳое, ки уммианд (бесаводанд), яъне ба мушрикони, бигӯ, ки ману онҳое, ки тобеи мананд, таслими фармони ҳаққем. Оё шумо ҳам ҳамчу мо таслим шудаед, ё бар куфри худ боқӣ монданиед? Барои Ислом овардани шумо далелу бурҳони зиёде омадааст. Агар Ислом биёред, чунонеки дигарон Ислом оварданд, роҳи ҳидоятро ёфтаеду худро аз гумроҳӣ ба роҳи рост ва аз торикиҳои нодонӣ ба нури ҳидоят сафарбар кардаед!

Бори дигар Худованд барои тасаллии Ҳабиби Худ (с) мефармояд, ки агар аз чунин панду насиҳат рӯй гардонанд, ту барои ҳидояти онҳо мукаллафу масъул нестӣ. Барои ту таклифу расонидани амру наҳйи мо ҳасту халос. Инро ту бо камоли бояду шояд расонидӣ.

Хулоса, ҳисоби ҷамии аҳволу афкори пинҳону ошкорои чунин тоифаро Аллоҳтаоло хуб бинандаву донанда аст. Ҷамаи онҳо таҳти назари ӯ таъоло қарор гирифта, мувофиқи амалҳои содиркардаашон ҷазо ё мукофот мегиранд.

Дар ривоятҳо омадааст, ки вақто Расулуллоҳ (с) ин оятҳоро



назди аҳли китоб хонд, онҳо гуфтанд: «Мо Ислом овардем». Расулulloҳ (с) ба яҳудиҳо гуфтанд: «**Оё шоҳидӣ медиҳед, ки Исо (а) калиматуллоҳ ва расули Ўст?**». Онҳо гуфтанд: «Аз гуфтани чунин сухан ба Аллоҳ паноҳ мебарем». Барои насрониҳо гуфтанд: «**Оё шоҳидӣ медиҳед, ки Исо (а) бандаи Худо ва расули Ўст?**». Онҳо дар ҷавоб гуфтанд: «Мо аз гуфтани чунин сухан ба Аллоҳ паноҳ мебарем». Яъне яҳудиён ба пайғамбар будани Исо (а) иқрор нестанд ва модари ўро тўҳмат мезананд. Насрониён бошанд, Исо (а)-ро Худо, ё фарзанди Худо медонанд.

Бо овардани ҳадисе аз Имом Аҳмад, ки аз Анас (р) ривоят кардааст, мазмуни ояти мазкурро иншоаллоҳ, ба охир мебарем: «Писарбачаи яҳудие буд, Расулulloҳ (с)-ро хизмат мекард: «Оби таҳорат медод, наълайни Расулulloҳ (с)-ро пеши пояшон мемонд ва ҳоказо. Рўзе ў мариз шуд, Расулulloҳ наздаш барои аёдат даромад. Падараш назди ў нишаста буд. Расулulloҳ (с) ба ў гуфт: «**Ё фулон**, яъне номи ўро гирифт, **Ло илоҳа иллаллоҳ** бигў! «Ў ба сўи падари худ назар кард, падараш сукутро ихтиёр кард. Бори дигар Расулulloҳ сухани худро такрор намуд, ў бори дигар ба сўи падари худ назар андохт. Падараш гуфт: Абулқосимро итоат кун». Баъди ин писарак гуфт: «**Ашҳуду алло илоҳа иллаллоҳу ва иннака Расулulloҳ**». Баъди ин моҷаро Расулulloҳ аз назди он писарак хориҷ шуданд ва ин сухани муборакро гуфтанд: «**Алҳамду лиллоҳил-лазӣ ахраҷаҳу би минан-нор**». Яъне Худоро шукр, ки бо сабаби ман Худованд инро аз оташи Дўзах хориҷ намуд (Бухорӣ).

Акнун аҳволу оқибати шахсонеро ки аз Ислом рӯ гардониданд, ояти зер, иншоаллоҳ, баён мекунад:

إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيَّ بِغَيْرِ حَقٍّ

وَيَقْتُلُونَ الَّذِينَ يَأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ مِنَ النَّاسِ فَبَشِّرْهُمْ

بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٦٦﴾

**Инна-л-лазӣна якфуруна би айәтилләҳи ва яқтулуна-н-набиййина би ғайри ҳаққи-в ва яқтулуна-л-лазӣна**

**яъмуруна би-л-қисти мина-н-наси фа башширхум би  
ъазъбин алим. 21.**

**21. Ҳаройина, ононе ки ба оятҳои Аллоҳ кофир мешаванд ва пайғамбаронро ба гайри ҳақ мекушанд ва аз мардум ононро, ки ба адл амр мекунанд, (онҳоро низ) мекушанд, пас, онҳоро, ба азоби дарднок мужда деҳ.**

Валлоҳу аълам, ояти мазкур барои шахсоне, ки дар онҳо сифати худотарсӣ нест, мазаммат аст. Онҳо се ҷурми бузург доранд: 1-ум: Оятҳои Аллоҳро инкор карданд. 2-юм: Пайғамбаронро ба қатл расониданд. 3-ум: Шахсонро, ки мардумро ба роҳи рост даъват менамуданд, куштанд. Бинобар ин, онҳоро башорат деҳ, ки аз тарафи Парвардигор барои шумо ҷазо ва азоби ҷонсӯзи аламноқ муайян шудааст. Ҳадисеро, ки Ибни Аби Ҳотам (р) аз Абӯ Убайда ибни Ҷарроҳ (р) ривоят кардаанд, чунин аст. Номбурда мегӯяд, ки гуфтам ай Расули Аллоҳ, саҳттарин азоби рӯзи қиёмат барои кист? Расулulloҳ (с) дар ҷавоб ояти мазкурро тиловат намуданд. Яъне саҳттарин азоби рӯзи қиёмат барои шахсест, ки пайғамбарро куштааст, ё шахсро куштааст, ки вай мардумро амри маъруфу наҳӣ мункар кардааст. Дар давоми суҳанашон гуфтанд: **“Ай Абӯ Убайда, (замоне буд, ки) Бани Исроил дар аввали рӯз дар як соат 43 нафар пайғамбарро ба қатл расониданд. 70 нафар обидони Бани Исроил қиём намуда, қотилҳоро амри ба маъруфу наҳӣ аз мункар менамуданд, онҳоро низ то охири рӯз ба қатл расониданд, он чи, ки дар ин оят Аллоҳ зикр кардааст, ишора ба онҳост.”**

Хонандаи мухлис, агарчӣ раванди ояти мазкур, барои Бани Исроил нигаронида шуда бошад ҳам, локин ин нуктаро набояд фаромӯш сохт. Дар ҳадисе омадааст, ки **олимҳои уммати ман мисли пайғамбарони Бани Исроиланд**. Бинобар ин, суду зиёни шахсонро, ки алайҳи пайғамбарон ва алайҳи шахсоне, ки амр ба маъруфу наҳӣ аз мункар мекунанд, мубориза мебаранд, бори дигар ояти зер, иншоаллоҳ, эзоҳ медиҳад:

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمَا لَهُمْ

مِّنْ نَّصِيرِينَ

**Улāика-л-лазīна ҳабитат аъмāлуҳум фи-д-дунйā ва-л-  
āхирати ва мā лаҳум-м ми-н-нāсирин. 22.**

**22. Ин гурӯҳ касонеанд, ки амалҳои онҳо дар дунё ва охират зоеъ  
(нобуд) шудааст ва онҳоро (дар он рӯз) ҳеҷ мададгор нест.**

Зимни ин оят Аллоҳтаъоло хабар медиҳад, ки он гурӯҳе, ки сифаташон дар ояти қаблӣ гузашт, чунин инсонҳоянд, ки ба сабаби имон надоштан ва ба оятҳои Аллоҳ кофир шуданашон, ҳар амали солеҳро, ки карда бошанд, дар дунё ва охират, ғоиде аз он амалҳо барояшон нест. Зеро ҳамаи онҳоро дар ҳамин дунё ба хоҳири он гуноҳони бузург ҳабата сохтаанд. На он амалҳои некашон барои онҳо савоб ҳисобида мешаваду на аз азоб наҷоташон медиҳад. Агар дар дунё ё дар охират азоби Аллоҳ ба сарашон биёяд, ягон ёвар ё шафоаткунандае надоранд, то онҳоро наҷот диҳанд. (Маънои ҳабата шудани амалҳо дар сураи “Бақара”, ояти 217 низ гузашт, метавонед аз он маълумоти худро пурра созед!).

Ояти зер бори дигар аз саркашии аҳли Китоб сухан мекунад:

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِّنَ الْكِتَابِ يُدْعَوْنَ إِلَى كِتَابِ

اللَّهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ يَتَوَلَّى فَرِيقٌ مِّنْهُمْ وَهُمْ مُّعْرِضُونَ ﴿٢٣﴾

**Алам тара ила-л-лазīна уту насиба-м мина-л китаби  
юдъавна ила китабиллаҳи ли яҳкума байнаҳум сўмма  
ятавалла фарикум минҳум ва ҳум муъризу. 23.**

**23. Оё надидӣ онҳоеро, ки аз Китоб (-и осмонӣ) баҳрае дода  
шуданд, (чун) ба сӯйи Китоби Аллоҳ фаро хонда мешаванд, то  
миёни онҳо ҳукм кунад, пас, ҳамон лаҳза гурӯҳе аз онҳо  
эърозкунон рӯй мегардонанд.**

Сабаби нузули ин оятро муфасссирони олиқадр бо овардани қиссаҳои гуногун (аммо хулосаашон як) ривоят кардаанд, мо оҷизона баъзе аз онҳоро ин ҷо, иншоаллоҳ, меорем ва боқиро мавқуф ба сураи “Моида” мегузорем. Қиссаи ихтиёркардаи мо бо ривояти Ибни Исҳоқ чунин аст: «Пайғамбар (с) гурӯҳе аз яҳудиёнро барои имон оварданашон дар Байтул Муқдос ном маконе, даъват намуд. Аз онҳо Нӯмон ибни Амр ва Ҳорис ибни Зайд аз Расулulloҳ (с) пурсиданд: “Эй Муҳаммад, шумо дар кадом дин

ҳастед?” Пайғамбар (с) гуфтанд: **“Ман дар дини Иброҳим (а).”** Онҳо гуфтанд: “Иброҳим яҳудӣ аст.” Пайғамбар (с) гуфтанд: **“Агар масъала, чунонеки шумо мегӯед, бошад, биёед, бо ҳам Тавротро мебинем.”** Онҳо саркашӣ намуда, ба маслиҳат наомаданд. Аммо Ибни Аббос сабаби саркашии яҳудиёни муосири Расулуллоҳ (с)-ро бо дигар қисса ривоят кардаанд: Замоне, ки ояте барои ҷазои зинокорон дар Ислом наомада буд, ду яҳудии бообрӯ бо ҳам зино карда, ба ин ҷурм муттаҳам шуданд. Барои нигоҳдории обрӯи худ, онҳо хоستانд ба Пайғамбари Ислом (с) рӯ биёранд, шояд, ки сабуки барои онҳо ҳукм шавад. Хулоса, онҳо ҳукмро ба назди Расулуллоҳ (с) оварданд. Пайғамбар (с) ба онҳо гуфт: **“Ҳукми инҳоро аз Таврот мебарорем, онҳоро сангсор фармудааст”.** Яҳудиён инкор намуда гуфтанд: “Чунин ҳукм дар Таврот нест.” Ин моҷаро то ҷое расид, ки Тавротро наздашон оварданд, яке аз олимони онҳо бо номи Ибни Суриё ин мавзӯро аз Таврот хонд ва калимаҳоро, ки сангсор кардани зинокорро бозгӯ мекарданд, бо ангуштони худ пинҳон кард. Дар он ҷо яке аз олимони яҳуд бо номи Абдуллоҳ ибни Салом, ки қаблан Ислом оварда буд, ҳузур дошт, аз чунин ҳодиса воқиф шуд, Пайғамбар (с)-ро огоҳ кунонид. Пайғамбар (с) ба Ибни Суриё амр намуд, ки **“дастатро бардор”**, вақто ки Суриё дасти худро бардошт, ояти **шахсони зинокунандаро сангсор кунед**, зоҳир шуд. Яъне Расулуллоҳ (с) тибқи китоби онҳо ҳукм ба сангсор намуд, яҳудиҳо розӣ нашуданд. Бинобар ин, Аллоҳтаъоло тоифаи аҳли китобро бо ин оят баҳои паст дода, Расули худ (с)-ро ё ҳар касеро, ки мухотаб қарор мегирад, бо саволи тааҷҷубомез фармудааст, ки ай Муҳаммад (с), оё ин гурӯҳи хилофи китобашон амалкунандаро намебинию тааҷҷуб намеkunӣ? Яъне онҳо чунин гурӯҳеанд, ки Худованд онҳоро аз китобҳои осмонӣ насибадору баҳраманд гардонид ба буд, хусусан, олимони онҳоро, ки аз Таврот бисёр хуб баҳра доштанд, агар онҳо ба сӯи китоби Аллоҳ, хоҳ Таврот бошад ё ғайр, хонда шаванд, ки биёед ҳукми ин мушкилотро аз китобе, ки назди шумо ва барои шумо омадааст, муҳокама кунем, гурӯҳе аз онҳо дидаву дониста, ошкоро, рӯй мегардонанд ва ҳукмҳои онро қабул надоранд. Онҳо хоҳ дар китобашон бошад, ё не, як сухан доранд, ки мегӯянд: **“Дар китоби мо чунин ҳукм нест”.**

Дар охири оят ба таъкид Аллоҳтаъоло фармудааст, ки **“ва ҳум муъризун”**, яъне онҳо чунин гурӯҳе ҳастанд, ки аз ҳукми ҳақ рӯгардониданд ва дуруст ҳисобидани кори ботили худ, хосси

табиати онҳо шудааст. Ин мухолафат ва ғурури онҳо барои он аст, ки...

ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ اِلَّا اَيَّامًا مَّعْدُوْدَاتٍ <sup>ط</sup>وَعَرَّهْمُ فِي

دِيْنِهِمْ مَا كَانُوْا يَفْتُرُوْنَ ﴿٢٤﴾

**Зāлика би аннаҳум қолу лан тамассана-н-нāру иллā аййāма-м маъдудāт. Ва гаррахум фи дīнихим-м mā кāну яфтарун.24.**

**24. Ин ба сабаби он аст, ки онҳо гуфтанд: «Оташи Дӯзах ҳаргиз ба мо нарасад, магар рӯзҳои шуморидашуда». Ва он чӣ дар динашон онҳоро фирефта сохт, ки (сухани) дурӯғ мебофтанд.**

Ояти мазкур, сабаби аз ҳукми Расулulloҳ (с) сарпечии онҳоро шарҳ дода мефармояд, ки онҳо бо пиндори худ аз як авлоди мумтоз, яъне аз авлоди Яъқуб (а) ҳастанду пайғамбарзодаанд. Ё ин ки, чунонеки дар ояти 18-уми сураи “Моида” зикри инҳо омадааст, мегӯянд: “Мо фарзанд ва дӯстони Худо ҳастем.” Ё чунонеки дар сураи “Бақара” гузашт, мегӯянд, ки мо аз 1000 сол 7 рӯз (он ҳам бошад дар дунё 1 рӯз) азоб мебинем ва ҳоказо. Хулоса, ба чунин суханҳои бофтаи худ, мағрур шуда, барои имтиёзи худ, чунонеки ояти мазкур фармудааст, чуръат карда ба Худо дурӯғҳо баста гуфтанд: «Муқозоти мо маҳдуд аст. Чӯз чанд рӯзи шуморидашуда дигар оташи Дӯзах ба мо намерасад. “Бо чунин дурӯғбандӣ ва суханҳои бофта фирефта шуда, ҳатто гуфтанд: “Ба чӯз он 40 рӯзе, ки падарҳои мо гӯсолапарастӣ карданд, дигар барои мо азоб нест.”

Хулоса, бо чунин суханбофиҳо дар дини ботилашон монданд. Қуръони карим ва ин қонуни барои насли башар доимамалкунанда ба чунин чуръаткунандаҳо ва ба чунин дурӯғтарошон ва ба чунин худрутбадиҳандагон дар ояти зер бо ваъид мефармояд:

فَكَيْفَ اِذَا جَمَعْتَهُمْ لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ فِيْهِ وُوفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّا

كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُوْنَ ﴿٢٥﴾

**Фа кайфа изā ҷамаънāхум ли явми-л лā райба фўҳи ва  
вуффият куллу нафси-м мā касабат ва ҳум лā  
юзламун.25.**

**25. Пас, чӣ гуна бошад ҳоли онҳо, чун ҷамъ кунем онҳоро, дар  
рӯзе, ки дар омадани он ҳеҷ шакке нест? Ва ҳар касро ҷазои он чӣ  
(ба он) амал кардааст, тамом дода шавад. Ва онҳо ситам карда  
нашаванд.**

Зимни ояти мазкур Аллоҳтаъоло фармудааст, ки рӯзи қиёмат  
чунин рӯзест, ки подоши гуноҳу савоб ба тахмин нест.

Ҳар як гунаҳгор дар охир бо гуноҳи худ иқрор аст. Хурдтарин  
амали нек зоеъ намешавад. Дар он рӯз Худованд аз аввал то охир,  
мардумро барои ҳисоб ҷамъ месозад. Ва ҳар тоифаро мувофиқи  
амалҳояшон ҷазо ё мукофоти лоиқ медиҳад. Ба ҳеҷ кас зулм раво  
дида намешавад. Охир ин гунаҳкорон дар рӯзе, ки дар омадани он  
ҳеҷ шакке нест, чӣ кор карда метавонанд? Бо ин дурӯғбандие, ки  
нисбати Худованд намуданд, сухани Расулуллоҳ (с) ва уламоро, ки  
онҳоро амри маъруфу наҳй аз мункар мекарданд қабул насохтанд.  
Чун Худованд аз ин кор онҳоро пурсад, онҳо чӣ ҷавоб мегуфта  
бошанд? Аз таҳдиди ояти мазкур маълум мешавад, ки шахсоне, ки  
дар торикиҳои ҷаҳлу дурӯғбофӣ худро афтонданд, рӯзи маҳшар  
назди ҷамии махлуқоти аввалину охирин ҳозир мешаванд. Онҳо  
дар он рӯз мефаҳманд, ки така ба он ақидае, ки худ сохта буданд,  
бефоида будааст ва мебинанд, ки роҳи кӯмак барои онҳо аз ҳама  
ҷиҳат баста шудааст. Акнун ба маломати худ машғул гашта дасти  
ҳасрату надомат бар сари худ зада, роҳи халосӣ меҷӯянд, аммо  
афсӯс, ки роҳи наҷот барои онҳо нест.

Сабаби нузули ояти зеро чунин ривоят кардаанд, ки вақто  
Расулуллоҳ (с) Маккаи мукаррамаро фатҳ карданду ба саҳобагон  
фатҳи Форс ва Румро ваъда намуданд, мунофиқону яҳудиёни  
онҷобуда, бо масхарабозӣ гуфтанд: «Оё мулки Макка барои ӯ кифоя  
нест, ки ду мамлакати абарқудратро тамаъ дорад? Аз кучо қуввати ӯ  
мерасад?». Дар ин асно, валлоҳу аълам, ояти зер нозил шуд:

قُلِ اللَّهُمَّ مَلِكُ الْمَلِكِ تُؤْتِي الْمَلِكَ مَن تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمَلِكَ مِمَّن تَشَاءُ

وَتُعْزِزُ مَن تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَن تَشَاءُ بِيَدِكَ الْخَيْرُ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٦٦﴾

**Қулиллāхумма Мāлика-л-мулки туъти-л мулка маъ ташāу ва таъзиъу-л-мулка мим маъ ташāу ва туъиззу маъ ташāу ва тузиллу маъ ташāъ. Биядика-л-хайр. Иннака ъалā кулли шай-иъ қадир. 26.**

**26. Бигӯ: «Худоё, Туӣ соҳиби мулк, ҳар киро хоҳӣ, мулку салтанат медиҳӣ ва мулкро аз ҳар касе ки хоҳӣ, бозмегирӣ ва ҳар киро хоҳӣ, иззат медиҳӣ ва ҳар киро хоҳӣ, хор мегардонӣ. Ба яди Туст ҳама некӣ. Ҳаройина, Ту бар ҳар чиз тавоноӣ.**

Аллоҳтаъоло зимни ин оят аслан Ҳабиби Худ Муҳаммад (с) ва дигаронро фармудааст, ки бузургии Парвардигори худро ёд намуда, бо шукрона бигӯ, ки ай бор илоҳо, ай соҳиби ҳамаи мулк, ай соҳиби ҳамаи ашё, мулкро ба касе аз бандагони худ хоҳӣ, медиҳӣ ва аз ҳар касе, ки хоҳӣ, мулку ҳукуматро аз дасташ мегирӣ! Ту тасарруфкунандаи ҷамии оламҳо ҳастӣ! Ҳар чиро, ки Ту хоҳӣ, он мешавад, на ғайри он. Ту касеро, ки хоҳӣ иззату обрӯ медиҳӣ ва азизаш мегардонӣ, касеро ки Ту хоҳӣ, хораш месозӣ. Диҳандаву манъкунанда худат ҳастӣ. Ҳама ҳазинаҳои олами боло ва олами поён ба ихтиёри Туст. Ягона Ту, бар ҳама кор қодир ҳастӣ! Пайғамбариро аз кадом қабилае, ки бошад, ба касе, ки хоҳӣ медиҳӣ. Ба пайғамбарӣ мушарраф шудани касе ва интиқол додани пайғамбарӣ аз як қабила ба қабилаи дигар, бо ихтиёру орзуҳои аҳли китоб набуда, балки бо ихтиёру тасарруфи Туст. Яъне интиқоли пайғамбарӣ аз бани Исроил ба бани Исмоъил (а) ихтиёр ва ҳукми туст. Пайғамбар (с) ва уммати ӯ (с) ин неъматҳои бузургии Аллоҳтаъолоро бояд шукрона кунанд. Зеро бо ҳукми Аллоҳтаъоло ӯ (с) охири Пайғамбар буда, барои роҳбарии ҷамии инсу чин фиристода шудааст. Дигар ин, ки Аллоҳтаъоло ҳақиқатҳои охиратро барои ӯ (с) кашф намуд, ҳодисаҳои гузашта ва ояндаро низ барои ӯ (с) дононд. Умматашро чӣ дар машриқ бошад, чӣ дар мағриб, паҳн намуд. Шариаташро бар ҷамии динҳо ғолиб гардонид. Салавоту саломи Парвардигор, то дунё боқӣ аст, бар ӯ (с) бод.

تُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَتُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَتُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ

الْمَمِيتِ وَتُخْرِجُ الْمَمِيتَ مِنَ الْحَيِّ وَتَرْزُقُ مَنْ تَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٢٦﴾

**Туличу-л-лайла фи-н-наҳари ва туличу-н наҳара фи-л-лайл. Ва тухричу-л-ҳаййа мина-л маййити ва тухричу-л-маййита мина-л-ҳайй. Ва тарзуку маъ ташъу би ғайри ҳисаб. 27.**

**27. Шабро дар рӯз ниҳон сози ва рӯзро дар шаб нопадид гардонӣ ва зиндаро аз мурда берун меорӣ ва мурдаро аз зинда берун меорӣ ва ҳар киро хоҳӣ, бешумор рӯзи медиҳӣ.**

Ояти мазкур валлоҳу аълам, маънои ояти қаблиро пурра месозад. Дар ин оят Аллоҳтаъоло қудрати комили Худро нишон дода фармудааст, ки Аллоҳтаъоло чунин Зотест, ки дар давоми сол, ки аз ҷаҳор фасл – баҳор, тобистон, тирамоҳ ва зимистон иборат аст, ба тадриҷ ҷузъ-ҷузъ шабро дар рӯз дохил мекунад, рафта-рафта то ними сол шабҳо кӯтоҳ шуда, охири моҳи ҷавзо кӯтоҳтарини шабҳо ва дарозтарини рӯзҳо ба ҳисоб меравад. Аз он пас ба тадриҷ дохил шудани рӯзҳо дар шаб оғоз мешавад, ки то охири моҳи қавс кӯтоҳтарини рӯзҳо ва дарозтарини шабҳо ба ҳисоб меравад. Шахсе, ки ақли солим дорад, мефаҳмад, ки чунин тартибу низом тасарруфӣ набуда, балки ҳамаи ин низомро Сонӣи олам бо тадбири қазову қадари худ барои ғоидаи махлуқот ва парвариши онҳо ба вуҷуд овардааст.

Худованд дар давоми оят бо забони Пайғамбари худ (с) мефармояд, ки **“берун меорӣ чизи зиндаро аз чизи мурда ва берун меорӣ чизи мурдаро аз чизи зинда”**. Яъне, Аллоҳтаъоло бо қудрати комили худ зироатро аз дон, донро аз зироат, донҳои хурморо аз дарахти хурмо ва дарахти хурморо аз донҳои ӯ, тухмро аз мурғ ва мурғро аз тухм, муъминро аз кофир мисли Иброҳими ҳалилulloҳ аз Озар ва кофирро аз муъмин мисли Канъон аз Нӯҳ (а) ва ё инсонро аз нутфа (сперма) ва нутфаро аз инсон берун меорад.

Дар охири оят, аз забони Муҳаммад (с) мефармояд: “ва рӯзи медиҳӣ, ҳар киро меҳоҳӣ, бешумор”. Бинобар ин бандагонро воҷиб ин аст, ки ба ғайри Аллоҳ аз дигар чиз, мақсади худро талаб накунад, фақат дар сабабҳои ҳосил шудани ризқу рӯзие, ки Худованд ба сабаби онҳо пайдо кардани ризқро осону мувоҳид гардондааст, саръи кунанду халос. Хосияти ин оятро Муҳаммад бинни Закарийёи Алоӣ ва дар охир аз Абиҷавзо ва ӯ аз Ибни Аббос (р) аз Расулulloҳ (с) ривоят кардаанд, ки Расулulloҳ (с) фармуданд: «Исми аъзаме, ки агар бо ном бурдани ӯ назди Аллоҳ дуо карда шавад, дуо қабул мешавад, дар ҳамин ояти зикршуда



аст». Дар ҳадиси машҳур аз Абидунё ривоят шудааст, ки Муъоз ибни Ҷабал (р) мегӯяд: “Аз қарздории худ назди Расулуллоҳ (с) шикоят намудам, Расулуллоҳ (с) ба ман гуфтанд: **“Эй Муъоз, адо кардани қарзи худро меҳохӣ?”** Ман гуфтам: “Оре! Ё Расулаллоҳ.” Пас аз он Расулуллоҳ (с) хондани ояти мазкурро тавсия намуданд ва дар охир **“Раҳмонаддунё вал охирах ва раҳимаҳумо туътий минҳумо ман ташоу иқзи анни дайни”**–ро илова фармуданд: **“Агар ба пуррии рӯи замин тилло қарздор бошӣ, қарзатро адо карда метавонӣ”**.

Дар ояти зер муъминонро наҳй мекунад, ки кофиронро ёридиҳанда ва дӯст нагиранд.

لَا يَتَّخِذِ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ وَمَنْ يَفْعَلْ

ذَلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللَّهِ فِي شَيْءٍ إِلَّا أَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقَنَّهُ

وَيُحَذِّرُكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ ۚ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ ﴿٢٨﴾

**Лā яттахизи-л-муъминӯна-л-кафирӯна авлийъā миn дӯни-л-муъминӯн. Ва ма-й яфъал зāлика фа лайса миналлоҳи фӯ шай-ин иллā аn таттақу минҳум туқоҳ. Ва юҳаззирукумуллоҳу нафсаҳ. Ва илаллоҳи-л масīр. 28.**

**28. Бояд муъминон кофиронро аз гайри муъминон дӯст нагиранд. Ва ҳар кӣ чунин кунад, пас, ӯ дар ҳеҷ чизе дӯсти Худо нест, магар ин ки бо навъе аз ҳазар кардан дафъи шарри онҳо кунед. Ва Худо шуморо аз Худ метарсонад ва бозгашт ба сӯи Худо аст.**

Аз оятҳои қаблӣ маълум гашт, ки зимомӣ тамоми оламҳо, иззату ҷоҳ дар ихтиёри Аллоҳ аст, мулкдиҳандаву аз касе мулкро гиранда, ризқдиҳандаву маҳрумкунанда Аллоҳ аст. Хулоса, тадбири тамоми оламҳо дар ихтиёри Аллоҳтаъолост. Вақто ки Аллоҳтаъоло чунин зотест, ҳеҷ мумкин нест, ки ҳар шахсе, ки дар дили худ заррае имон дорад, душмани Худоро дӯст гирад. Аз барои ҳамин Аллоҳтаъоло зимни ояти мазкур муъминонро шадидан наҳй намуда мефармояд, ки набояд муъминон кофиронро аз самими қалб бо муҳаббати том дӯсту ёвари худ гиранд ва бо дӯстони Худо – бо муъминон дар ихтилоф бошанд. Аз

ҷумлаи номаъкул ин аст, ки инсон муҳаббати Аллоҳ ва муҳаббати душманони ӯро дар як дил ҷамъ созад. Агар инсоне бо душманони Аллоҳ дӯстӣ кунад, онҳоро дӯст дорад, чунин шахс дар назди Аллоҳ ҳеҷ чизе надорад. Яъне ӯ дар аҳди Худо нест ва ба Аллоҳ ҳеҷ алоқае надорад ва риштаи алоқаро гусастааст. Инсоне, ки дӯсту ёвари кофирон шавад, метавон гуфт, ки ӯ аз ҷумлаи онҳост. Агар дӯстӣ бо онҳо ба хоҳири касбу қудрат, сарвату иззат бошад, ҳамаи ин ба ихтиёри Худованд аст. Хулоса, Ислом бо мардуми диндор, ё ғайри он, муомилаи хуб бурданро рад намекунад. Локин дӯст гирифтани кофиронро, ба онҳо боварӣ кардан, ҳама корро ба онҳо супориданро, чунонеки аз таҷрибаҳо маълум аст, ба истиснои баъзе ҳолатҳо иҷозат намедиҳад. Яъне агар инсоне аз кофирон хавфи молу ҷон дошта бошад, бо (рӯпӯши мақсади аслии худ) аз зарари онҳо худро нигоҳ дорад, рӯякӣ (на ҳақиқӣ) изҳори сулҳу дӯстӣ ба онҳо кунад, дуруст аст. Чунин навъи алоқа ва сулҳ мисли мадуро бо шахсони беақл аст. Ҳа, шумо хубу нағз гуфта, худро ва номусро аз онҳо нигоҳ медоред.

Дар охири ояти мазкур Аллоҳтаъоло шахсонро, ки бо душманони ӯ дӯстӣ мекунанду бо дӯстони ӯ душманӣ, аз азоби худ дар ҳазар кунонида метарсонад, ки бояд муъминон тарси Аллоҳро аз тарси мардум муқаддам донанд, зеро хоҳам нохоҳам, бозгашти ҷамии инсонҳо, хоҳ солеҳ бошанду хоҳ толеҳ, ба сӯи Парвардигор аст ва ҳар амалкунандаро мувофиқи амалаш ё подош ба Биҳишт ё ҷазо ба Дӯзах медиҳад. Барои шарҳи истифодаи ҷузъи ин оят дар амал, аз саргузашти Аммор (р) ва падару модари ӯ метавон мисол овард. Яъне шахсони номбурда, вақто ки ба Ислом мушарраф шуданд, баъди андак муддат ба дасти бутпарастон гирифтोर шуданд. Онҳоро, то ин ки аз Ислом безорӣ бичӯянд, шиканҷа доданд. Чун падару модари Аммор (р) аз ин кор худдорӣ намуданд, онҳоро мушрикони ба шаҳодат расониданд. Вале Аммор (р), он чиро ки мушрикони меҳостанд, аввалан дили худро бо имон мустаҳкам сохту хостагии онҳоро бо забон изҳор дошт. Чун аз дасти душман халос шуд, аз тарси Худои бузург гириякунон ба назди Расулulloҳ (с) омад. Пайғамбар (с) ба ӯ (р) фармуд: **“Агар боз ҳам гирифтोर шудӣ, барои халосии худ, он чӣ онҳо меҳоҳанд, бигӯ”**. Бо ин васила Аммор (р) ором ёфт. Чунин мазмунро дар ояти 106-уми сураи “Наҳл” дидан мумкин аст. Ояти зер иншоаллоҳ, мазмуни ояти қаблӣро, ки огоҳ кунонидан буд, бо таъкид давом медиҳад.

قُلْ إِن تَخَفُوا مَا فِي صُدُورِكُمْ أَوْ تُبْذَوهُ يَعْلَمَهُ اللَّهُ وَيَعْلَمَ مَا فِي

السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

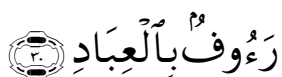
**Қул и<sup>н</sup> тухфу<sup>л</sup> ма<sup>л</sup> фи<sup>л</sup> суду<sup>л</sup>рикум ав тубду<sup>л</sup>ху яъламхуллоҳ.  
Ва яъламу ма<sup>л</sup> фи-с-самавāti ва ма<sup>л</sup> фи-л-арз. Валлоҳу  
ъала<sup>л</sup> кулли шай-и<sup>н</sup> қадир. 29.**

**29. Бигӯ:** «Агар он чӣ дар синаҳои шумост, пинҳон кунед, ё онро ошкор кунед, Аллоҳ медонад ва он чӣ дар осмонҳост ва он чӣ дар Замин аст, медонад. Ва Аллоҳ бар ҳама чиз тавоност».

Ояти мазкур шадидан ҳушдор медиҳад, ки Аллоҳтаъоло аз ҷамии афъоли бандагони худ бе шакку шубҳа боҳабар аст. Бинобар ин, Аллоҳтаъоло Ҳабиби Худ (с)-ро мефармояд, ки ба мардум бигӯ, ки агар шумо ҳар чиро, ки дар синаҳои худ пинҳон медоред, ё зоҳир месозед, Аллоҳтаъоло медонад. Ҳатто он чи дар осмонҳо ва Замин пайдо мешавад, аз ҳамаи онҳо боҳабар аст. Аз он ҷумла, ҳар инсоне бо душманони Аллоҳ пинҳонӣ дӯстию аҳду паймону ҳамкорӣ мекунад ва тақия бар онон дорад, онҳоро низ медонад. Дар ин оят таҳдиди шадид барои шахсоне, ки истисноӣ ҷузъи ояти қаблиро сӯйистифода намуда, бо баҳонаҳо кофирону душманони Ислому дӯст мегиранд ва ба онҳо робитаи дӯстӣ барқарор мекунанд, онҳоро дар ватанҳои мусалмоннишин бо ғаразҳои пинҳоне, ки доранд, ҷой медиҳанд, ва он кофирон баъди чанд сол мақсади нопоки худро алайҳи Ислому мусалмонон зоҳир месозанд мавҷуд аст. Ин ҳама амалҳои онҳо назди Аллоҳ махфӣ намонанд. Албатта, чунин шахсон назди Аллоҳ бе ҷазо намонанд, зеро Аллоҳтаъоло ба ҳама кор, яъне ба ҷазо додани шахсоне, ки амри Ӯро итоат накардаанд, қодир аст. Худованд шахси ислоҳкору фасодкорро медонад, Худоро бо пинҳонкорӣ, ҷунонеки ояти зер мефармояд, фиреб дода намешавад.

يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُّحْضَرًا وَمَا عَمِلَتْ مِنْ سُوءٍ

تَوَدُّ لَوْ أَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُ أَمَدًا بَعِيدًا وَيُحَذِّرُكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ وَاللَّهُ



**Явма таҷиду куллу нафси-м маъамилат мин хайри-м муҳзара-в ва маъамилат мин сӯин тавадду лав анна байнаҳа ва байнаҳӯ амадаъ баъидā. Ва юҳаззирукумуллоҳу нафсаҳ. Валлоҳу Рауфум би-л-ъибād.30.**

**30. Он рӯзе ки ҳар кас, он чӣ аз некӣ амале кардааст ва он чӣ аз бадӣ амал кардааст, ҳозир ёбад, дӯст дорад, ки кош дар миёни вай ва он бадӣ масофаи дуре мебуд. Ва Худо шуморо аз Худ барҳазар медорад ва Аллоҳ нисбати бандагони Худо бисёр меҳрубон аст.**

Ҳар инсон ҷазо ва подоши амалҳои дар дунё содиркардаашро хоҳ хайр бошанд, хоҳ шарр, ба пуррагӣ дар рӯзи қиёмат ҳозир мебинанд. Яъне, агар амалҳо хайр бошанд, соҳибашонро хурсанду хушбахт мегардонанд. Агар онҳо бад бошанд, соҳиби аъмоли бад орзу мекунад, ки кош ин амалро намедид ва дӯст дораду орзу кунад, ки байни ӯ ва он амалҳои бад мисли машриқу мағриб фосила бошад. Кофирон, ҳама вақт ҳаракат мекунанд, ки алайҳи мусалмонҳо кори бадери кунанду исноде ба худи онҳо набошад. Бояд донанд, ки дар қиёмат чунин нест. Чунонеки дар ояти қаблӣ гузашт, Аллоҳтаъоло аз макру ҳилаҳои онҳо бохабар аст, онҳо аз ҷазои амалҳои бадашон халосӣ надоранд. Ҳама баду некро ҳисоб карда, номаи аъмолашон мувофиқи амали дар дунё содиркардашон ба дасташон супурда мешавад. Дигар ҳасрату пушаймонӣ барои онҳо суде надорад. Дар охири оят Аллоҳтаъоло бо таъкиду бо ваъид мефармояд, ки *Аллоҳтаъоло аз азобаш шуморо метарсонад*. Баъдан Аллоҳтаъоло, то ин ки бандагон ноумед нашаванд, барои умедвории онҳо мефармояд, ки *Аллоҳтаъоло барои бандагони худ бисёр меҳрубон аст*. Оре! Ин меҳрубонии Аллоҳтаъоло аст, ки ба такрор дар чунин оятҳо бандагони худро пеш аз омадани он рӯзи вазнин аз Худ метарсонад, то ин ки даст аз гуноҳ бардоранд, огоҳ сохтааст, ки дӯстӣ бо кофиронро як сӯ гузоранд. Зеро Аллоҳ дӯст медорад, ки бандагон дар роҳи ризои Парвардигор қадам зананд, Расули акрам (с)-ро итоат кунанд ва аз қаҳри Парвардигор пеш аз вақт, барои наҷоти худ омодагӣ бигиранд.

قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ

ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٣١﴾

**Қул иң кунтум туҳиббуналлоҳа фаттабиъунӣ  
юҳбибкumulлоҳу ва яғфир лакум зунубакум. Валлоҳу  
Ғафуру-р-Раҳим. 31.**

**31. Бигӯ: «Агар бошед, ки Аллоҳро дӯст медоред, пас, маро  
пайравӣ кунед, то Аллоҳ шуморо дӯст дорад ва гуноҳони шуморо  
биёмӯрзад ва Аллоҳ омурзандаву меҳрубон аст».**

Дар баъзе тафсирҳо сабаби нузули ин оятро чунин ривоят кардаанд: “Гурӯҳе аз бутпарастон назди Расулуллоҳ (с) омада, муҳаббати худашонро ба Аллоҳ чунин изҳор намуданд: “Мо ба хотири он бутҳоро мепарастем, ки ба Аллоҳ наздик шавем.” Ривояти дигаре низ вучуд дорад, ки дар Мадина гурӯҳе аз масеҳиёни қабилаи Наҷрон назди Расулуллоҳ (с) ҳозир шуданд. Зимни суханронияшон бо Расулуллоҳ (с) гуфтанд, ки эҳтироми фавқулодате, ки мо Исо (а)-ро мекунем, ба хотири он аст, ки мо ба Аллоҳ муҳаббати зиёде дорем. Расулуллоҳ (с) дар ҷавоб, ба онҳо ин ояти нозилшударо хонданд. Дар ин оят Худованд Расули худ – Муҳаммад (с)-ро мефармояд, ки ба чунин муддаиён бигӯ, ки агар шумо дар даъвои худ ҳақ бошед, Худоро дӯст медошта бошед, биёед маро тобеъ шавед, то шуморо Аллоҳ дӯст дорад, зеро ман Расули Ӯ таъоло ҳастам.

Ибни Касир мегӯянд: «Ҳар инсоне, ки даъвои дӯстӣ ба Аллоҳ дошта бошад ва дар тариқаи (роҳи) Муҳаммад (с) бошад, ин ояти карима ҳоким ва ченаку баҳои ӯст. Ва агар на, чуноне ки Расулуллоҳ (с) фармудааст, ӯ козиб аст. Зеро Расулуллоҳ (с) фармудаанд, ки **“Ман Ӯамила Ӯамалан лайса Ӯалайҳи амруно фаҳува раддун”** - Шахсе амалеро чун дин гуфта анҷом диҳад, ки мо иҷрои он амалро амр накардаем, он амал мақбул нест. Яъне дар амалҳои исломӣ чизеро дохил карда шавад, ки фармоиши Расулуллоҳ (с) набошад, он амал радд (бе савоб) аст. Дар ҳақиқат ояти мазкур меъёри муҳаббати бандаро ба Аллоҳ ва Расули Ӯ (с) баён намуд. Аз чунин андоза маълум гардид, ки ҳар шахсе Пайғамбари Аллоҳро дӯст дорад, дар дину шариати Ӯ (с) қадам ниҳад, Худованд чунин шахсро аз талаби ӯ зиёд дӯст медорад ва

аз баракати тобеъ шуданаш, Худованд гуноҳҳои гузаштаи онро омӯрзиш мекунад. Зеро Худованд омӯрзандаву ниҳоят меҳрубон аст.

Хулоса, шахсоне, ки бо сухан даъвои муҳаббати Аллоҳ ва Расули ӯ таъолоро доранд, локин баъзе ибодатҳои сохтаро иҷро мекунанд, кори инҳо асл нест. Бахти бузург барои бандаи ҳақиқӣ он аст, ки ӯ Аллоҳ ва Расули ӯ таъолоро итоат кунад. Аллоҳтаъоло дар ояти зер ому хоссо амр намуда мефармояд:

قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ ﴿٣٢﴾

**Қул атиъуллоҳа ва-р-расул. Фа ин таваллав фа инналлоҳа лā юҳиббу-л-кафирин. 32.**

**32. Бигӯ: «Аллоҳ ва пайғамбарро фармон баред. Пас, агар рӯ гардонед, ҳаройина, Аллоҳ кофиронро дӯст надорад».**

Аз мазмуни ояти мазкур чунин маълум мешавад, ки итоати Аллоҳ ва Расули ӯ (с), хусусан барои шахсоне, ки худро мусалмон меҳисобанд, фарзи айн аст. Бинобар ин Аллоҳтаъоло Расули Худ (с)-ро дар ин оят фармудааст, ки бо масеҳиён, хоҳ аз қабилаи Наҷрон бошанд ё ғайр, бигӯ, ки итоати амри Аллоҳ ва Расули ӯ (с)-ро кунед! Агар муҳолифат кунед, Худованд кофиронро дӯст намедорад.

Ҳарчанд онҳо яке аз пайғамбарони улулазмиро бо даъвои худ итоат доранд, локин то агар Пайғамбари охируззамон (с)-ро, ки Аллоҳтаъоло ӯ (с)-ро барои даъвати сақалайн (олами инсу ҷин) фиристодааст, итоат накунанд, мусалмон нестанд, зеро итоати Аллоҳ аз итоати Расули ӯ (с) ҷудо нест. Пайғамбари охируззамон (с) чунин пайғамбарест, ки фаразан дигар пайғамбарон дар замони ӯ (с) бошанд, албатта аз Он ҳазрат (с) итоат мекарданд. Маълум мешавад, ки муҳаббати яктарафа маъно ва суде надорад.

Аллоҳтаъоло дар оятҳои баъдӣ дараҷаҳои бузурги пайғамбарон ва шарафи онҳоро баён мекунад. Дар аввал аз Одам (а) ва баъд аз одами сонӣ, яъне Нӯҳ (а) сухан оғоз мешавад. Баъдан сухан аз Оли Иброҳим (а) ва дар дохили он сухане чанд аз Муҳаммад (с) зикр мешавад. Дар охир, сухан аз Оли Имрон рафта ва дар дохили он қиссаи Исо (а) ҳамроҳ мешавад. Баъдан ҳодисаи мӯъҷизанок таваллуд шудани Марям (раз) ва қиссаҳои Яҳё (а), Исо (а) меоянд. Инак, ояти аввал:

﴿ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ آدَمَ وَنُوحًا وَآلَ إِبْرَاهِيمَ وَآلَ عِمْرَانَ

عَلَى الْعَالَمِينَ ﴾

❁ **Инналлоҳа-стафъӣ Ӏдама ва Нуҳа-в ва Ӏла Иброҳима  
ва Ӏла Ёмрона Ӏала-л-Ӏаламин. 33.**

**33. Харойина, Аллоҳ Одам ва Нуҳ ва оли Иброҳим ва оли  
Имронро бар ҷаҳониён баргузид.**

ذُرِّيَّةً بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٣٤﴾

**Зуррийятам баъзӯҳа мим баъз. Валлоҳу Самӣъун  
Ӏалим.34.**

**34. (Дар ҳоле ки ин ҷамоъа) фарзандоне буданд, ки баъзеи онҳо аз  
баъзе (пайдо шуда)-анд. Худованд шунавову доноист.**

Аллоҳтаъоло зимни оятҳои зикршуда хабар медиҳад, ки Ӯ хонадони шахсони зикршударо нисбат ба хонадони ҷамии махлуқоти рӯи замин, (то ин ки аз ин хонадонҳо пайғамбарон ба олам биоянд), хос гардонид. Масалан, Аллоҳтаъоло Абулбашар Одам (а)-ро чунин қадр намудааст. Ӯро худ офарид, дар ӯ (а) аз рӯҳи худ дамид, яъне ӯро ҷон бахшиду ӯро зинда сохт, номҳои ҳамаи ашӯро ба ӯ (а) донанд, малоикро фармуд, то ӯро сачда кунанд, дар Ҷаннат ӯ (а)-ро макон бахшид ва аз рӯи ҳикмате, ки Аллоҳ медонад, ӯро ба Замин фаровард ва ғайра. Чунин ҳурмату иқром нишонаи он аст, ки қадр ва дараҷаи Одам (а) дар назди Парвардигор аз ҷамии махлуқот фузунтар аст. Бо чунин ишора ва мартабаҳо метавон Одам (а)-ро набӣ номид. Баъдан чунин фазлу шарафро Аллоҳтаъоло ба фарзандони Одам (а) дар нахуст ба Нуҳ (а), ки ӯро Шайхуланбиё ё одами сонӣ низ мегӯянд, ихтиёру интиқол намуд. Яъне Нуҳ (а) фиристодаи Аллоҳ аст. Вақто ки мардуми он давр, бе иҷозати Парвардигор бутпарасту мушрик шуданд, Нуҳ (а)-ро барои ҳидояти онҳо фиристод. Нуҳ (а) байни мардум муддатҳои тӯлонӣ зиндагонӣ дошт, шабҳо ва рӯзҳо, ошкоро ё пинҳонӣ онҳоро ба роҳи рост иршод ва даъват менамуд. Мутаассифона, онҳо аз даъвати ин абармард мегурехтанд. Ба ғайр аз нофармонии Худо ва ба одатҳои нодурусташон мағрур шудан,

дигар чизе дар онҳо зиёд намешуд. Дар охир Нӯҳ (а), алайҳи онҳо дуо намуд, ба ғайр аз шахсони ба Худову Нӯҳ (а) имоноварда, ягон нафар аз тӯфон наҷот наёфт. Ва баъдан, Аллоҳтаъоло барои роҳбарии мардум аз хонадони Иброҳим (а) Исмоил (а) ва Исҳоқ (а)-ро ва дар аввал Иброҳим (а)-ро, ки пайғамбари охируззамон ҳам аз хонадони ӯст, баргузид. Инчунин хонадони Имрон (а)-ро, ки ӯ (а) волиди Марям – модари Исо (а) аст, барои роҳбарии мардуми замони худ ихтиёр намуд.

Хулоса, ҳамаи пайғамбарони баъдӣ, ки баъзеашон зурриаву хешу табори якдигаранд, аз сулолаи ин абармард, яъне Иброҳим (а)-анд. Ин ҳама абармардон, яъне ин ҳама баргузидагони илоҳӣ дар исломдорию покӣ, тақвою салоҳ, барои роҳнамоии мардум, монанди якдигар кор бурдаанд. Дар охири ояти мазкура омадааст, ки Аллоҳ шунавову доност.

Бале, ақидаи ҷамии мусалмонон дар шаъни пайғамбарони Аллоҳ ин аст, ки ҳамаи онҳоро Аллоҳтаъоло ба пайғамбарӣ баргузидааст, онҳо барои ҳидояти мардум кӯшишу талошҳо намудаанд. Ҳама ҷаҳду талошҳо, дуо ва суханҳои онҳоро Аллоҳтаъоло шунидааст ва аз ҷамии амалҳои онҳо огоҳ аст. Яъне бе иҷзати Аллоҳтаъоло (худсарона) ягон кореро накардаанд.

Баъди баёни умумии пайғамбарон, бевосита дар ояти зер оғози сухан аз Оли Имрон ва ҳазрати Марям (а) оғоз мешавад:

إِذْ قَالَتِ امْرَأَتُ عِمْرَانَ رَبِّ إِنِّي نَذَرْتُ لَكَ مَا فِي بَطْنِي مُحَرَّرًا فَتَقَبَّلْ

مِنِّي إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

**Из қолат-имраату Ёимрона Раббӣ иннӣ назарту лака маъ  
фи батнӣ муҳарраран фа тақаббал миннӣ. Иннака Ағта-  
с-Самӣъу-л-Ъалӣм. 35.**

**35. Он гоҳ, ки зани Имрон гуфт: «Эй Парвардигори ман,  
ҳаройина, он чиро, ки ман дар батн (шикам)-и худ дорам, барои  
Ту назр кардам - озодкардашуда, пас, аз ман қабул фармо,  
ҳаройина, Туй шунавою доно».**

Вақто ки ояти мазкурро меҳонем ё мешунавем, дарҳол хонадони Имрон (а), яъне Бибӣ Марями тақводору худочӯ, ки бо тамоми вучудаш амалҳои назди Аллоҳ мақбулро иҷро мекард, ба хотири инсон мерасад. Бо ривояти баъзе муфасссирон номи



модари Марям Ҳанна бинти Фоқуд ё Фоқузо тибқи шариати замони худашон манкуҳаи (никоҳшудаи) Имрон (а) будааст. Ин зани покдоман меғӯяд, ки **ҳамин ҳамле, ки дар шиками ман аст, (яъне ин ҷигарбанди худро) ай Парвардигор, барои хизмати хонаи Худат (Байтулмуқаддас) аз тамоми шугли дунявӣ озод гардонидам, то ҳамеша ибодати Худатро кунад.** Ҳанна фарзандашро назр намуда, дар дуояш гуфт, ки **Худоё, бо карами Хеш ин назри маро қабули даргоҳи худат фармо, арзи маро мешунавӣ ва бар хулуси нияти ман огоҳӣ.**

Ҳанна бо умеди ин дуо кард, ки гӯё Худованд ба ӯ писар медиҳад, чунки духтарон дар ин гуна хидматҳо пазируфта намешуданд. Хулоса, зани ҳазрати Имрон (а) ҷигарбанди худро дар ин байн бе ягон иваз ба Аллоҳ назр мекунад ва илтиҷои худро боз қувват бахшида меғӯяд: **“Пас, аз ман қабул фармо”.** Албатта, ин намунаи фидокории онҳо буд, ... Боқии қиссаро ояти зер, иншоаллоҳ, баён мекунад:

فَلَمَّا وَضَعَتْهَا قَالَتْ رَبِّ إِنِّي وَضَعْتُهَا أُنْثَىٰ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا وَضَعْتَ وَلَئِنْ

الذَّكَرُ كَلَّا لَأُنْثَىٰ وَإِنِّي سَمَّيْتُهَا مَرْيَمَ وَإِنِّي أُعِيذُهَا بِكَ وَذُرِّيَّتَهَا مِنَ

الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ﴿٣٦﴾

**Фа ламма вазаъатҳа қолат Рабби иннӣ вазаътуҳа унса̣ валлоҳу аъламу би ма̣ вазаъат ва лайса-з-закару кал унса̣. Ва иннӣ саммайтуҳа Маряма ва иннӣ уъйзуҳа бика ва зуррийятаҳа мина-ш-шайтони-р-раҷим. 36.**

**36. Пас, чун (Ҳаннаҳ) духтарро бизод, гуфт: «Эй Парвардигори ман, ҳаройина, ман духтар зодам!» ва Аллоҳ ба он чӣ вай бизод, донотараст. Ва (гуфт): «Писар монанди духтар нест» ва ҳаройина, ман онро Марям ном ниҳодам, ва ҳаройина, ман ӯро ва авлоди ӯро аз (шарри) шайтони раҷим дар паноҳат мениҳам».**

Ҳангоме ки Ҳанна - зани ҳазрати Имрон (а) фарзанди худро ба дунё овард, маълум гашт, ки ӯ духтар аст. Бо ҳасрату афсӯс, бо узи бисёр **Парвардигоро, ман ба дунё духтар овардам-ку?** гуфта ба худ савол дод. Зеро умед дошт, ки шояд писар бизояду мувофиқи назри замони худ писарашро ба хизмати

ибодатхонаашон фиристад. Лекин ҳайрон монд, ҳол он ки Аллоҳтаъоло чӣ зодани ўро медонад. Сипас гуфт, ки **Парвардигоро, Ту медонӣ, ки духтар барои он ҳадафе, ки ман ирода доштам, (яъне барои назре, ки кардам) дар ибодату қувату хизмати (Масцидулақсо) бо писар яксон нест.**

Агар чузъи ояти мазкурро ҷумлаи ибтидоия гирем, маънои он, валлоҳу аълам, чунин мешавад, ки он писареро, ки Ҳанна талаб карда буд, мисли ин духтаре, ки Аллоҳ ба ӯ бахшидааст, дар фазл боло нест, балки он чи Аллоҳ ато фармуд, он беҳтар аст. Хулоса, боз меҳри модарии Ҳанна чӯш заду аз мақсади хеш ноумед нагашта, номи ўро бо умеде Марям (зани обида, ибодаткор, ходима, хизматгузор) ниҳод ва дар ҳаққи ӯ бо илтиҷо ба ин тартиб дуои хайрро раво дида гуфт: **Парвардигоро, ман ўро ва фарзандони ўро аз васвасаҳои шайтони рондашудаи даргоҳат дар паноҳи исмати худат месупорам.** Албатта, ин одати модарони дилсоф аст, ки доимо, ҳатто худро монда, дар ҳаққи фарзандони худ ва зурриёти онҳо амонию хубӣ ва бахту саодати ду дунёро аз Худованд мепурсанд.

Худованд дуои модари Марямро, чунонеки ояти зер мефармояд, қабул фармуда гуфт:

فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ وَأَنْبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًا وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّا كُلَّمَا

دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا قَالَ يَمْرِئُؤُاْ أَنَّىٰ لَكَ

هَٰذَا قَالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٧﴾

**Фа тақаббалаҳа Раббуҳа би қабулин ҳасани-в ва аъматаҳа набатан ҳасана-в ва каффалаҳа Закариййа. Куллама дахала ъалайҳа Закариййа-л-миҳроба ваҷада ъиндаҳа ризқо. Қола йа Маряму анна лаки ҳазза. Қолат ҳува мин ъиндиллаҳ. Инналлоҳа ярзуқу ма-й яшъу би гайри ҳисаб. 37.**

**37. Пас, қабул кард ўро Парвардигори ӯ ба қабули нек ва болида сохт ӯ (Марям)-ро болидани нек. Ва барои ӯ Закариёро кафил сохт. Ҳар гоҳе ба назди ӯ Закариё дар меҳроб (-и масҷид) медаромад, назди ӯ ризқро меёфт. Мегуфт: «Эй Марям, ин**

*(рӯзӣ) туро аз қучост?». (Марям) мегуфт: «Ин аз назди Худост. Ҳаройина Аллоҳ ҳар киро хоҳад, ризқу рӯзии беҳисоб медиҳад».*

Ояти мазкур, иншоаллоҳ, идомаи ояти қаблист. Яъне Аллоҳтаъоло дар ин оят хабар медиҳад, ки бо сабаби ихлосу дуои модари меҳрубон, агарчанде ки духтарон пеш аз ин аз хидмати ибодатхона озод буданд, акнун назри кардаи модари Марямро Худованд қабул фармуд ва ўро ҳамчу як растании хубу лоиқ сабзонида нашъунамо доду ба воя расонид. Дар ин асно Марям тавонист бо солеҳини он давра ҳамнишин шаваду ибодату таълими илми динро аз онҳо омӯзад, дар роҳи накӯкорон қадам ниҳаду ҳамчу шахси солеҳ нашъунамо ёбад. Аз ҷумлаи некбахтии Марям (а) он буд, ки ба аксари ривоят, вақто ки аз падари меҳрубон ва баъдан аз модари меҳрубон маҳрум мемонад, бисёре аз солеҳон мехоҳанд ўро ба ҳимоя ва тарбияти худ гиранд. Ҳатто онҳо бо ҳамдигар ихтилоф ҳам карданд. Хулоса, онҳо чун бо қуръа партофтан розӣ шуданд, хушбахтона, қуръа ба номи пайғамбари онвақта Закариё (а) – ҳамсари холаи меҳрубони Марям рост омад, тарбияти ўро холаи меҳрубонаш ба зиммаи худ гирифт ва ў дар оғӯши холаи меҳрубон аз Закариё (а) илму диёнатро омӯхт. Закариё (а) чандон, ки тавонист, дар тарбияти ў кӯшиш ба ҳарҷ дод. Аз ин ҷост, ки Худованд мегӯяд, ки ... **Кафил гардонид барои ў Закариё (а)-ро.** Яъне, чун Марям (а) боақл шуд, ба синни занон расид, Закариё (а) наздики Байтулмақдис, ё шояд дохили он ҳуҷраеро барои ибодатгузории Марям (а) хос гардонид ва ё фармуд ў Худоро холисона ибодат кунад. Дар он асно нафақаи ўро Закариё (а) ба ўҳдаи худ гирифт. Марям (а) тамоми рӯз дар он ибодатхонааш Худоро холисона ибодат мекарду шабро назди холаи меҳрубонаш рӯз месохт. Бо ин тартиб зиндагӣ ва ибодати Марям (а) идома дошт. Мардуми онвақта дар гуруснагии чандсола рӯз мегузарониданд, ҳар гоҳе Закариё (а) назди ў барои хабаргирӣ медаромад, хушбахтона, канори меҳробии ибодатхонаи ў ғизоҳои махсусро мушоҳида мекард. Ҳайрон мешуд, ки ин чӣ ҳикмат бошад. Албатта, чуноне ки аз мазмуни ин оят маълум мешавад, Марям (а) авлиёе аз авлиёҳои Худо буд, ин каромати ў буд, ки назди ў чунин таъомҳо аз тарафи Аллоҳ ҳозир буданд, зеро каромати авлиё ҳақ аст. Муҷоҳид мегӯяд, ки ҳатто дар зимистон меваҳои тобистона ва дар тобистон меваҳои зимистона ёфт мешуд. Чун ин манзараро Закариё (а) медид, бо тааҷҷуб ба ў

мегуфт, ки ай Марям, ин неъматҳо ва ин ғизоҳо барои ту аз кучо меояд? Марям (а), ки аз манбаи онҳо хабардор буд, дар ҷавоб мегуфт, ки ин ҳама ғизоҳо аз тарафи Худоист. Худо ба ҳар касе хоҳад, бе ҳисоб ризқ медиҳад. (Тафсири “Би ғайри ҳисоб” дар ояти 22, сураи “Бақара” шарҳи худро ёфтааст, ҳаводорон метавонанд ба он ҷо муроҷиат кунанд). Чун Закариё (а) фарзанд надошт, ин манзараро ва ин шоистагии Марям (а)-ро дид, аз сари нав орзуо ҳаваси фарзанддор шуданаш, чунонеки ояти зер мефармояд, бедор шуда, дуо намуд:

هٰذَا لَكَ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهُ ۖ قَالَ رَبِّ هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً

طَيِّبَةً ۖ إِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاءِ ۝

**Ҳунāлика даъā Закариййā Раббаҳу қола Рабби ҳаб ли ми-л ладунка зурриятан таййибаҳ. Иннака Самӣъу-д-дуъāъ. 38.**

**38. Он вақт Закариё Парвардигори худро дархост намуда, гуфт: «Парвардигоро, барои ман аз назди Худ насл (фарзанд)-и покиза (намунавӣ) ато, кун, ҳаройшина, Ту шунавандаи дуъой!».**

Вақто Закариё (а) мебинад, ки модари Марям соҳиби чунин фарзанди шоиста аст, дар дили ӯ (а) ҳаваси соҳиб шудан ба чунин фарзанди шоиста пайдо шуд. Дар он асно, Закариё (а) ва зани ӯ (а) аз меъёри фарзандёбӣ гузашта буданд. Яъне ӯ (а) пиру мӯяш сафед шуда буд, зани ӯ (а) бошад аслан нозоям буд ва дар зоҳир ҳеҷ умеди набуд, ки онҳо фарзанддор мешаванд. Хулоса, хоҳиши фарзанддор шуданаш авҷ гирифт. Умед бар он намуд, ки агарчӣ мавсими ҷавонӣ гузаштааст, бо як дилпурии махфиёна ва бо тазарруӣ бисёр назди Худованд, (то ин ки Худованд ба ӯ чун Марям фарзанди солеҳе ато кунад), машғули дуо шуд. Дуои Закариё (а) ин аст: «Парвардигоро, аз назди хеш ба ман фарзанди покизае ато фармо, албатта, Ту шунавандаи дуо ҳастӣ». Дар ҳақиқат, чунонеки ояти зер мефармояд, Худованд дуои холисонаи Закариё (а)-ро қабул фармуд...

فَنَادَتْهُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّيٰ فِي الْمِحْرَابِ اَنَّ اللّٰهَ

يُبَشِّرُكَ بِحَيِّ مُصَدِّقًا بِكَلِمَةٍ مِّنَ اللَّهِ وَسَيِّدًا وَحَصُورًا

وَنَبِيًّا مِّنَ الصَّالِحِينَ ﴿٣٩﴾

**Фа нāдатху-л-малāикату ва ҳува қoиму-й юсалли фи-л-миҳрoби анналлоҳа юбаширука би Яҳйā мусаддиқам би калимāти-м миналлоҳи ва саййида-в ва ҳасура-в ва набиййа-м мина-с-сoлиҳин. 39.**

**39. Пас, нидо карданд ўро фариштагон ва ў дар ибодатгоҳ истода, намоз мегузорид: «Ҳаройина, Худо туро ба Яҳё мужда медиҳад, ки тасдиққунанда аст, ба калима (Исо)-е аз чониби Худо ва сардор ва ба занон бе рағбат ва пайгамбаре аз неқўкорон бошад.**

Ҳангоме ки Закариё (а) дар меҳроб – ибодатгоҳи худ ба дуою ниёиш машғул буд ва аз Худованд фарзанди солеҳ ҳамчу Марям (а) мепурсид, фариштагон, яъне Ҷабраил (а) ба ў садо (башорат) дода гуфтанд, ки **Худованд ба ту фарзанде ато мекунад, ки номи ў Яҳё гузошта мешавад. Сифати ин фарзанди покиза ин аст, ки ў (а) агарчӣ пеш таваллуд шавад ҳам, Калиматуллоҳ (Исо (а)-ро) тасдиққунандаву ба ў имонорандааст. Сифати дигари ў ин аст, ки аз назари илму амал сардору роҳбару сайиди қавм бошад. Сифати дигари ў ин аст, ки ў худро аз ҳавою ҳаваси дунё, агарчанде қодир бошад ҳам, ҳатто аз издивочу шахватпарастӣ манъ мекунад. Сифати дигараш ин аст, ки ў пайгамбаре аз пайгамбарони солеҳ хоҳад буд.**

Хулоса, дуои Закариё (а) қабул шуд, чун ин муждаи илоҳиро шунавид, ў ғарқи шодӣ ва сурур шуда, сабри худро пинҳон карда натавониста, саросемавор ба Парвардигор, чунонеки ояти зер мефармояд, арз кард:

قَالَ رَبِّ اَنِّىْ يَكُوْنُ لِىْ غُلَمٌ وَقَدْ بَلَغَنِى الْكِبَرُ وَاْمْرَأَتِىْ عَاقِرٌ قَالَ

كَذٰلِكَ اَللّٰهُ يَفْعَلُ مَا يَشَآءُ ﴿٤٠﴾

**Қола Раббӣ аннā якуну ли гуламу-в ва қад балағания-л-кибару вамраати ъақир. Қола казāликаллоҳу яфъалу ма яшāъ.40.**

**40. Гуфт: «Эй Парвардигори ман, чӣ гуна барои ман фарзанде пайдо мешавад ва маро калонсолӣ расидааст ва ҳамсари ман нозоям аст?». Гуфт: «Ҳамчунин, он чӣ Аллоҳ мехоҳад, мекунад».**

Чун Закариё (а) ин муждари шунавиду таҳқиқ намуд, муттаҳайир гашт, зеро он вақт синни ӯ ба 120 ва аз ҳамсараш ба 98 сол расида буд. Бо ҳайрат ва таъҷуб пурсид, ки **ай Парвардигори ман, чӣ гуна барои ман писар пайдо шавад, ки ман шахси солрафта ва ҳамсарам ҳам нозояму пирсол аст?** Чун ин саволро дод, Худованд ба воситаи фаришта ба ӯ (а) гуфт, ки **ҳамчунин ҳам бошад, амри Худованди бузург аст, ӯ таъоло бар ҳама қодир аст, ҳеҷ чиз ӯро оқиз карда ва монеъ шуда наметавонад, ҳар чиро ҳукм кунад, албатта, иҷро мешавад.**

Табиист, ки агар инсоне ба қоре рӯ ба рӯ ояд, ки хилофи қонуни табиат аст, ӯ дар фикр ғарӯ меравад, ҳаёл мекунад, ҳатто мехоҳад, ки барои ӯ як нишонае бошад. Хулоса, Закариё (а)-ро ҳаяҷон фаро гирифт, гаштаю баргашта, чунонеки ояти зер мефармояд, саволҳо доду аз Аллоҳтаъоло нишонаеро пурсон шуд:

قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِي آيَةً ۖ قَالَ ءَايَتُكَ اَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلَاثَةَ اَيَّامٍ

إِلَّا رَمَزًا وَاذْكُر رَبَّكَ كَثِيرًا وَسَبِّحْ بِالْعِشِيِّ وَالْاَبْكُرِ ﴿٤١﴾

**Қола Раббичъал ли āях. Қола āятука алла тукаллима-н нāса шалāшата аййāмин илла рамзā. Вазку-р-Раббака кашāра-в ва саббих би-л-ъашийи ва-л-ибкār. 41.**

**41. Гуфт (Закарийё): «Эй Парвардигори ман, барои ман нишонае муайян гардон». Гуфт: «Нишонаи ту он аст, ки ба мардум се рӯз сухан натавонӣ гуфт, магар бо ишораҳо ва Парвардигори худро бисёр зикр кун ва ба вақти шому субҳ тасбеҳ бигӯ».**

Худованд зимни ин оят аз ҳоли Закариё (а) хабар медиҳад. ӯ (а) бо иштиёқи том гуфт, ки **ай Парвардигори ман, дар бораи ҳомиладор шудани ҳамсарам ба фарзанди поку муборак барои ман як нишонаеро муайян гардон, то ин ки дилам ором**

**ғирад.** Худованд бо воситаи фаришта ба ӯ (а) гуфт, ки нишона барои ту ин аст, ки агарчӣ айни ҳол забони гӯё ҳам дошта бошӣ, ба мардум се рӯз сухан карда наметавонӣ! Яъне монетаи осмонӣ барои ту меояд, ба ғайри зикри Худо дигар суханеро ба мардум (ба ғайри ишора) гуфта наметавонӣ. Акнун ту барои поси ин неъматӣ бузурги Парвардигор, дар шому саҳар Парвардигоратро бисёр ба покӣ ёд кун ва дар ин ду вақт тасбеҳу такбири зиёде гӯй. Боз ба ин мазмун дар аввали сураи Марям, иншоаллоҳ, бар мегардем. Баъди тамом шудани ин қисса қиссаи аҷоибӣ дигаре аз Марям (а) дар оятҳои зер оғоз мешавад:

وَإِذْ قَالَتِ الْمَلَأِكَةُ يَمْرَيْمُ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاكِ وَطَهَّرَكِ

وَاصْطَفَاكِ عَلَى نِسَاءِ الْعَالَمِينَ ﴿٤٢﴾

**Ва из қолати-л-малъикату йъ Маряму инналлоҳастафъаки ва таҳҳараки васътафъаки љалъ нисъаи-л-ъаламин. 42.**

**42. Ва он вақтеро ба ёд ор, ки фариштагон гуфтанд: «Эй Марям, ҳаройина, Худо туро баргузид ва пок сохт ва туро бар занони оламҳо бартарӣ дод.**

يَمْرَيْمُ أَفْنَتِي لِرَبِّكِ وَأَسْجُدِي وَأَرْكَعِي مَعَ الرَّاكِعِينَ ﴿٤٣﴾

**Йъ Марямукнутӣ ли Раббикӣ васҷудӣ варкаъӣ маъа-р рокиъин.43.**

**43. Эй Марям, Парвардигори худро фармонбардорӣ кун ва сачда кун ва ҳамроҳи рукӯъкунандагон (намозгузoron) намоз бигзор!».**

Дар ин оятҳо Аллоҳтаъоло фариштагонро амр намудааст, то ин амри илоҳиро хитобан ба Марям (а) расонанд, он як хабар илоҳист. Яъне Аллоҳтаъоло дар мазмуни ин оятҳо ба Расули Худ (с) хабар медиҳад, ки ба ёд ор, ҳақиқати он ҳодисаеро, ки бар сари Марям (а) гузаштааст. Яъне чун Ҷабраил (а) бо амри Аллоҳ ба Марям (а) гуфт, ки ай Марям, огоҳ бош, ки Худованд аз байни ҷамии занҳои ҳамзамонат туро ихтиёр карду ба ин каромат хос гардонид. Туро лоиқ дид, ки дар ибодату зӯҳду тақво бошӣ ва туро аз нопокиҳою васвасаҳои бад пок сохт ва шарафи туро нисбат ба занҳои оддӣ боло бардошт. (Яъне аз он чи яҳудиҳо наузубиллоҳ,

дар шаъни ту аз фоҳишагӣ тӯҳмат карданд, туро покиза сохтааст.)

Бори дигар, Аллоҳтаъоло, бо таъкид мегӯяд, ки Худованд туро аз байни ҷамии занҳои дунё баргузиду ихтиёр намуд, ин ба хотири он аст, ки қудрати Худо соҳир созад. Акнун ту, ай Марям (а), барои шукронаи ин неъматӣ бузург, ки лоиқӣ ту дидааст ва аз ёвагӯиҳо ва аз тӯҳматҳои тӯҳматкунандагон пок гардонидаст, ибодати Парвардигори худро бисёр ба ҷо биёр ва бо ҳамроҳи намозхонҳо рукӯъ куну сари худро дар сачдаи илоҳӣ бинеҳ!

Хулоса, аз мазмуни ин оят маълум мешавад, ки он даъвое, ки насронӣҳо дар шаъни Марям (а) доранд, яъне ўро баъзеашон модари Худо ё ин ки наъзузубиллоҳ зани Худо мегӯянд, билкулл ботил аст. Давоми оят, маънои онро дорад, ки Марям (а) бояд худро барои вуқӯъи ҳодисаи бузурге омода созад.

ذٰلِكَ مِنْ اَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهِ اِلَيْكَ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ يُلْقُونَ

اَقْلَمَهُمْ اَيُّهُمْ يَكْفُلُ مَرْيَمَ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ يَخْتَصِمُونَ ﴿٤٤﴾

**Зāлика мин амбāи-л-ғайби нӯҳиҳи илайк. Ва мā кунта ладайҳим из юлқуна ақламаҳум айюҳум якфулу Маряма ва мā кунта ладайҳим из яхтасимун. 44.**

**44. Ин аз хабарҳои ғайбӣ аст, онро ба сӯйи ту ваҳй мекунем. Ва ту назди он қавм набудӣ, вақто ки қаламҳои ҳеширо, дар об чун имтиҳон (қуръа) меандохтанд, то кадом касе аз онҳо Марямро ба тарбия ғирад ва он гоҳ, ки дар ин бора бо ҳам кашмакаш мекарданд, ту (ҳам) назди онҳо набудӣ.**

Вақто ки модари Марям-Ҳаннаҳ ў (а)-ро ба олам меоварад, барои назри худ ва ваъдаи худро вафо кардан, ин кӯдаки маъсумро ба ибодатхона меорад ва ба ходимони он ибодатхона ўро тақдим намуда, ба онҳо мегӯяд, ки ин духтари назршударо гиред! Азбаски Марям духтари Имрон (а), яъне аз хонадони маъруфу поку покиза ва имоми онҳо буд, ҳар яке аз ходимони ибодатхона талош варзиданд, то ин ки сарпарастии Марямро ба ўҳда дошта бошанд. Аллоҳтаъоло зимни ин ояти мазкур ҳабиби худ Муҳаммад (с)-ро хабар медиҳад, ки ин ҳама саргузашти Марям аз хабарҳои ғайбӣ аст, ки он дар китобҳои таҳрифшуда (яъне китобҳои яҳудон ва насронӣён) ба тарзи саҳеҳ наомадааст. Мо инро саҳеҳу дуруст ба воситаи ваҳйи худ ба ту расонидем ва



санади чунин хабарҳо танҳо аз ваҳйи осмонист, ки ту аз таърихи Марям (а) бохабар гардӣ. Вагарна, чун онҳо барои сарпарастии Марям бо ҳам талошҳо ва ихтилофҳо карданд, назди онҳо набудӣ. Бинобар ривояте, ки дар тафсири Ибни Касир омадааст талошҳои уламо ва бузургони ибодатхона то он ҷо расид, ки дар охир қуръапартоиро маслиҳат диданд. Яъне, қуръа ба номи касе расад, ӯ сарпарастии Марямро ба ӯҳда мегирад. Онҳое, ки Тавротро медонистанд, маслиҳати онро доданд, ки назди дарёи Урдун рафта, ҳар ки номи худро дар қалами худ навишта ва он қаламҳоро дар об андозанд, қалами касе, ки болои об нарафт, бигзор тарбияи Марям ба ӯ супорида шавад. Хушбахтона, қаламҳои ҳама болои об ҷорӣ шуданд, локин қалами Закариё (а), ки сайиду имому олими онҳо буд, дар ҷои худ давр зада истод. Ӯ ҳамчун ҳақдор тарбияи ӯро бе ягон хусумат ба ӯҳда гирифт. Марям (а) илму амали солеҳро, чунонеки гузашт, аз ӯ омӯхт.

Акнун хабари муъҷизаҳои бузурги Парвардигор, ки ба Марям (а) ато шуда буданд дар оятҳои зер оғоз мешаванд.

إِذْ قَالَتِ الْمَلَكَةُ يَمْرَيْمُ إِنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ مِّنْهُ اسْمُهُ الْمَسِيحُ

عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ وَجِيهًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿٤٥﴾

**Из қолати-л-малъикату йā Маряму инналлоҳа  
юбашируки би калимати-м минхусмуҳу-л Масиҳу  
Ъисабну Маряма ваҷиҳан фи-д-дунйā ва-л āхирати ва  
мина-л-муқаррабин. 45.**

45. (Ба ёд ор) он гоҳ фариштагон гуфтанд: «Эй Марям, ҳаройина, Худо туро ба файзе аз ҷониби Худ, ки номи ӯ Масеҳ-Исо писари Марям аст, башорат медиҳад, ӯ дар дунё ва охират обрӯманд аст ва аз наздиккардагони Худост.

وَيُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا وَمِنَ الصّٰلِحِينَ ﴿٤٦﴾

**Ва юкаллиму-н-нāса фи-л-маҳди ва каҳла-в ва мина-с  
сoлиҳин. 46.**

46. Ва ба мардум дар гаҳвора ва дар ҳолати миёнасол шудан низ сухан мегӯяд. Ва ӯ аз ҷумлаи шахсони шоиста бошад».

Оятҳои мазкур ҷараёни таваллуд шудани Исо (а)-ро шарҳ

медиҳанд. Яъне Худованд дар ин оятҳо мефармояд, ки ба ёд оваред замонеро, ки фариштагон бо иҷозати Парвардигор башоратеро ба Марям (а) расониданд. Яъне фариштагон ба ӯ гуфтанд, ай Марям, Худованд ба зудӣ аз ту калимаи (писари) бузургеро ба дунё пайдо мекунад. Номи ӯ Масеҳ - Исо (а) писари Марям аст. Пайдоиши ӯ ба воситаи сухани Аллоҳ аст, ки Худованд гуфт: “Бош” дар ҳол ӯ пайдо шуд. Нисбат дода шудани Исо (а) ба номи модараш барои он аст, ки ӯ (а) падар надорад. Ба ҳар тақдир, Худованд мефармояд, ки мо шахсияти Исо (а)-ро дар дунё ва охираат обрӯманд ва аз ҷумлаи шахсони наздиктарини даргоҳи худ қарор додаем. Яъне, Худованд ӯ (а)-ро пайғамбар гардониду ваҳйи худро ба ӯ фиристод ва барои ӯ китобу шариат ато намуд. Ӯ (а)-ро дар қатори дигар пайғамбарон пайғамбари улулазм шуморид ва ӯ (а)-ро соҳибшафоат гардонид. Дар офариниши Исо (а) бо калимае, ки Худованд гуфт яъне, “Бош” ва ӯ (а) пайдо шуд, ҳеҷ тааҷҷубе нест, зеро Аллоҳтаъоло ба ҳама қодир аст. Ҷисми Одам (а)-ро аз як хоку лойи бечон офарид, баъд хитоб намуда “бош” гуфт, дарҳол ҷон дар қолаби ӯ (а) даромаду зинда шуд. Ин ҳама тақдири илоҳист, вагарна духтари бокира худ ба худ ҳомиладор намешавад. Локин Марям (а) бо амри Аллоҳ ва бо туфайли сухани Парвардигор ҳомиладор шуд. Исои Масеҳ ибни Марям гуфтани фарзанди барӯмандро ба дунё овард. Башорати дигаре, ки фариштагон аз сифати он фарзанди наҷибу фозил барои тасаллии Марям (а) доданд, ин аст, ки Исо (а) метавонад дар ҳолати тифлӣ, яъне дар ҳолати дар гаҳвора будан ва дар ҳолате, ки миёнсол мешаваду вақто ки Худованд ба ӯ (а) ваҳй мефиристад, сухан мегӯяду мардумро ба сӯи ибодати Худои ягона, ки ҳеҷ шарике надорад, даъват мекунад, ки ин як мӯъҷиза ва нишонаи ҳақ будани фиристода шудани ӯ (а) аз ҷониби Парвардигор аст. Сифати дигари он фарзанди наҷиб дар он аст, ки Аллоҳтаъоло ӯ (а)-ро аз ҷумлаи солеҳин (накӯкорон) хондааст. Яъне Исо (а) сазовори ин шоистагӣҳо ва ифтихор ва ҳама арзишҳои инсонӣ гаштааст. Сари ин дoston бори дигар дар сураи Марям, иншоаллоҳ, боз мегардем. Вақто ки Марям (а) ин башоратро мешунавад, ин духтари бокира дар ҳаяҷону тааҷҷуб мемонад, ки ин чӣ гуна сир аст ва назди Парвардигор, чунонеки ояти зер ишора мекунад, даст ба муноҷот бардошта мегӯяд:

قَالَتْ رَبِّ أَنَّى يَكُونُ لِي وَلَدٌ وَلَمْ يَمَسِّنِي بَشَرٌ قَالَ كَذَلِكَ اللَّهُ

يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ إِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٤٧﴾

**Қолат Рабби анна̄ якуну лӣ валаду-в ва лам ямсаснӣ  
башар. Қола казāликиллаҳу яхлуку ма̄ яшāъ. Изā қазо̄  
амран̄ фа иннамā яқулу лаҳу кун̄ фаякун. 47.**

47. (Марям) гуфт: «Эй Парвардигори ман, аз кучо маро фарзанд шавад, ҳол он ки ба ман ҳеҷ одамӣ даст нарасонидааст?». (Ҷабраил) Гуфт: «Ҳамчунин, Аллоҳ ҳар чӣ меҳоҳад, пайдо мекунад, ҳар гоҳ кореро ирода кунад, пас ҷуз ин нест, ки ба ӯ меғӯяд: «Бишав!», пас, мешавад».

Бидуни падар, достони фарзанд овардани Марям (а) идома дорад. Яъне Худованд зимни ояти мазкур аз идомаи қиссаи Марям (а) хабар медиҳад, ки чун Марям башорати тавлиди Исо (а)-ро аз фариштагон шунид, худ, ки аз тарафи падару модар таваллуд шуда буд, чунин гуфт, ки **Парвардигоро, чӣ гуна аз ман фарзанде ба дунё меояд, ҳол он ки ҳеҷ инсоне асло ба ман ҳамсарӣ накардааст?** Дар ҳақиқат саволи Марям (а) бамаврид аст, зеро ин ҷаҳон, ҷаҳони сабабҳо аст, Худованд офариниши мавҷудотро, хусусан инсонро, чунин қарор додааст. Барои пайдоиши инсон омезиши марду зан, яъне падару модар лозим аст. Бинобар ин ҷои тааҷҷуб нест, ки Марям (а) бо шунидани ин башорат, ки **ба зудӣ соҳиби фарзанд мешавӣ** дар тааҷҷуб фурӯ равад. Амри Аллоҳ бузург аст. Ӯ таъолоро ҳеҷ чиз оқиз гардонида наметавонад. Ӯ тавонист, ки ба сабаби падару модар фарзандро пайдо кунад, бе сабаб ҳам метавонад. Яъне бе падар ҳам, ӯ қодир аст фарзандро пайдо кунад, зеро низоми оламу табиат ҳама зери фармони Ӯст. Ҳар гоҳ бихоҳад, метавонад ин низомро дигаргун кунад. Яъне Ӯтаъоло метавонад, бе васила, мӯҳтоҷ ба асбоб нашуда, мавҷудотеро биофарад.

Худованд барои таъкиду такмил сохтани ин суҳан дар охири ояти мазкур мефармояд, ки Худованд, ҳангоме ки иродаи офариниши чизро кунад, танҳо меғӯяд: “Бишав!” Он чиз фавран мавҷуд мешавад.

Қиссаи таваллуд шудани фарзанди пок аз инсони пок ва сифатҳои ӯ дар ояти зер идома дорад.

وَيُعَلِّمُهُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ

**Ва юъаллимуҳу-л-китаба ва-л-ҳикмата ва-т-Таврота ва-л-Инҷил. 48.**

**48. Ва (Аллоҳ) ӯ (Исо)-ро Китоб, ҳикмат (дониш), Таврот ва Инҷил биомӯзонд.**

Аллоҳтаъоло ба модари Исо (а) - Марям (а) зимни ин оят мужда мерасонад, ки мо писари ту - Исо (а)-ро навиштану илму ҳикмат ва Тавроту Инҷилро таълим медиҳем ва ӯро ба мартабаи пайғамбарӣ мерасонем. Бинобар хабарҳое, ки дар тафсириҳо омадааст, Исо (а) Тавротро, ки ба Мӯсо (а) ва Инҷилро, ки ба ҳуди ӯ (а) аз тарафи Аллоҳтаъоло нозил шудаанд, аз ёд медонистааст. Табиист, ки шахсоне, ки аз сӯи Аллоҳтаъоло барои роҳбарии мардум таъин мешаванд, бояд дар дараҷаи аввал аз илму донишу маърифати кофӣ бархурдор бошанд. Бинобарин Исо (а) Тавроте, ки ба Мӯсо (а) ва Инҷиле, ки барои пурра сохтани Таврот ба ӯ (а) нозил шуда буданд, аз ёд медонист. Худованд ӯ (а)-ро, чунонеки ояти зер мефармояд, пайғамбар гардонид ва бо адл байни мардум ҳукм карданро ба ӯ (а) таълим намуд.

وَرَسُولًا إِلَىٰ بَنِي إِسْرَءِيلَ أَنِّي قَدْ جِئْتُكُمْ بِآيَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ أَنِّي

أَخْلَقْتُ لَكُمْ مِنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ فَأَنْفُخُ فِيهِ فَيَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِ

اللَّهِ وَأُبْرِئُ الْأَكْمَهَ وَالْأَبْرَصَ وَأُحْيِي الْمَوْتَىٰ بِإِذْنِ اللَّهِ وَأُنَبِّئُكُمْ

بِمَا تَأْكُلُونَ وَمَا تَدْخِرُونَ فِي بُيُوتِكُمْ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لَّكُمْ إِن كُنتُمْ

مُؤْمِنِينَ

**Ва расулан илā банӣ Исрӯила аннӣ қад чиътукум би аяти-м ми-р-Раббикум аннӣ ахлуку лакум мина-т-тйни ка ҳай-ати-т-тайри фа ағфуҳу фйҳи фа якуну тайрам би**

**изниллāх. Ва убриу-л-акмаҳа ва-л-абраса ва уҳйи-л-мавтā би изниллāх. Ва унаббукум би мā таъкулӯна ва мā таддахирӯна фӣ буйӯтикум. Инна фӣ зāлика лаāята-л лакум ин кунтум муъминин. 49.**

*49. Ва (ӯро) ба сӯйи бани Исроил пайғамбар гардонид. Ва Исо гуфт: «Ҳаройина, ман аз ҷониби Парвардигоратон пеши шумо нишонае овардам. Ҳаройина, месозам барои шумо аз гил монанди шакли парранда, пас дар он медамам, пас ба ҳукми Аллоҳ парранда мешавад ва кӯри модарзодро ва песро беҳ мекунам ва бо ҳукми Аллоҳ мурдагонро зинда месозам ва шуморо ба он чӣ меҳӯред ва он чӣ дар хонаҳои худ захира мекунед, хабар медиҳам. Ҳаройина, дар ин кор агар шумо муъмин бошед, аломати ҳаққонияти ман собит аст.*

Ояти мазкур шояд давоми ояти қаблӣ бошад. Худованд дар ин оят фармудааст, ки мо ба Исо (а) ваҳйи худро расонидем, ки ӯро барои бани Исроил пайғамбар мегардонем. Бинобар ин чун Ҷабраил (а) дар гиребони Марям (а) бо амри илоҳӣ бидамид, (дар сураи Марям ва дар охири сураи “Моида” иншоаллоҳ, ин қисса васеътар бо тарзи дигар меояд), Марям ҳомиладор шуд. Вақто ки Марям Исо (а)-ро ба дунё оварду Худованд ӯ (а)-ро ба пайғамбарӣ мушарраф гардонид, ӯ (а) ба бани Исроил гуфт, ки ман аз ҷониби Аллоҳ барои шумо нишонае овардаам, ки он ба ҳақ будани пайғамбарии ман далолат мекунад. Ва бо чунин мӯъҷизаҳо Парвардигор маро қувват мебахшад. Аз он ҷумла ман аз лой чизеро ба шакли парранда месозам ва дар он медамам, бо амри Парвардигор он дар ҳаво мепарад. Ман метавонам, беморонеро, ки илоҷи дарди онҳо ба шумо маълум нест, табобат кунам ва Худованд ба онҳо шифо бахшад. (Яъне Исо (а) дар ҳаққи кӯрони модарзод ва песон дуо мекард, Худованд онҳоро беҳбудӣ мебахшид). Ва ман метавонам бо иҷозати Парвардигор мӯъҷизаи дигареро барои шумо нишон диҳам. Яъне, мурдагонро зинда созам. Инчунин метавонам бо мӯъҷизаҳои илмии худ аз он чи, ки шумо альён меҳӯреду ва аз он чи, ки шумо дар хонаҳои худ захира доред, ба шумо хабар диҳам. Агар шумо муъмин бошед, ҳамаи ин барои пайғамбарии ман аз ҷониби Аллоҳтаъоло нишона аст!

Дар ҳақиқат, аз аввали ин оят маълум аст, ки Исо (а) барои бани Исроил пайғамбар аст. Яъне Таврот барои Исо (а) ҳам китоби илоҳӣ ҳисобида шудааст. Одатуллоҳ чунин қорӣ шудааст, ки агар

хоҳад барои қавме пайғамбареро фириштад, ҳоли иҷтимоӣ, ақлу савия ва илму дониши онҳоро ба назар гирифта, чандон мӯъҷизаҳои зиёд ба он пайғамбари фиришодааш медиҳад, ки ӯ метавонад пайғамбарии худро бо он мӯъҷизаҳо исбот кунад. Маънои мӯъҷиза он аст, ки Худованд ба пайғамбарон қобилияти иҷрои кореро медиҳад, ки аз дасти одамҳои оддӣ иҷрои ин гуна амалҳо намеояд. (Масалан, Аллоҳтаоло Мӯсо (а)-ро бо мӯъҷиза дар замони мардуме ба сифати пайғамбарӣ фиришод, ки он қавм дар илми сеҳр мумтоз буданд. Ҳар инсоне, ки сеҳр карда метавонист, инсони бообрӯ ҳисобида мешуд. Агар он сеҳргарон бандеро ба замин меандохтанд дар назари мардум мору аждаҳо менамуд. Агар Мӯсо (а) асо (мӯъҷиза)-и худро ба замин меандохт, ба мори калон бадал мешуд ва ҳамаи он мору аждаҳои он сеҳргаронро фурӯ мебурд.)

Ояти мазкур тасдиқ мекунад, ки Аллоҳтаоло Исо (а)-ро барои бани Исроил дар сифати пайғамбарӣ дар он замоне фиришод, ки илми тибб хеле боло рафта буд ва ривочи хубе дошт. Бинобар ин, Аллоҳтаоло ба Исо (а) мӯъҷизае ато намуд, ки аз дасти табибони он давра намеомад.

Масалан, ба ҳайкали парранда бо изни Парвардигор аз лой шаклан парандае месохт пуф мекард, ба амри Парвардигор паранда зинда гашта дар ҳаво мепарид. Барои кӯри модарзод, ё пешҳо дуо мекард, Худованд онҳоро шифо мебахшид. Ё ин ки мурдаеро зинда мекарду аз ҳоли ӯ мепурсид. Ин мӯъҷизаҳо аз дасти табибҳои он давра намеомад. Зеро онҳо моддапараст буда, ба ғайбиёт асло бовар надоштанд. Сабаби моддии ҳар чизро кофтуков мекарданд, ба ҳодисаҳои моварои (берун аз) табиат бовар надоштанд. Бинобар ин, барои муолиҷаи ин бемории рӯҳии онҳо Худованд Исо (а)-ро бо чунин мӯъҷизаҳо фиришод. Аз номи Исо (а) хабари суханҳои ӯ дар оятҳои зер идома дорад.

وَمُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَةِ وَلَا حِلَّ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِي

حُرِّمَ عَلَيْكُمْ ۚ وَجِئْتُكُمْ بِآيَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا

**Ва мусаддиқа-л ли ма байна ядаёя мина-т-Тавроти ва  
ли уҳилла лакум баъза-л-лази ҳуррима ъалайкум. Ва  
ҷиътукум би аяти-м ми-р-Раббикум фа-т-тақуллоҳа ва  
атиъун.50.**

*50. Ва омадам тасдиқунандаи он чизе, ки пеш аз ман аст аз Таврот ва то ҳалол гардонам баъзе он чизеро, ки барои шумо ҳаром гардонида шуда буд. Ва нишонае аз Парвардигоратон назди шумо овардам, пас, аз Худо битарсед ва сухани маро бипазиред!*

إِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَأَعْبُدُوهُ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ

**Инналлоҳа Раббӣ ва Раббукум фаъбудӯҳ. Ҳазза сироту-м мустақим. 51.**

*51. Ҳаройина, Аллоҳ Парвардигори ман ва Парвардигори шумост, пас, Ёро бипарастед, (зеро) роҳи рост ҳамин аст!».*

Худованд, зимни ин оятҳои зикршуда идомаи суханҳои Исо (а)-ро хабар дода мефармояд, ки Исо (а) баъзе аз ҳадафҳои пайғамбарии худро ба бани Исроил мефаҳмонд, ки ман омадам, то ин ки он чи пеш аз ман ба Мӯсо (а) Аллоҳтаоло нозил кардааст, яъне Таврот аслиро тасдиқунанда бошам. Омадам, то ин ки баъзе чизҳое, ки дар шариати Мӯсо (а) аз тарафи Аллоҳ барои онҳо ба сабаби гуноҳашон ҳаром ҳукм карда шудааст, барои шумо бо фармони Аллоҳ монанди гушти уштур ва поре аз чарбҳои ҳайвонот ва баъзе паррандагон ва моҳиҳоро ҳалол ҳукм кунам. Давоми ояти аввал мефармояд, ки Исо (а) барои Бани Исроил гуфт, ки ман аз тарафи Парвардигор барои рости саҳеҳ будани пайғамбарии худ нишонаҳое, яъне мӯъҷизаҳоро овардам. Ин таъкиди ояти қаблист, ки ба тақрор омадааст. Пас, ай бани Исроил, аз Худо битарсед ва ҳар чиро, ки ман ба шумо амр мекунам иҷро кунед, маро итоат кунед. Инро бояд бидонед, ки албатта, Парвардигори ману Парвардигори шумо Аллоҳи ягона аст, ба яққа будани Аллоҳ иқрор кунед. Танҳо ӯ таъолоро бипарастед, ин аст, ки ману шумо дар бандагӣ ва парастии Худои ягона баробар бошем.

Аз мазмуни ин оят маълум мешавад, ки Исо (а) бар зидди ширк муборизаи беамон бурдааст. Бинобар ин то замоне ки Исо (а) байни мардум вуҷуд доштааст, ҳеҷ кас ҷуръат накардааст, ки ҷунонеки насроние баъдӣ дар ҳақи Исо (а) ёваҳо меғунду ӯ (а)-ро писари Худо меғунд, гунд. Иншоаллоҳ, сари ин мақсад бори дигар дар сураи “Нисо”, о.160-171 бозмегардем.

Агарчанде, ки ин ҳамаро фариштагон ба Марям (а) мужда

расонида бошанд ҳам, локин ин ҳодисаҳо дар воқеъ дар амал баъдан татбиқ шудаанд. Бинобар ин, Аллоҳтаоло, дар ояти зер мефармояд, ки...

﴿ فَلَمَّا أَحَسَّ عِيسَىٰ مِنْهُمُ الْكُفْرَ قَالَ مَنْ أَنْصَارِي إِلَى اللَّهِ قَالَ

الْحَوَارِيُّونَ فَخَنُّ أَنْصَارُ اللَّهِ ءَامَنَّا بِاللَّهِ وَأَشْهَدُ بِأَنَا مُسْلِمُونَ ﴾

✽ **Фа ламмā аҳасса Ъисā минҳуму-л-куфра қола ман ансорӣ илаллоҳ. Қола-л-ҳаварийӯна наҳну ансоруллоҳи āманнā биллаҳи вашҳад би аннā муслимун. 52.**

**52. Пас, ҳангоме ки Исо аз онҳо куфрро эҳсос кард, гуфт: «Кистанд ёридиҳандагони ман дар роҳи Худо?». Ҳавориён (шогирдони ӯ) гуфтанд: «Мо ёридиҳандагон (дин)-и Худоем. Ба Худо имон овардаем ва гувоҳ бош, ки мо фармонбарандагонем».**

Худованд зимни ин оят аз саргузашти Исо (а) хабар медиҳад, ки чун Исо (а) барои бани Исроил ҳамчу пайғамбар фиристода шуд ва онҳоро, чуноне ки дар оятҳои қаблӣ гузашт, ба роҳи рост даъват намуд, манфиати ношаръии баъзе аз онҳо ба хатар уфтод. Локин гурӯҳе аз онҳо буданд, ки атрофи Исо (а) ҷамъ буданд. Исо (а) чун эҳсос намуд, ки баъзеи онҳо кофиранду гумроҳ ва иродаи куштани ӯ (а)-ро доранду дар гумроҳии доимӣ боқӣ мемонанд, Исо (а) ба онҳо гуфт, ки чи касон барои таблиғи дини Аллоҳ ба ман ёрӣ медиҳанд? Танҳо гурӯҳи андаке (яъне ҳавориён) ба ин савол посух доданд. Яъне, онҳое, ки муъмину тобеи Исо (а) буданд, гуфтанд, ки мо дини Аллоҳро нусрат медиҳем! Мо ба Аллоҳ имон овардаем ва мо он чиро, ки ту аз назди Аллоҳ овардай, тасдиқ дорем. Ай Исо (а), ту шоҳид бош, ки мо барои пайғамбарии ту ҳолисона сарфурудовардагонем ва мо ҳолисона барои ривоҷи дини Аллоҳ тӯро ёрӣ медиҳем. Албатта, мо ба он чӣ, ки ту аз назди Аллоҳ овардай, таслимшудагонем. Баъдан ҳавориён, чунонеки ояти зер ишора мекунад, бо илтиҷо назди Аллоҳтаоло дуо намуданд:

﴿ رَبَّنَا ءَامَنَّا بِمَا أُنزِلَتْ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ ﴾

**Раббанā āманнā би мā анзалта ва-т-табаъна-р расула фактубнā маъа-ш-шāҳидин. 53.**



**53. Эй Парвардигори мо, ба он чӣ фиристодаӣ, имон овардаем ва расулро пайравӣ кардаем, нас, моро ҳамроҳи гувоҳидиҳандагон бинавис!».**

Ин оят дуо ва илтиҷои ҳавориён назди Худованд аст. Онҳо гуфтанд, ки Парвардигоро, мо ба Инҷили нозилкардаат имон овардем ва пайғамбари Туро пайравӣ мекунем. Ту бо фазлу меҳрубонии хеш номҳои моро дар феҳрасти он касоне навис, ки эшон ба ваҳдонияти Ту шоҳидӣ додаанд ва пайғамбарони Туро тасдиқ доранд.

Оятҳои баъдӣ, қиссаи охирини муносибати Исо (а)-ро бо Бани Исроил иншоаллоҳ, зикр мекунанд. Аз он ҷумла ояти зер ишора ба нақшаҳои яҳуд карда меғӯяд:

وَمَكْرُوا وَمَكَرَ اللَّهُ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَكْرِينَ

**Ва макарӯ ва макараллоҳ. Валлоҳу Хайру-л-макирин. 54.**

**54. Ва (кофирон ба Исо) макр карданд ва Аллоҳ ҳам чораҷӯи (-и кори онҳо) кард. Ва Аллоҳ барои макркунандагон беҳтарини чораҷӯяндагон аст.**

Тибқи мазмуни ин оят, бани Исроиле, ки ғайри ҳаворӣин (шогирдони бовафо) буданд, бар зидди Исо (а), то ӯ (а) ва дини ӯро нобуд созанд, нақшаҳо ва макрҳои шайтонӣ андешиданд. Онҳо гумон доштанд, ки Исо (а) онҳоро фиреб додааст, локин Аллоҳтаъоло барои ҳимоя ва ҳифзи дину шариати ӯ (а) чораҳои мувофиқ дид, зеро Аллоҳтаъоло бар зидди ононе, ки барои нест кардани ҳақиқат макрҳо меандешанд, беҳтарину олитарини чораҷӯяндагон аст. Макри онҳо чунин буд, ки ӯ (а)-ро бар дор (чаҳор меҳ) зананд ва ба қатл расонанд, локин дар амал шахсиро ба қатл расониданд, ки ӯ ба Исо (а) монанд буд. Маълум аст, ки калимаи “макр” ин сифати бадест, ки нисбати он ба Аллоҳтаъоло мумкин нест. Локин дар луғоти арабҳо, ин калима гоҳо ба маънои “мушокала” ҳам кор фармуда мешавад. Яъне, дар лафз якранг ва дар маъно ихтилоф доранд. Калимаи макре, ки нисбат ба Аллоҳтаъоло дар ин ҷо дода мешавад, маънои тадбир карданро дорад.

Хулоса, Бани Исроил чун хостанд, ки Исо (а)-ро ба қатл расонанд, Аллоҳтаъоло ирода намуд, то Исо (а)-ро ба назди Худ

бардорад. Тадбири Аллоҳ амалӣ шуду макри яҳудиён, чунонеки ояти зер мефармояд, нақше бар об шуд. Аллоҳ донотар аст.

إِذْ قَالَ اللَّهُ يَٰعِيسَىٰ إِنِّي مُتَوَفِّيكَ وَرَافِعُكَ إِلَيَّ وَمُطَهِّرُكَ مِنَ الَّذِينَ

كَفَرُوا وَجَاعِلُ الَّذِينَ اتَّبَعُوكَ فَوْقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَمَةِ

ثُمَّ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأَحْكُمُ بَيْنَكُمْ فِيمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٥٥﴾

**Из қолаллоҳу йā Ёисā инни мутаваффиқа ва рофиъука илайя ва мутаҳҳирука мина-л-лазӣна кафару ва ҷаъилу-л-лазӣна-т-табаъука фавқа-л-лазӣна кафарӯ илā явми-л-қийāмаҳ. Ѓумма илайя марҷиъукум фа аҳкуму байнакум фӣ мā кунтум фӣҳи тахталифун. 55.**

**55. (Ба ёд оред) вақтеро ки Аллоҳ гуфт: «Эй Исо, ҳаройина, Ман ба сӯйи Худ баргиранда ва бардоранда ва аз суҳбати касоне, ки кофир шуданд, поккунандаи туам ва то рӯзи қиёмат болои ононе ки кофир шуданд, (голиб) гардонандаи тобеъони туам. Сипас, ба сӯйи Ман аст бозгашти шумо, пас, дар он чӣ ихтилоф мекардед, миёни шумо ҳукм мекунам.**

Ояти мазкур марбут ба зиндагонии ҳазрати Исо (а) аст. Яъне назди муфасссирони исломӣ мувофиқ ба ояти 158 с. “Нисо” ин аст, ки Исо (а) аз он макре, ки яҳудиён ораста буданд, кушта нашудааст, балки Худованд ўро ба осмон бурдааст. Аксари муфасссирон маънои калимаи “мутаваффо”-ро дар ин ҷо ба маънои “хобкунанда” гуфтаанд. Барои тақвияти фикрашон аз Қуръони карим, чунонеки гузашт, ояти 60-ро аз сураи “Анъом” мисол меоранд. (Ў таъоло касест, ки рӯҳи шуморо дар шаб мегирад ва аз он чи дар рӯз анҷом медиҳед, огоҳ аст). Ва инчунин ҳадисеро аз Расулulloҳ (с) далел овардаанд, ки дар он ҳам хобро ба маънои марг маънидод кардаанд. Яъне, чун Пағамбар (с) аз хобашон меҳестанд, мегуфтанд: **“Ҳамд мар он Худоро, ки баъди мурдан боз маро зинда гардонид”**.

Хулоса, мувофиқи эътиқоди мазҳаби аҳли суннат вал ҷамоъат, ки он аз манбаи мӯътабар асос мегирад, Исо (а) ҳоло маргро наҷашидааст, яъне зинда аст. Аллоҳтаъоло, ў(а)-ро дар

ҳолати хоб аз ин ҷаҳон пурра гирифта, ба назди Худ хондааст. Пеш аз он ки қиёмат қоим шавад, баргашта ба Замин мефарояд. Ба ҳар тақдир, Аллоҳтаъоло Исо (а)-ро чӣ хел ба назди Худ хонд, ба ғайри Худо дигар ҳеҷ кас наметодонад. Зеро ин қисми оят аз ҷумлаи оятҳои муташобеҳот (сир) аст.

Бинобар ин, Аллоҳтаъоло ба Исо (а) гуфтааст, ки **ай Исо, Ман туро бармегардонам ва ба сӯи Худ боло мебарам. Ва туро аз шарри касоне, ки кофир шудаанду иродаи қатли туро доранд, пок месозам.** Яъне, Аллоҳтаъоло Исо (а)-ро аз қавмҳое, ки яҳуду маҷусу кофир буданд, раҳонид.

Дар давоми оят Аллоҳтаъоло ба Исо (а) башорат расонидааст, ки **Мо пайравони туро то рӯзи қиёмат бар кофирон бартарӣ медиҳем.** Яъне шахсоне, ки ба Исо (а) имон овардаанд, мисли ҳавориён ва касоне, ки тобеи ӯ (а) шудаанд, бар ононе, ки пайғамбарии Масеҳ (а)-ро инкор кардаанд, то қиёмат бо ҳуҷҷату қувва дастбаланданд. Масеҳиёни ҳозира худро тобеи дини Ҳазрати Исо (а) донанд ҳам, аз ҳукми ин оят берунанд, онҳо масеҳиёни ҳақиқӣ нестанд, зеро онҳо он дину он шариати ҳақиқие, ки назди Исо (а) буд, тағйир додаанд. Акнун дини рости дуруст назди Аллоҳтаъоло, ин дини Исломи аст. Яъне, ҳар шахсе ба Исо (а) имон дошта бошад, бояд ба Аллоҳу фариштагони ӯ ва ба ҳама пайғамбарони фиристодаи ӯ таъоло, бовар дошта бошад. Зеро дар шариати ҳақиқии Исо (а) омадааст, ки бояд пайравони ӯ (а) ҳама пайғамбаронро тасдиқ дошта, аз он ҷумла, ба шариати охири, ки ба пайғамбари охируззамон яъне, Муҳаммад (с) омадаасту тамоми шариатҳои қаблӣро аз амал манъ намуда, то машриқу мағриб паҳн гардидааст, тобеъ бошанд. Онҳое, ки тобеи ин шариат шудаанд, Худованд нусрат бахшидааст.

Дар охири оят Аллоҳтаъоло барои онҳое, ки чунин амал накардаанд фармудааст, ки рӯзи қиёмат бозгашти ҳамаи шумо ба сӯи Ман аст. Ҳар инсон мувофиқи амалҳои дар дунё содиркардааш мукофот мегирад, ё ҷазо мебинад. Касоне, ки дар ин дунё дар ҳақиқи Исо (а) ихтилофҳо доранду он ихтилофҳо назди онҳо гӯё кушоданашавандаанд, Худованд ҳудаш онҳоро ҳаллу фасл мекунад. Рӯзи қиёмат ҳукм нисбати ҳар шахс чӣ гуна мешавад? Ҷавоби ин саволро ду ояти баъдӣ баён мекунанд:

فَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَأَعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمَا لَهُمْ

مِنْ نَّصِيرِينَ ﴿٥٦﴾

**Фа амма-л-лазӣна кафару фа уъаззибуҳум ъазāбан шадидан фи-д-дунйā ва-л-āхирати ва мā лаҳум-м мин-н-нāсирин. 56.**

*56. Пас, онон, ки кофир шуданд, дар дунё ва (дар) охират онҳоро азоби сахт мекунам. Ва барои онҳо ҳеҷ кас ёридиҳанда набошад».*

Аллоҳтаъоло мефармояд, ки ононе, ки ба ҳазрати Исо (а) ва ё ба дигар пайғамбарон кофир шудаанд, хусусан онон, ки ҳақро шинохтанду онро пӯшиданд, ба азоби шадид дучор меоянд. Илова бар ин, барои кофирон ҳеҷ ёридиҳандае дар он рӯз нест, то онҳоро аз азоби Аллоҳтаъоло наҷот диҳад.

Хулоса, баъди омадани дину шариати охир, ки ба ҳазрати Муҳаммад (с) мансуб аст, яъне ба ғайр аз он чи, ки Қуръони карим аз китобҳои пешин дар худ роҳ додааст, дигар ҳама мансуху аз амал манъ аст. Ваъдаи Худованд ин аст, ки ҳар шахсе дар айни замон ба ғайри дини Ислом, дигар динро пайравӣ мекунад, ӯ аз ҷумлаи ҳалокшудагон аст. Ояти зер сарнавишти онҳоеро, ки акси ин гурӯҳанд, иншоаллоҳ, эзоҳ медиҳад.

وَأَمَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُوَفِّيهِمْ أُجُورَهُمْ وَاللَّهُ لَا

يُحِبُّ الظَّالِمِينَ ﴿٥٧﴾

**Ва амма-л-лазӣна āману ва ъамилу-с-салиҳāти фа юваффиҳим учурахум. Валлоҳу лā юҳиббу-з-зāлимин. 57.**

*57. Аммо касоне, ки имон овардаанд ва корҳои шоиста кардаанд, пас, (Худованд) аҷрашонро пурра медиҳад ва Аллоҳ ситамгаронро дӯст намедорад.*

Ояти мазкур, ишора ба гурӯҳи дувум намуда, мефармояд, ки Худованд подоши шахсонеро, ки имон овардаанд, яъне уммати Муҳаммад (с) шуда, амалҳои солеҳро анҷом додаанд, пурраву барзиёд хоҳад дод.

Худованд ба муъминон дар ивази он амалҳои неке, ки мекунад ваъдаи подош дода, албатта, дар дунё ва охират ба ваъдаи Худ бо таври пурра вафо мекунад ва ҳеҷ гоҳ ваъдаи худро хилоф намекунад.

Дар охири оят, таъкидан мегӯяд, ки ҳаргиз Худованд ситамгаронро дӯст намедорад. Оре! Зеро ӯ таъоло ҳеҷ вақт бандагони худро зулм намекунад. Аз ҳамин сабаб, Худованд ҳар касеро, ки ба худ ё ба дигарон ситам мекунад, дӯст намедорад. Аз маънои оятҳои мазкур маълум мешавад, ки куфр ба танҳогияш сабаби азоби илоҳӣ шуда метавонад. Вале имон бо танҳогияш барои наҷот кифоякунанда набудааст. Балки дар баробари он, амали солеҳ ҳам зарур будааст.

ذٰلِكَ نَتْلُوهُ عَلَيْكَ مِنَ الْآيَاتِ وَالذِّكْرِ الْحَكِيمِ

**Залика натлӯху ъалайка мина-л-айъати ва-з-зикри-л-Ҳаким. 58.**

**58. Ин оятҳо ва зикрро, ки бар ту меҳонем, нишонаҳои Китоби муҳкам аст.**

Худованд дар ин оят ба Расули Худ (с) фармудааст, ки он чи мо дар ин китоб (Қуръон) аз пайдоишу саргузашти Исо (а) барои ту қисса намудем, ҳақиқат аст. Яъне, ин ҳама аз Лавҳулмаҳфуз буда, барои ту ваҳй шудааст. Ҳар сухане, ки ба тариқи ваҳй нозил шавад, дар он дигар ҳеҷ шакку шубҳа ва ҳеҷ хатогие нест. Зеро Қуръони карим чунин китоби мӯҳкамест, ки дар он ягон сухани ботиле роҳ намеёбад. Ҳақиқат - на он афсонаҳои дурӯғинест, ки дар шаъни ин пайғамбари гиромикадр насоро мебофанду саргузашти пайдоиши ӯ (а)-ро бо чунин афсонаҳо ва дурӯғҳо олуда месозанд. Дар Тафсири Ҳусайнӣ (р) зимни ояти мазкур омадааст, ки ин сухану қиссаҳои анбиё (а), ки барои ту меҳонем, яъне оятҳои Қуръон аз ҳар гуна суханҳои бофта ва хато холӣ аст. Насрониҳо, аз қабили Наҷрон назди Расулulloҳ (с) дар шаъни Исо (а) баҳс мекарданд. Чун Расулulloҳ (с) ин оятҳои зикршударо, ки сифати Исо (а)-ро ғайриоддӣ нишон медиҳанд, ба онҳо хонданд, онҳо бо эътироз гуфтанд: “Ай Муҳаммад, ту чаро Исоро дашном медиҳӣ ва ӯро ба бандагӣ ном мебарӣ, яъне абдуллоҳ мегӯӣ?” Пайғамбар (с) фармуданд: **“Наъзуз биллоҳ”, ки номи бандагӣ – Абдуллоҳ мар Исо (а)-ро дашном бошад! Ӯ бандаи Худо асту фиристодаи**

**Худои мову шумо ва калимаест, ки илқо карда шуд ба Марями бокира**”. Чун ин суханро аз Расулulloҳ (с) бишниданд, оташи ғазаби онҳо боло рафту гуфтанд: “Ҳеҷ инсонеро дидаӣ, ки аз модар бе падар пайдо шуда бошад?” Барои радди суханҳои онҳо, бори дигар Аллоҳтаъоло ояти зеро нозил намуд ва Расулulloҳ (с) ин оятро ба онҳо хонд.

إِنَّ مَثَلَ عِيسَىٰ عِنْدَ اللَّهِ كَمَثَلِ آدَمَ خَلَقَهُ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ قَالَ لَهُ

كُنْ فَيَكُونُ

**Инна маъсала Ёисаъ ӯиндаллоҳи ка маъсали Ёдам. Халақахӯ миъ туробинъ сӯмма қола лахӯ кунъ фаякун. 59.**

**59. Ҳаройина, масали Исо назди Аллоҳ монанди масали Одам аст: ўро аз хок офарид, сипас ўро гуфт: «Пайдо шав!», пас, (ў пайдо) шуд.**

Офаридани Исо (а) аз офаридани Одам (а) аҷибтар нест. Локин баъзе инсонҳо чунин ҳодисаро ғайритабӣӣ ҳисобида, аз бепадар пайдо шудани Исо (а) дар ҳайратанд. Бинобар ин, аҳли китоб, хусусан насоро дар бораи пайдоиши Исо (а) хаёлҳои гуногуни бемаъно бофтаанд. Аҷиби кор дар он аст, ки аҳли китоб иқроранд, ки пайдоиши Одам (а) аз хок аст ва ҳеҷ ихтилофе ҳам надоранд, зеро онҳо ҳам меғӯянд: “Аллоҳтаъоло бар ҳама кор қодир аст”. Аммо дар боби Исо (а) қудрати Аллоҳтаъолоро фаромӯш сохта меғӯянд: “Бе омезиши падар ў (а) чӣ хел пайдо шуд?” Аҳли ҳақ меғӯянд: “Агар омезиши зану мард барои пайдоиши фарзанд, албатта, шарт бошад, пас чаро баъзеҳо чандин солҳо бо ҳам омезиш мекунанду соҳиби фарзанд намегарданд?”. Бинобар ин, Аллоҳтаъоло ҳақиқати пайдоиши Исо (а)-ро зимни ояти мазкур баён намудааст, ки пайдоиши Исо (а) ба пайдоиши Одам (а) шабоҳат дорад. Яъне қисми Одам (а)-ро Аллоҳтаъоло бе падару бе модар аз хоки сарду хунук офарид ва гуфт: **“Бишав!”**, дарҳол ў (а) пайдо шуд.

Баъди ин бори дигар Худованд хост, ки қудрати худро зоҳир созад. Момо Ҳавворо бе модар ва Исо (а)-ро бе падар ва боқӣ ҳамаи инсонҳоро дар навбати худ аз падару аз модар халқ намуд. Хулоса, он чӣ Худованд аз сифати Исо (а) ва Марям (р) дар ин оятҳо зикр намуд, ҳақиқат ҳамин аст. Ҳукми инсоне, ки ба ин

хабарҳои илоҳӣ бовар надорад, ба ҳукми инсоне баробар аст, ки ҷамии пайғамбарони илоҳиро, ҳатто кӣ будани Исо (а)-ро инкор намудааст. Гумони касоне, ки Исо (а)-ро Худо мегӯянд, ботилтарини ботилҳост. Агар Исо (а) аз сабаби он, ки бе падар пайдо шудааст, Худо бошад, пас чаро Одам (а), ки бе падару бе модар пайдо шудааст, Худо нест?!

الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُنْ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ﴿٦٠﴾

**Ал ҳаққу ми-р-Раббика фа лā такум мина-л-мумтарин.60.**

**60. Сухани ҳақ он аст, ки аз ҷониби Парвардигори ту аст, пас, аз шакорандагон мабош!**

Назди Аллоҳ он ҳаракатҳое, ки душманони Ислом, чи дар гузашта, барои аз роҳ задани муъминҳо кардаанд, чи ҳоло карда истодаанд ва чӣ дар оянда мекунад, маълум аст. Бинобар ин, Худованд зимни ин оят ба Ҳабиби худ (с) таъкидан, (агарчанде ҳеҷ вақт ӯ (с) дар валодати Исо (а) шакке накарда бошад ҳам), мефармояд, ки он чи мо нисбати Исо (а) туро фаҳмонидем, сухани ҳаққу рост аст. Ҳаргиз дар он шакку шубҳа нест. Ҳар чи каму беш аз саргузашти Исо (а) дар ин оятҳо буд, туро дононда шуд, ғайри ин, дигар ҳама ботил аст. Ту дар ҳақиқати ин қисса, аз ҷумлаи шаққунандагон мабош.

فَمَنْ حَاجَّكَ فِيهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ أَبْنَاءَنَا

وَأَبْنَاءَكُمْ وَنِسَاءَنَا وَنِسَاءَكُمْ وَأَنْفُسَنَا وَأَنْفُسَكُمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ

لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٦١﴾

**Фа ман ҳаҷҷака фӣҳи мим баъди мā ҷаака мина-л-ъилми фа қул таъалав надъу абнāанā ва абнāакум ва нисāанā ва нисāакум ва ағфусанā ва ағфусакум сўмма набтаҳил фа наҷъал лаънаталлоҳи ъала-л-каъибин. 61.**

**61. Пас, ҳар кас баъд аз он чӣ ба ту дар боби Исо аз илм омад, бо ту муҷодала кунад, бигӯ: «Биёед, то фарзандони худро ва фарзандони шуморо ва занони худро ва занони шуморо ва мо**

*худо ва шумо низ худо бихонем, синас, ҳама ба зорӣ дуъо кунем ва лаънати Худоро бар дурӯғгӯён бифиристем!».*

Сабаби нузули ин оятро Ибни Касир чунин ривоят кардааст: «Гурӯҳи насрониён Наҷрон омаданд, хеле ва хеле бо Расулulloҳ (с) дар шаъни Исо (а) баҳсҳои тӯлонӣ ораста, ба гумони худ ҳуҷҷатҳо овардаанд. Бинобар ин Аллоҳтаъоло аз аввали сура то инҷо ҳамчу радд алайҳи суҳанҳои онҳо оятҳоро нозил намуд ва Расули Худ- Муҳаммад (с)-ро фармуд, ки агар онҳо дар шаъни Исо (а) фикри худашонро дуруст дониста, бо ту ҳуҷҷатронӣ хусумат кунанд, (ҳол он ки таълиму сифати пайдоиши Исо (а)-ро мо ба ту донондаем), ба онҳо бигӯ, ки бас акнун, то кай ман ҳуҷҷатҳои ҳақро пешкаши шумо кунаму шумо ҳуҷҷатҳои ботили худо бовар кунед? Биёед, бо розигии тарафайн, ба як қарори комил розӣ шавем, то ин ки тарафайн қонеъ бошанд. Худованд сурати чунин қарордодро бо ояти мазкур таълим дода фармуд, ки ба онҳо бигӯ, ки ҳарду ҷамоат бо авлоди хеш фалон вақт дар фалон макон ҳозир шаванд ва аз самими қалб дуо ва тазарруъ намоянд, ки ҳар кас аз миёни мо дурӯғ мегӯяд, лаънат ва азоби Аллоҳ бар вай бод. Дар аввал дар ин кор шахсе иқдом намояд, ки бар ҳаққоният ва садоқати худ бештар бовар дошта бошад».

Хулоса, дар баъзе тафсирҳои мисли Ибни Касир, Кобулӣ, Ҳусайнӣ ва ғайра чунин ба ҷашм мерасад, ки гурӯҳи насрониён чунин даъватро шунида мӯҳлат хостанд, то ин, ки баъди машварат бо ҳам ба ин пешниҳод ҷавоб медиҳанд. Вақте ки онҳо дар танҳои машварат оростанд, яке аз бохирадтарин ва таҷрибаноктарини онҳо дар ин маҷлис гуфт: “Ай гурӯҳи насоро, шумо медонед ва дониши худо махфӣ медоред, ки Муҳаммад (с) фиристодаи Худост. Дар шаъни Исо (а) суҳанҳои мегӯяд, ки ҳама ва ҳама дуруст меоянд. Шумо медонед, ки Худованд (ҷ) ваъда кардааст, ки пайғамбаре мефиристад, ҳеҷ шакке нест, ки он пайғамбари ваъдашуда ҳамин шахс аст. Акнун кадом тоифае, ки бо пайғамбар чунин қарордод бандаду дар муқобили ӯ истода лаънатхонӣ кунад, на бузургону на кӯдакони онҳо аз лаънати он пайғамбар, то охири дунё наҷот намеёбанд ва таъсири лаънати ӯ то наслҳои боқӣ мемонад. Беҳтар он аст, ки сулҳ кунему ба ватани худ баргардем.” Пешниҳоди он хирадманд қабул гардид, ҳайати ҳамагон ба ҳузури Он Ҳазрат (с) ҳозир гардиданд, диданд, Пайғамбар (с) бо ҳамроҳии ҳазрати Ҳасан ва Ҳусайн ва Фотима ва Алӣ (р) он ҷо ҳозиранд. Чун нигоҳи насрониён бар ин ҷамъияти нуронӣ афтод, Лотпадр (поп)-



ашон ба онҳо гуфт: “Аз ин чехраҳо нишонаи имону ҳақиқат метобад, ба фикри ман, ҳоли эшон чунон аст, ки агар дуои эшон бар кӯҳе бархӯрад, он кӯҳ аз ҷои хеш барканда шавад. Зинҳор бо ин тоифа мубоҳаса накунед ва ҳештанро ба ҳалокат маяфканед ва илло як нафар насронӣ дар сар то сари ҷаҳон боқӣ намонад”. Ҳамин тавр онҳо бо Расулуллоҳ (с) муқобиларо гузоштанду аз рехтани обрӯ ва мансабашон тарсида, исломро қабул накарданду пардохти ҷизро ба ўҳда гирифта, бо сулҳ кардан ба ватанашон баргаштанд.

إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْقَصَصُ الْحَقُّ وَمَا مِنْ إِلَهٍ إِلَّا اللَّهُ وَإِنَّ اللَّهَ لَهُوَ

الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

**Инна ҳаза лаҳува-л-қасасу-л-ҳаққ. Ва мӓ мин илӓҳин иллаллоҳ. Ва инналлоҳа ла Ҳува-л-Ъазизу-л-Ҳаким. 62.**

**62. Ҳаройина, ин ҳамон саргузашт (хабар)-и воқеъӣ аст ва ҳеҷ маъбуде барҳақ ғайри Аллоҳ нест ва ҳаройина, Аллоҳ ғолибу боҳикмат аст.**

Ояти мазкур валлоҳу аълам, давоми ояти қаблӣ буда, Худованд дар он фармудааст, ки ай Муҳаммад (с), он чӣ, ки дар оятҳои қаблӣ аз саргузашти Исо (а) барои ту қисса намудем, воқеан ҳақ асту дуруст, ҳеҷ шакке дар онҳо нест. Сухани насронӣҳо, ки Исо (а)-ро Худо ва ё писари Худо мегӯянд, суханест беасосу нодуруст. Агар онҳо дар ин ақидаашон устувор мебуданд, ба он қарордоде, ки бо ту имзо намуданд, вафо мекарданд. Ҳақиқати дигар ҳамчу рад, алайҳи насоро он аст, ки ғайри як маъбуди ягона ва сазовори ибодат дигар маъбуди барҳаққе вучуд надорад. Худованд зотест, ки аз ҳар гуна алоқаҳои падарӣ ва фарзандӣ ва аз ҳар гуна шарик интиҳоб намудан, пок аст. Дар давоми оят Худованд Худро сифат намуда мефармояд, ки ҳар ойина Ў таъоло дар ҷамии корҳое, ки ирода намудааст, ғолибу дар ҳар гуна тадбире, ки барои махлуқоти худ анҷом додани аст, ҳаким аст. Ҳар чизро дар мақоми худ ҷо ба ҷо мегузорад, дар Ў таъоло ҳеҷ хатогие дида намешавад.

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِالْمُفْسِدِينَ

**Фа и<sup>н</sup> таваллав фа инналлоҳа Ђалимум би-л  
муфсид<sup>и</sup>н.63.**

**63. Пас, агар рӯй гардонанд, ҳаройина, Худованд ба ҳоли  
табоҳкорон доност.**

Ояти мазкур шахсонеро, ки ҳақро қабул надоранд, мавриди таҳдид қарор дода мефармояд, ки касоне, ки аз адл ба сӯи ботил майл мекунанд ва ин ҳама далелҳои мантиқии Қуръонро, ки дар шаъни Исо (а) омадаанду ҳақиқати офариниши ӯ (а)-ро ва пайғамбари барҳақ будани ӯ (а) фаҳмониданд, қабул надоранд, дар ҷустуҷӯи ҳақ набуда, балки табоҳкоранд. Албатта, Аллоҳтаъоло фосидкоронро хуб медонад, аз нияти онҳо бохабар аст ва мувофиқи нияташон ба онҳо ҷазо медиҳад.

Парвардигоро, ту аз ҷамии сифатҳое, ки насронӣҳо ба Ту нисбат медиҳанд, пок ҳастӣ. Аз омадани азоб бар сари мо ба Ту паноҳ мебарем.

Худованд дар ояти зер аҳли китобро, ба сӯи тавҳид меҳонад:

قُلْ يٰٓاَهْلَ الْكِتٰبِ تَعٰلَوْا اِلٰى كَلِمَةٍ سَوَآءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ اَلَّا نَعْبُدَ اِلَّا

اللّٰهَ وَلَا نَشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا اَرْبَابًا مِّنْ دُونِ اللّٰهِ

فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوْا بِاَنَّا مُسْلِمُوْنَ ﴿٦٤﴾

**Қул ӣа аҳла-л-китаби таъалав илā калиматин<sup>и</sup> савāим<sup>и</sup>  
байнанā ва байнакум аллā наъбуда иллаллоҳа ва лā  
нуширика биҳи<sup>и</sup> шай-ав ва лā яттахиза баъзунā баъзан  
арбаба-м ми<sup>и</sup>н дуниллāх. Фа и<sup>н</sup> таваллав фа қулушҳадӯ  
би аннā муслимун. 64.**

**64. Бигӯ: «Эй аҳли Китоб, биёед ба сӯйи калимае, ки миёни мо ва  
миёни шумо баробар аст, (ин) ки напарастем магар Аллоҳи  
ягонаро ва на бо Вай чизеро шарик созем ва гайри Аллоҳ баъзе аз  
мо баъзеро парвардигор нагирад, пас, агар рӯй гардонанд, пас, ба  
онҳо бигӯед: «Гувоҳ бошед, ки мо мусалмонем!».**

Худованд, дар ин оят Пайғамбари Худ (с)-ро амр мекунад, ки ба аҳли китоб (хоҳ онҳо яҳудӣ бошанд, хоҳ насронӣ, ё касони ба инҳо монандро) гӯяд, ки ай аҳли китоб, биёед ба сӯи сухане, ки дар

миёни мову шумо баробар аст, даст занем, зеро инсофу роҳи дуруст дар он аст ва барои ҳама ғоида аст. Он калима он аст, ки ибодат накунем ҳеч чизро, магар Худованди ягонаро ва ба Ё чизро аз қабилоти оташ, салиб, бут, Тоғут ва ғайра шарик наорем, балки фақат Аллоҳи ягонаро сазовори ибодат донем. Дигар ин ки мо набояд мисли яҳуд Узайр (а)-ро ва мисли насоро Исо (а)-ро парастӣш кунем, яъне набояд баъзе аз мо баъзеро (банда бандаро) ибодат кунаду аҳбору роҳибонро итоат карда, баъзе чизҳои ҳалолро ҳаром ва баъзе ҳаромро ҳалол ҳукм кунад. Дар давоми оят Аллоҳтаъоло мефармояд, ки агар онҳо аз суҳанҳои ту рӯй гардонанд, ба онҳо бигӯ, ки шумо ҳоло аз тавҳиду исломдорӣ баргаштед! Ай ҷамъаи аҳли китоб, шохид бошед, ки мо бо фазли Аллоҳтаъоло бо тавҳид дар Исломи худ устуворем, мо фақат фармони Ё таъолоро итоат мекунем. Зеро мо мусалмонем ва диндорӣ мо ҳолис барои Ёст.

Хулоса, Ислми динест, ки инсонҳоро аз инсонпарастӣ ба сӯи Худопарастӣ даъват мекунад. Бо ривояте, ки Ибни Исҳоқ аз Абдуллоҳ Ибни Аббос (р) ҳикоят кардаанд, насронӣҳои қабилоти Наҷрон бо ҳамроҳии олимони яҳудӣ назди Расулуллоҳ (с) ҷамъ омаданд, дар шаъни Иброҳими Халилуллоҳ масъалатарошӣ намуда, ҳар қабилоти фикри худро дуруст медонист. Масалан, яҳудӣҳо меғуфтанд, ки Иброҳим (а) яҳудӣ аст. Насронӣҳо бошанд, меғуфтанд, ки Иброҳим насронисту ҳалос, Бинобар ин, Аллоҳтаъоло барои Расули худ (с) ояти зеро нозил намуд:

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تُحَاجُّونَ فِي إِبْرَاهِيمَ وَمَا أُنْزِلَتِ التَّوْرَةُ

وَالْإِنْجِيلُ إِلَّا مِنْ بَعْدِهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦٥﴾

**Йа аҳла-л-китаби лима тухъҷҷуна фӣ Иброҳима ва мӓ унзилати-т-Тавроту ва-л-Инҷилу илла миъ баъдиҳ. А-фала таъқилун. 65.**

**65. Эй аҳли китоб, чаро дар боби Иброҳим муҳосама мекунед, ҳол он ки Таврот ва Инҷилро фуруд оварда нашед, магар баъди ӯ? Оё ақлатонро кор намефармод?**

Аллоҳтаъоло, дар ояти мазкур, аҳли китобро сарзаниш намуда, мефармояд, ки чаро ҳар кадоми шумо дар кӣ будани Иброҳим (а) бо ҳам муҳосамат (душманӣ) намуда, меғӯед, ки ӯ (а)

аз миллати мост? Чӣ тавр Иброҳим яҳудӣ ё аз миллати насронӣ будааст, ҳол он ки Таврот баъди 1000 сол аз Иброҳим (а) ва Инҷил баъди 2000 сол нозил шудааст?

Хулоса, дини яҳудия ва насрония баъди гузаштани Иброҳим (а) пайдо шудаанд, инҳо ақли худро кор нафармуда, чӣ хел даъво мекунанд, ки Иброҳим (а) дар дини онҳост? Инҳо барои чӣ дар коре, ки илми онро надоранд, ҷидолу мухосама мекунанд? Оё ин нишонаи аз ақл истифода набурдани онҳо нест?

هَآأَنْتُمْ هَآؤَلَاءِ حَآجَجْتُمْ فِيمَا لَكُمْ بِهِ ءِ عِلْمٌ فَلِمَ تُحَآجُّونَ فِيمَا

لَيْسَ لَكُمْ بِهِ ءِ عِلْمٌ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦٦﴾

**Ҳааантум ҳауләи ҳаҷаҷтум фи ма лакум биҳи ълмун фа  
лима туҳаҷҷуна фи ма лайса лакум биҳи ълм. Валлоҳу  
яъламу ва антум ла таъламу. 66.**

**66. Эй мардум, огоҳ шавед, ки дар он чӣ шуморо дониш буд,  
мухосама кардед. Пас, дар он чӣ шуморо ба он дониш нест, чаро  
мухосама мекунед? Ва Аллоҳ медонад ва шумо намедонед.**

Агарчӣ мухотаби ин оятҳо оммаи мардум аст, валлоҳу аълам, локин давоми сӯҳбати Расулulloҳ (с) бо насронихои Начрон ва олимони яҳуд аст. Бинобар ин, Аллоҳтаъоло ба Ҳабиби худ (с) зимни ин оят фармудааст, ки ба онҳо бигӯ, ки эй мардум! Огоҳ шавед, агар шумо дар шаъни Исо (а) ва Тавроту Инҷил каму беш илме доштед, бо ман баҳсу талош намудед. Акнун чаро дар шаъни Иброҳим (а), ки илм надоред, дини ўро нисбат ба яҳудия ва насрония дода, бо ман ҷидол мекунед? Оё ин нишонаи камхирадии шумо нест? Давоми ояти мазкур бори дигар ба яҳуду насоро ҷавоб медиҳад, ки ҳақиқати Таврот ва Инҷил, хусусан кӣ будани Иброҳим (а) ва ба кадом дин наздик будани ўро Аллоҳ медонад, шумо намедонед! Акнун шунавед, Қуръони карим, шуморо чӣ хел бо ояти зер, дурӯғу мегардонад.

مَا كَانَ إِبْرَاهِيمُ يَهُودِيًّا وَلَا نَصْرَانِيًّا وَلَكِنْ كَانَ حَنِيفًا مُّسْلِمًا وَمَا

كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٦٧﴾

**Мā kāна Иброҳимӯ яҳудийя-в ва лā насронийяв ва лāкин̄  
kāна ҳанӯфа-м муслима-в ва мā kāна мина-л муширикӯн.67.**

**67. Иброҳим яҳудӣ ва насронӣ набуд, валекин ӯ Худои ягонаро  
холис мепарастиду мусалмон буд ва ҳаргиз аз муширикон набуд.**

Ояти мазкур он чиро, ки дар боло дар шаъни Иброҳим (а) гузашт, бори дигар таъкид мекунад. Яъне, Аллоҳтаъоло сифати Иброҳим (а)-ро бо ин оят ба ҳама эълон медорад, ки Иброҳим (а) на дар дини яҳудия буд ва на дар дини насрония. Зеро яҳудия як миллатеанд, ки шариати Мӯсо (а)-ро тағйир додаанд, насронихо ҳам шариати Исо (а)-ро дигаргун сохтаанд. Оё Иброҳим (а), ки саропо яктопараст буд, тобеи чунин динҳои худсохта аст? Не! Балки Иброҳим (а) холис Аллоҳи ягонаро мепарастид, ӯ (а) аз ҷамии динҳои инсон сохта, безор буд. Ӯ (а) мусалмон буд ва мисли яҳуду насоро мушрик набуд, ӯ (а) мисли яҳудон Узайр (а)-ро ё мисли насронихо Исо (а)-ро писари Худо ҳаргиз нагуфта буд. Пас, чӣ хел ӯ (а) дар миллати яҳудия, ё дар миллати насрония будааст? Акнун бинед ва аз Қуръону оятҳои он хулоса бароред, ки кадом дину миллат ба Иброҳим (а) наздику монандӣ дорад? Ин ҷавобро иншоаллоҳ, аз ояти зер мешунавем.

إِنَّ أَوَّلَى النَّاسِ بِإِبْرَاهِيمَ لِلَّذِينَ اتَّبَعُوهُ وَهَذَا النَّبِيُّ وَالَّذِينَ

ءَامَنُوا وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ

**Инна авла-н-нāси би Иброҳимā лал лāзӯна-т-табаъӯҳу ва  
хāза-н-набийю ва-л-лāзӯна āманӯ. Валлоҳу валийю-л-  
муъминӯн. 68.**

**68. Ҳаройина, наздиктарини мардум нисбат ба Иброҳим касоне  
ҳастанд, ки (дар замони ӯ) ӯро пайравӣ карданд ва (сипас) ин  
Пайгамбар ва касоне, ки ба ин Пайгамбар имон овардаанд. Ва  
Аллоҳ қорсои муъминон аст.**

Аз мазмуни малумотҳои дар оятҳои гузашта баён гардида, маълум шуд, ки Иброҳим (а) пайрави ягон дине, ки сохтаи инсонхост, нест. Танҳо ин ҳақиқат боқӣ мондааст, ки ҳама аҳли китоб худро тобеу пайрави мактаби тавҳидии Иброҳим (а) медонанд ва бо он ифтихор ҳам мекунанд. Локин баъзе мегӯянд, ки Иброҳим (а) яҳудӣ аст, мо нисбат ба дигарон ба ӯ наздик

ҳастем. Дигаре мегӯяд, ки Иброҳим насронӣ асту мо нисбат ба дигарон ба ӯ ҳақноктарем ва ҳоказо. Хулоса, ҳар тоифа меҳаҳад нисбату қаробати худро бо он абармард исбот кунад. Аммо онҳо чӣ гуна метавонанд худро пайраву меросхӯри ин Пайғамбари бузург (а) донанд? Худованд дар Қуръони карим, масъалаи мавриди назарро ҳаллу фасл намуда, рӯи ҳама даъвоҳои худбофтаи онҳо хати бутлон кашида гуфтааст, ки аввал он шахсоне нисбат ба Иброҳим (а) ҳақноктаранд, ки ҳамасри Иброҳим (а) буданду ба ӯ (а) имон оварда, тобеъу ҳаммаслаки ӯ (а) буданд ва баъди гузаштани ӯ (а) ҳам он чиро, ки аз ӯ (а) таълим гирифта буданд, онро идома доданд. Ва баъди онҳо метавонад ин пайғамбар, яъне Муҳаммад (с) ва ононе, ки ба ӯ (с) имон овардаанд уммати ӯ (с) шудаанд, гӯянд: “Мо дар дини Иброҳим (а) ва аз миллати ӯ (а) ҳастем”.

Дар поёни оят Худованд мужда расонида, фармудааст, ки Худованд дӯсту сарпарасти муъминон аст. Дар ҳақиқат бояд имони комил дошт, ки ин башорати Аллоҳтаъоло барои шахсонест, ки онҳо пайрави воқеии мактаби тавҳиди пайғамбарони бузурги Худованданд, на барои яҳуду насоро.

Вақто ки баъзе яҳудиҳои ҳамасри саҳобагон баъзе саҳобагонро ба дини яҳудия даъват намуданд, ояти зер нозил шуда, мақсади онҳоро баён намуд.

وَدَّتْ طَآئِفَةٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يُضِلُّوكُمْ وَمَا يُضِلُّونَ إِلَّا

أَنفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ

**Ваддат тоифату-м мин аҳли-л-китāби лав юзиллунакум ва мā юзиллуна иллā аифусаҳум ва мā яшъурун. 69.**

**69. Тоифае аз аҳли Китоб орзу доранд, ки шуморо гумроҳ созанд. Ва (онҳо) гумроҳ намесозанд магар худро ва онро дарк намеkunанд.**

Аллоҳтаъоло дар ин оят аз дасиса ва ҳасади аҳли китоб, хусусан аз яҳудиён хабар медиҳад, ки душманони Ислом барои дур сохтани саҳобагоне, ки атрофи Пайғамбар (с) чамъ омадаанд, саъю талош доранд ва меҳаҳанд зарбае ба мусалмонон расонанду онҳоро аз динашон бозгардонанд. Локин Аллоҳтаъоло хабар додааст, ки он дасисагарон ғофил аз онанд, ки мусалмонон дар

мактаби Пайғамбар (с) то андозае тарбият ёфтаанд, ки ҳеҷ эҳтимоли бозгашти онҳо аз Ислои имкон надорад. Ин гуна тоифаи аҳли китоб танҳо худашонро гумроҳ мекунад. Зеро онҳо огоҳ нестанд, ки таҳти таъсири фикру андешаи нодурусти худ қарор доранду вуболи ин иғвошон ба худашон бармегардад.

Калимаи “Лав” дар ин ҷо ба маънои “ан”-и масдари аст.

Ояти зер онҳоро бинобар ин феъли қабехашон бори дигар сарзаниш мекунад.

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَأَنْتُمْ

تَشْهَدُونَ

**Йа аҳла-л-китаби лима такфуруна би айятиллаҳи ва айтум ташҳадун. 70.**

**70. Эй аҳли Китоб, чаро ба оятҳои Аллоҳ кофир мешавед, ҳол он ки худи шумо дурустии онҳоро шоҳидӣ медиҳед!?**

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَلْبِسُونَ الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَأَنْتُمْ

تَعْلَمُونَ

**Йа аҳла-л-китаби лима талбисуна-л-ҳаққа би-л-баътили ва тактумуна-л-ҳаққа ва айтум таъламун. 71.**

**71. Эй аҳли Китоб, чаро ҳақро (ки шумо дарёфтед) бо ботил меомезед ва чаро ҳақро мепӯшед ва ҳол он ки онро шумо медонед!?**

Аллоҳтаъоло, дар ин ду ояти зикршуда, рӯи суҳанро барои шахсоне, ки сифаташон дар оятҳои қаблӣ гузашт, гардонида фармудааст, ки ай аҳли китоб, барои чӣ ҳақро мепӯшед ва дар баробари он таслим намешавед? Шумо нишонаҳои Пайғамбари Исломо дар Тавроту Инҷил хондаед ва нисбат ба он огоҳӣ доред, чаро ба он чӣ, ки ҳақ аст, кофир шуда, дидаву доништа роҳи инкорро пеш мегиред?

Худованд онҳоро бори дигар дар ояти 71-ум хитоб намуда, меғӯяд, ки ай аҳли китоб, чаро ҳақро бо ботил меомезеду

мардумро дар шубҳа меандозед? Шумо мехоҳед мардумро ба гумроҳӣ бикашонед? Чаро ҳақиқатро, яъне сифати Муҳаммад (с)-ро, ки хондаеду донистаед, пинҳон мекунад?

Хулоса, аҳли китоб он чӣ ҳақ буд, дар китобҳои худ диданд, агар надида бошанд, бо таҷрибаҳо ҳақ будани онро (Исломо) фаҳмиданд, локин мутаассифона, боз ҳақро бо ботил омехта мекунад. Фақат онҳо натавонистанд, ки дар Қуръон тағйироту омехтагиро андозанд, дигар дар ҳама соҳаи дини Аллоҳ ба онҳо фиристода то тавонистанд, ботилҳои худро омехта карданд. Локин касеро Аллоҳ ҳидоят кунад, ҳақро аз ботили онҳо ҷудо мекунаду ботили онҳоро фош месозад.

Аллоҳтаъоло дар оятҳои зер, баъзе ботилҳои ба ҳақ омехтаи онҳо ва мақру тинати ифлоси онҳоро баён мекунад.

وَقَالَتْ طَآئِفَةٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ ءَامِنُوا بِالَّذِى أُنْزِلَ عَلَى الَّذِينَ

ءَامِنُوا وَجَهَ النَّهَارِ وَكُفُّوا ءَاخِرَهُ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٧٢﴾

**Ва қолат тоифату-м мин аҳли-л-китāби āминӯ би-л-лазӣ унзила љала-л-лазӣна āманӯ вачҳа-н-наҳāри вакфурӯ āхирахӯ лаъаллахум ярҷиъун. 72.**

72. Ва баъзе аз аҳли Китоб гуфтанд: «Ба он чи фиристода шуд бар муъминон, дар аввали рӯз имон биёваред ва охири рӯз мункир шавед, шояд онҳо бозгарданд»,

وَلَا تُؤْمِنُوا إِلَّا لِمَن تَبِعَ دِينَكُمْ قُلْ إِنَّ الْهُدَىٰ هُدَىٰ اللَّهِ أَن يُؤْتَىٰ أَحَدٌ

مِّثْلَ مَا أُوتِيتُمْ أَوْ يُحَاجُّوكُمْ عِنْدَ رَبِّكُمْ قُلْ إِنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللَّهِ يُؤْتِيهِ

مَنْ يَشَاءُ ۗ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٧٣﴾

**Ва лā туъминӯ иллā ли ман табиъа дӯнакум қул инна-л-худā худаллоҳи ай юътā аҳаду-м мишла мā утӯтум ав юҳāҷҷӯкум љинда Раббикум. Қул инна-л-фаъла би ядиллāҳи юътӯҳи ма-й яшāъ. Валлоҳу вāсиъун Ђалӯм. 73.**



73. ва гуфтанд: «Тасдиқ макунед магар касеро, ки пайрави дини шуморо кунад». Бигӯ: «Ҳаройина, ҳидоят ҳидоятӣ Аллоҳ аст». (Гуфтанд: «Бовар макунед!») он чӣ ки шуморо дода шудааст, монанди он каси дигарро дода шавад. Ё гурӯҳе назди Аллоҳ шуморо дар ҳуҷҷатоварӣ мулзам кунад». Бигӯ (Эй Муҳаммад): «Ҳаройина, фазлу неъмат ба яди (дасти) Аллоҳ аст, ба ҳар касе, ки хоҳад, онро медиҳад ва Аллоҳ фарохнеъмату доност.

يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ

**Яхтаъсу би раҳматихи ма-й-яшъ.**  
**Валлоҳу 3у-л-фаъли-л-Ъаъим.74.**

74. Ҳар киро, ки хоҳад, ба фазли Худ махсус мегардонад ва Аллоҳ соҳибфазли бузург аст».

Аллоҳтаъоло зимни оятҳои мазкур, дасисакориҳои аҳли китобро фош намуда хабар медиҳад, ки гурӯҳе аз аҳли китоб барои ба Ислому муслимин зарба задан, байни худ машварат оростанд, ки саҳаргоҳон назди мусалмонон худро аз ҷумлаи имоновардагон нишон диҳанд, ҳатто намози субҳро бо онҳо якҷо хонанд ва чун бегоҳ шавад, аз Ислом бозгарданд, то шояд онҳо ба дидани ин амал аз динашон бозгарданд. Дар ҳақиқат, вақто ки ин оятҳо нозил мешуданду дасисаҳои аҳли китобро хабар медоданд, аксари дар Ислом дохилшудагон асосан арабҳои бесавод буданд, донишу фазилати аҳли китоб назди ҷоҳилони онҳо машҳур буд. Яъне онҳо медонистанд, ки аз тарафи Аллоҳ барои онҳо китоби муқаддас нозил шудааст. Ба фикри онҳо гӯё аҳли китоб ба он чӣ, ки Аллоҳ дар он китобҳо фармудааст, бо тарзи бояду шояд амалдоранд. Ба ҳар тақдир дар ҳаққи онҳо фикри хубе доштанд ва аз дасисаи аҳли китоб, ки меҳроҳанд онҳоро аз Ислом хориҷ кунанду кофир гардонанд, беҳабар буданд.

Бо ривояти Ибни Касир онҳо баъди машвараташон бо нияти ин, ки мусалмонҳои соддаро иғво андозанд, намози субҳро ҳамроҳи Расулуллоҳ (с) хонданд ва чун бегоҳ шуд, аз дини Ислом баргаштани худро нишон доданд. Мақсади онҳо ин буд, ки мусалмонони соддаи нав Исломо қабулкарда онҳоро бинанду бо худ фикр кунанд, ки модоме аҳли китоб аз Ислом бозгаштаанд, маълум мешавад, ки Ислом дини ҳақиқӣ набудааст, пас биёед, мо ҳам Исломо тарк кунем. Аҳли китоб тасмим гирифтанд, ки чун

мусулмонон назди мо оянду пурсанд, мо ҳам меғӯем, ки назди бузургони худ хеле таҳқиқ кардем, аммо он пайғамбаре, ки мо интизораш будем, ин он нест. Ба таҷрибаи мо маълум шуд, ки ҳоли вай мисли аҳли ҳақ нест.

Хулоса, бо чунин гӯлзани шояд, ки мо лоақал заифимонҳоро тавонем аз Ислом боз гардонем.

Давоми машварати аҳли китобро, ояти дуввум идома дода, мефармояд, ки онҳо бо ҳам гуфтанд, ки шумо ба ҳар инсон боварӣ накунед, сирри худро ба онҳо мағӯед, ҳар чӣ медонед, назди худ нигоҳ доред. Ба шахсе, ки дини шуморо итоат мекунаду шуморо тасдиқ дорад, бовар кунед ва бояд ин сир маҳрамона бошад. Вале Худованди олиму огоҳ то ибрате барои муъминону василаи ҳидоят барои кофирон шавад, аз чунин сирри маҳрамонаи аҳли китоб парда бардошта, онҳоро, чуноне ки давоми оят мефармояд, расво сохта ба Ҳабиби худ (с) амр намуд, ки ба онҳо бигӯ, ки ҳидоят ба дасти шумо нест. Ҳидоят дар ихтиёри Аллоҳ аст, касеро хоҳад ба имони росих, ҳамчунине ки муъминонро ҳидоят кард, ҳидоят мекунад ва дар имонаш собит нигоҳ медорад. Дигар ин ки ҳар касеро, ки Худованд ҳидоят карда бошад, бо ин дасисаҳои шумо тағйире намеёбад. Баъд, бори дигар, Аллоҳтаъоло аз идомаи суҳанҳои маҳрамонаи аҳли китоб хабар дода, мефармояд, ки аҳли китоб дар идомаи машвараташон аз рӯи ҳасад ва барои он, ки бар зарари онҳо ҳуҷҷат нашавад, боз гуфтанд, ки ҳар инсоне, ки тобеи дини шумо набошад, ҳаргиз ўро итоат накунед. Ҳар касе, ки даъвои пайғамбарӣ дорад, бинед, агар тобеи дини шумо шавад, ўро тасдиқ кунед ва агар на, ўро дурӯғ шуморед ва ба пайғамбарии ӯ бовар накунед. Агар рафту шумо ба пайғамбарии Муҳаммад (с) эътироф кунед, аммо дар дини ӯ дохил нашавед, ин кори шумо рӯзи қиёмат дар пешгоҳи Парвардигор бар зарари шумо ҳуҷҷат шавад, шумо мулзам мешавед.

Хулоса, бо ин, ё он баҳона пайғамбарии Муҳаммад (с)-ро инкор мекарданд. Худро беҳтарин наҷод медонистанд. Мепиндошанд, ки нисбат ба дигарон мартабаи олий доранд.

Дар охири оят, Худованд ҷавоби дандоншикане ба онҳо дода, рӯи суҳанро ба ҷониби Пайғамбар (с), гардонида фармуд, ки ай Муҳаммад (с) ба онҳо бигӯ, ки пайғамбар шудани касе ба ихтиёри шумо нест. Ин ҳама ба ихтиёри Парвардигор аст. Неъматӣ Худованд бисёр фарох аст ва кӣ лоиқу сазовори ин неъмат аст, ӯ Худ медонад. Касеро хоҳад, аз фазилати Худ мақоми пайғамбарӣ

медиҳад, Ин ҳама ифтихор ва шоистагиҳо барои як инсон аз ҷониби Ёст.

Ояти сеюм маънои ояти қаблиро пурра сохта фармудааст, ки Аллоҳтаъоло ҳар касеро бихоҳаду шоиста донад, раҳмати Худо хос ба ӯ арзонӣ медорад. Худованд дорои фазли бузург аст, ҳеҷ кас наметавонад фазлу бахшиши Ӯро маҳдуду хосси фақат як қабила гардонад. Фазли Худованд аст, ки уммати исломиро хосси раҳмати Худ гардонида, ба онҳо китобро, ки то қиёмат боқӣ хоҳад монд ва ҳамчуни шариати афзали пайғамбаронро арзонӣ доштааст.

Дар оятҳои баъдӣ, Аллоҳтаъоло ҳоли аҳли китобро васф намуда, нуқсонҳои онҳоро фош месозад.

﴿وَمِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مَنْ إِنْ تَأْمَنَّهُ بِقِنطَارٍ يُودِّهِ إِلَيْكَ وَمِنْهُمْ

مَنْ إِنْ تَأْمَنَّهُ بِيَدِينَارٍ لَا يُؤَدِّهِ إِلَيْكَ إِلَّا مَا دُمْتَ عَلَيْهِ قَائِمًا ۚ ذَٰلِكَ

بِأَنَّهُمْ قَالُوا لَيْسَ عَلَيْنَا فِي الْأُمِّيَّنَ سَبِيلٌ وَيَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ

الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٧٥﴾

✽**Ва мин аҳли-л-китаби ман ин таъманҳу би қинтари-й юаддиҳӣ илайка ва минҳумм ман ин таъманҳу би динари-л ла юаддиҳӣ илайка илла ма думта ъалайҳи қоимā. Ӣāлика би аннаҳум қолу лайса ъалайнā фи-л-уммиййна сабилу-в ва яқулуна ъалаллоҳи-л-казиба ва ҳум яъламун. 75.**

**75. Ва аз аҳли Китоб касе ҳаст, ки агар хазинаеро назди вай амонат ниҳӣ, ба ту бармегардонад ва аз онҳо касоне ҳастанд, ки агар динореро амонат ниҳӣ, онро боз надиханд, магар модоме ки бар вай истода бошӣ. Ва ин (хиёнат) ба сабаби он аст, ки гуфтанд: «Дар боби нохондагон бар мо ҳеҷ роҳ (гуноҳ) нест». Ва бар Аллоҳ дурӯғ мегӯянд ва ҳол он ки онҳо медонанд.**

Аллоҳтаъоло, зимни ояти мазкур, хиёнати баъзе аҳли китобро хабар дода, мусалмонҳоро дар ҳазар мекунонад, ки ба ҳамаи

онҳое, ки аҳли китобанд, бовар накунед, фикр накунед, ки онҳо ба ҳарчи, ки дар он китоби Илоҳӣ доранд, амал доранд. Баъзе аз онҳо дар ҳақиқат лоиқи мадҳ ҳастанд. Яъне, агар ба баъзеи онҳо чизи бисёро амонат гузорӣ, (чун Абдуллоҳ ибни Салом) дар сари вақт амонатро ба соҳибаш бармегардонад. Қурайшии ба ӯ ҳазор авқия тиллоро амонат гузошта буд, сари вақт бе ягон хиёнат ба соҳибаш баргардонид. Қуръони карим, гарчи аҳли китоб ҳам бошанд, шахсони боинсофро баҳо дода ба хубӣ зикр мекунад. Локин баъзе аз онҳо, мисли Финҳос ибни Онзуроа, ки қурайшии назди ӯ амонат гузошта буд, мункир шуд, то қурайшӣ бо ӯ муқовимату мулозамат накард, бо ихтиёри худ амонатро барнагардонд. Зеро ақидаи чунин аҳли китобе, ки дар амонатҳо хиёнат мекунанд, ин аст, ки аз худ барои тасарруфи моли дигарон масъалаҳо (фатвоҳо) мебароранду меғунд: “Худованд моли омиҳоро (арабҳоро) барои мо мубоҳ гардондааст”. Чуноне ки гузашт, худро дӯстони Худо ва Худошинос метарошанду боқиро омӣ ва ғулому хизматгори худ. “Аз моли ғуломи худ хӯрем ҳеҷ чиз намешавад” - гӯён ба чунин хиёнат даст мезананд, ё аз худ мебофанду меғунд: “Моли ҳар шахсе, ки дар дини мо нест, хӯрданаш ба ҳар роҳе, ки бошад, мубоҳ аст”.

Хулоса, дар охири оят Аллоҳтаъоло даъвои онҳоро рад намуда, мефармояд, ки он чӣ онҳо барои манфиъаташон аз назди худ фатвоҳо мебароранд, ин аз тарафи Аллоҳ нест. Онҳо дидаву доништа бо макру ҳила, (ҳатто медонанд, ки дар Таврот чунин иҷозатҳо нест) ба Аллоҳтаъоло дурӯғҳо баста, корҳои худро анҷом медиҳанд. Бо ривояти Яъқуб аз Саъид ибни Ҷубайр (р), вақто аҳли китоб гуфтанд, ки хӯрдани моли омиҳо (арабҳо) барои мо мубоҳ аст, Расулуллоҳ (с) гуфтанд: **“Ин душманҳои Аллоҳ дурӯғ меғунд, ҳар чӣ, ки аз ҷоҳилият мондааст, таги ин ду қадами ман аст, магар амонат, ки хоҳ соҳибаш нек аст, хоҳ бад, ба соҳибаш баргардонидан лозим.”** Чун аҳли китоб (наъзу биллоҳ) дар шаъни Аллоҳтаъоло дурӯғҳо бофтанд ва бо нишондоди Қуръон Худованд онҳоро душман ҳисобид, оё ҳеҷ роҳи наҷоте барои онҳо ҳаст? Ҷавоби ин саволро, иншоаллоҳ, ояти зер баён мекунад.

بَلَىٰ مَنْ أَوْفَىٰ بِعَهْدِهِ ۖ وَاتَّقَىٰ فَإِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ ﴿٧٦﴾

**Балā. Ман авфā би ʔаҳдиҳи ваттақо фа инналлоҳа  
юҳиббу-л-муттақин. 76.**

**76. Оре. Ҳар кас ба аҳди худ вафо кунад ва парҳезгорӣ намояд,  
пас, ҳаройина, Аллоҳ, парҳезгоронро дӯст медорад.**

Оре, ҳақиқат он аст, ки Аллоҳ иҷозат фармудааст, на фатвои дурӯғину худбофтаи онҳо. Дар сурате аҳли китоб аз ин гуноҳҳои содир кардашон бахшида мешаванд, ки ба паймонҳои худ вафо кунанд ва парҳезгориро пешаи худ созанд. Зеро Худованд парҳезгоронро дӯст медорад, на хиёнаткоронро. Худованд аҳли китобро чунин имтиёзҳои, ки онҳо барои худ қоиланд, надодааст. Балки ба онҳо ба аҳдашон вафо карданро фармудааст. Аҳди аз ҳама заруртари аҳли китоб назди Худованд он буд, ки чун Муҳаммад (с) ба пайғамбарӣ мушарраф шавад, дарҳол ба ӯ (с) имон биёранд, аз ҳаромкардаҳои Аллоҳтаоло даст кашанд, шариати ӯ (с)-ро итоат кунанд. Дар чунин сурат, аз кадом қавму миллате бошанду амонатдор ва тақводор бошанд, Аллоҳтаоло онҳоро дӯст медорад ва онҳоро ҳурмат мекунад.

إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولَٰئِكَ لَا خَلْقَ لَهُمْ

فِي الْآخِرَةِ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَلَا

يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

**Инна-л-лазӣна яштарӯна би ʔаҳдиллāҳи ва аймāниҳим  
сāманан қалилан улāика лā халāқа лаҳум фи-л-āхирати ва  
лā юкаллиму-ҳумуллоҳу ва лā янʔуру илайҳим явма-л  
қийāмати ва лā юзаккӣҳим ва лаҳум ʔазāбун алӣм. 77.**

**77. Ҳаройина, касоне, ки ба (ивази) паймони Аллоҳ ва бо  
савгандҳои худ баҳои андакро меҳаранд, онҳо гурӯҳе (ҳастанд,  
ки) дар охираи онҳоро ҳеҷ баҳрае нест ва на ба онҳо Аллоҳ сухан  
мекунад ва на рӯзи қиёмат сӯи онҳо нигоҳ мекунад ва на онҳоро  
пок мекунад. Ва барои онҳо азоби дарднок аст.**

Худованд дар давоми силсилаи маълумотҳо вобаста ба аҳли китоб, дар ин оят боз ба бахши дигаре аз хилофкориҳои онҳо

ишора карда, панҷ муҷозот барои онҳо таъин намуда фармудааст, ки барои касоне, ки паймони илоҳӣ ва савгандҳои худро, ки ба номи муқаддаси Аллоҳтаъоло хӯрдаанд, барои ба даст овардани дунёи фонӣ ва барои дар ивази баҳои андак бадал мекунанд (мефурӯшанд), дар рӯзи қиёмат аз раҳмати Аллоҳтаъоло ҳеҷ насибае нест. Яъне аҳли китоб аҳд дода буданд, ки тобеи Пайғамбари охируззамон (с) мешаванду ба ӯ (с) имон меоранд, афсӯс, ки зерӣ ваъидҳои ояти мазкур гирифтор шуданд. Зеро ба аҳдашон вафо накарданд. Ваъиди дувум ва сеюм барои онҳо ин аст, ки дар он рӯзи ҷонгудоз, Аллоҳтаъоло, ба онҳо сухане намегӯяд, ки онҳо унс гиранду сазовори лутфу меҳрубонии ӯ таъоло шаванд. Инчунин, дар он рӯз Худованд ба онҳо бо назари раҳмат наменигарад. Ҷазои ҷаҳорум ва панҷум, дар он рӯзи пуртаҳлука барои шахсони номбурда ин аст, ки онҳоро аз гуноҳҳое, ки дар дунё содир намудаанд, покашон намегардонад, то онҳо дохили ҷаннат шаванд.

Хулоса, барои онҳо, дар он рӯз азоби алампнок муқаррар аст. **Насиҳат:** мутаассифона, вақтҳои охир шахсоне пайдо шудаанд, ки ба Аллоҳ аҳд мебанданд, барои ба даст овардани матои ин дунё ҳазору як дурӯғҳо мегӯянд, дунё гуфта охиратро мефурӯшанд, қасамҳо меҳӯранду мешикананд, оё онҳо аз мазмунӣ ин оят беҳабаранд? То ба кай худро ба нодонӣ мезананд? Оё фарз будани талаби илмро, то ин ки ҳалолро аз ҳаром фарқ кунанд, фаромӯш кардаанд!?

وَإِنَّ مِنْهُمْ لَفَرِيقًا يَلُونُ السِّنْتَهِمْ بِالْكِتَابِ لِتَحْسَبُوهُ مِنَ الْكِتَابِ

وَمَا هُوَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَقُولُونَ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَمَا هُوَ مِنْ عِنْدِ

اللَّهِ وَيَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ

**Ва инна минҳум ла фарӣқа-й ялвӯна алсинатаҳум би-л-китаби ли таҳсабуҳу мина-л-китаби ва ма ҳува мина-л-китаби ва яқулӯна ҳува мин ъиндиллаҳи ва ма ҳува мин ъиндиллаҳи ва яқулӯна љалаллоҳи-л казиба ва ҳум яъламун. 78.**

**78. Ва ҳаройина, аз онҳо гурӯҳе ҳаст, ки мепечонанд забонҳои хешро ба хондани Китоб, то пиндоред, ки он аз Китоб аст. Ва ҳол он ки он аз Китоб нест. Ва мегӯянд: «Ин аз ҷониби Аллоҳ аст» ва он аз ҷониби Аллоҳ нест. Ва бар Аллоҳ дурӯғро мегӯянд, ҳол он ки онҳо (дуруғгӯи худро) медонанд.**

Худованд зимни ояти мазкур аз аҳволи баъзе аҳли китоб, хусусан аз хилофкориҳои баъзе олимони яҳудӣ хабар медиҳад, ки баъзе аз онҳо маишати дунёро ба назар гирифта, динро ҳамчу касбу василаи рӯзгузаронӣ, таълимоту китобҳои илоҳиро мувофиқи табиати ҳар инсон кор мефармоянд. Яъне ҳар чӣ ба ғоидаи шахсии онҳо бошад, дар ҳолати хондани китоби Аллоҳ барои дигар кардани маънои он забонашонро печонда калима ё ибораро дигар хел меҳонанд ва бо ин роҳ меҳоҳанд ҷоҳилонро ғул зананду ҷоҳилон тасдиқашон кунанд. Зеро он ҷоҳилони бечора намедонанд, ки он фиребгарҳо Худоро бӯхтон бастаанду онҳоро гумроҳ сохтаанд. Илова бар ин, барои таъкиди он чӣ ботил гуфтаанд, мегӯянд, ки мо дурӯғ намегӯем, мо олими китоби Аллоҳ ҳастем, он чӣ мо гуфтаем, ҳама аз назди Аллоҳ ва суҳанҳои Ёст ва аз китоби Ёст. Ҳол он ки дар китоби Аллоҳ чунин суҳанҳо ҳеҷ наомадааст. Ҳар чӣ гуфтаанд, дурӯғ гуфтанду дидаву доништа ба Аллоҳ нисбат додаанд. Ҳол он ки онҳо худ медонанд, ки бӯхтонро ба Аллоҳ бастаанд. Оё чунин инсонҳо ҷомиъаро ба роҳи саодатмандии охират ва ба роҳе, ки ризои Аллоҳ дар он аст, иршоду раҳсипор карда метавонанд? Оё инсони бохирад аз чунин ҷамоа пайравӣ мекунад? Дар ин мазмун баъзе аз муфасссирон (раҳ.) чунин мисолро овардаанд: “Чун олимони яҳуд Таврот меҳонданд ва ҳар гоҳ сифатҳои Пайғамбари охируззамон (с) меомад, онро тағйир дода, бо забон печондани худ чунон моҳирона онро мегузаштанд, ки шунаванда гумон мекард, ки он чӣ шунидааст, матни Таврот аст.” Тиловаткунандаҳои Таврот бо ин қаноъат накарда, боз сароҳатан мегуфтанд, ки он чӣ мо тиловат кардем, аз тарафи Аллоҳ ҳамин хел омадааст. Ҳол он, ки аз тарафи Аллоҳ чунин наомадааст.

Аз ин оят ва ояти қаблӣ хатари олиме, ки мусалмон аст, вале аҳли китобвор амал мекунад, маълум мешавад. Валлоҳу аълам.

Вақто ки насоро иддаё доранд, ки Исо (а) моро амр кардааст, ки мо ўро ибодат кунем, Худованд дар ояти зер ҳамчу рад ба онҳо мегӯяд:

مَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُؤْتِيَهُ اللَّهُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ثُمَّ يَقُولَ لِلنَّاسِ  
كُونُوا عِبَادًا لِي مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ كُونُوا رَبَّانِيِّينَ بِمَا كُنْتُمْ تُعَلِّمُونَ  
الْكِتَابَ وَبِمَا كُنْتُمْ تَدْرُسُونَ ﴿٧٩﴾

***Mā kāna li basharin ayy ŷūtiyahūllōḡu-l-kitāba wa-l-ḡukma wa-n-nubūwata šūmma yaqūla li-n-nāsi kūnu ᷣibāda-l li min dūnilᷣāḡi wa lākin kūnu Rabᷣāniiyyina bi mā kūntum tuᷣallimuᷣna-l-kitāba wa bi mā kūntum taᷣdrusuᷣn. 79.***

***79. Бар ҳеҷ одамии сазовор нест, ки Аллоҳ ба ӯ Китобу илму пайгамбарӣ бидиҳад, боз ба мардум бигӯяд: «Бандагони ман шавед, на бандагони Аллоҳ». Валекин (бояд бигӯяд): «Ба сабаби омӯхтани Китоб худонарасту муришиди халқ ва хонандаи он бошед».***

Бо ривояти Ибни Исҳоқ аз Ибни Аббос (р) назди Расулulloҳ (с) аҳбор (олимҳо)-и яҳуд ва насронӣҳои аҳли Наҷрон ҷамъ шуданд, онҳоро Расулulloҳ (с) ба Ислоҳ даъват намуд. Аҳбори яҳуд гуфтанд, ки ай Муҳаммад, оё меҳоҳӣ, ҳамчуноне, ки насронӣён Исо ибни Марямро мепарастанд, мо туро парастӣш кунем? Бори дигар марде аз насронӣёни наҷронӣ таъкидан, ки номи ӯ Ар-раис буд, пурсид: “Оё ҳаминро меҳоҳӣ ва барои ҳамин меҳоҳӣ, моро даъват кунӣ?”. Расулulloҳ (с) гуфтанд: **“Наъзу биллоҳ, ин ки гайри Аллоҳро парастӣш кунем ё мардумро амр кунем, ки гайри Аллоҳро парастӣш кунанд, Худованд барои чунин кор маро нафиристодааст ва маро ба чунин кор амре ҳам нафармудааст”**. Дар ҳамин асно ояти мазкурро Аллоҳтаъоло нозил намуд. Дар он Ҳабиби худ (с)-ро амр намуд, ки ба он яҳудиён ва насронӣёне, ки назди ту ҳозиранд, бигӯ, ки барои ҳеҷ кас, ки Аллоҳтаъоло ба ӯ китобу илму ҳикмат ва дараҷаи пайгамбарӣ додааст, асло саҳеҳу сазовор нест ба мардум гӯяд, ки Аллоҳро нею маро парастӣш кунед. Локин пайгамбарон ба мардум гуфтаанд, ки шумо мардуми раббонӣ бошед. Яъне олим, ҳақим, ҳалим, фақеҳ (қонуни диншинос), мутеъи амри Аллоҳ бошед ва



китобҳои Аллоҳ фиристодаро таълим гиреду мардумро таълим диҳед, дарс хонеду мардумро дарс диҳед ва дини Аллоҳро маҳкам доред. Онҳо мардумро чунин гуфтанд, на ин ки гуфта бошанд, маро ибодат кунед на Аллоҳро. Сухани насронихо, ки иддао доранд Исо (а) онҳоро гуфта бошад, ки маро парастииш кунед, даъвоест ботил, суханест бӯхтон, ҳаргиз Исо (а) чунин суханро нагуфтааст.

Ояти зер ҳам вазифаҳои пайғамбариро бори дигар васф мекунад.

وَلَا يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلَائِكَةَ وَالنَّبِيِّنَ أَرْبَابًا أَيَأْمُرُكُمْ

بِالْكُفْرِ بَعْدَ إِذْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ

**Ва лā яъмуракум аӢ таттахизу-л малъайката ва-н-набиййина арбаъа. А-яъмурукум би-л куфри баъда из аӢтум-м муслимун. 80.**

**80. Ва сазовор нест, ин ки шуморо амр кунад, то фариштагон ва пайғамбаронро Парвардигор бигиред. Оё (Пайғамбар касест, ки) шуморо, баъд аз он ки мусалмон шуда бошед, ба куфр амр медиҳад?**

Ояти мазкур, валлоҳу аълам, маънои ояти қаблиро комил месозад. Яъне Аллоҳтаъоло бо забони Ҳабиби худ (с) мефармояд, ки ҳамон тавре, ки пайғамбарон низ мардумро барои парастииш хеш даъват накардаанд, инчунин ба парастииш фариштагону пайғамбарон даъват накардаанд. Яъне, барои ҳеҷ пайғамбар сазовор нест, ки ӯ уммати худро фармояд фариштагонро ё пайғамбаронро барои худ Худо интиҳоб кунанд. Ояти мазкур барои шахсоне, ки ғайри Худоро мепарастанд, қатъи назар аз кадом гурӯҳе бошанд, ҷавоб аст. Хулоса, ҳеҷ пайрави оини Иброҳим (а) чунин корро накардааст. Агар билфарз, чунин бошад ҳам, ин кори пайғамбарон нест. Зеро пайғамбарон бо он илму огоҳие, ки Худованд ба онҳо додааст, ҳаргиз мардумро нагуфтаанд, ки ғайри Худо дигар чизро, мисли фаришта, ё пайғамбареро ба парвардигорӣ интиҳоб кунанд. Дар охири оят, Аллоҳтаъоло таъкидан бори дигар мефармояд, ки оё мумкин аст, шахсе, ки пайғамбари Аллоҳ бошаду шуморо пас аз он, ки мусалмон шудед, ба куфр даъват кунад? Ҳаргиз чунин даъват аз пайғамбарон

нашудааст. Ҳама пайғамбарони фиристодаи Аллоҳ мардумро аз роҳи ширк бароварда, ба роҳи тавҳиду имон ба ҷамии пайғамбарон ва ба фариштагон даъват намуда, хостаанд, ки мардум раббонӣ, яъне худошиносу олиму омил бошанд. Чӣ гуна даъвои насоро дуруст меояд, ки пайғамбаре меояду натиҷаи меҳнати тамоми пайғамбаронро, ки онҳо мардумро бо ранҷи бисёр ба Ислому тавҳид даъват намудаанд, барбод диҳаду мардумро ба куфру ширк иршод фармояд??? Ин сухан дар ақли инсонии бохирад намеғунҷад.

Оятҳои қаблӣ, хиёнатҳои аҳли китобро чӣ ба китобҳои осмонӣ ва чӣ ба пайғамбарон бо меъёри ин сура эзоҳ намудаанд. Дар оятҳои баъдӣ, иншоаллоҳ, аз силсилаи пайғамбарон, ки онҳо бо ҳамдигар имон доранду Аллоҳтаъоло аз ҳамаи онҳо паймон гирифтааст ва аз дини Илом, ки ягона дини Аллоҳ аст ва ҳамаи онҳо ин динро қабул доранд, сухан меравад.

وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ لَمَا آتَيْتُكُم مِّنْ كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ

جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُّصَدِّقٌ لِّمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ ۖ وَلَتَنْصُرُنَّهُ ۚ قَالَ

أَقْرَرْتُمْ وَأَخَذْتُمْ عَلَىٰ ذَٰلِكُمْ إِصْرِي ۖ قَالُوا أَقْرَرْنَا قَالَ فَاشْهَدُوا ۚ وَأَنَا

مَعَكُمْ مِنَ الشَّاهِدِينَ ﴿٨١﴾

**Ва из аҳазаллоҳу мишъақа-н-набиййина ламā āтайтукум-м миъ китāби-в ва ҳикматинī сума чāакум расулу-м мусаддиқу-л ли мā маъакум ла туъминунна биҳи ва ла таи́суруннаҳ. Қола а-ақрартум ва аҳазтум ъала зāликум исри. Қолӯ ақрарнā. Қола фашҳадӯ ва ана маъакум-м мина-ш-шāҳидин. 81.**

**81. Ва (ба хотир ор) ҳангоме ки Аллоҳ паймони пайғамбаронро гирифт, ки: «Ҳар чӣ шуморо аз Китоб ва илм додаам, ба шумо пайғамбаре боз ояд, ки тасдиқкунандаи он чӣ бо шумост, албатта, ба ӯ имон оред ва албатта, ӯро ёрӣ диҳед!» (Аллоҳ) гуфт: «Оё ба ин чизҳо иқрор кардед ва аҳди маро гирифтед?».**

**Гуфтанд: «Иқро кардем». (Аллоҳ) гуфт: «Пас, (ба якдигар) гувоҳ бошед ва Ман ҳам ҳамроҳи шумо аз гувоҳонам».**

Аксари аҳли китоб ба Пайғамбари охируззамон (с) имон наовардаанд ва ояти мазкур алайҳи онҳо ҳуҷҷати дигарест. Худованд аз ҷамии пайғамбарони Худ ба таъкид паймон гирифтааст, ки агар шумо ба замону ҳаёти Пайғамбари охируззамон (с) расед, ба ӯ имон меоред, ба ӯ тобеъ мешавед ва ӯро нусрат медиҳед. Бинобар ин, Аллоҳтаъоло, дар ин оят фармудааст, ки ай аҳли китоб, вақтеро, ки Аллоҳтаъоло бори дигар аз Пайғамбарони Худ (а) аҳди таъкидӣ гирифт, дар ёд оред. Аллоҳтаъоло ба онҳо китобу илм дод ва ба онҳо гуфт, ки чун пайғамбареро баъди шумо фиристам ва ӯ он чиро, ки назди шумо ҳаст, тасдиқунанда бошад, дарҳол ӯро бовар кунед ва дини ӯро нусрат диҳед.

Ибни Аббос (р) дар ин мавзӯ мегӯяд: “Замоне ки ба Пайғамбар (с) аз тарафи Аллоҳ мартабаи пайғамбарӣ мужда расид, агар дигар пайғамбарон зинда мешуданд, ҳамаи онҳо ба ӯ (с) имон меоварданд ва ӯ (с)-ро нусрат медоданд ва ӯ (с) онҳоро амр мекард, ки аз умматҳояшон барои имон овардан ба ӯ (с) низ аҳднома бигиранд”.

Дар идомаи ояти мазкур Аллоҳтаъоло мефармояд, ки чун аз пайғамбарон аҳднома гирифтем, ба онҳо гуфтем, ки оё шумо ба ин аҳду паймон иқро ҳастед, оё инро ба худ қабул доред? Ҳамаи пайғамбарон ба ин аҳди додашон иқро намуда гуфтанд, ки эътироф намудем, аҳдномаеро, ки додаем. Ин мазмунро аксари муфасссирон тасдиқ намуда, гуфтаанд, ки мақсад аз аҳднома гирифтани Аллоҳтаъоло аз пайғамбарон ин аст, ки ҳар кадоми онҳо ба умматҳояшон бигӯянд, ки мабодо баъди ман пайғамбари охири замон (Муҳаммад (с)) биояду пайғамбарии маро тасдиқ дошта бошад, васияти ман ин аст, ки албатта, шумо ба ӯ (с) имон меоред ва ӯ (с)-ро нусрат медиҳед.

Ба ҳар тақдир, Аллоҳтаъоло дар охири оят мефармояд, ки ай пайғамбарон, шумо ба ин иқрори кардагиатон барои ҳамдигар шоҳид бошед, ман ҳам бо ҳамроҳи шумо, барои шумо ва барои тобеъони шумо шоҳид ҳастам. Акнун мо, мусалмонон имон бар он дорем, ки Мӯсо (а) ва Исо (а) барои ин кор аз умматҳои худ аҳду паймон гирифтаанд. Зеро Тавроту Инҷил ҳам ин масъаларо, яъне имон овардан ба Муҳаммад (с)-ро тасдиқ доранд. Ҳоло, барои ҷӣ

яхуду насоро на ба Муҳаммад (с) имон меоранду на ӯ (с)-ро нусрат медиҳанд? Баръакс аз ӯ (с) рӯгардону алайҳи ӯ (с) кор мекунад. Оё ин ду гурӯҳ итоату васияти пайғамбарашонро ба ҷо овардаанд? Худованд бори дигар сифати шахсонро, ки пайрави пайғамбарашон нестанд ва васияти ӯро ба ҷо намеоранд, дар ояти зер баён мекунад:

فَمَنْ تَوَلَّى بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٨٢﴾

**Фа маъ таваллā баъда зāлика фа улāика ҳуму-л-фāсиқун.82.**

**82. Пас, ҳар касе, баъд аз ин баргардад, пас, он гурӯҳ фосиқанду аз доираи фармон берун рафтаанд.**

Аллоҳтаъоло дар ин оят паймоншиканҳоро мавриди мазаммату таҳдид қарор дода баҳои онҳоро маълум намуда фармудааст, ки ҳар шахсе, ки баъди чунин аҳдномаҳои таъкидшуда рӯй гардонад, ба пайғамбаре, ки башорати пайдоишу нишонаҳои ӯ дар китобҳои осмонии пешгузашта зикр шудааст, имон наорад, аз доираи фармони Мо хориҷ аст.

Худованд дар ояти 80-уми сураи “Тавба”, ба ҳамин мазмун фармудааст, ки шахсоне, ки таассубро пай гирифтаанд, ба пайғамбари охирон имон наовардаанд, онҳо фосиқанд. Худованд фосиқонро ҳидоят намекунад. Ҳар касе фосиқ аст, сарнавишти ӯ азоби шадид аст. Валлоҳу аълам.

أَفَغَيْرَ دِينِ اللَّهِ يَبْغُونَ وَلَهُ أَسْلَمَ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

طَوْعًا وَكَرْهًا وَإِلَيْهِ يُرْجَعُونَ ﴿٨٣﴾

**А-фагайра диниллāҳи ябғуна ва лаҳӯ аслама маъ фи-с-самāвāти ва-л-арзи тавъа-в ва карҳа-в ва илайҳи юрҷаъун. 83.**

**83. Оё (ин кофирон) ба гайри дини Аллоҳ дини дигареро металабанд?! Ва ҳол он ки ононе ки дар осмонҳо ва Заминанд, ба хушӣ ва нохушӣ Аллоҳро фармонбардоранд ва ба сӯйи Ӯ бозгардонида мешаванд.**

Аллоҳтаъоло зимни ояти зикршуда ба шахсоне, ки ба Пайғамбари охир (с) имон намеоранд, мегӯяд, ки оё онҳо динеро, ки барои тасдиқи он китобҳо фиристодаем, инкор намуда, ғайри онро талаб доранд? Охир дини Аллоҳ аз аввал то охир яктост, ки он Ислом аст. Ҳама пайғамбарон барои ривочу равнақи ҳамин дине, ки барномаи асосии он яктопарастист, омадаанд. Онҳо якдигарро тасдиқ мекарданд ва якдигарро нусрат дода буданд ва мувофиқи ин дин, ки Ислом аст, дар замони худ хизмат карда буданд. Натиҷа он аст, ки ҳар инсоне аз дини Ислом рӯй гардонад, гӯё ӯ аз тамоми дини Аллоҳ рӯй гардонидааст. Аҷиб, аҳли китоб аз дини Ислом рӯ гардонида, ба кучо мерафта бошанд? Акнун алҳол дини илоҳӣ он динест, ки сардору Холами пайғамбарон (с) онро таблиғ намудааст. Аҳли китоб онро яксӯ гузошта, наҷоти худро дар чӣ меҷуста бошанд? Ҳол он ки фармони Аллоҳро ҳарчӣ дар заминро осмон аст, хоҳ фаришта бошанд ё ғайр, хоҳанд ё не, иҷро мекунанд. Мусалмон шахсест, ки бо хоҳиши худ мусалмон аст. Аммо кофир вақти дидани азоб мусалмон мешаваду имон меорад, ин имони маҷбурӣ барои онҳо ғоидае надорад. Хулоса, касе, ки бошад аз рӯи заминро зери осмони Аллоҳтаъоло кучо рафта метавонад? Бе шакку шубҳа ҳама ба сӯи Аллоҳтаъоло боз мегарданд ва ҳамаро мувофиқи амалҳои анҷомдодаашон подош, ё кайфар медиҳад. Ояти мазкур барои аҳли китоб бисёр ҳуҷҷати хуб аст. Яъне инсонхӯе, ки ба имому холами Пайғамбарон (с) имон наоранд, агарчӣ ба фикри худ ба пайғамбаре имон дошта бошанд ҳам, имони онҳо саҳеҳ (қабул) нест.

قُلْ ءَامَنَّا بِاللّٰهِ وَمَا أُنْزِلَ عَلَيْنَا وَمَا أُنْزِلَ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ

وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطَ وَمَا أُوتِيَ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَالنَّبِيُّونَ

مِنْ رَبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿٨٤﴾

**Қул āманнā биллāҳи ва мā унзила љалайнā ва мā унзила љалā Иброҳiма ва Исмаъiла ва Исҳāқа ва Яъқуба ва-л-асбāти ва мā утия Мусā ва Ёисā ва-н набиййуна ми-р-Раббиҳим лā нуфарриқу байна аҳади-м минҳум ва наҳну лаҳу муслимун.84.**

**84. Бигӯ:** «Имон овардем ба Аллоҳ ва ба он чӣ фиристода шуд бар мо ва ба он чӣ фиристода шуд ба Иброҳим ва Исмоил ва Исҳоқ ва Яъқуб ва ба авлоди ӯ ва он чӣ дода шуд аз ҷониби Парвардигорашон Мӯсо ва Исо ва пайғамбаронро. Фарқ намегузорем миёни яке аз онҳо ва мо фармонбардори Аллоҳем».

Аллоҳтаъоло дар ин оят ҳам ба Пайғамбар (с) ва ҳам ба умматони ӯ (с) дастур дода мефармояд, ки асли имон ин аст, ки шумо нисбат ба ҳама пайғамбарони пешин ва хусусан, он чӣ ба Пайғамбари охирин (с) нозил шудааст, имони худро эълон дошта бошед. Яъне ӯ таъоло фармудааст, ки дар аввал бигӯ ба Аллоҳи ягонае, ки ба ғайри ӯ дигар ҳеҷ зоте лоиқу сазовори ибодат нест ва инчунин ба он чӣ, ки барои мо нозил намудааст, яъне ба Қуръон, имон овардаам. Инчунин бояд бигӯй, ки ба он чӣ ба Иброҳим (а) ва Исмоил (а) ва Исҳоқ (а) ва Яъқуб (а) ва бар авлоди Яъқуб, яъне ба наберагони ӯ ва ба он чӣ ба Мӯсо (а) ва Исо (а) хоҳ ваҳй бошад, хоҳ саҳифа, хоҳ китоб, чун Инҷилу Таврот, имон овардам.

Хулоса, гӯед, ки ба ҳар пайғамбаре, ки ӯ аз ҷониби Аллоҳтаъоло фиристода шудааст, имон овардаем. Ва низ бояд бигӯед, ки мо ҳамаи онҳоро ба расмият мешиносем ва ба ҳақ будани онҳо қоилем, ҳамаи онҳо аз тарафи Аллоҳ ҳамчу роҳбари халқ фиристода шудаанд. Мо дар имон оварданамон миёни онҳо ҳеҷ фарқе намегузорем. Мо бо ин ваъдаи худ фармонҳои Аллоҳро иҷро мекунем.

Ояти охирини сураи “Бақара” ҳам ин асли имонро, ки Аллоҳтаъоло ба ин уммат амр кардааст, таъкидан баён карда, тафриқаандозонро расво намудааст.

وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ

الْخَسِرِينَ ﴿٨٥﴾

**Ва ма-й ябтағи ғайра-л-ислāми динāн фа ла-й юқбала минху ва хува фи-л-āхирати мина-л-хосирин. 85.**

**85. Ва ҳар кас ба ғайри Ислом дини дигарро талаб кунад, пас, ҳаргиз аз вай қабул карда намешавад ва ӯ дар охират аз зиёнкорон аст.**

Дини Ислом дини мукаммал аст ва барои онро ба мардум

расонидан Аллоҳтаъоло Расули Худ Муҳаммад (с)-ро дар сифати пайғамбарӣ баргузид. Дар ҳақиқат ӯ (с) онро ба мардум расонид. Бинобар ин, ояти мазкур, валлоҳу аълам, натиҷаи оятҳои қаблӣ буда, Аллоҳтаъоло дар он фармудааст, ки ҳар инсоне ба ғайри дини Ислом дигар оинеро интиҳоб кунад, хоҳ он дарахтпарастӣ бошад, ё сангпарастӣ, ё оташпарастӣ, ё шахспарастӣ, ё салиб (крест)-парастӣ, хулоса, кадом дини ботиле, ки ороштаи шайтон бошад, назди Худованд қабул нест. Чунин шахс бо ин дини интиҳобкардааш аз ҷумлаи зиёнкорон буда, ба таври қатъӣ аз комронии охират ҳамеша маҳрум аст. Оё аз ин бештар зиёне барои инсон дар охират ҳаст?

Ояти зер ояти қаблӣро дар маъно мукаммал сохта мефармояд, ки ...

كَيْفَ يَهْدِي اللَّهُ قَوْمًا كَفَرُوا بَعْدَ إِيمَانِهِمْ وَشَهِدُوا أَنَّ الرَّسُولَ حَقٌّ

وَجَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٨٦﴾

**Кайфа яҳдиллаҳу қавман кифару баъда имāниҳим ва шаҳидӯ анна-р-расӯла ҳаққу-в ва ҷааҳуму-л баййинāt. Валлоҳу лā яҳди-л-қавма-з-зōлимйн. 86.**

**86. Чӣ гуна Аллоҳ гурӯҳеро ҳидоят кунад, ки пас аз имон оварданишон ва пас аз гувоҳӣ доданишон, ки ҳаройина, Пайғамбар барҳақ аст ва ба онҳо ояту далелҳои равшан омада буд, кофир шуданд? Ва Аллоҳ гурӯҳи золимонро ҳидоят намекунад.**

Баъди ин, ки ҳақ зоҳир шавад, инсонҳо (ҳоло ҳам худро ба ғафлат зананд), ба дил бовар кунанд ба чашм ҳақро бинанд, дар маҷлисҳои махсус байни ҳудашон ба сидқи Пайғамбари Аллоҳ эътироф кунанд, локин боз ҳам дар куфрашон боқӣ монанд, яъне пайғамбарии Муҳаммад (с)-ро дар зоҳир инкор кунанд, пас ин гуна мардумро, Аллоҳтаъоло, чӣ гуна муваффақ ба имону ҳидоят гардонад?

Бо ибораи дигар. Тааҷҷуб аз бузургии куфри баъзе шахсоне, ки аввалан ба Пайғамбари охируззамон (с) мувофиқи донишашон имон оварданд ва ба ҳаққу дуруст будани пайғамбарии ӯ (с) гувоҳӣ ҳам доданд, далелу оятҳо ва мӯъҷизаҳои ошкороро, ки ба пайғамбарии Муҳаммад (с) далолаткунандаанд, дида гуфтанд, ки албатта, мо гувоҳӣ медиҳем, ки ин пайғамбари барҳақ аст, вале

баъд дидаву дониста аз дини ҳақ баргашта, муртад шуданд. Чунин шахсони золиму Аллоҳтаъоло чӣ гуна ҳидоят кунад чӣ гуна ба имондорӣ муваффақашон гардонад?

Чунин инсонҳо бар нафсҳои худ зулм кардаанд, Худованд ҳеҷ вақт на золимонро ҳидоят мекунад ва на ба роҳи некбахтӣ муваффақашон мегардонад.

Ояти зерин, маънои ояти қаблӣро идома медиҳад.

أُولَٰئِكَ جَزَاءُهُمْ أَنَّنَّ عَلَيْهِمْ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ

**Улаъика ҷазъауҳум анна ъалайҳим лаънаталлоҳи ва-л  
малъикати ва-н-наси аҷмаъин. 87.**

**87. Ҷазои он гурӯҳ ин аст, ки лаънати Аллоҳ ва фариштагон ва  
ҳамаи мардум бар онҳо бошад.**

Дар ҳақиқат агар барои шахсе шароити дохил шудан ба дини Ислом, ки дини мақбули илоҳист, пайдо шаваду аммо дохил нашавад, ё ҳақ будани онро донисту дохил шуду пас муртад шуда аз он баромад, чуноне ки Аллоҳтаъоло дар ин оят хабар додааст, сазои ин гурӯҳи ситамгар ин аст, ки лаънати Аллоҳтаъоло ва лаънати фариштагон ва нафрини ҳамаи мардум бар сарашон меборад. Оё таҳти чунин лаънатҳо мондан ин бадбахтӣ нест? Оё барои инсоне, ки худро дар дунё ва охираат таҳти ин қадар лаънат мемононад, ин бузургтарин ҷазо нест ва он аламовар нест? Онҳо, ҳатто таҳти лаънати гуфтаи хеш дохиланд. Яъне, вақто ки онҳо меғунд, бар дурӯғгӯён ва ситамгарон лаънати Худо бод, намедонанд, ки худро низ лаънат хондаанд. Ин аст маънои лаънати “ҳамаи мардум”.

Ҷазои чунин шахсон дар ояти зер идома дорад.

خَالِدِينَ فِيهَا لَا تُخَفِّفُ عَنْهُمْ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ

**Халидин фиҳа фӣхә лә юхаффафу ъанҳуму-л-ъазъбу ва лә ҳум  
юнъарун. 88.**

**88. Дар он (лаънат) ҷовидон бошанд. Аз онҳо на азобро сабук  
карда шавад ва на онҳо муҳлат дода шаванд.**

Ҷазои шахсоне, ки сифаташон дар оятҳои қаблӣ гузашт ин будааст, ки онҳо дар ивази амалҳои анҷомдодашон абадул-абад дар дӯзах мемондаанд. Доимо болои онҳо азоби сахту аламнок



ҳукмфармо мешудааст. Аз онҳо як лаҳза азоб сабук карда намешудааст. Онҳоро андак ҳам бошад, мӯҳлате дода намешудааст, то ин ки осоиш ёбанд. Ин аст ҷазои шахсоне, ки худро ба лаънати Аллоҳ, ғариштагон ва ҳамаи мардум гирифта намудаанд.

Ояти зер баъзе шахсонро, ки аз гуноҳхояшон тавба кардаанд, аз ин лаънату аз ин ваъиди шадид истисно намуда, мефармояд:

إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

**Илла-л-лазӣна табу миъ баъди зәлика ва аслаҳу фа инналлоҳа Ғафӯру-р-Раҳи́м. 89.**

**89. Магар касоне, ки баъд аз куфр тавба карданд ва накӯкорӣ карданд. Пас, ҳаройина, (яқинан) Аллоҳ омӯрзандаву меҳрубон аст.**

Сабаби нузули 5 ояти қаблӣ, яъне аз ояти 85 то 89-ро дар шаъни Ал-Ҳорис бини Сувайд медонанд, ки ӯ ҳамроҳи 10 нафар аз Ислом рӯ гардонда, муртад шуду бо мушрикони пайвастан. Баъдан ӯ пушаймон шуда, ба хешони худ (бо мактубе, ё бо шахсе) хабар фиристод: "...ман аз ин кори кардагиам пушаймонаму Расулulloҳ (с)-ро пурсед, оё барои ман тавба ва ба оғӯши дини Ислом даромадан роҳе ҳаст?". Баъди чунин дархости ӯ 5-ояти мазкур нозил шуд, роҳи наҷотро Аллоҳ барои ӯ осон намуд ва мушкилашро ҳал сохт. Яъне Ал-Ҳорис бори дигар худро ба оғӯши Ислом гирифт ва Исломи худро хуб ба роҳ монд.

Аллоҳтаъоло дар ояти мазкур мефармояд, ки шахсоне аз таҳти лаънат ҳалос мешаванд, ки бо дилу ҷон тавба кунанд ва ҳар чиро, ки фосид карда буданд, ислоҳ созанд, Аллоҳтаъоло бо фазли худ гуноҳҳои онҳоро мебахшад ва бо меҳрубонии худ дари раҳмату тавбаро барояшон мекушояд ва эшонро ба мағфирату раҳмати худ боз мегирад. Дар ҳақиқат ҳеҷ подшоҳе нест, ки чунин мучримӣ беҳаёро бахшад, магар Подшоҳи ҳамаи подшоҳон, ки боргоҳи раҳмату мағфираташ доимо кушодаву васеъ аст. Бо вучуди ин қадар иртиқоби гуноҳ, ҳатто инсоне аз муртадию кофирӣ бозгашта, пушаймон шавад, аз сидқи дил бо ихлос тавба кунад, рафтори бадашро ба некӣ табдил диҳад, тамоми гуноҳҳои ӯ якбора бахшида мешавад.

Худоё, болои дафтари аз гуноҳ сияҳшудаи мо хати мағфират каш, зеро Ту бисёр меҳрубону бисёр мағфираткунанда ҳастӣ!

Оятҳои зер, бори дигар шахсонеро, ки онҳо баъди имон оварданашон боз ба куфр мегарданд, ҳам таҳдид мекунад, ҳам ваъид.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بَعْدَ إِيمَانِهِمْ ثُمَّ أَزْدَادُوا كُفْرًا لَّنْ تَقْبَلَ تَوْبَتُهُمْ

وَأُولَٰئِكَ هُمُ الضَّالُّونَ ﴿٩٠﴾

**Инна-л лази́на кафару́ баъда ъимāниҳим с̣уммаздāду куфра-л лан̄ туқбала тавбатухум ва улāика ҳуму-з-зōллун. 90.**

90. Ҳаройина, касоне ки баъд аз имони ҳеш (ба Мӯсо) кофир шуданд, боз (ба Исо) дар куфри худ зиёдаравӣ карданд, (пайғамбари охириноро тасдиқ накарданд) ҳаргиз тавбаи онҳо қабул нашавад ва бегумон он гурӯҳ (аз) гумроҳонанд.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَن يُّقْبَلَ مِنْ أَحَدِهِمْ مِّلٌّ

الْأَرْضِ ذَهَبًا وَلَوْ افْتَدَىٰ بِهِ ۚ أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ وَمَا لَهُمْ

مِّن نَّصِيرِينَ ﴿٩١﴾

**Инна-л-лази́на кафару́ ва мātу́ ва ҳум куффāрун̄ фа ла-й-юқбала мин аҳадиҳи-м мил-у-л арзи заҳаба-в ва лав-ифтадā биҳ. Улāика лаҳум ъазāбун алиму-в ва мā лаҳум-м мин-н-нāсири́н. 91.**

91. Албатта, ононе ки кофир шуданд ва дар ҳоле мурданд, ки кофир буданд, агар яке аз онҳо ивази худ бо пуриш рӯи замин зару симро диҳад, ҳаргиз қабул нахоҳад шуд. Барои он гурӯҳ азоби дардноқ аст ва онҳоро ҳеҷ мададгоре нест.

Аллоҳтаъоло, зимни оятҳои зикршуда ҳамчу ваъиду таҳдид ба шахсоне, ки баъди имон оварданашон кофир шуданд ва дар куфрашон боқӣ монданд ва то тавонистанд куфрашонро зиёд

карданд, хабар медиҳад, ки онҳо хоҳам-нохоҳам вақти маргашон ҳақиқатро мефаҳманду пушаймон шуда, тавба мекунанд, локин афсӯс, тавбаи онҳо қабул карда намешавад, зеро онҳо гумроҳанд, ки тавбаашонро то вақти марг мавқуф гузоштаанду аз барномаи ҳақ хориҷ шудаанд. Баъзе аз муфасссирон сабаби нузули ояти аввалро дар шаъни яҳудиён медонанд, чунки онҳо ба Мӯсо (а) имон доранд, локин ба Исо (а) кофиранд, ин куфрашонро зиёд намуда, ҳатто ба Муҳаммад (с) ва Қуръон низ кофир шудаанд, тавбаи онҳо қабул нест. Зеро онҳо гумроҳшудагонанд. Баъдан Аллоҳтаъоло ба ояти баъдӣ (91) аз шахсоне, ки то вопасин нафас кофиранду бар ҳамон куфрашон аз олам мераванд, хабар дода мефармояд, ки албатта шахсоне, ки кофир шудаанду аз куфрашон тавба накарда мурданд, агар дар ивази халосии нафсҳои худ ба пурии рӯи замин зару сим, фидяву иваз диҳанд, аз онҳо қабул нест. Онҳо аз азоби Аллоҳ халосӣ надоранд. Барои чунин ҷамоа азоби алампнок муқаррар аст ва ҳеҷ дӯсте намеёбанд, ки онҳоро аз азоби алими Аллоҳтаъоло халос кунад.

Бо ривояти Бухорӣ ва Муслим ҳадисеро аз Расулуллоҳ (с) оварда, шарҳи мазмуни ин ду оятро иншоаллоҳ, ба поён мебарем: «Имом Аҳмад аз Анас ибни Молик (р) ривоят мекунад, ки дар ҳақиқат Расулуллоҳ (с) гуфтанд: **“Рӯзи қиёмат мардери аз аҳли дӯзах гуфта мешавад, оё рӯи замин ҳама пури ашё бошад инро ба ивази нафсат фидя медиҳӣ? Ў, ҳа мегӯяд.”** Дар ин асно Аллоҳтаъоло ба ӯ мегӯяд: “Ман аз ин дида камтару осонтарашро аз ту хоста будам, ту дар камари бобои худ Одам (а) будӣ, аз ту аҳд гирифта будам, ки ба ман чизеро ширк набиёӣ, чаро ту инро қабул накардӣ ва ба ман шарик овардӣ?” (Т. Ибни Касир, с. 338. ҷ.1).

لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ ۚ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ

اللَّهُ بِهِ عَلِيمٌ ﴿٩٢﴾

**Лан танāлу-л-бирра ҳаттā тунфиқу мим mā туҳиббун.  
Ва mā тунфиқу миш шай-ин фа инналлоҳа биҳи  
Ъалим.92.**

**92. Ҳаргиз камоли некӯкорино наёбед, то он ки аз он чӣ дӯст медоред, ҳарч кунед. Ва ҳар чиро ҳарч кунед, Худо ба он доност.**

Баъзе аз муфасссирон оид ба муносибати ин оят ба ояти қаблӣ чунин гуфтаанд, ки дар ояти қаблӣ сухан аз шахсони аз имон хориҷ шуда меравад, онҳо ҳар чӣ қадар агар мол сарф карданд ё сарф мекунанд, аз ин сарфи мол барои онҳо дар охират ҳеҷ ғоидае намерасад. Аммо баръакси онҳо Аллоҳтаъоло муъминонро барои ишғол намудани маконе аз маконҳои нақӯ, ки он Ҷаннат аст дар ин оят иршод мефармояд, ки ай муъминон, шумо ҳаргиз ба камоли нақӯӣ ба роҳе, ки шуморо ба Ҷаннат мерасонад, намерасед, магар ин ки шумо аз тозатарин ва аз дӯстдоштатарини молҳои худ дар роҳи ризои Аллоҳ сарф карда бошед.

Сипас Аллоҳтаъоло таваҷҷӯҳи нафақадиҳандагонро ҷалб намуда, дар охири оят мефармояд, ки аз ҳамаи он чӣ шумо дар роҳи Худо нафақаву садақа (барои чӣ ва барои кӣ ва дар кучо) медиҳед, Аллоҳтаъоло огоҳ аст ва барои соҳибаш назди Аллоҳтаъоло захира мешавад ва дар ивази он подоши хубе ба соҳибаш мерасад. Дар замоне ки ин оят нозил шуд ва мусалмононе, ки маънои инро дуруст мефаҳмиданд, барои мақоми олиро соҳиб шудан молҳои аз ҳама хуби худро дар роҳи ризои Аллоҳ садақа медоданд ва аз ҳама мақоми беҳтару дараҷаҳои аълоро соҳиб мешуданд. Аз он ҷумла бо ривояти Имом ибни Ҳанбал (раҳ) ва дар охир аз Абдуллоҳ ибни Абиталҳата (раз) омадааст беҳтарин мол назди Абиталҳата чоҳе буд бо номи **“Ҳоа”** рӯ ба рӯи масҷид. Он чоҳ оби хубу гуворо дошт. Расулulloҳ (с) ба чоҳ мебаромад аз он об менӯшид. Анас (р) мегӯяд: «Вақто ки ояти мазкур нозил шуд, Абуталҳата (р) мегӯяд: “Ай Расулulloҳ Аллоҳтаъоло мегӯяд, ки то аз молҳои дӯстдоштаатон дар роҳи ризои Аллоҳ сарф накунад, ба нақӯӣ ва мақоми олий расида наметавонед.” Акнун беҳтарин мол назди ман чоҳи **“Ҳоа”** аст, умед мекунам, ки ӯ барои ман назди Худованд захираи неке шавад, ман инро дар роҳи ризои Аллоҳ садақа намудам, ихтиёри ин аз ин пас ба шумост, ба касе, ки хоҳед ўро тақсим кунед!” Расулulloҳ (с) гуфтанд: **“Баҳ-баҳ, (яъне) ҳай-ҳай, ин моли ғоидаоранда аст, ин моли ғоидаоранда аст”**. Бо иҷозаи Расулulloҳ (с) онро ба хешу ақрабони худ тақсим намуд».

Бо ривояти Имом Бухорӣ (р) омадааст, ки ҳазрати Умар (р) ба Расулulloҳ (с) гуфтанд: “Ай Расули Аллоҳ, аз моли ғанимати Хайбар дида, дигар ҳеҷ моле назди ман маҳбубтар нест, Шумо дар он чӣ мефармояд?” Расулulloҳ (с) гуфтанд: **“Аслашро назди худ**

**нигоҳ доред ва ғоидаашро садақа диҳед!**”. Ин аст одати мусалмонон, ки доимо дар асру замони худ молҳои дӯстдоштаи худро садақа меоданду захираи савоби худро назди Аллоҳтаъоло пурра нигоҳ медоштанд.

Оятҳои баъдӣ, бори дигар ба шубҳаҳои аҳли китоб ҷавоб дода, он макру ҳилаҳое, ки онҳо алайҳи Ислому мусалмонон ба кор мебарданд, баён мекунанд:

﴿كُلُّ الطَّعَامِ كَانَ حِلالًا لِّبَنِي إِسْرَءِيلَ إِلَّا مَا حَرَّمَ إِسْرَءِيلُ عَلَىٰ

نَفْسِهِ ۖ مِنْ قَبْلِ أَنْ تُنَزَّلَ التَّوْرَةُ ۚ قُلْ فَأَتُوا بِالتَّوْرَةِ فَاتْلُوهَا إِن كُنْتُمْ



✽ **Куллу-т-таъами кона ҳилла-л ли банӣ Исрӯила иллā мā ҳаррама Исрӯилу ъалā нафсиҳи миң қабли ан туназзала-т-Тавроҳ. Қул фаъту би-т-Тавроти фатлӯҳā ин кунтум содиқин. 93.**

**93. Барои бани Исроил ҳама хӯрдани ҳалол буд, магар он чи Яъқуб барои худ, пеш аз он ки Таврот нозил шавад, ҳаром гардонида буд. Бигӯ: «Пас, агар ростгӯён ҳастед, Тавротро биёред, онро бихонед».**

Дар он асно, яҳудиён алайҳи Муҳаммад (с) доимо санги маломат мезаданд ва доимо байни мусалмонон шакку шубҳа ва фитнаҳо меандоштанд. Локин дар Қуръони карим дар хусуси Таврот, ки барҳақ будани Муҳаммад (с)-ро тасдиқ дорад, барои Расулulloҳ (с) оятҳои пайи ҳам, алайҳи фикрҳои нодурусти яҳудиён нозил мешуд. Аммо яҳудиён фурсатро ғанимат шуморида, бо забони таъна меғуфтанд, ки Қуръон тасдиқунандаи Таврот бошад, чаро таомҳои, ки Таврот барои фарзандони Яъқуб ҳаром гардонидаст, ҳалол меҳисобад? Оё мумкин аст, ки пайғамбаре биёяду муҳолифи пайғамбари қаблӣ бошаду шариати ўро мансӯх (аз амал манъ) наояд? Шумо чӣ гуна мусалмонеду худро чӣ гуна пайрави дини Иброҳим (а) мепиндоред, дар ҳоле чизҳои меҳуред, ки Аллоҳ бар авлоди Иброҳим (а) ҳаром фармудааст? Хулоса, тӯҳматҳо ва дигар суханҳо... Бинобар ин, Аллоҳтаъоло дар ояти мазкур тамоми тӯҳматҳои яҳудиёно дар мавриди ҳаром

ҳисобидани ашъи пок рад намуда мефармояд, ки ҳама таъомҳоро Аллоҳтаъоло барои Бани Исроил – авлоди Яъқуб (а) ҳалол ҳукм карда буд. Гӯшти уштуру шири он ҳам аз ҳамин қабил аст. Аммо ҳаром гардонидани Яъқуб (а) ин дуру пеш аз нузули Таврот барои он буд, ки Ў (а) ба касалие гирифтор буд, чун ин ду назди ӯ (а) аз дӯстдоштатарин таъом ҳисобида мешуд ба худ назр фармуд, ки агар Аллоҳтаъоло маро аз ин мариҷи шифо бахшад, ман ин дуру дигар намехӯрам. Нахӯрдани Яъқуб (а) ин дуру аз ин ҷиҳат буд, на ин ки Аллоҳтаъоло онҳоро ҳаром гардонида буд. Аммо он чӣ дар Таврот барои яҳудиён ҳаром ҳукм шудааст аз сабаби зулму гунаҳкори онҳо буд, ки Худованд онҳоро ҳаром гардонид. Чун онҳо инро аз Қуръон шуниданд, ошуфта шуда, бори дигар инкор намуда гуфтанд, ки на! Инҳо абадӣ барои ҳама ҳароманд, на ба сабаби гунаҳкори мо. Бинобар ин ояти Қуръон ба онҳо ҷавоб медиҳад, ки онҳо пеш аз нузули Таврот барои Бани Исроил ҳалол буданд. Худованд Ҳабиби Худ (с)-ро фармуд, ки агар онҳо ҳақ будани ин хабарро қабул надоранд, ба онҳо бигӯ, ки - **агар шумо дар ин суханатон ростгӯ бошед, Тавротеро, ки шумо тағйир надода бошед, биёреду оятҳое, ки ашъеро барои шумо ҳаром ҳукм мекунанд, назди ман бихонед, то бидонед, бо кадом сабаб онҳо барои шумо ҳаром ҳукм карда шудаанд ва то бидонед, ки ин нисбатҳое, ки шумо ба пайғамбарони пешин медиҳед, ҳатто дар Тавротии тағйирдодаи шумо нест!** Вале онҳо ҳозир ба анҷоми ин кор нашуданд. Агар Тавротро меоварданду меҳонданд, маълум мешуд, ки он таъомҳо фақат барои онҳо ҳаром гардонида шудаасту халос, на барои дигарон.

Хонандаи ҳушманд, дар ояти мазкур дар бораи ин, ки Яъқуб (а) кадом навъи таъомро барои худ ҳаром гардонидааст ва иллати ҳаром гардонидани он барои чӣ буд эзоҳе зикр нашудааст, вале он чӣ ки дар бораи гӯшти уштур ва шири он суҳан рафт, ин ҳама аз ривоятҳои исломӣ буд, ки бо иттифоқ дар тафсирҳои аҳли суннат вал ҷамоъат навишта шудааст.

Хулоса, яҳудиён дурӯғеро ба Аллоҳтаъоло нисбат дода, мегуфтанд, ки дигар Аллоҳтаъоло пайғамбареро намефиристаду ҳеҷ тағйироте дар шариатҳои қаблӣ ворид намешавад, фақат ба Таврот (яъне, Тавротии аз тарафи яҳудон таҳрифшуда) ҷанг занед. Дар ҳақиқат чунин шахсон нодону золиманд. Зеро Худованд Пайғамбар (с)-ро фармудааст, ки Итоати шариати Иброҳим (а)-ро кун, зеро ӯ (а) аз ҷумлаи мушрикони нест. Маълум мешавад, ки

шариати Муҳаммади мустафо (с) ҳақ ва мувофиқи шариати Иброҳим (а) аст. Оё сухани Қуръон дуруст аст, ё сухани яҳудиён? Ин хулоса дар ояти баъдӣ возеҳтар баён шудааст.

Бори дигар аз мазмуни ояти мазкур, садоқати Пай-ғамбари Аллоҳ (с), маълум мешавад.

فَمَنْ أَفْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ

الظَّالِمُونَ ﴿٩٤﴾

**Фа ман-ифтаро љалаллоҳи-л-казиба миъ баъди зāлика фа улāика ҳуму-з-зōлимун. 94.**

**94. Пас, ҳар касе аз баъди ин бар Аллоҳ дурӯғеро бандад, пас бегумон онҳоро золиманд.**

Аллоҳтаъоло дар ин оят, яҳудиёно, ё умуман шахсонеро, ки баъди равшан ва зоҳир шудани ҳақиқат боз ҳам таслим намешаванд ва ба Аллоҳ дурӯғ мебаранд, золимҳоро гӯён ном мебаранд. Яҳудиёне, ки дониستاني шариати Иброҳим (а)-ро даъво мекунанд, бояд, ки Тавротро назди Расулulloҳ (с) меоварданду оятҳои дар ин хусус баҳс мекардагиро бо ҳам меҳонданд ва назди ҳақ таслим мешуданд. Азбаски ба иҷрои ин амал ҳозир нашуданд ва меғӯянд, ки дар шариати Иброҳим (а) ин асту он ё даъво доранд, ки дигар пайғамбаре намеояд, ки баъзе аҳкоми шариати Мӯсо (а)-ро мансук кунад ва ғайра... Ҳамаи ин гуфтаи онҳоро дурӯғест, ки бар Аллоҳ нисбат медиҳанд. Дар охири ояти мазкур касонеро, ки қасдану доништа бо дасисабозӣ, (то ин ки дигаронро аз роҳи рост зананд), бар Аллоҳ дурӯғҳо мебаранд, Аллоҳтаъоло бар нафсҳои худ ситамгар – золим номидааст. Зеро онҳоро худро гирифтори муҷозоти илоҳӣ гардониданд.

Хулоса, агар ҳукме, ки дар шариатҳои гузашта дар ҳоли иҷро бошад, локин шариати Муҳаммади мустафо (с) онро мансук (аз амал боздошта шуда) ҳукм карда бошад, (чӣ ҳукми қибла бошад, чӣ гӯшти уштуру шири он) ва ин ҳукми шариати Муҳаммад (с) назди касе қабул набошад, он шахс таҳти ваъиди шадиди ояти гузашта гирифторм аст.

Ояти зер, валлоҳу аълам, Расулуллоҳ (с)-ро дар назар дошта мефармояд:

قُلْ صَدَقَ اللَّهُ فَاتَّبِعُوا مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٩٥﴾

**Қул садақаллоҳ. Фа-т-табиъу миллата Иброҳима  
ҳануфа-в ва ма кона мина-л-мушрикун. 95.**

**95. Бигӯ: «Аллоҳ рост гуфт, пас, дини Иброҳимро пайравӣ кунед,  
ки ӯ муваҳҳид буд ва аз ҷумлаи мушрикони набуд».**

Аллоҳтаъоло дар ин оят Пайғамбари худ Муҳаммад (с)-ро мефармояд, ки ба чунин моҷароҷӯйҳо бигӯ, ки ҳеҷ кас дар сухан гуфтан аз Аллоҳтаъоло ростгӯитар нест. Ҳамон Зот маро амр кардааст, ки миллати (дини) яҳуду насороро тарк намуда, тобеи миллати (дини) Иброҳим (а) шавам. Зеро ӯ (а) аз гуфти яҳудиён, ки гӯё яҳудӣ ва ба гуфти насоро насронӣ аст, безор аст. Зеро ӯ (а) аз гурӯҳи мушрикони нест. Дигар ин, ки ӯ (а) аз ҷамии динҳои худсохта безор аст. Натиҷа он аст, ки ҷамии мардум бояд ба дину миллати ӯ (а) тобеъ шаванд. Дини ман ҳам дини Ислому дини Иброҳим (а) аст. Шумо ҳам бояд тобеи дини ман шавед, зеро дини ман аз ҳар гуна хурофот пок ва аз ҷамии динҳои худбофтаи назди Худованд номақбулу ботил пок аст.

Чӣ гуна бутпарастон метавонанд гӯянд, ки мо аз миллати Иброҳим (а) ҳастем? Оё ҳеҷ фикре намеkunанд, ки бутшикан кучову бутпараст кучо? Вақто ки Иброҳим (а) аз ҷамии динҳои хурофотии худсохта безор аст, маълум мешавад, ки ҷамии мардуме, ки худро мусалмон меҳисобанд, бояд тобеи миллати (дини) ӯ (а) шаванд.

Хулоса, ягон “шариат”-и ҳоло мавҷуди таҳрифшуда мисли шариати Муҳаммад (с) комилу мутобиқ ва мувофиқ ба шариати Иброҳим (а) намебошад.

Хонандаи мухлис, “Ва мо кона минал мушрикин” дар Қуръони карим ба такрор омадааст. Аз он ҷумла дар сураи “Оли Имрон” о. 67-95, “Бақара” о. 135, “Анъом” о. 161, “Наҳл” о. 124. Валлоҳу аълам.

إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِّلْعَالَمِينَ ﴿٩٦﴾



**Инна аввала байти-в вузиъа ли-н-нāси лал-лази би  
Бакката мубāрака-в ва ҳуда-л лил њāламйн. 96.**

96. Ҳаройина, нахуст хонае, ки (дар рӯи замин) барои ибодати мардум қарор дода шудааст, он хонаест, ки дар Макка асту баракатдодашуда ва барои оламиён ҷои ҳидоят аст.

فِيهِ ءَايَاتٌ بَيِّنَاتٌ مِّمَّا يُبْرَاهِيمَ وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ ءَامِنًا وَلِلّٰهِ عَلَى  
النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنْ اَسْتَطَاعَ اِلَيْهِ سَبِيْلًا وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ عَنِ

اَلْعٰلَمِيْنَ

**Фиҳи айātум баййинāту-м мақому Иброҳим. Ва ман  
дахалаҳу кāна āминā. Ва лиллāҳи њāла-н-нāси ҳиҷчу-л  
байти ман-истатōъа илайҳи саби́лā. Ва ман кaфара фа  
инналлоҳа Ғанийюн њани-л-њāламйн. 97.**

97. Дар он нишонаҳои равшан аст, (аз он ҷумла) мақоми Иброҳим ва ҳар касе он ҷо дарояд, эмин бошад. Ва ҳаҷ кардани хона барои Худо бар мардум, барои касе ки ба сӯи он роҳ ёфта тавонад, воҷиб аст. Ва ҳар кас кофир шавад, пас, ҳаройина, Аллоҳ аз оламиён бениёз аст.

Хонандаи ҳушманд, агар аз мазмуни оятҳои 93-94- 95-ро дар ёд дошта бошад, баҳсу ихтилоф байни Расулуллоҳ (с) ва яҳудиён дар хусуси гӯшти уштур ва шири он рафту бо ҳозир накардани Таврот онҳо аз назди Расулуллоҳ (с) рафтанд. Ин гуна тафсир ихтиёри баъзе аз муфасссирон буд. Аммо баъзе аз муфасссирон хусусан ояти 94–95-ро дар ихтилофи қибла донистаанд. Яъне Расулуллоҳ (с) муддати 16-17 моҳ дар аввали пайғамбариашон дар Мадина тарафи Байтулмуқаддас, баъдан то охири умрашон ба тарафи Масҷидулҳаром (Каъба) намоз меҳонданд. Дар он вақт яҳудиён эрод гирифта, иғвоҳо андохтанд, ҷавоби ҳама иғвоҳои онҳо дар сураи “Бақара” о. 144-149 дода шуд.

Оятҳои 96-97 дар хусуси шарафи Каъба ва қадру мартабаи он сухан намуда мефармоянд, ки аввалин хонае, ки барои Аллоҳро ибодат кардани мардум бино карда шудааст, ин Каъба-Масҷидул Ҳаром аст, ки дар шаҳри Макка ҷойгир шудааст. Онро баъдан

ҳазрати Иброҳим (а) бо ҳамроҳи писараш Исмоъил (а) бо иҷозати Парвардигор барқарор кардааст. Ин масҷиди сохташудаи Иброҳим (а) аз дигар масҷидҳо бо ду чиз фарқ дорад, вагарна пеш аз ин масҷиду хонаҳо буд, пайғамбарон ибодатхона доштанд.

**1-ум:** Худованд сифати ин масҷидро муборак, яъне бобаракат гуфтааст, ин гуна файз дар ҳеҷ ҷои дунё нест. Иброҳим (а) дар ин хусус дуо карду Аллоҳтаъоло дуои ўро иҷобат фармуд.

**2-юм:** Ин масҷид мояву масдари ҳидояти оламиён аст. Зеро қиблаи онҳост. Яъне барои умуми мардум Масҷидул Ҳаром ҷои ибодату тавоф ва эътиқофи онҳост. Акнун модоме ки яҳудиён, ё насрониён худро дар дину манҳаҷ ва меросхӯри Иброҳим (а) медонанд, пас барои чӣ онҳо ба сӯи хонае, ки Иброҳим (а) бо амри Аллоҳ барқарор кардаасту ҳама мардумро барои зиёрати он нидо кардааст, ба ҳаҷ намеравад? Макка номи бисёре дорад, Баққа ҳам яке аз номҳои ўст. Ба маънои гарданхамкунанда, ҳама гарданҳоро, хусусан гардани шахсони золиму ҷабркунандаеро, ки ба зиёрати он меравад, ҳам мекунад. Яъне то гардан ҳам накунанду дуою илтиҷо накунанд, аз зиёрати рафтагашон лаззате намебаранд.

Баъдан Аллоҳтаъоло зимни ояти 97-ум фазлу зиёдати он масҷидро нисбат ба дигар масҷидҳо шумору имтиёз намуда, гуфт, ки дар он хона аз нишонаҳое, ки деворҳои онро Иброҳим (а) бино кардааст, ҳоло вуҷуд дорад. Он нишонаро Аллоҳтаъоло бузургу шариф ҳисобида гуфтааст: **“Мақоми Иброҳим”**. Мақоми Иброҳим (а) сангест, ки ў (а) болои он меистод ва писараш Исмоъил (а) санг медод ва ў (а) девору бурҷу атрофи он хонаро месохту боло мебардошт. Аслан ин санг ба девори хона часпида буд, Ҳазрати Умар (р) замони хилофаташон онро чанде ба тарафи шарқӣ гузоштанд, то ин ки зиёрати он осонтар шавад ва ба намозхонҳо шубҳа нашавад, ки ман амрҳои Аллоҳтаъолоро ба ҷо овардам, ё не. Зеро Аллоҳ фармудааст, ки дар мақоми Иброҳим (а) баъди тавоф намоз хонед. Алҳамдулиллоҳ, алъон барои намозхонҳои он ҷо чунин шубҳаву дудилағӣ намондааст.

Шарафи дигари он хона дар ин аст, ки дар он ҷо, ҷоҳи Замзам ва Ҳатим, Сафо, Марва, Ҳаҷҷарул-асвад вуҷуд дорад. Оё ин хона, бо ин қадар нишонаҳо ва шарафҳо ҳақ надорад, ки қиблаи мусалмонон бошад?

Нишонаи дигареро, ки Аллоҳтаъоло ба он хона додааст, ин аст, ки амниятӣ ҳокимони он шаҳр бар он вуҷуд дорад. Яъне ҳар

касе дохили он шавад, агар қинояткор ҳам бошад, то аз он ҷо набарояд, дар амон аст. Нишонаи дигар ин аст, ки дар ҳарами шариф на фақат инсонҳоро, балки олами ҳайвонот ва набототро низ озор расонидан мумкин нест.

Баъдан, Аллоҳтаъоло, дар давоми ин оят, фарз ва воҷиб будани ҳаҷро фармуда меғӯяд, ки барои шахси тавонгар фарз аст, ки дар умри худ лоақал як маротиба хонаи Худоро зиёрат кунад. Дар ин хусус ояти 196-203 дар сураи “Бақара” хеле хуб эзоҳ шуда буд.

Дар охири ин оят барои таъкид ва баёни аҳамияти масъалаи ҳаҷ, яъне ҳар шахсе, ки шароити ҳаҷ рафтан дошта бошад, қасдан ҳаҷ рафтанро тарк кунад, Аллоҳтаъоло амали чунин шахсро бо куфр паҳлӯи ҳам монда гуфтааст, ки Аллоҳтаъоло аз ибодати чунин шахси аз дин хориҷшуда, беҳочат аст.

Ибни Аббос (р) гуфтаанд: “Шахсе фарзияти ҳаҷро инкор кунад, ӯ кофир асту Аллоҳ аз ӯ беҳочат”.

Дар ҳадиси шариф омадааст, ки **инсоне ба ҳаҷ кардан қодир асту ҳаҷ намекунад, бихоҳад яҳудӣ шуда мурад, бихоҳад насронӣ шуда мурад, фарқе нест.**

Аллоҳтаъоло, бори дигар, аҳли китобро бинобар куфре, ки доранд, дар ояти зер саркӯб намуда мефармояд:

قُلْ يٰٓاَهْلَ الْكِتٰبِ لِمَ تَكْفُرُوْنَ بِآيٰتِ اللّٰهِ وَاللّٰهُ شَهِيدٌ عَلٰى مَا

تَعْمَلُوْنَ

**Қул йӓ аҳла-л-китаби лима такфуруна би айӓтилляҳи валлоҳу шаҳидун ӓалӓ мӓ таъмалун. 98.**

**98. Бигӯ: «Эй аҳли Китоб, чаро ба оятҳои Аллоҳ кофир мешавед?!, ҳол он ки ба он чӣ мекунед, Аллоҳ гувоҳ аст».**

Аллоҳтаъоло Пайғамбари худ (с)-ро дастур дода мефармояд, ки ба аҳли китоб (яҳудиён) бигӯяд, ки эй аҳли китоб, бо вучуди ин қадар далелҳои равшан, (ҳатто дар Таврот дар бораи ҳаҷ будани Қуръон ва нозил шудани он бар Муҳаммад (с) далелҳо омадааст), чаро ин қадар саркашӣ мекунеду кофир мешавед? Бояд бидонед, ки аз ҳар кору тадбиру нияте, ки шумо мекунед, Аллоҳ бохабар аст, шуморо мувофиқи амалҳоятон ҷазо хоҳад дод.

Аллоҳтаъоло маломати чунин тоифаро дар ояти зер идома дода мефармояд:

قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ مَنۢ ءَامَنَ تَبَغُّوهَا

عَوَجًا وَأَنتُمْ شُهَدَاءُ ۚ وَمَا اللَّهُ بِغَفِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٩٩﴾

**Қул ӯа аҳла-л китаби лима тасуддуна ӯаи сабиллilлāхи ман āмана табғунаҳā ӯиваҷа-в ва аи̇тум шуҳадāъ. Ва маллоҳу би гофиллин ӯамма таъмалун. 99.**

**99. Бигӯ: «Эй аҳли Китоб, чаро аз роҳи Аллоҳ касеро, ки имон овардааст, боз медоред ва барои он роҳи қачеро металабед ва ҳол он ки шумо бохабаред!? Ва Аллоҳ аз он чӣ мекунад, бехабар нест».**

Аллоҳтаъоло зимни ин оят, хусусан аҳли китобро таҳдиду маломати шадид намуда, Ҳабиби Худ (с)-ро дастур медиҳад, ки ба онҳо бигӯяд, ки ай аҳли китоб, агар шумо ба пазируфтани дини Исломи ростин ҳозир нестед, пас чаро кӯшиш доред, ки дигар имоновардагонро, аз ин роҳ боздоред ин роҳи росту дурустро бо фарзу тахмини хеш, айб пиндоред ва дар назари онҳо қачу нодуруст нишон диҳед? Ҳол он ки бояд шумо аввалин шахсоне бошед, ки ба шарияти охирфиристодаи илоҳӣ мутеъ бошед. Зеро шумо ин ҳама ҳақиқатро дар китобҳои осмоние, ки барои шумо нозил шуда буд, хондаву донистед ва ишораи зоҳир шудани ин пайғамбар ва ин дини ҳақ қаблан барои шумо зикр шуда буд. Шумо ба ин ҳама гувоҳу шоҳид ҳастеду ин ҳамаро медонед, чаро амалеро анҷом медиҳед, ки хилофи гуфтаҳои китобҳои шумост?

Худованд онҳоро бори дигар таҳдиду ваъид намуда, дар охири оят мефармояд, ки аз ҳилаву найранғҳое, ки аҳли китоб барои манъ сохтани дини Ислом омода мекунанд, гофил нест. Аз ҳамаи онҳо хабардор аст, ба зудӣ онҳоро мувофиқ ба он амалҳои содиркардашон ҷазо медиҳад.

Ояти зер, мусалмононро хитоб намуда, мефармояд, ки бояд аз макру ҳилаи аҳли китоб ҳушёр бошанд.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِن تَطِيعُوا فَرِيقًا مِّنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ يَرُدُّوكُم

بَعْدَ إِيمَانِكُمْ كَافِرِينَ ﴿١٠٠﴾

**Йӓ айюҳа-л-лазӣна ӓманӯ ин тутӣъу фарӣқа-м мина-л-лазӣна уту-л китаба яруддӯкум баъда им̄аникум к̄афирӣн. 100.**

**100. Эй касоне, ки имон овардаед! Агар пас аз имон оварданатон гурӯҳе аз аҳли Китобро итоъат кунед, шуморо ба кофирӣ боз мегардонанд!**

Аллоҳтаъоло дар ин оят бандагони муъминро бинобар фазле, ки Аллоҳ ба онҳо додаасту онҳоро ба роҳи имон ҳидоят кардааст, аз итоати аҳли китоб, ки онҳо доимо алайҳи мусалмонон мубориза мебаранд, дар ҳазар кунонида, мефармояд, ки ай касоне, ки имон овардаед, агар шумо тоифаеро аз аҳли китоб итоат кунед, шуморо аз имон ба куфр бармегардонанд.

Хулоса, Аллоҳтаъоло муъминонро ҳушдор медиҳад, ки агар шумо таҳти таъсири суханҳои заҳрогини душман воқеъ шавед ва ба онҳо иҷозат диҳед, ки байни шумо нуфуз пайдо кунанд, андак вақте намегузарад, ки шумо бо васвасаҳои онҳо риштаи имонро густа, ба сӯи куфр бармегардед, байни шумо чунон адоват пайдо мешавад, ки ба куштани ҳамдигар бармехезед. Онҳо васвасаҳои худро чунон идома медиҳанд, ки мусалмононро ба кулӣ аз Ислом бегона мегардонанд.

Агарчӣ маънои оят ом аст, локин баъзе муфасссирони олиқадр сабаби нузули ояти каримаро хитоб барои қабилаи Авс ва Ҳазраҷ медонанд, чунки яҳудиён мехостанд, онҳоро чун замони ҷоҳилият бар зидди ҳамдигар шӯронанд.

Дар ояти зер ба тарзи тааҷҷуб аз муъминон савол мешавад.

وَكَيْفَ تَكْفُرُونَ وَأَنْتُمْ تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ ءَايَاتُ اللَّهِ وَفِيكُمْ رَسُولُهُ ۚ وَمَنْ

يَعْتَصِم بِاللَّهِ فَقَدْ هُدِيَ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿١٠١﴾

**Ва кайфа такфуруна ва айтум тутләъалайкум  
аййатуллоҳи ва фйкум расулуҳ. Ва ма-йъятасим билләҳи  
фақад ҳудия илā сироти-м мустақим. 101.**

*101. Ва чӣ гуна кофир мешавед ва ҳол он ки оятҳои Худоро бар шумо хонда мешавад ва пайғамбари Аллоҳ дар миёни шумост? Ва ҳар ки ба дини Аллоҳ чанг занад, пас батаҳқиқ, ба сӯйи роҳи рост ҳидоят шудааст.*

Қавме, ки дар миёни онҳо Пайғамбар алайҳиссалом бошад ва сухани Парвардигорро шабу рӯз (дам ба дам) ба онҳо расонад, оятҳои Қуръони карим ҳар замон ба тариқи ваҳй нозил шудан гиранд, мусалмонон ҳудашон Қуръонро вақт-вақт тиловат кунанд, онҳо ин қадар соҳиби некбахтии бузург бошанд, чӣ гуна тасаввур кардан мумкин аст, ки онҳоро аҳли китоб аз роҳ мезананд ва онҳо ба ҷоҳилият баргашта кофир мешаванд??? Ҳаргиз! Хусусан дар шаъни саҳобагони Расулуллоҳ (с) чунин фикр кардан аз ақл дур аст. Қисми охири оят мефармояд, ки шахсе ба дине, ки Аллоҳ тавассути Расулуллоҳ (с) фиристодааст, доимо чанг занад ва бо таваккалу бо истимдоди комил дили худро ба ҳазрати Борӣ таъоло банд созад, ҳеҷ чиз ўро наметавонад, аз сиротал мустақим (роҳи рост, роҳи ҳақ) боз дорад. Яъне инсоне, ки роҳи пешрафти маънавиро бо худ лозим гирад ва асосҳои исломиро масдару раҳнамои худ қарор диҳад ва ба онҳо амал кунад, он шахс ҳидоят ёфтааст. Барои тақвияти ин сухан ҳадисеро, ки Имом Аҳмад (раҳ.) аз Абдуллоҳ ибни Собит (р) ривоят кардаанд, далел меорем. Умар (р) ба хизмати Расулуллоҳ (с) рӯзе ҳозир шуданду пурсиданд: “Ай Расули Аллоҳ, як ошнои яҳудие аз Бани Қурайза доштам, ў барои ман аз Таврот аҷоиб чизҳоеро навишта дод, агар иҷозат бошад, онҳоро ба шумо нишон диҳам? Дар ин асно ранги Расулуллоҳ (с) тағйир ёфт. Абдуллоҳ ибни Собит ба Умар (р) гуфт: “Чеҳраи Расулуллоҳ (с)-ро дида истодаӣ?” Умар (р) гуфт: “Ба Аллоҳе, ки Ў Парвардигори ман аст ва ба Ислом, ки он дини ман аст ва ба Муҳаммад (с), ки ў Пайғамбари ман аст, ман розиям.” Дар ин асно Пайғамбар (с) ба худ омаданду гуфтанд: **“Қасам ба Аллоҳ, агар Мӯсо (а) байни шумо ҳозир зинда бошад, ӯ итӯъати маро монда, ўро пайравӣ кунед, дар залолату гумроҳӣ ҳастед! Барои шумо-уммат пайғамбарӣ ин насибаи ман аст. Аз байни пайғамбарон насибаи шумо манам!”**

Бо ривояти Ҳофиз Абӯ Яъло ва Ҷобир (р) аз Расулуллоҳ (с) ҳодисаеро ривоят карданд, ки Расулуллоҳ (с) гуфтанд: **«Шумо аз**

**аҳли китоб ҳеч чизро напурсед! Онҳо гумроҳанд, онҳо ҳаргиз шуморо бо роҳи ҳидоят роҳнамоӣ намеkunанд. Агар ба онҳо бовар кунед, ё ботилеро тасдиқ мекунед ва ё ҳақиқатро ба дурӯғ нисбат медиҳед. Ба Аллоҳ қасам, ки агар Мӯсо (а) ва Исо (а) ҳоло зинда мебуданд, пайрави ман мешуданд, вагарна дигар роҳ барои онҳо ҳалол набуд».**

Муфасссирони олиқадр (чун соҳиби тафсири Кобулӣ) дар шарҳи ояти мазкур овардани ҳикояти дигареро низ ҷоиз донистаанд, ки хулосаи он ҳикоят ин аст: «Аз таърихҳои исломӣ маълум мешавад, ки қабл аз Ислом байни қабилаҳои Авсу Ҳазраҷ, яъне мардуми Мадина ҷангҳои хунин мешуд, доимо байни онҳо адоват вуҷуд дошт. Аз он ҷумла, ҷанге бо номи “Биъос” муддати 120 сол давом кард. Дар охир ситораи толеи онҳо дурахшид, ҳазрати Пайғамбар (с) ба Мадина ҳиҷрат намуданд. Онҳо аз таълимоти Исломӣ ва аз ғайзи сӯҳбати Пайғамбар (с) баҳравар шуданд ва ҳар ду қабила бо ҳам муттаҳид гаштанд, чун ширу шакар бо ҳам як шуданд. Яҳудиёни ҳасадхӯри Мадина инро таҳамул карда наметавонистанд. Онҳо яҳудиеро, ки Шос ибни Қайс ном дошт, барои васвосандозӣ ба ҷои ҷамъшавии мардум фиристоданд. Он палид фурсатро ғанимат шуморида, дар вақти муносиб кинаи фаромӯшшударо бо хондани шеърӣ фитнаангези ба ҷанги “Биъос” бахшидааш аз нав байни онҳо бедор сохт. Бо муҷарради шунидани ин ашъор, аҳгари хомӯшшудаи онҳо бори дигар шӯълавар гардид. Аз таъназанӣ ба ҳамдигар гузашта, даст ба шамшер заданд. Чун Пайғамбар (с) аз ин ҳодиса огоҳ шуданд, ба гурӯҳе аз муҳоҷирон дар он вақт наздашон ташриф оварда буданд, гуфтанд: **“Ай ҷамоъаи мусалмонон, аз Аллоҳ битарсед, ҳоло ман дар миёни шумоям, ин қадар наъраҳои ҷоҳилият барои чист? Оё пас аз он, ки Аллоҳ шуморо ба роҳи рост ҳидоят намуд, бо Ислом шуморо иззат бахшиду мушарраф гардонид, зулмоти ҷоҳилиятро аз шумо дур гардонид ва дилҳои шуморо бо ҳам наздик сохт, аз куфре, ки хориҷ шудед, боз ба он бармегардед?”** Чун онҳо даъвати Пайғамбар (с)-ро шуниданд, аслиҳаро бар замин гузошта, ҳамдигарро ба оғӯш кашиданду бо ҳам гиристанд ва донистанд, ки ин фитна аз ҷониби душманонашон тарҳрезӣ шудааст ва бояд онҳо дар оянда аз он барҳазар бошанд».

Хулоса, аз оятҳои гузашта маълум шуд, ки бояд мусалмонон ягон чизро аз аҳли китоб қабул наkunанд.

Дар оятҳои оянда Аллоҳтаъоло мусалмононро ба иҷрои ду қоидаи асосӣ дар ҳоли ҳаёташон хитоб мекунад. Яъне дар имон доимо барқарор будан ва байни ҳамдигар бародариро барқарор нигоҳ доштан.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ ۖ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُمْ

مُسْلِمُونَ

**Йӓ айюҳа-л-лазӯна ӓману-т-тақуллоҳа ҳаққа туқотиҳи  
ва лӓ тамутунна илла ва айтум-м муслимун. 102.**

**102. Эй касоне, ки имон овардаед, аз Аллоҳ чунон битарсед, ки  
ҳаққи тарсидан аз Вай аст ва намиред шумо, магар дар ҳолате  
ки мусалмон бошед.**

Аллоҳтаъоло дар ин оят муъминонро бо он ҳурмате, ки соҳибанд хитоб намуда фармудааст, ки ай муъминон, он миқдоре, ки Аллоҳ сазовор аст, аз Ӯ битарсед ва парҳезгор бошед. Саҳобаи машҳур Абдуллоҳ ибни Масъуд (р) дар ин мазмун фармудаанд: «Тарс аз Аллоҳ он аст, ки Аллоҳро итоат кунӣ ва аз маъсият бипарҳезӣ, доимо ба ёди Аллоҳ бошию Ӯро фаромӯш накуни, Ӯро доимо шукргузор бошию куфрон (ношукрӣ) накуни. Ин аст тарси Худо.»

Қисми охири оят мефармояд, ки ай муъминон, шумо доимо мусалмон бошед, ба Исломи азиз бо амал чанг занеду бо дандонҳои курсӣ онро маҳкам бидоред. Вақто ки марги шумо меояду ҷони худро ба ҳақ таслим мекунад, дар мусалмонӣ бошед. Баъзе муфасссирони олиқадр меғӯянд, чун ояти мазкур нозил шуд, ин тақлиф бар саҳобагон (р) душвор намуд, онҳо аз Расулуллоҳ (с) пурсиданд, ё Расулаллоҳ (с), чӣ касе метавонад чунин тақворо ба ҷо биёрад! Ҳамоно буд, ки ояти “То он ҷо, ки тавоноӣ доред, парҳезгорӣ кунед” (о.16-уми сураи “Тағобун”), нозил шуд, ҷузъи ин оятро мансук (аз амал манъ) гардонид, тақво ба миқдори тавоноии ҳар инсон боқӣ монд.

Хулоса аз ҷамъияте, ки имону тақво надоранд, афроди онҳо аз олам мегузаранду Ислом дар онҳо дида намешавад, умеди неки намудан хатост. Асоси дуввумро, ки даъват ба сӯйи иттиҳод аст, иншоаллоҳ, ояти зер баён мекунад:



وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا ۚ وَادْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ  
عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا  
وَكُنْتُمْ عَلَىٰ شَفَا حُفْرَةٍ مِّنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُم مِّنْهَا ۚ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ  
آيَاتِهِ ۚ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٣﴾

**Ваътаъсимуъ би ҳаблиллāҳи ҷамиъа-в ва лā тафаррақуъ.**  
**Вазкуруъ ниъматаллоҳи љалайкум уз кунтум аъдъāн фа**  
**аллафа байна қулубикум фа асбаҳтум биниъматиҳи**  
**ихвāна-в ва кунтум љалā шафā ҳуфрати-м мина-н-нāри фа**  
**аъқазакум-м минҳā. Казāлика юбаййинуллоҳу лакум āйāтиҳи**  
**лаъаллакум таҳтадун.103.**

**103. Ва ҳамаи шумо ба ресмон (Қуръон)-и Аллоҳ якҷо чанг**  
**занед ва пароканда машавед. Ва неъмати Аллоҳро, ки бар шумо**  
**додааст, ёд оред. Ба ёд оред вақтеро, ки душманони ҳамдигар**  
**будед, пас, Аллоҳ миёни дилҳои шумо улфат бахшид, пас бо**  
**сабаби он неъмати Аллоҳ бародар гаштед. Ва шумо бар лаби**  
**чоҳи отаиш будед, пас, шуморо аз он наҷот дод. Ҳамчунин Аллоҳ**  
**барои шумо оятҳои Худо баён мекунад, то шояд ки шумо роҳи**  
**ростро ёбед.**

Муфасссирони олиқадр расан (ресмон)-и Аллоҳро ҳар гуна тафсир кардаанд. Баъзешон мурод аз расан Қуръонро, баъзешон аҳди Аллоҳро, баъзешон дини Исломо донистаанд, фикри ҳамаи онҳо бо ҳам мухолиф нест, балки бо ҳам муродифу ҳама қобили қабул аст. Ном овардани расан (ресмон) ин як мисол аст. Яъне шахсе, ки дар кунҷи дара даруни чоҳе фурӯ рафта бошад, бихоҳад, ки аз он торикии чоҳ худро наҷот диҳад, ресмони боқуввату бозътимода барои ӯ лозим аст, ки онро маҳкам дораду ба воситаи он ба сӯи рӯшноӣ ҳаракат карда худро боло барорад ва наҷот диҳад. Дар воқеъ инсон дар чунин шароит бе доштани мураббӣ ва роҳнамо дар фурӯтарин қаъри дараи табиат ва дар торикиҳои чоҳи нафси саркашу ҷаҳлу нодонӣ боқӣ хоҳад монд. Бинобар ин, Аллоҳтаъоло дар ин оят мефармояд, ки ай мардум,

агар хоҳед, ки аз оташи Дӯзах наҷот ёбед, бо ҳам тафриқа ва ихтилофбозӣ накунад, ҳамаи шумо бо Қуръон амал намоед. Аллоҳ дар аввал ба ваҳдат даъват намуд ва таъкид кард, ки шумо дар амал кардан ба Қуръону Ислому аз ҳам ҷудо нашавед.

Бо ривояти Муслим овардани ҳадисеро муносиби ин ҷо донистем. **Пайғамбар (с) фармуданд: “Дар ҳақиқат аз се кори шумо Аллоҳ розӣ мешаваду аз се кори шумо не! 1-ум: Ягона Аллоҳро парастидану ба Ӯ таъоло чизеро шарик надонистан. 2-ум: Ҳамаи шумо ба ресмони Аллоҳ ҷанг занеду муттаҳид шаведу ба парокандагӣ роҳ надихед. 3-юм: Сардорони худро насиҳатҳои муфид диҳед. Аммо он 3 коре, ки Аллоҳ аз шумо розӣ намешавад, ин аст. 1-ум: Қилу-қол, яъне ин хел гуфтан он хел гуфтанро. 2-юм бисёр пурсиданро. 3-юм зоеъ кардани молро.”**

Афсӯс, ки мусалмонон ба ин ояти карима чандон амал надоранд, байнашон ихтилофҳо бисёр аст, аз шумии ихтилофҳои онҳост, ки балоҳо меборад. Огоҳӣ: он ихтилофе ин ҷо наҳй карда шудааст, ки сабаби онҳо дар аслҳои дин ҳоким сохтани ҳавою ҳаваси нафсонӣ ва манфиати шахсӣ бошад. Аммо дар ихтилофҳои иҷтиҳодӣ, яъне дар масъалаҳои кӯчаки динӣ ихтилоф бошад, маломате нест, балки писандида аст. Ин як нишонаи осонгирии шариати Аллоҳтаъолост. Идомаи оят фармудааст, ки он неъматхоро, ки Аллоҳтаъоло ба шумо додааст, дар ёд оред! Замоне буд, ки шумо (пеш аз Ислому) бо ҳам душман будед, ҳоло баъди Ислому имон Аллоҳтаъоло дилҳои шуморо бо ҳам улфат бахшид. Шумо ба сабаби неъматӣ имону Ислому бо фазли Парвардигор ва бо омадани Пайғамбар (с) бародару бо ҳам дӯст шудед! Шумо дар лаби ҷарии оташи Дӯзах қарор доштед, андаки дигар монда буд, ки дохили оташ мешудед, локин Аллоҳ шуморо бо нури Ислому наҷот бахшид ва шуморо ба ҳам бародар сохт.

Дар ин оят барои таъкиди бештар Аллоҳтаъоло мефармояд, ки Парвардигори шумо оятҳои Худро барои шумо ана ҳамин тавр возеҳу равшан баён месозад, то шояд ба сӯи сарвату хушбахтии дорайн роҳи ростро ёбед. Асоси вазифаи ҷомеаи исломиро, ки холис барои ризои Аллоҳ имон овардану бо ҳам бародар шудан аст, ояти зер, иншоаллоҳ, баён мекунад.

وَلَتَكُن مِّنكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ

عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٠٤﴾

**Ва-л таку-м минкум уммату-й ядъуна ила-л-хайри ва яьмуруна би-л-маъруфи ва янҳавна ъани-л-мункар. Ва улъика ҳуму-л-муфлиҳун. 104.**

**104. Ва бояд аз шумо ҷамоъате бошад, ки мардумро ба сӯйи кори некӯ бихонанд ва корҳои писандида бифармоянд ва аз корҳои нописанд боздоранд. Ва дар ҳақиқат, он гурӯҳ растагоранд.**

Думболи ояти қаблӣ, ки масъалаи бародариро сифат намуд, Аллоҳтаоло, дар ин оят, ишора ба масъалаи амр ба маъруф ва наҳй аз мункар намуда мефармояд, ки ҳамвора бояд дар миёни уммати мусалмон гурӯҳе бошанд, ки ин ду вазифаи бузург, яъне амр ба маъруф ва наҳй аз мункаро гӯшрасу анҷом диҳанд. Мардумро ба некӣ даъват кунанд аз бадихо боздоранд. Бо ибораи дигар, шахсоне, ки дар ҳақиқат ба Аллоҳ ва Расули Ӯ (с) имон овардаанд, бояд бародаронро амр ба маъруф, яъне ба нағзӣ, ба фазилят, адолат ва дигар корҳои хуб амр кунанд ва аз корҳои разила, ботил, зулм, гандагӣ онҳоро бозгардонанд ва ба онҳо ҳислатҳои ҳамидаи инсониро талқин намоянд. Агар чунин тоифа байни мардум набошад, наҷот ёфтани он тоифа ба гумон аст. Агар дар диёре ин ду амри бузург набошад, ботил аз ҳақиқат пеш мегузарад, ба ҷои адолат зулм ҳукмфармо мешавад. Сухани ҳақро ба ҷои дурӯғ, дурӯғро ба ҷои ҳақ меҳисобанд. Охири оят мефармояд, ки дар кадом маконе, ки амр ба маъруфу наҳй аз мункир ривож дораду таъсир мекунад ва ҷамоате машғули он вазифаи бузурганд, он ҷамоа аз қабилӣ наҷотёфтагонанд.

Хулоса, амр ба маъруф ва наҳй аз мункар аз қабилӣ фарзи кифоянд. Гурӯҳе ба ин қиём кунанд, аз дигарон соқит мешавад. Агар рафту ҳамаи мардум худро мусалмон шуморанду ҳамаи онҳо аз ин вазифаи бузург даст кашанд, сарнавишти онҳо мисли сарнавишти бани Исроил аст.

Ояти 79-уми сураи “Моида”, иншоаллоҳ, ин масъаларо пурратар эзоҳ медиҳад.

Ҳадисеро Имом Муслим аз Абӯҳурайра (р) ривоят кардаанд, ки Расулulloҳ (с) фармуданд: **“Касе аз шумо кори гуноҳро бинад,**

**бояд, ки бо дасташ онро тағйир диҳад. Агар қудрат надошта бошад, бо забонаш онро тағйир диҳад. Агар инро ҳам натавонад, бо дилаш онро бояд бад бинад, аммо инаш аз заъифии пояи имони ӯст.**” Астағфируллоҳ, шахсоне, ки ҳатто бо дилашон тағйир додани кори нописандро орзу намекунанд, чӣ қадар имон дошта бошанд?

Ояти зер, мусалмонҳоро хитоб намуда, онҳоро аз ихтилофварзӣ ва монанди аҳли Китоб шудан қатъиян манъ месозад.

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَاخْتَلَفُوا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمْ

الْيَقِينُ وَأُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٠٥﴾

**Ва lā тақуну ка-л-лазина тафаррақу вахталафу мим баъди ма ҷааҳуму-л баййинāt. Ва улāика лаҳум ъазāбун ъазīm. 105.**

**105. Ва монанди касоне ки онҳоро ҳукмҳои равшан омад, бо якдигар ихтилоф карданду пароканда шуданд, мабошед. Ва барои онҳо азоби бузург аст -**

Аллоҳтаъоло дар ин оят мусалмононро хитоб намуда ҳушдор медиҳад, ки эй мусалмонон, мабодо шумо монанди яҳуду насоро, (ки ба онҳо ҳукмҳои ошқору ҳақро баёнкунандаву аз ихтилоф манъкунанда омада буду онҳоро аз парокандагӣ манъ менамуд, бо вучуди ин онҳо ба гурӯҳу фирқаҳо тақсим шуданд), бо ихтилофбозӣ ва парокандашавӣ роҳ надихед! Зеро чунин тоифаи ихтилофбозу ба гурӯҳҳо парокандашударо дар қиёмат азоб интизор аст.

Пайғамбари Ислом ин пешбиниро қаблан ба мусалмонон хабар дода буданд: **“Қавми яҳуд баъд аз Мӯсо (а) ба 71 гурӯҳ тақсим шуданд. Насоро ҳам баъди Исо (а) ҳамчунин ба 72 тақсим шуданд. Аммо уммати ман ба 73-фирқа тақсим мешавад”.** Дар ривояти дигаре омадааст, ки **ҳамаи онҳо дар оташанд, магар як гурӯҳ.** Саҳобагон (р) аз Расулulloҳ (с) пурсиданд, ки он гурӯҳ кист? Расулulloҳ (с) фармуданд: **“Оnone, ки пайрави ману асҳоби мананд.”** Онҳо алҳол бо номи фирқаи мунция (начотёфта), ё аҳли суннат ва ҷамоъат машҳуранд. Дарего,

имрӯзо дар байни ҷамоъаи мусулмонҳо, чандин фирқаҳои гумроҳ пайдо шудааст.

Он азоби азимеро, ки барои ихтилофандозон пешбинӣ шудааст, ояти зер, баён мекунад.

يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ فَأَمَّا الَّذِينَ اسْوَدَّتْ وُجُوهُهُمْ أَكْفَرْتُمْ

بَعْدَ إِيمَانِكُمْ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿١٠٦﴾

**Явма табяззу вучуҳу-в ва тасвадду вучуҳ. Фа амма-л-лазйна-с-ваддат вучуҳухум акафартум баъда имъаникум фазуку-л-ъазъаба би ма кунтум такфурун. 106.**

**106. рӯзе, ки баъзе рӯйҳо сафед шавад ва баъзе рӯйҳо сиёҳ шавад, аммо ба касоне ки рӯйҳояшон сиёҳ шуд (гуфта мешавад): «Оё (шумо касоне нестед, ки) баъд аз имон оварданатон кофир шудед?! Пас, ба сабаби кофир шуданатон азобро бичашед!»**

Ояти мазкур яке аз аҷоиботи рӯзи қиёматро тасвир намуда мефармояд, ки рӯзи қиёмат рӯзест, ки баъзе чеҳраҳо аз ғурашон сафеду нуронӣ ва баъзе чеҳраҳо сиёҳу торик бармехезанд. Шахсоне, ки бо имону Ислому бо иттиҳод аз ин олам гузаштанд, онҳо муъминонанду аз қабрҳояшон рӯсафед бармехезанд, ки ин нишонаи некбахтии онҳост. Аммо шахсоне, ки мардумро тафриқа андохтанд, мунофиқӣ карданд, осори даврони ҷоҳилият ва куфрро ривоҷ дода, баъди имон овардан ба ҷоҳилият боз гаштанд, рӯйҳояшон торики сиёҳ бармехезанд. Ба онҳо бо маломати сахт гуфта мешавад, ки баъди имон овардану ҳақиқатро фаҳмидан ва дар партави Ислом дохил шудан, чаро кофир шудеду роҳи ҷаҳолатро пеш гирифтед? Иловатан ба онҳо гуфта мешавад, ки акнун дар баробари куфри варзидаатон азоби аламнокро бичашед! (Наъзузубиллоҳи мин ҳозал амал).

Чунин маъноро дар сураи “Юнус” о. 27 ва сураи “Зумар” о. 60 дидан мумкин. Дар ояти зер ҳолати акс – ҳолати некбахтон тасвир мешавад.

وَأَمَّا الَّذِينَ أَبْيَضَّتْ وُجُوهُهُمْ فِى رَحْمَةِ اللَّهِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١٠٧﴾

**Ва амма-л-лазӣнабяззат вучӯхӯҳум фа фи  
раҳматиллаҳи ҳум фиҳа холидун. 107.**

*107. Ва аммо касоне, ки рӯйҳои онҳо сафед шуд, дар раҳмати  
Аллоҳанд, онҳо дар он ҷовидонанд.*

Бар акси мардуми дар ояти қаблӣ сифатшуда, шахсоне, ки небахтанду бо сабаби амрҳои анҷомдодаи некашон бо рӯйи сафед бармехезанд, раҳмати Аллоҳтаъоло онҳоро мепошонад ва ҳаргиз аз он раҳмат (Ҷаннат) онҳо хориҷ карда намешаванд. Маълум мешавад, ки имконияти дохил шудан ба Ҷаннат танҳо бо иҷрои амал ва раҳмати Парвардигор ҳосил мешавад. Оре, имону амали солеҳ мояи растагории дунё ва охират ва сабаби дар ҳар ду ҷаҳон орамидан дар раҳмати илоҳӣ аст.

تِلْكَ آيَاتُ اللَّهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ وَمَا اللَّهُ يُرِيدُ ظُلْمًا لِلْعَالَمِينَ

**Тилка айātuллоҳи натлуҳаъ ъалайка би-л-ҳаққ. Ва  
маллоҳу юриду зулма-л лилъаламйн. 108.**

*108. Ин ҳама оятҳои Аллоҳ аст, ҳақиқати онҳоро бар ту  
мехонем ва Худованд ҳеҷ зулмо бар оламиён намехоҳад.*

Аллоҳтаъоло зимни ин оят ба Расули Худ (с) ишора намуда мефармояд, ки ай Муҳаммад (с), ин оятҳое, ки барои ту тиловат намудем, бе шакку шубҳа тамоми онҳо бо адолату бо ҳақ танида ва печонида шудаанд. Ҳамаи онҳо оятҳои Парвардигори туанд. Аллоҳтаъоло бар ҳеҷ кас зулмо раво намебинад, локин онҳоанд, ки бо содир кардани гуноҳ, бар худашон зулм мекунанд. Ҳеҷ касро бе айб ҷазо намедиҳад. Ҳар золимо аз гуноҳаш зиёд азоб ҳам намедиҳад ва савоби ҳеҷ касро кам намесозад. Зулм аз шахсе ба вучуд меояд, ки ӯ дар илму ҳикмат ноқисӣ дорад. Аллоҳтаъоло чунон қодир аст, ки ҳама ашё - махлуқот дар тасарруфи Ёст ва Ё таъоло ба ҳама чиз доност. Ё таъоло, бо ин сифатҳои комиле, ки дорад, барои зулм кардани касе мӯҳтоҷ ҳам нест. Аз ҳамин ҷиҳат Аллоҳтаъоло дар ояти баъдӣ фармудааст, ки...

وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ

**Ва лиллаҳи ма фи-с-самāvāti ва ма фи-л-арз. Ва  
илаллоҳи турҷаъу-л-умӯр. 109.**

**109. Он чӣ дар осмонҳо ва он чӣ дар Замин аст, аз онӣ Худост. Ва ҳама корҳо ба сӯи Худо бозгардонида мешаванд.**

Модоме ки ҷамии он чи дар осмонҳо ва Замин вучуд дорад, молу мулки Аллоҳтаъолост ва чӣ хел, ки хоҳад, дар онҳо тасарруфкунанда аст ва ҳама корҳо ба сӯи Ӯ бозгардандаву дар фармони Ӯ таъолоанд. Пас чӣ гуна тасаввур кардан мумкин аст, ки Аллоҳтаъоло касеро зулм ва касеро ситамкунандааст?? Ҳаргиз! Касе зулм мекунад, ки ӯ ин қудрату сифате, ки Аллоҳ дорад, надорад.

Хулоса, Аллоҳтаъоло бо иродаи худ дар махлуқоти худ, чӣ дар дунё, чӣ дар охира, ба ҳар гунае, ки хоҳад тасарруфкунанда аст ва аз ҳар гуна зулму таъдид бениёз аст.

Ояти зер бо муроҷиат, ба уммати мусалмон мефармояд, ки онҳо бояд бидонанд, ки чӣ гуна умматанд ва дар баробари ин бори дигар роҳи наҷотро барои аҳли китоб баён мекунад.

كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَوْ ءَامَنَ أَهْلُ الْكِتَابِ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ مِّنْهُمْ الْمُؤْمِنُونَ وَأَكْثَرُهُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿١١٠﴾

**Кунтум хайра умматин ухриҷат ли-н-наси таъмуруна би-л маъруфи ва танҳавна ъани-л-мункари ва туъминуна биллаҳ. Ва лав амана аҳлу-л-китаби ла кана хайра-л лаҳум. Минҳуму-л-муъминуна ва аксарухуму-л фāсиқун. 110.**

**110. Шумо беҳтарини уммат ҳастед, ки барои мардум берун оварда шудед, амр ба кори писандида мекунад ва аз кори нописанд наҳй мекунад ва ба Аллоҳ имон меоред. Ва агар аҳли Китоб имон оранд, ҳаройина, беҳтар аст. Баъзе аз онҳо муъминанд, вале бештарини онҳо табоҳкоранд.**

Аллоҳтаъоло дар ин оят бори дигар масъалаи амр ба маъруф ва наҳй аз мункар ва имон ба Аллоҳро, (чуноне ки дар ояти 104-уми ҳамин сура гузашт), як вазифаи умумӣ эълон дошта фармудааст, ки ай уммати Муҳаммад (с), шумо донед, ки

беҳтарини уммат (мардум) ҳастед, ки барои мардум ва барои маслиҳати онҳо пайдо карда шудед. Оре! Беҳтарини мардум дар сурате ҳастанд, ки соҳиби сифатҳои зерин бошанд. Яъне онҳо мардумро амр ба маъруф кунанд аз мункарот наҳй кунанд. Роҳи савобу гуноҳро ба мардум фаҳмонанд ва дар аввал худашон ба Аллоҳ имон дошта бошанд ва дар сифатҳои мазкур, яъне, дар ақида ва амал ҳамчу намуна пешво бошанд.

Ба мазмуни ин қисми ояти мазкур ҳадисеро Имом Аҳмад (р) аз Абдуллоҳ ибни Умайрата (р) ривоят кардаанд, ки рӯзе Расулуллоҳ (с) дар минбар нишаста буданд. Марде савол дод, ки ё Расулаллоҳ (с), кадом инсонҳо беҳтарини мардум ҳисобида мешаванд? Расулуллоҳ (с) дар ҷавоб гуфтанд: **“Беҳтарини мардум шахсоне ҳастанд, ки онҳо нисбат ба дигарон парҳезгортаранд ва амр ба маъруфу наҳй аз мункар меkunанд ва бо хешу табори худ силаи раҳми зиёдтар доранд.”**

Бо ривояти Имом Аҳмад (р) аз Абдурахмон бинни Абӯбакр, Расулуллоҳ (с) гуфтанд: **“Аллоҳтаъоло 70 ҳазор умматамро ба ман бахшид, онҳо беҳисоб дохили ҷаннат мешаванд.”** Чун Умар (р) ин суханро шуниданд, гуфтанд: «Ай Расулаллоҳ (с), аз ин зиёд напурсидед?» Расулуллоҳ (с) гуфтанд: **“Ман аз ин зиёд (аз Аллоҳ) пурсидам, бо ҳамроҳии ҳар ҳазор 70 ҳазори дигар Аллоҳ ба ман бахшид.”** Умар (р) гуфтанд: «Ай Расулаллоҳ (с) боз аз ин зиёд напурсидед?». Расулуллоҳ (с) гуфтанд: **“Аз ин зиёд аз Аллоҳ пурсидам, боз бо ҳамроҳии ҳар як ҳазор 70 ҳазор умматамро ба ман бахшид.”** Умар (р) гуфтанд: «Ай Расулаллоҳ (с) боз аз ин зиёд напурсидед?», Расулуллоҳ (с) дар ҷавоб гуфтанд: **“Ман ҳар боре аз ин зиёд мепурсидам, бо сари ҳар як ҳазор боз 70-ҳазор аз уммат ба ман бахшида мешуд.”** Хурсандии аввал барои мо, умматон, он аст, ки ин адади бекаронро ба ғайри Аллоҳ касе наметонад.

Боз дар шаъни уммати Расулуллоҳ (с) ҳадисҳо бисёр аст. Масалан, бо ривояти Имом Ҳоким ва Ҷобир ибни Абдуллоҳ (р) ҳадисе омадааст, ки Пайғамбар (с) фармуданд: **“Саййиди шуҳадо агар Ҳамза бошанд, баъди ӯ шахсест, ки подшоҳи золимо амр ба маъруф ва наҳй аз мункар мекунад он золим ўро мекушад.”**

Хулоса, уммати Расулуллоҳ (с), чуноне ки аз ҳадисҳо маълум гардид, уммати пешқадаму беҳтарини уммат аст. Бинобар ин, агар



аҳли китоб ба Пайғамбари охируззамон (с) имон меоварданд, онҳо низ беҳтарини уммат мешуданд. Дар баъзе ривоятҳо омадааст, ки аҷри онҳо ду баробар мешавад. Дар ҳақиқат агар аҳли китоб имон меоварданд, некбахтии дунё ва охиратро соҳиб мешуданд. Локин афсӯс, ки на ҳамаи онҳо имон оварданд. Ба таври умумӣ аксари онҳо фосиқанду дар ақида ва амалҳои ботили худ саргардон. Яъне дар замони Расулulloҳ (с) баъзе аҳли китоб мисли Абдуллоҳ ибни Салом, (р) Асад ибни Умайда, (р) Саълаба ибни Шуъба, (р) Қаъд ибни Молик (р) ва дигарон имон оварданду дар имону амал ба ҳукмҳои шариъати Ислом устувор ва қавӣ буданд. Аммо аксари онҳо, ҳатто башоратеро, ки дар бораи Паёмбари охирзамон (с) дар китоби онҳо омада буд, нодида гирифта, бар куфру таассуби хеш боқӣ монданд. Оятҳои баъдӣ, бори дигар парда аз рӯйи аҳли китоб бардошта кӣ будани онҳоро баён мекунад:

لَنْ يَضُرُّكُمْ إِلَّا أَذًى ط وَإِنْ يُقَاتِلُوكُمْ يُؤْلَوْكُمْ الْأَدْبَارُ ثُمَّ

لَا يُنْصَرُونَ ﴿١١١﴾

**Ла-й язуррукум иллā азā. Ва ий юқотилукум юваллукуму-  
л-адбāра с̣умма лā юнсарун. 111.**

**111. Ҳаргиз шуморо ба ҷуз озори забонӣ зиёне намерасонанд. Ва агар бо шумо ҷанг кунанд, пуштҳояшонро ба сӯйи шумо мегардонанд, сипас, нусрат дода наместаванд.**

Аз мазмуни ояти мазкур, муждаи шикасти аҳли Китоб дар замони салафи солеҳин ҳамчу ахбори ғайбия баён шудааст. Дар ҳақиқат, баъди нузули ин оят яҳудиёни Мадина бо ҳама тоифаҳои худ шикаст хӯрда, ҳатто аз ҷазираи Араб хориҷ шуданд. Аллоҳтаоло зимни ояти мазкур салафи солеҳинро мужда расонида мефармояд, ки ай мусалмонон (ё шояд хитоб ба яҳудиёни Ислом оварда бошад, ки чун онҳо Исломо қабул намуданд, аз ҷониби дигарон изову азият медиданд), агар шумо доимо дар он се сифати зикршуда, яъне амр ба маъруфу наҳй аз мункар бошеду имони худро бе олоиш нигоҳ доред, аҳли китоб ба ҷуз андак озори забонӣ дигар ба шумо ҳеҷ зиёне расонида наметавонанд. Агар онҳо рӯзи майдон бо шумо рӯ ба рӯ биҷанганд ҳам, дар баробари шумо қодир ба муқовимат нестанд. Онҳо

шикаст хӯрда, пушти худро тарафи шумо мегардонанд ва ҳеҷ нусратдиҳандае барои онҳо нест.

Ояти зер, аҳволи аҳли китобро идома медиҳад.

ضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذَّلَّةُ أَيَنْ مَا تُقْفُوا إِلَّا نَحْبَلِ مَنْ اللَّهَ وَحَبْلٍ مَنْ  
الْأَنَاسِ وَبَاءُ وَبِغَضِبِ مَنْ اللَّهَ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الْمَسْكَنَةُ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ  
كَانُوا يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ الْأَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ ذَٰلِكَ بِمَا عَصَوْا  
وَكَانُوا يَعْتَدُونَ ﴿١١٢﴾

**Зурибат ъалайҳиму-з-зиллату айна ма суқифӯ иллā би ҳабли-м миналлоҳи ва ҳабли-м мина-н-наси ва баъу би ғазаби-м миналлоҳи ва зурибат ъалайҳиму-л-масканаҳ. Зāлика би аннаҳум кану якфуруна би айāтиллāҳи ва яктулуна-л-амбийāа би ғайри ҳаққ. Зāлика би ма ъаса-в ва кану яътадуна.112.**

**112. Дар ҳар ҷо, ки онҳо ёфта шаванд, бар онҳо хорири зада шуд. Магар ба дастовези дини Аллоҳ чанг бизананд ва ё ба дастовези аз мардум. Ва онҳо хаши Аллохро оварданд. Ва зада шуд бар онҳо (муҳри) бенавой, ин ба сабаби он буд, ки исён варзиданд ва тачовуз карданд.**

Дар ин оят, агарчанде сароҳатан зикри яҳудиён нагузаштааст, локин маънои он бо қаринаҳо бо ояти 61-уми сураи “Бақара”, ки дар он зикри яҳудиён шуда буд, ҳамранг аст. Яъне Аллоҳтаъоло дар ин оят аҳволи яҳудиёро баён намуда мефаҳмонад, ки қавми яҳуд чунин қавмест, ки онҳо ҳеҷ гоҳ мустақил набудаанд, ҳамвора дар пешонаи онҳо муҳри хорӣ зада шуда буд. Яъне қавми яҳуд дар кучо, ки набошанд, онҳо дар ҳолати хорӣ буданд. Магар дар сурате ин муҳри хорири аз худ дур карда метавонистанд, ки онҳо ба Аллоҳ мепайвастанду имон меоварданд ва пайрави дини ростин мешуданд. Баъзе аз муфасссирон гуфтаанд, ки онҳо дар сурате аз хорӣ халос мешуданд, ки ақди зиммаро ба ўҳда мегирифтанд ва ҷизя доданро қабул мекарданд ва ё ба ҳукми китоби Аллоҳ гардан

хам менамуданд. Ё онҳо дар сурате аз ин зиллат халос мешуданд, ки худро вобаста ба амони мусалмонҳо мегузоштанд ё ғайри мусалмононро барои худ таъягоҳу пуштибон меёфтанд. Дар чунин сурат метавонишанд зиндагии ниҳоқолудаи худро идома диҳанд. Дар ҳақиқат ба таърихи яҳудиён назар карда шавад, гурӯҳи ба пайғамбари замони худ имон наовардаи онҳо доимо дар ҳолати ҳорӣ умр ба сар бурдаанд ва аз ватан бадарға гардида муддатҳои дароз барои онҳо ватани хося набудааст. Дар кадом маконе, ки зиндагӣ мекарданд, бо ҳавфу хатар умр ба сар мебурдаанд. Барои рӯз гузарониданашон ба қорҳои бе эътибор аз қабилӣ сартарошӣ, порадузӣ ва ғайра машғул буданд. Локин бо истисноӣ ояи мазкур иродаи Аллоҳ будааст, ки дар асри ХХ ... бо ёрдами давлатҳои абарқудрат, новобаста аз набудани маконе онҳо ватан ёфтанд. Баъзе мардуми дунё онҳоро бо кӯмак ҳимоя намуд. Лекин аз ҳашме, ки онҳоро доимо домангир аст, ҳалосӣ надоранд. Яъне Аллоҳтаъоло ба онҳо чунон мӯҳри бенавоӣ задааст, ки ҳашму ғазабӣ мардум низ аз тамоми атроф онҳоро ихота кардааст. Онҳо бой ҳам бошанд, ба тасарруфи дунё чунон машғуланд, ки гӯё аз онҳо дида касе бебизоаттар нест. Боигарии худро пинҳон медоранд, табиати фақр ва мискинӣ дар замиру шуури онҳо ҷойгирӣ реша давондааст. Дунёро гиранд ҳам, серӣ надоранд. Сабаб чист, ки онҳо ба ин табиати ноинсонӣ ва ба ғазабӣ илоҳӣ гирифтдоранд? Сабаб он аст, ки қибри онҳо аз ҳад гузашта, оятҳои китоби Аллоҳро қабул надоранд. Бисёре аз наҷотдиҳандагонӣ башарро, яъне пайғамбарони Аллоҳро ба ноҳақ куштаанд. Дигар сабабе, ки онҳо мискинтабиатанд, ин аст, ки онҳо олудаи анвои гуноҳанд. Хусусан, рибоҳорӣ, зулму ситам ва таҷовуз ба манофеъи ҷамии мардум доимо дар дасту замири онҳост. Баъди нозил шудани ояи мазкур, яҳудиёни ҷӣ Бани Қурайза бошад, ҷӣ Бани Назир ва ҷӣ Бани Қайнақо ва яҳуди Хайбару Бани Мусталиқ, бо мусалмонон дар маърақаҳои ҷанг рӯ ба рӯ шуданд. Аллоҳтаъоло пирӯзиро насиби мусулмонон гардонид, зеро мусалмонон, яъне салафи солеҳин дар дину амал ба ҳамаи ҳукмҳои шариати Ислом мустаҳкам буданд. Аммо баъди салафи солеҳин мусалмонҳо ба ин неъматӣ бузург бе эътиноӣ карданд, аз иҷрои баъзе ҳукмҳои Ислом фосила гирифтанд, чуноне ки айнӣ замон маълум аст, афсӯс, ки он пирӯзӣ аз дасташон дур шуд, ба шарҳу эзоҳ ҳоҷат нест. Қуръони карим, ҳар масъаларо бо адолат ҳукм мекунад. Бинобар ин, оятҳои зер, каме ҳам бошад, бо эътироф ҳабар

медиҳанд, ки дар байни аҳли китоб одамҳои хубу бофаросат ҳам ҳаст:

﴿لَيْسُوا سَوَاءً مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ أُمَّةٌ قَائِمَةٌ يَتُؤَنِّدُونَ ءَايَاتِ اللَّهِ

ءَانَاءَ اللَّيْلِ وَهُمْ يَسْجُدُونَ﴾

✽ Лайсу савāā. Мин аҳли-л-китāби умматуи қoимату-й ятлуна айāтиллāҳи āнāа-л-лайли ва ҳум ясҷудун. 113.

113. Ҳама аҳли Китоб баробар нестанд: гурӯҳе ҳаст, ки ба роҳи рост истоданд, вақтҳои шаб оятҳои Аллоҳро меҳонанд ва сачда ба ҷой меоранд.

يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ

الْمُنْكَرِ وَيُسْرِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَأُولَٰئِكَ مِنَ الصَّالِحِينَ﴾

Юминуна биллāҳи ва-л-явми-л-āхири ва яьмуруна би-л-маъруфи ва янҳавна ъани-л мункари ва юсарияуна фи-л-хайрот. Ва улāика мина-с солиҳин. 114.

114. Онҳо ба Аллоҳ ва ба рӯзи қиёмат имон доранд ва ба кори писандида амр мекунанд ва аз кори нописанд наҳй мекунанд ва дар некиҳо мешитобанд ва он гурӯҳ аз шоистақоронанд.

﴿وَمَا يَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَلَن يُكْفَرُوهُ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ﴾

Ва mā яфъалу мин хайрин фала-й юкфаруҳ. Валлоҳу Ёалимум би-л-муттақин. 115.

115. Ва чизе аз (кори) хайр кунанд, ҳаргиз қадрношиносӣ набинанд. Ва Аллоҳ ба ҳоли шахсони тақвопеша доноост.

Аллоҳтаъоло зимни оятҳои мазкур аз садоқати баъзе аҳли китоб хабар медиҳад, ки дар он сифатҳои замимае (баде), ки аҳли китоб доранду дар ояти қаблӣ гузашт, ҳама яҳудиён яксон нестанд. Балки дар байни онҳо шахсоне ҳастанд, ки лоиқи таҳсину офаринанд. Яъне онҳо бо тавфиқи илоҳӣ, баъди ин, ки ба Ислом

мушарраф шуданд, чунон дар шариату ҷодаи ҳақ ва дини Аллоҳ мустақиму собитанд, ки ҳеҷ нерӯе онҳоро такон дода наметавонад. Сифати дигари онҳо ин аст, ки дар ториқиҳои дили шаб аз хоби хуш бархоста, бистари нармро мегузоранд ва ба пешгоҳи Худои худ истода, бо ҳузӯ намозҳои шаб (таҳаҷҷуд) мегузоранд ва дар соатҳои шаб оятҳои Аллоҳро тиловат мекунанд. Дар баробари бузургии Аллоҳ, сари худро дар намоз бо ҳузӯ ба сачда мениҳанд. Онҳо ба Аллоҳ ва ба рӯзи растохез имон доранд. Мардумро амр ба маъруфу наҳй аз мункар мекунанд. Ба Пайғамбар (с) пайравӣ мекунанду ба ӯ (с) ҳеҷ муҳолифат надоранд. Дар корҳои хайр аз худ танбалӣ ва коҳилӣ нишон намедиҳанд, балки бар якдигар пешгузарӣ мекунанд. Зеро арзиши савоби корҳои хайрро онҳо мешиносанд. Билохира, онҳо худро аз ҷумлаи солеҳину аз ҷумлаи шахсони шоистаи даргоҳи илоҳӣ мегардонанд. Албатта, солеҳ будани онҳо дар он аст, ки аввалан онҳо дар ҳақиқат муъмину мусулмонанд. Сониян онҳо саҳобагони Расулulloҳ (с)-анд.

Хулоса, ин гурӯҳ аз зумраи беҳтарини мардум буда, аҷри онҳо дучанд аст. Ҳар кори некеро, ки анҷом медиҳанд, албатта, онҳо бе мукофот намонда ва носипосие аз тарафи Аллоҳ барои онҳо раво дида намешавад. Аҷри амали неки онҳо ҳаргиз назди Аллоҳ зоеъ намешавад. Зеро Аллоҳтаъоло тақвопешагонро бисёр хуб медонад ва аз аҳволи онҳо бисёр хуб бохабар аст.

Қуръони карим, ҳар чӣ дорад, адолат аст. Агарчанде, ки аҷдоди яҳудро маҳкум мекунад, локин бо эҳтиром шахсонеро, ки ба аксарияти фосидкорон напайваста, дар баробари ҳақ чун Абдуллоҳ ибни Салом (р) ва ҳамроҳони ӯ таслим шуданд, ба некӣ ёд мекунад. Агар зимни ин оятҳо аз ривоятҳо истифода шавад, замоне ки ин оятҳо нозил мешуданду имоновардагони аҳли китобро бо ҳурмат сифат менамуданд, онҳо танҳо қавми яҳуд, яъне Абдуллоҳ ибни Салом (р) ва ҳамроҳонаш набуданд. Балки дар он асно 40 тан аз масеҳиёни қабилаи Наҷрон ва 32 тан аз масеҳиёни Ҳабаша ва 8 тан аз мардуми Рум имон оварда буданд. Ҳамаи онҳо зимни башорати ин оятҳо дохиланд, зеро калимаи “аҳли китоб” маънои васеъ дорад.

Аллоҳтаъоло дар оятҳои зерин, акси сифатҳои номбурдаро дар шаъни кофирон ва бозгашти онҳоро хабар медиҳад.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا

وَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١١٦﴾

**Инна-л-лазӣна кафарӯ лаӣ тугния ӯанҳум амвāлуҳум ва  
лā авлāдуҳум-м миналлоҳи шай-ā. Ва улāика асҳāбу-н-  
нāри ҳум фӯихā ҳолидӯн. 116.**

**116. Ба дурустӣ, касоне ки кофир шуданд, на молҳояшон ва на  
фарзандҳояшон ҳаргиз аз азоби Аллоҳ чизеро аз (ба) онҳо нафъ  
нарасонанд. Ва он гурӯҳ бошандагони оташанд. Онҳо дар он  
ҷовидон бимонанд.**

Аллоҳтаъоло зимни ояти мазкур ҳоли шахсонеро, ки на солеҳанду на муттақӣ, балки кофиранд, қатъиян баён намуда мефармояд, ки касонеро, ки кофир шудаанд, хоҳ аз Бани Қурайза бошанд, ё Бани Назир, ё аз ғайри онҳо, аз он азобе, ки Аллоҳтаъоло барои онҳо муқаррар кардааст, на молҳояшону на авлоду фарзандонашон ҳаргиз наҷот дода наметавонанд. Зеро бошишгоҳи кофирон ҷаҳаннам асту дар он ҷовидон мемонанд. Меғӯянд, ки рӯҳи (ҷони) амали солеҳ имон аст, ҳар амале аз рӯҳу маърифати ҳақиқӣ холист, он мурдааст. Яъне ҳар амали солеҳе, ки аз шахси беимон дар ин дунёи фонӣ анҷом мешавад, мукофоти он ҳам фонӣ буда, дар қиёмат ҳеҷ арзише надорад. Амалҳое, ки аз шахси беимон содир мешаванд, ба чӣ монанд аст, ояти зер, иншоаллоҳ, эзоҳ медиҳад.

مَثَلُ مَا يُنْفِقُونَ فِي هَذِهِ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَثَلِ رِيحٍ فِيهَا صِرٌّ

أَصَابَتْ حَرَّتَ قَوْمٍ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ فَأَهْلَكَتْهُ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللَّهُ وَلَكِنْ

أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١١٧﴾

**Маҷалу ма юнфиқӯна фӯи ҳāзиҳи-л-ҳайāти-д-дунйā ка  
маҷали рӯҳи ӯи фӯихā сиррун асōбат ҳарша қавмин ӯаламӯ**

**аӢфусахум фа ахлакатх. Ва ма Ӣаламахумуллоху ва лакин аӢфусахум яӢлимун. 117.**

*117. Масали он чӣ дар ин зиндагонии дунё ҳарч мекунад, монанди бодест, ки дар он сармои сахт аст, киштзори қавмеро расид, ки бар худ ситам карданд, пас, онро nobуд сохт. Ва Аллоҳ бар онҳо ситам накард, валекин онҳо бар худ ситам мекарданд.*

Аллоҳтаъоло дар ин оят сифати шахсонеро, ки молҳояшонро дар ин дунё ба нияте, ки мардум онҳоро сано гӯянду таъриф кунанд, сарф мекунад, ё умуман алайҳи Ислом сарф мекунад, баён намуда фармудааст, ки ҳарчи ин гуна инсонҳо мисли боди (шамоли) шадиде аст, ки дар он сармои қаҳратуне ҳукмфармоист. Он бод ба сабаби содир кардани гуноҳон ногаҳон ба киштзори қавме вазид, ки онҳо аз чунин киштзору зироат умеди бисёр калон доштанд ва ҳама зироати онҳоро сармо заду ҳамаи онҳо бебаҳраву ҳайрон монданд.

Хулоса, шахсоне, ки кофиранд, агарчӣ молҳои худро зоҳиран дар роҳи дуруст, кори савоб ҳам сарф кунанд, чуноне ки гузашт, имон, ки надоранд, бинобар мазмуни ояти мазкур дар қиёмат бебаҳраанду савобе дар номаи аъмолашон нест. Аллоҳтаъоло эҳсони онҳоро бефоида гардонида бошад ҳам, бар онҳо зулме накардааст. Балки онҳоанд, ки бо кофир шудану содир кардани гуноҳ бар нафсҳои худ зулм кардаанд. Дар натиҷа, чунин шахсон ҳеҷ вақт бо орзуҳои хеш, мисли муттақиён, муваффақ шуда наметавонанд. Онҳо бо умеди молҳояшонро сарф карда бошанд ҳам, аммо боди сӯзони ширк, куфр, талошҳо ва сармоягузориҳои ғайришаръияшон сарфашонро аз беҳу бун nobуд сохтааст.

Аллоҳтаъоло, дар ояти зер, мусулмонҳоро аз мунофиқонро дӯст гирифтани онҳоро аз сирҳои худ огоҳонидан дар ҳазар мекунонад.

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ ءَامَنُوْا لَا تَتَّخِذُوْا بٰطٰنَةً مِّنْ دُوْنِكُمْ لَا يَآلُوْنَكُمْ خَبٰٓءًا

وَدُوْا مَا عَيْنُهُمْ قَدْ بَدَتْ اَلْبَغْضَآءُ مِنْ اَفْوَاهِهِمْ وَمَا تُخْفٰى صُدُوْرُهُمْ

اَكْبَرُ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْاٰيٰتِۚ اِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُوْنَ

**Йӓ айюха-л-лазӯна ӓманӯ лӓ таттахизӯ битӓната-м мин  
дӯникум лӓ яълӯнакум хабӓла-в ваддӯ мӓ ӓаниттум қад  
бадати-л бағзӯ мин афвӓҳихим ва мӓ тухфӯ сӯдӯруҳум  
акбар. Қад байяннӓ лакуму-л-ӓйӓти ин кунтум  
таъқилӯн.118.**

*118. Эй касоне, ки имон овардаед, аз ғайри худатон (ғайри мусалмонҳоро) дӯсти ниҳонӣ (ҳамроз) магиред! Онҳо дар ҳаққи шумо аз ҳеҷ нобакорӣ кӯтоҳӣ намеkunанд. Онҳо ранҷи шуморо дӯст доранд, батаҳқиқ, душманӣ аз даҳони онҳо ошкоро шуд ва он чӣ синаҳои онҳо пинҳон кардааст, (аз ин ҳам) бузургтар аст. Агар оқил ҳастед, батаҳқиқ, нишонаҳоро барои шумо баён кардем.*

Аллоҳтаъоло бо ояти мазкур муъминонро аз чандин кор наҳй намуда, ҳушдор медиҳад, ки ай муъминон, ба ғайри худӣҳо (муъминон) мунофиқону мушрикҳо ва кофирҳоро (агарчӣ пеш аз Ислом бо онҳо робитаи дӯстӣ дошта бошед ҳам, акнун баъди Исломо қабул кардан) ҳамрозу ҳамаҳд нагиред. Сирри худ ё сирри мусалмонҳоро ба онҳо фош масозед. Зеро онҳо аз ҳеҷ нобакорӣ ва аз ҳеҷ харобӣ дар ҳаққи шумо кӯтоҳӣ накарда, доимо дар феълӯ чисму ақли шумо меҳоханд, фасод расонанд. Ҳеҷ набошад ҳамонро меҳоханд, ки он мояи ранҷу дарди шумо бошад. Онҳо бисёр меҳоханд, ки шумо дар машаққату зарари бисёр шадид бошед. Дар ҳақиқат бо бадбинӣ дилашон кифоя накарда, бо даҳонашон, яъне бо суҳанҳояшон сароҳатан бадбинии шуморо зоҳир мекунанд. Аммо он бадбиние, ки барои шумо дар дилҳои худ мепарваранд аз бадбинии зоҳириашон хеле зиёдтар аст. Худованд дар ҷумлаи охир фармудааст, ки дар ҳақиқат мо оятҳое ки воҷиб аст, муъмин дар дин ихлос дошта, бо муъминон дӯсту бар кофирон бадбин бошад, барои соҳибхирадон сароҳатан баён намудем.

Хулоса, бо василаи чунин баёнот инсонӣ бохирад метавонад дӯстро аз душман, роҳи наҷотро аз хатар ҷудо кунад. Ибни Абихотам аз Ибни Аби Даҳқана ривоят кардаанд, ки чун Умар (р) халифа буд, барои ӯ гуфта шуд: «Барои шумо котибе лозим! Агар иҷоза диҳед, ҷавоне аз аҳли Ал-Ҳира ҳам ҳофиз асту ҳам котиб, ба ёрдами шумо биёрам. Умар (р) гуфтанд: “Агар ғайридинро дар девони (бақайдгирии) худ котиб гирам, гӯё ғайри муъминро ҳамсар гирифтаам”- гуфта рад намуданд. Ҳоло чӣ ҳолат ҳукмфармост ба шарҳу эзоҳ ҳоҷат надорад.



هَآأَنْتُمْ أَوَّلَآءِ تُحِبُّونَهُمْ وَلَا تُحِبُّونَكُمْ وَتُؤْمِنُونَ بِالْكِتَابِ كُلِّهِ وَإِذَا  
لَقَوْكُمْ قَالُوا ءَامَنَّا وَإِذَا خَلَوْا عَضُّوا عَلَيْكُمُ الْأَنَامِلَ مِنَ الْغَيْظِ قُلْ  
مُوتُوا بِغَيْظِكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿١١٩﴾

**Ҳа̇ а̇нтум ул̇аи туҳиббунаҳум ва л̇а юҳиббунакум ва  
туъминуна би-л-китаби куллиҳи ва из̇а лақукум қолӯ  
а̇манн̇а ва из̇а халав ғаззӯ ғалайкуму-л-ан̇амила мина-л-  
гай̇з̇. Қул му̇ту би гай̇зикум.**

**Инналлоҳа Ғалимӯм биз̇ати-с̇ судӯр. 119.**

**119. Эй мардум, огоҳ шавед, шумо касоне ҳастед, ки онҳоро дӯст  
медоред ва ҳол он ки онҳо шуморо дӯст намедоранд! Ва шумо ба  
ҳама китобҳо (-и илоҳӣ) имон доред ва чун онҳо бо шумо  
мулоқот кунанд, гӯянд: «Имон овардем». Ва чун танҳо шаванд,  
аз рӯи хаши бар шумо ангуштони худро мегазанд. Бигӯ:  
«Бимиред ба хашии худ, ҳаройина, Аллоҳ ба он чӣ дар синаҳост,  
нек доност!».**

Ояти мазкур, валлоҳу аълам, давому такмили ояти қаблӣ буда, дигар ҷиҳати хато будани алоқаи муъминонро бо ғайридинҳо баён мекунад. Яъне Аллоҳтаъоло дар ин оят бо нидо фармудааст, ки ай мардум (мусалмонон), шумо донед, ки ғайридинҳоро аз рӯи хешу таборӣ, ё ғайри он дӯст медореду ҳамроз гирифтед, локин онҳо асло шуморо дӯст намедоранд. Зеро аз табиати онҳо чандон огоҳ нестед. Шумо ба тамоми китобҳои осмонӣ, ҳатто ба китобе, ки барои онҳо нозил шудааст, имон дореду бовар мекунад, вале онҳо ба шумо ҳасад бурда, ҳатто ба китоби осмони шумо бовар надоранд.

Давоми оят аз мунофиқон пардаро бори дигар бардошта, мефармояд, ки чун онҳо ба шумо рӯ ба рӯ оянд, аз рӯи нифоқ ба шумо мегӯянд, ки мо ба оини шумо имон дорем, вале чун онҳо дар хилват бо ҳам танҳо шаванд, аз шиддати хашму ғазабу кинаву адовате, ки аз шумо интиқом гирифта натавонистанду маҷбуран бо шумо “улфат”-и мекунанд, сари ангуштони худро ба дандон мегазанду афсӯс меҳӯранд.

Аллоҳтаъоло, дар охири оят Расулуллоҳ (с)-ро амр мекунад, ки ба чунин тоифа бигӯ, ки ин ҳашму ғзаб ва ин ғуссае, ки шумо дар ҳаққи муъминон доред, то рӯзи маргатон асло аз шумо дур намешавад, акнун дуъои мо ҳамин аст, ки ҳамроҳи ин ҳашму ғзабатон муред!

Хулоса, Аллоҳтаъоло аз асрори даруни синаҳои шахсоне, ки алайҳи мӯминон буғзу кинаву ҳасад доранд, огаҳ аст. Онҳо доимо интизорӣ мекашанд, ки муъминон ба балое гирифта бошанд. Инро Аллоҳтаъоло бори дигар дар ояти зер хабар медиҳад.

إِنْ تَمْسَسْكُمْ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ وَإِنْ تُصِبْكُمْ سَيِّئَةٌ يَفْرَحُوا بِهَا وَإِنْ تَصْبِرُوا

وَتَتَّقُوا لَا يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿١٢٠﴾

**Ин тамсаскум ҳасанатун тасуъҳум ва ин тусибкум саййиату-й яфраҳу биха. Ва ин тасбиру ва таттақу ла язуррукум кайдуҳум шай-а. Инналлоҳа би ма яъмалуна муҳит. 120.**

**120. Агар бар шумо беҳбудӣ бирасад, онҳоро нохуш кунад ва агар ба шумо бадӣ бирасад, аз он хушнуд шаванд. Ва агар сабр кунед ва парҳез кунед, мақри онҳо ба шумо ҳеҷ зиёне намерасонад.**

**Ҳаройина, Аллоҳ ба он чӣ мекунад, ихотакунанда аст.**

Бинобар назардошти баъзе тафсирҳо, чунин ба назар мерасад, ки дар замони салафи солаҳин баъзе аз мусалмонон то як андоза таҳти таъсир ва иғвои мунофиқон қарор ёфта буданд. Наздик буд, ки ду қабилаи мусалмон домани сабр ва тақворо аз даст диҳанду мояи хурсандии мунофиқон шаванд. Аммо Аллоҳтаъоло аз ин садамаи шадиди ҷонгудоз онҳоро раҳонид ва бо ояти мазкур пурра аз чеҳраи дӯстони мунофиқашон парда бардошту сифати душмании онҳоро фаҳмонда фармуд, ки он мунофиқоне, ки шумо таҳти таъсири онҳо қарор доред, нияту хоҳишашон ин аст, ки агар барои шумо аз ҷониби Аллоҳтаъоло чизе инъом шавад, ки шуморо хурсанд созад, (масалан, шумо нусрату ғанимат ба даст оред, ё осонию серию пурӣ насиби шумо шавад, ё шумо ҳам улфат бошед) он дӯстони нифоқпешаи шумо бисёр нороҳат шуда, дар оташи ҳасад месӯзанд. Агар ба шумо зараре расад, яъне хушсолӣ шавад, ё ҳодисаи ногворе барои шумо рух диҳад, ё ин ки дар ғазоҳо шикаст хӯред, корд ба устухони

шумо расад, онҳо чунон хушҳол мешаванд, ки аз хурсандӣ дигар дар либосҳояшон намеғунҷанд.

Давоми оят мефармояд, ки агар шумо дар баробари кинатӯзиҳо ва изодиҳии онҳо сабр карда, дар сухану амалҳои худ тақвои Аллоҳро пеша карда тавонед, онҳо бо макру кайди худ ва бо нақшаҳои хоинонашон ба шумо зараре расонида наметавонанд. Зеро Аллоҳтаъоло дар охири оят ба таъкид фармудааст, ки албатта, Аллоҳтаъоло он чиро, ки онҳо алайҳи шумо тадбир мекунанд, комилан дар илми худ ихота дорад ва онҳоро аз он ниятҳои хабиесе, ки алайҳи шумо доранд, яксӯ месозад ва ин гуна хасу хошокро аз роҳи шумо дур мекунад.

Хулоса, аз ҷониби душман чӣ қадар метавонад, ба мусалмонон зиён расад, дар ин оятҳо баён шуд. Локин Ислом ба мусалмонҳо дар давраи аввал алайҳи онҳо зиддият зоҳир карданро амр нафармуд. Фақат ба ҳамрози ва дӯст нагирифтани онҳо амр карду халос. Дар муқобили хиёнати онҳо хиёнат ва дар ҳасадхӯрии онҳо ҳасад хӯрданро низ раво надид. Аз аввали сура то ин ҷо ҳама сухан назарӣ буд. Акнун дар оятҳои баъдӣ сухан аз майдони мунозира ба майдони муқотала (ҷанг) мегузарад. Дар оятҳои баъдӣ аз ғазои “Бадр” ва “Уҳуд” хусусан дар 60 ояти баъдӣ, яъне аз ояти 121 то 180 атрофи ғазои Уҳуд, иншоаллоҳ, сухан меравад.

وَإِذْ غَدَوْتَ مِنْ أَهْلِكَ تُبَوِّئُ الْمُؤْمِنِينَ مَقْعَدَ لِلْقِتَالِ وَاللَّهُ



**Ва из гадафта мин аҳлика тубаввиу-л-муъминина мақъида лил қитāl. Валлоҳу Самӣъун Ёалӣм. 121.**

**121. Ва ба ёд ор замонеро, ки аз манзили худ субҳгоҳон берун омадӣ, мусалмононро дар сангарҳо барои ҷанг муҳайё мекардӣ. Ва Аллоҳ нек шунавою доност.**

Воқеае, ки зимни ояти мазкур ва оятҳои оянда акс меёбанд, ба ақидаи ҷумҳури уламо ғазои Уҳуд аст, ки он соли 3-уми ҳиҷрӣ, саҳарии рӯзи шанбе, валлоҳу аълам, 11-уми моҳи шаввол баргузор гардид. Сабаби даргири мушрикони ин буд, ки онҳо дар ғазои Бадр ба шикаст рӯ ба рӯ омада, хеле ашрофи худро аз даст дода буданд. Вақто ки қофилаи моли тичораташон аз шаҳри Шом бо

сардории Абӯ Суфён бешикаст ба ватанашон омада расид, сардорон ва шахсоне, ки дар ғазои Бадр фарзандонашон ҳалок шуда буданд, ба Абӯ Суфён гуфтанд, ки мо аз баҳри ин мол гузаштем, ин ҳама молро алайҳи Муҳаммад барои ҷанг нигоҳ дору дар ин роҳ онҳоро сарф кун! Хулоса, вақто ки онҳо мардумро ва ғуломҳои ҳабаширо ҷамъ намуда, наздики кӯҳи Уҳуд рӯ ба рӯи Мадина фароманд, тақрибан 3 ҳазорро ташкил медоданд. Чун Расулulloҳ (с) рӯзи ҷумъа намози ҷумъаро хонда, фориғ шуданд, бар марде, ки аз бани Наҷҷор бо номи Молик ибни Амр ғавтида буд, ҷаноза хонданд ва бо мардуми онҷобуда, дар мавзӯи дифоъ ошкоро машварат ораста, ба онҳо гуфтанд: «Ба сӯи онҳо (душманҳо) барои пайкор мебароем, ё дар Мадина меистем?». Абдуллоҳ ибни Убай дар Мадина истоданро пешниҳод намуд. Яъне душманон агар он ҷо истанд, дар ҷои баде истодаанд, агар ба Мадина дохил шаванд, мардҳояшон рӯ ба рӯ дар тангкӯчаҳо ба онҳо меҷанганд ва занҳо ва кӯдакон аз боло онҳоро бо сангҳо мезананд. Агар бозгарданд, ноумед шуда боз мегарданд. Аммо дигар саҳобাগоне, ки ҷавон буданду дар ғазои Бадр иштирок надовштанд, ташнаи шаҳодат буда, пешниҳод намуданд, ки бо душман дар беруни Мадина рӯ ба рӯ ҷанг кунад.

Хулоса, баъди ин машварати дуранг, Расулulloҳ (с) дохили ҳуҷраи худ шуда, ҷавшани худро пӯшиданду назди онҳо бароманд. Баъзе аз саҳобагон пушаймон шуда гуфтанд, ки шояд мо Расулulloҳ (с)-ро маҷбур сохта бошем. Баъд ба Расулulloҳ (с) гуфтанд: “Ай Расули Аллоҳ, (с) агар хоҳед, ки дар Мадина истем, мо розӣ ҳастем.” Расулulloҳ (с) дар ҷавоб ба онҳо гуфтанд: “Барои пайғамбар сазовор нест, ки аслиҳаи худро пӯшаду боз аз роҳи худ (ҳукми Аллоҳ), бозгардад. Дар ин асно ҳамаҳои Расулulloҳ (с) тақрибан 1000 нафар дар муқобили душман хориҷ шуданд. Чун онҳо ба Шавт ном маконе расиданд, Абдуллоҳ ибни Убай бо ҳамаҳои сеяки аскарон ғазаболуд шуда, бо баҳонае, ки ба фикри ӯ амал нашудааст, бозгашт. Аммо Расулulloҳ (с) бо ҳамаҳои боқимондагон (яъне 700 нафар) роҳи худро идома дода, ба Урватулводӣ ном ғӯшае аз кӯҳи Уҳуд, ки барои ӯрдугоҳ шароити мувофиқ дошт, расиданд ва Уҳудро дар қафои худ гузоштанду ба мардони майдони худ гуфтанд: “То мо ба оғози ҷанг амр накунем, шумо худ аз худ оғоз накунед!”

Хулоса, Расулulloҳ (с) он 700 нафар саҳобагони худро барои ғазои рӯзи шанбе ҷо ба ҷо ва омода сохт. Масалан, бар гурӯҳи

тирандозон Абдуллоҳ ибни Ҷубайр (р)-ро амир сохт ва онҳо 50 нафар буданд ва ба онҳо фармуд, ки дар ҳеч ҳолат, ҷанг хоҳ ба ғолибӣ мо анҷомад, ё бар зарари мо, аз ҷойҳояшон наҷунбед! Ҳоло ҷои онҳоро “Ҷабалур-руммот” гӯянд. Мисъаб ибни Умайр (р)-ро парчамбардор таъин сохтанд. Давоми қисса дар мавзеи худ, иншоаллоҳ, баёни худро меёбад. Бинобар ин Аллоҳтаъоло Расули Худ (с)-ро мефармояд, ки ай Пайғамбар, замонро, ки баъди шӯро ҷавонҳо ҷи гуфтанд ва мунофиқон ҷи кор карданд, вақто, ки аз хонаат берун омадӣ, суҳобагон ҷи гуфтанд ва муъминонро дар маконҳои худ барои набарди душман ҷо ба ҷо гузорида, омода сохтӣ, ҳамаи инро ба ёд ор. Аллоҳтаъоло, суҳанҳои гуногуни шуморо бисёр хуб шунавандаву аҳволи шумо ва андешаҳои шуморо хуб донанда аст.

إِذْ هَمَّتْ طَائِفَتَانِ مِنْكُمْ أَنْ تَفْشَلَا وَاللَّهُ وَلِيَهُمَا وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ

الْمُؤْمِنُونَ

**Из ҳаммат тӯифатани минкум аъ тафшалā валлоҳу  
валийюҳумā. Ва ъалаллоҳи фал ятаваккали-л  
муъминун.122.**

**122. Он гоҳ, ки ду тоифае аз шумо қасд намуданд, ки аз худ сустӣ  
нишон диҳанд ва ҳол он ки Аллоҳ мададгори онҳо буд. Ва бояд  
муъминон хос бар Аллоҳ таваккул кунанд.**

Лозим ба ёдоварист, ки ояти мазкур, валлоҳу аълам, дар шаъни қабилаи Авсиҳо, Бани Салама, Ҳазраҷиҳо, Бани Ҳориса нозил шудааст. Аз сабаби он ки сухани сардори мунофиқон Абдуллоҳ ибни Салул нагузашт, малол шуду дар аснои роҳи Уҳуд, ҷуноне ки гузашт, вай бо сеяки лашкар ба қафо бозгашт. Ин амал бисёр фитнаи калон буд. Дар сафи боқимондагон, хусусан Бани Салама ва Бани Ҳориста қариб буд, ки рӯҳану маънан заъифӣ ва сустӣ ба бор ояду онҳо низ аз роҳ гарданд. Дар ҳақиқат, ҳоло ҷанг оғоз нашуда, рӯй додани ҷунин ҳодиса сабаби шикастадилии боқимондагон гашт. Лекин Аллоҳтаъоло онҳоро иноят намуда, нигоҳ дошт. Хусусан Бани Салама ва Бани Ҳорисаро валию дӯсти боқимондагон гардониду онҳоро ба макри Абдуллоҳ ибни Сулули сардори мунофиқон гирифтор накард ва онҳо аз сафи дигар мусалмонон дар ин вақти ҳассос хориҷ нашуданд, балки ба

ӯрдугоҳи Уҳуд ҳамроҳи Расулуллоҳ (с) расиданд. Аслан, Аллоҳтаъоло зоти шунавандаву бинанда ва ҳама кор назди Ӯ қаблан маълум аст, локин дар зоҳир онҳоро сари вақт диду шунид ва онҳоро ба роҳи рост ҳидоят намуд. Қуръони карим, вақте, ки ҳодисаҳои гузаштара хабар медиҳад, мефармояд, ки чун муъминҳо табиатан дар ҳама ҳол хос ба Аллоҳтаъоло таваккал мекунанд, Аллоҳтаъоло онҳоро аз ҳар гуна бало наҷот медиҳад.

Пеш аз он ки суҳане чанд аз ғазои Бадр рӯи коғаз биёяд, давоми қиссаи ғазои Уҳудро пай мегирем. Расулуллоҳ (с) баъди тирандозонро бо сардории Абдуллоҳ ибни Ҷубайр дар “Ҷабалур-румот” ҷо ба ҷо гузоридан, боқимондаи лашкарро ба қаноти росту чап тақсим намуду барои ҳар ду қанот сардореро таъин фармуд. Айни ҳол Расулуллоҳ (с) вазифаи сарлашкарро ба ӯҳда доштанд. Дар оғоз ду лашкар дар муқобили якдигар саф ороистанд. Абӯсуфён лашкари худро ба номи бутҳои Каъба ва бо занони зебӣ, ки ҳамроҳашон буданд, қасам медоду ба завқ меовард. Аммо Расулуллоҳ (с) ба номи Аллоҳ ва суди дунё ва охираш лашкари Исломо ташвиқ менамуданд. Садои Аллоҳу Акбари мусалмонон танинандози тамоми доманаи кӯҳи Уҳуд гашт ва дар тарафи муқобил занону духтарони Қурайш бо доиракӯбию найнавозӣ ҷанговарони худро дар ҳаракат медароварданд. Ба ҳар тақдир, ҷанг байни тарафайн оғоз шуд. Мусалмонон бо як ҳамлаи шадид тавонистанд лашкари Қурайшро дар ҳам бишкананд. Душман дар ин ҳол по ба фирор гузорид. Чун сарбозони Ислом аз паси онҳо шуданд, сардори тирандозҳои онҳо, ки дар дарае бо гурӯҳи худ пинҳон буд, шикасти ёрони худро дида, хост аз роҳи дара хориҷ шаванду аз пушти сар сарбозони Исломо мавриди ҳамла қарор диҳанд, вале тирандозони Ислом онҳоро маҷбур ба ақибнишинӣ карданд. Ин ақибнишинии онҳо боис шуд, ки баъзе сарбозони Ислом, ҳатто тирандозоне, ки болои кӯҳ буданд, гумон карданд, ки душман пурра шикаст хӯрд ва яку якбора нишемани (постҳои) худро тарк намуда хоистанд, ки машғул ба ғаниматҷамъкунӣ шаванд. Ҳарчанд амири онҳо Абдуллоҳ ибни Ҷубайр (р) ба такрор дастури Пайғамбарро ба онҳо мефаҳмонд, ҷуз иддаи каме дигар ҳама фармони амири худро итоат накарда, дар майдон ба ғунучини моли ғанимат рехтанд. Натиҷаи ба амри Расулуллоҳ (с) итоат накардан ин шуд, ки душмани ба ақиб нишаста, бо ривояте сардори онҳо Холид Ибни Валиди он вақт ислом наоварда, буд, бо 200 нафар фармонбардоронаш дид, ки ҷои тирандозони лашкари

Ислом холист, фурсатро ғанимат дониста, бо суръат бар сари Абдуллоҳ ибни Ҷубайр (р) расид, ўро бо ёронаш ба шаҳодат расонид ва аз паси сар ба лашкари Ислом ҳамла бурд. Фирориёни Қурайш чун диданд, ки авзоъ дигаргун шуд, баргаштанд, мусалмононро дар муҳосира гирифтанд. Чун мусалмонон худро дар муҳосираи душман диданд, ба эҳсосот дода шуда, ҳамоҳангии худро аз даст доданд. Дар ҳамин асно афсари шуҷои Ислом амаки Расулуллоҳ (с) Ҳамза (р) ва чанде аз ёрони ў ба шаҳодат расиданд. Дар ин ҷанги бузург яке аз дандонҳои Расулуллоҳ (с) шикаст, сарашон кафиду хун ҷорӣ шуд. Хушбахтона, баъзе аз сарбозони Ислом парвонавор Расулуллоҳ (с)-ро дар миён гирифта, ҳамлаҳои аз ҷониби душман бар сари Расулуллоҳ (с) омадаро дафъ намуда, атрофи Расулуллоҳ (с) фидокорӣ мекарданд. Бақия аз ваҳшат по ба фирор ҳам гузоштанд. Дар ин асно ибни Қамъаи мушрик яке аз сарбозони Ислом - Мисъабро бо гумоне, ки Муҳаммад (с) аст, аз по дароварду садо баланд намуда гуфт: “Бо Лоту Уззо қасам, ки Муҳаммад кушта шуд!” Ин овоза хоҳ аз тарафи душман, буд хоҳ аз тарафи мусулмонон, ба нафъи мусалмонон анҷомид. Зеро душманҳо гӯё ба мақсад расидаанд Уҳдро тарк намуда, ба сӯи Макка роҳ гирифтанд. Дар ин асно Расулуллоҳ (с) чунин дуъо намуданд: **“Чӯ гуна наҷот ёбанд қавме, ки дандони пайғамбарашонро шикастанд ва сари ўро кафонданд?”** Он иддае, ки атрофи Расулуллоҳ (с) ҷамъ буданд, парокандагии мусалмононро дида, то ин, ки боқимондагон пароканда нашаванд, Расулуллоҳ (с) ро болои кӯҳ бурданд, то ба мусалмонон нишон диҳанд, ки Расулуллоҳ (с) зинда аст. Чун боқимондагон диданд, ки Расулуллоҳ (с) зинда аст, боз бо ҳам ҷамъ омаданд. Хулоса, дар он рӯз 70 – нафар шаҳид шуд ва иддаи зиёде ҷароҳат бардошт ва ба мусалмонон хисороти бузурги моливу ҷонӣ расид. Аммо мусалмонон аз ин ҳодиса барои ояндаи худ дарси бузурге омӯхтанд. Ин буд, фишурдаи ғазои Уҳд ва иншооллоҳ, зери ояти баъдӣ қиссаи дигаре, яъне ғазои Бадр, ки аввалин ғазоҳои Расулуллоҳ (с) буд, андаке баён мешавад:

وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ بِبَدْرٍ وَأَنْتُمْ أَذِلَّةٌ فَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢٣﴾

**Ва лақад насаракумуллоҳу би бадри-в ва айтум азиллаҳ. Фа-т-тақуллоҳа лаъаллакум ташкурун. 123.**

**123. Ва батаҳқиқ, Аллоҳ рӯзи Бадр ба шумо мадад (фатҳ) додааст ва (ҳол он ки) шумо (каму) нотавон будед, пас, аз Аллоҳ битарсед, шояд, ки шумо сипосгузор бошед!**

Аз ояти қаблӣ, маълум шуд, ки муъминон дар ғазои Уҳуд шикаст хӯрданд. Аммо пеш аз ин онҳо дар ғазои Бадр бо иддаи кам, бо осонӣ ғолибиятро ба даст оварда буданд. Агар сабаби ғолибият ва мағлубият бо ҳам муқоиса карда шавад, маълум мешавад, ки дар ҳама вақт ғолибият ба нусрати Аллоҳтаъоло мӯҳтоҷ будааст. Бинобар ин, ояти мазкур бо таври ихтисор ғазои Бадрро ёдрас намуда, зимнан мефармояд, ки дар ғазои Бадр адади мушрикони ба 1000 – нафар мерасид ва аксари онҳо зиреҳпӯшу мувофиқи замони худ аслиҳаашон дар дараҷаи олӣ буд, дар аспҳо савор буданду тақрибан ҳамаи онҳо бойзодагони арабро ташкил медоданд. Мусулмонон бошанд, буду шудашон ба 313 нафар мерасид, 2 аспу 70 уштур доштанд. Боқимондаҳо аслиҳаашон ба худашон мувофиқ, аз назари ададу таҷҳизот низ қобили муқоиса бо онҳо набуда, нисбат ба душман заъиф ва пиёда буданд.

Хулоса, ғазои Бадр дар соли 2-юми ҳиҷрӣ, 17-уми моҳи рамазон, рӯзи ҷумъа оғоз шуда, мусалмонон бо ихлосу бо имони мустаҳкам ва бо садоқату тақвои худ, фақат ба нусрати Аллоҳ таъо карда, хушбахтона ғалабаро ба даст оварданд.

Баъзе муфасссирони олиқадр меғӯянд, ки сабаби нозил шудани ояти мазкур (аз ғалабаи ғазои Бадр бо афроди кам сухан мекунад), аввалан барои тақвияти рӯҳияи шикастхӯрдаи мусалмонони ғазои Уҳуд буда, ба ёдашон меорад, ки бо сабру итоат ба пирӯзӣ расидан мумкин. Дигар ин ки ба ояндаи хеш дилгарм бошанд, ки пирӯзии чашмгире дар интизори онҳост. Бинобар ин, дар ҷумлаи охир мефармояд, ки ҳоли муъминон бояд чунин бошад. Яъне шукри неъматҳои Ё таъолоро ба ҷо оварда бо тарки манъиёт аз Аллоҳ битарсанд ва аз нофармонӣ ба амри пешвои худ бипарҳезанд. Таърихи ғазои Бадр, комилан, иншоаллоҳ, дар сураи “Анфол” зикр мешавад.

Чун мусалмонҳо ин дарсҳоро омӯхтанд, дар ғазоҳои баъдӣ мисли ғазои Ярмук ғалабаҳои бузург ба даст оварданд. Ғазои Ярмук дар замони хилофати Умар ибни Хаттоб (р) рух дод. Бо ривояти Имом Аҳмад (р) аз Аёзи Ашъарӣ (р) омадааст, ки



номбурда мегӯяд: “Ман дар маъракаи Ярмук иштирок доштам, барои мо Абӯубайда (р) ва дигарон, хулоса, панҷ нафар амир буд. Амирон аз Умар (р) ба воситаи мактуб ёрдами иловагӣ пурсиданд. Умари одил (р) дар ҷавоби мактуб ба онҳо навишт:” Мактубе, ки дар он аз ман мадад пурсидед, ба ман расид, локин ман шуморо ба Зоте во мегузорам, ки Ӯ ниғаҳбони шумост. Афроди Муҳаммад (с) дар ғазои Бадр аз шумо дида, камтар буданд, локин нусрат ёфтанд. Чун размандагони Исломи мактуби Умар (р)-ро гирифтанд, бо дархости ёрӣ аз Аллоҳтаъоло, самимона ба ҷанг машғул шуданд, Алоҳтаъоло, онҳоро зафар бахшид. Онҳо фаҳмиданд, ки ба ғайри Аллоҳтаъоло, дигар нусратдиҳандае нест.

Ояти зер, бори дигар, сарбозони Исломо хотиррасон месозад, ки рӯзи Бадр фариштагон ба ёрии онҳо омада буданд.

إِذْ تَقُولُ لِلْمُؤْمِنِينَ أَلَنْ يَكْفِيَكُمْ أَنْ يُمِدَّكُمْ رَبُّكُمْ بِثَلَاثَةِ آلَافٍ مِّنَ

الْمَلَائِكَةِ مُنَزَّلِينَ ﴿١٢٤﴾

**Из тақулу лил муъминина ала-й якфиякум ай-юмиддакум  
Раббукум би с̣алāс̣ати āлāфи-м мина-л-малāикати  
мунзалин.124.**

**124. Ба ёд ор, чун ба мусалмонон мегуфтӣ: «Оё шуморо кифоя намекунад, ки Парвардигор бо се ҳазор аз фариштагони фурудовардашуда мадад кунад?».**

Муфасссирони олиқадр, сабаби нузули ин ду ояти баъди ро баъзешон барои ғазои Бадр ва баъзешон барои ғазои Уҳуд доништа, ихтилоф доранд. Аз он ҷумла, бо ривояти Ибни Абиҳотам аз Ҳасани Басрий ва Омири Шаъбӣ ва дигарон омадааст, ки ояти мазкур дар шаъни ғазои Бадр нозил шудааст. Аммо Муҷоҳид, Иқрима ва Мӯсо ибни Ақба (р) ва дигарон, сабаби нузули ояти мазкур ва ояти баъди ро барои ғазои Уҳуд медонанд. Бо далелҳои роҷеҳ, достони ҳамроҳ шудани фариштагон ба размандагони Исломи аз о.124 то о.127 марбут ба ғазои Бадр аст.

Шахсоне, ки нисбати ояти мазкурро ба ғазои Бадр доништаанд, чунин гуфтаанд: “Мусалмонон дар асл бо нияти ба ғанимат гирифтани корвони мушрикони савдогар ба назди ҷоҳе, ки

Бадр ном дошт расиданд, нохост дар муқобили онҳо анбӯҳи калоне бо яроқу аслиҳа мучаҳҳаз пайдо шуд.”

Дар ривояти Довуд аз Омири Шаъбӣ (р) омадааст, ҳангоме, ки мусалмонҳо дар ғазои Бадр ҳозир буданд, ба онҳо хабаре расид, ки Курз ибни Ҷобир бо адади калоне ба кӯмаки мушрикони омаданист.

Хулоса, ҳарду ҳолат ҳам бар мусалмонҳо изтиробии калон ба бор овард. Баъзеи онҳо ба камнафариҳои худ назар карда, шикастадил ҳам шуданд. Дар ҳамин асно ояти мазкур ва ояти баъдӣ нозил шуд. Худованд фармуд, ки фаромӯш накунед, ҳолатеро ки Пайғамбар (с) барои дилбардорӣ ва шуҷоатманд сохтану тасаллии шумо гуфт, ки **оё Аллоҳтаъоло 3000 нафар фариштаро ба кӯмаки шумо фиристад, кифоя нест?...**

Ояти зер, суҳанҳои Расулulloҳ (с)-ро идома дода шартҳои зарурии он кӯмакро зикр мекунад.

بَلَىٰ إِن تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا وَيَأْتُوكُم مِّن فَوْرِهِمْ هَذَا يُمْدِدْكُمْ رَبُّكُمْ

بِخَمْسَةِ آلَافٍ مِّنَ الْمَلَائِكَةِ مُسَوِّمِينَ

**Балā. Ин тасбирӯ ва таттақӯ ва яътӯкум-м мин ғавриҳим ҳазā юмдидкум Раббукум би хамсати ālāфи-м мина-л малāикати мусаввимин. 125.**

**125. Оре! Агар сабр ва парҳез кунед ва ҳамин дам душман бар шумо бо ҷӯшу хурӯш биёяд, Парвардигор ба панҷ ҳазор аз фариштагони нишондор шуморо мадад мекунад.**

Оре, се ҳазор фаришта бидуни шак кифоякунандааст. Боз, агар шумо сабру тоқат ва тақво намуда, аз Аллоҳ битарседу собит бимонед, нофармонӣ накунед, раваду душман бо ҷӯшу хурӯш яку якбора бар сари шумо битозад, ба ҷои се ҳазор, панҷ ҳазор фариштаи нишондор ба кӯмаки шумо фиристода мешавад.

Маълум шуд, ки шартҳои асосии мададе, ки аз ҷониби Аллоҳ ба инсон мерасад, ин сабру тақво будааст. Ҳазрати Алӣ (к) ривоят мекунад, ки нишонаи фариштагоне, ки рӯзи Бадр ба кӯмаки мусалмонон шитофтанд, бо либосҳои пашминаи сафед ва бо аспони пешонасафед буданд.

Бо ривояти Абдуллоҳ ибни Аббос (р), чуноне ки дар тафсири “Ат-Табарӣ” ва “Кашшоф” омадааст, нишонаҳои фаришодагон (яъне, фариштагон) саллаҳои сафед буда, фаши саллаҳояшон ба пушти сарашон партоб будааст. Сабаби нишонадории фариштагон он будааст, ки мардони шучоъ, дар маърақаҳои ҷанг худро бо пешонабанди сурхранг, ё дигар ранг нишон мекарданд, то ҷойгоҳашон дар сафи ҷанг шинохта шавад.

Дар “Тафсири Кабир” Имом Фаҳри Розӣ мегӯяд, ки аҳли тафсир ва сияр иттифоқ бар он доранд, ки фариштагон дар ғазои Бадр бо кофирон бо сурати айнӣ, дар ҳақиқат ҷангидаанд.

Ибни Аббос (р) мегӯяд: “Фариштагон дар ғазои Бадр амалан ширкат намуданд ва дар дигар ғазоҳо барои сафро зиёд кардан ҳузур доштанд, вале амалан намеҷангиданд”.

وَمَا جَعَلَهُ اللَّهُ إِلَّا بُشْرَىٰ لَكُمْ وَلِتَطْمَئِنَّ قُلُوبُكُم بِهِ ۚ وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِن

عِنْدَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ

**Ва маъ ҷаъалаҳуллоҳу иллā бушрō лакум ва ли таṭмаинна кулӯбукум биҳ. Ва ма-н-насру иллā мин ъиндиллāҳи-л-Ъазиз-л Ҳаким. 126.**

**126. Ва нагардонид Аллоҳ ин мададро магар муждае барои шумо ва то дилҳои шумо ба он итминон ёбад. Ва нест мадад, магар аз назди Аллоҳи ғолиби боҳикмат,**

Аллоҳтаъоло бар ҳама кор қодир аст. Агар меҳост, ғазои Бадрро бе ҳозир шудани фариштагон, бо қувваи бандагони муъминини худ, ба пирӯзӣ мерасонд. Агар меҳост, се ҳазор лозим набуд, ҳатто ба воситаи як фаришта ҳам ин пирӯзиро ба охир расонидан мумкин буд. Агар меҳост, ҳатто бидуни ҷанг ҳам, муқобилияти онҳоро поён мебахшид ва дини худро нусрат меод. Акнун чӣ шуд, ки ташкил додани ҷангро, ҳамчу унвони таклифи шаръӣ муқаррар гардонид ва фуруд омадани се ҳазор ва баъд панҷ ҳазор фариштаи нишондор лозим шуд? Ба ин саволҳо ояти мазкур ҷавоб медиҳад. Ҷавоб барои саволи якум: Ин ҳама сабабҳои зоҳирии фавқуллода, ки ба размандагони ғазои Бадр ҳамчу хушбааре расид, барои он буд, ки аз дилҳои онҳо изтиробу ҳарос дур шавад ва дилҳои онҳо таскин ёбад ва ба василаи он, ба пирӯзии хеш шодмон шаванд. Яъне чун фариштагони

нишонадорро диданд, ки аз осмон омаданду ба ёрии онҳо мешитобанд, ин василаи ғайбӣ барои онҳо ҳамчу мужда хушҳолкунанда буд. Яъне, чун лашкариёни муъминон диданд, ки Парвардигор барои онҳо ёридиҳанда фиристодааст, бисёр хурсанд шуданд ва он ғул-ғулае, ки аз дидани душмани то дандон муҷаҳҳаз дар дилашон пайдо шуда буд, дур шуд. Ҳар чӣ, ки набошад, саҳобагон дар қатори дигар инсонҳо инсонанд ва дар зоҳир ба ёрдам мӯҳтоҷанд. Бинобар ин, Аллоҳтаъоло ба онҳо ҳамчу муомилаи инсонӣ, зоҳиран алоқа барқарор сохт. Вагарна пирӯзӣ танҳо аз назди Аллоҳест, ки Ӯ дар ҳама кор ғолиб ва ҳама корҳои Ӯ бо ҳикмат анҷом мешаванд. Бе иродаи Аллоҳтаъоло, ҳеҷ чиз ба пирӯзӣ намерасад.

Ҷавоб ба саволи дуюм: Пешниҳоди ҷанг ҳамчу таклифи шаръӣ, чуноне ки дар ояти 4-уми сураи “Муҳаммад” (с) омадааст, **“Ва агар Аллоҳ мехост аз онҳо интиқом мекашид, вале то бархе аз шуморо ба василаи барҳи дигаре биёзмояд”**, барои он буд, ки Аллоҳтаъоло имон ва пойдории муъминонро дар роҳи Ислом зоҳиран биёзмояд. Ба далелҳои роҷеҳ, достони ҳамроҳ шудани фариштагон бо размандагони Ислом аз ояти 124 то ояти 127 марбут ба ғазои Бадр аст. Зеро дар ғазои Уҳуд, Аллоҳтаъоло ба эшон ваъда дод, ки агар дар Уҳуд пойдору собит бимонанд, онҳоро бо фариштагон ёрӣ мерасонад. Чун баъзеи онҳо бо ҳикмати илоҳӣ, чуноне ки дар қиссаи ғазои Уҳуд гузашт, пойдорӣ нишон надоданд, ҳатто як фариштаро ҳам ба ёриашон нафиристонд. Маълум аст, ки агар онҳо бо фариштагон кӯмак мешуданд, шикаст намехӯрданд.

Дар ояти зер, Аллоҳтаъоло, ҳикмати дар ғазои Бадр ба муъминон расидани нусратро баён мекунад.

لَيَقْطَعَنَّ طَرَفًا مِّنَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَوْ يَكْبِتُهُمْ فَيَنْقَلِبُوا خَائِبِينَ ﴿١٢٧﴾

**Ли яктаъа тарафа-м мина-л-лазӣна кафарӯ ав  
якбитаҳум фа янқалибу ҳаибӣн. 127.**

**127. то тоифае аз кофиронро ҳалок кунад ё онҳоро хор созад, пас,  
онҳоро бамуроднарасидагон бигардонад.**

Яъне ин тадбири илоҳӣ, бо фуруд овардани фариштагон дар ғазои Бадр, барои он буд, ки тоифае аз душманон ба қатл расанд ва баъзе аз онҳо ба асорат афтанд ва шаъну шавкати ширк дар ҳам шикаста шавад, доираи амали онҳо танг гардад ва ҷилави

кибру сармастии онҳо гирифта шавад ва бақияи онҳо навмед баргарданд.

Азбаски онҳо, бо мақсади аз реша нобуд кардани мусалмонҳо омада буданд, бояд худашон навмеду торумор шуда ва шикастхӯрда ба ватанашон боз мегаштанд. Дар ҳақиқат, ҳам чунин шуд. 70 нафари сардамдорони онҳо кушта шуд, ки дар байни онҳо фиръавнсираташон Абӯҷаҳл буд. 70 нафари дигарашон ба асорат гирифтор шуданд, бақия бо як ҷаҳон нокомӣ ва шармандагӣ ва бо мағлубият ба ҷои омадагиашон, яъне ба Макка, бе он, ки ба ҳадафи худ расида бошанд, боз гаштанд. Худованд дар ин ғазо, мусалмонҳоро азиз гардониду мушрикоро хор сохт. Боқии қиссаро иншоаллоҳ, дар сураи “Анфол” зери оёти 7 то 12-ум давом хоҳем дод.

Ояти зер пас аз ҷанги Уҳуд нозил шуда, марбут ба ҳаводиси он дорад.

لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ يُعَذِّبُهُمْ فَإِنَّهُمْ

ظَلُمُونَ

**Лайса лака мина-л-амри шай-ун ав ятуба ъалайҳим ав юъаззибахум фа иннаҳум зўлимун. 128.**

**128. Туро аз тадбири ин кор чизе дар ихтиёр нест, ё Аллоҳ бо меҳрубонӣ тавбаи онҳоро мепазирад ё онҳоро азоб мекунад, пас ҳаройина, онҳо ситамгоранд.**

Сабаби нузули ин оят, чуноне ки Бухорӣ аз Мӯсо, аз Ҳаббон бинни Солим ва ӯ аз падараш ривоят мекунад, ин аст: “Расулulloҳ (с) баъди ғазои Уҳуд намози фаҷро меҳонданд, вақто ки сари худро аз рукӯи ракаати дувум бардоштанд, баъди **“Самиъаллоҳу лиман ҳамидах, раббано ва лакал ҳамд”** дуъо намуданд: **«Худоё, бар фалону фалон (онҳоро номбар карда) лаънату нафрин фирист»**. Ҳамон буд, ки Аллоҳтаъоло ояти мазкурро нозил намуд. Баъд аз он дигар Расулulloҳ (с) нафрин нахонданд”. Дар ривояти дигаре аз Имом Бухорӣ (р) аз Ҳумайдӣ ва Собит, аз Анас (р) омадааст, ки чун яке аз дандонҳои чоргонаи Расулulloҳ (с)-ро дар ҷанги Уҳуд душманон шаҳид намуданд ва рухсораи ӯ (с) ҷароҳат бардошт, ҳатто хун ба рӯяшон ҷорӣ шуд, Расулulloҳ (с) аз ояндаи мушрикони нигаронӣ карда, бо тафаккур гуфтанд: **“Ин**

**қавмро Пайгамбарашон ба сӯи Аллоҳ меҳонад, аммо онҳо ба пайгамбарашон ин хел муомила мекунад, чӣ хел наҷоту ҳидоят меёфта бошанд?**” Ҳамоно буд, ки Аллоҳтаъоло ояти мазкурро нозил намуд ва дар он Расули Худ (с)-ро фармуд, ки ай Муҳаммад (с), ин тадбире, ки зикр намудӣ, кори ту нест, ин кори Аллоҳи ягонаю барҳаққ аст, ҳар чиро, ки Худои ту хоҳад, ҳамон мешавад. Кофирон, агарчӣ ситамгоранду душмани туанду лоиқи азобанд, локин агар Аллоҳ хоҳад, онҳоро ҳидоят мекунад тавбаи онҳоро мепазирад. Агар онҳо дар куфрашон боқӣ монанд, онҳоро ба азоб гирифтор месозад. Зеро онҳо золиманду мустаҳиққи азоб. Ту дар ҳаққи онҳо дуои бад манамо.

Муфасссирони олиқадр гуфтаанд, ки ояти мазкур ва ҳадиси Расулуллоҳ (с) ишора ба он дорад, ки охири кори қабилаи Қурайш имон овардан аст. То ин ҷо суҳан аз ғазои Уҳуд ба миён омад. То ин ки неъмати нусрат ба ёд оварда шавад дар ин байн ёдоварӣ аз ғазои Бадр шуд.

Ояти баъдӣ, аз сифатҳои хоси Аллоҳтаъоло суҳан мекунад.

وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ يَغْفِرُ لِمَن يَشَآءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَآءُ

وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ

**Ва лиллаҳи ма фи-с-самāvāti ва ма фи-л-арз. Яғфиру ли ма-й яшāу ва юъаззibu ма-й яшāъ. Валлоҳу Ғафӯру-р-Раҳӯм. 129.**

**129. Ва он чӣ дар осмонҳо ва он чӣ дар Замин аст, аз он Аллоҳ аст. Ҳар киро хоҳад, мағфират мекунад ва ҳар киро хоҳад, азоб мекунад ва Аллоҳ омӯрзандаву меҳрубон аст.**

Ақидаи саҳеҳ ҳамин аст, ки он чи дар осмонҳо ва замин аст, ҳама азони Аллоҳ аст. Яъне паҳноии мулки Аллоҳи мутаъол бисёр фарох аст ва ба имон овардану ибодати ҳеҷ қабила мӯҳтоҷ нест. Зеро дар тамоми осмонҳо ва Замин фармони Аллоҳи воҳид дар ҳукми иҷрост. Ҳама махлуқот мулку бандаи Ёст. Ҳар киро муносиби имон донад, тавфиқро ба ӯ арзонӣ медораду гуноҳи ӯро мебахшад. Ҳар киро хоҳад, ба адли худ барои куфраш ба муҷозот гирифтор месозад. Аллоҳтаоло, омӯрзандаву меҳрубон аст. Яъне барои бандагон дари тавбаро кушодааст. Агар тавба кунанд, Худованд онҳоро мағфират мекунад. Раҳмати Парвардигори олам аз

ғазабаш пеш гузаштаасту боло аст. Доимо барои бандагони худ раҳмхор аст. Ин барои қабилai Қурайш ва амсоли онҳо як даъвате буд, то таҷдиди назар кунанд, шояд роҳи ҳидоят барояшон муяссар шавад.

Дар ин ҷо, муваққатан достони ғазои Уҳудро нукта гузошта, баъди эзоҳи 9 ояти зер, иншоаллоҳ, бори дигар сухан аз ғазои Уҳуд оғоз мешавад. Ҳоло бошад, Аллоҳтаъоло, дар ин байн оятҳои мӯътариза (оятҳое, ки бо оятҳои қаблӣ ва баъдӣ алоқаи зоҳирӣ надошта)-ро оварда, дар онҳо барномаҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва тарбиявиро эзоҳ дода, дар нахустин ояти онҳо, хитоб ба муъминон намуда, мефармояд, ки: **ай муъминон, даст аз рибохӯрӣ бардоред!....**

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ تَرْتَابًا أَضْعَافًا مُّضَاعَةً ۖ وَاتَّقُوا اللَّهَ

لَعَلَّكُمْ تَفْلَحُونَ ﴿١٣٠﴾

**Йӓ айюҳа-л-лазӯна ӓману лӓ таъкулу-р-рибӓ азъӓфа-м музӓъафата-в ва-т-тақуллоҳа лаъаллакум туфлиҳун. 130.**

**130. Эй касоне, ки имон овардаед! Чанду чандон баробар судро нахӯред! Ва аз Аллоҳ битарсед, то шояд, ки шумо растагору комёб шавед!**

Қуръони карим, барои ношаръӣ ва ҳарому гуноҳи кабира будани рибо (судхӯрӣ) дар чандин сураҳои худ ин одати номардумии решадоори иҷтимоиро зикр кардааст. Аз он ҷумла, сураи “Рум” о. 39, сураи “Нисо” о. 16, сураи “Бақара” о. 275-279. ва билохира дар ин ояти мазкур, ҳар гуна рибохӯриро шадидан манъ эълон намуда, ин амалро ҳамчу ҷанг бо Худо ҳукм намуда, фармудааст, ки риборо чанду чандон баробар карда, мисли замони ҷоҳилият нахӯред!

Бо ривояти Ҳофиз ибни Касир (р) дар замони ҷоҳилият, шахсе агар қарз медоду муддати он ба охир мерасид ва қарздор қарзашро агар дода наметавонист, соҳиби қарз ба ӯ меғуфт: “Ё қарзро ҳозир бо пуррагӣ медиҳӣ, ё ин ки риборо (процентро) болои ҳамаи он зам мекунӣ.” Агар қарзро бо он риби аввал дода тавонист, тавонист ва агар на, ҳар чӣ қадар муддати қарз дароз мешуд, рибо ҳам (проценташ) болои ҳамаи он зам мешуду қарз

зиёд шудан мегирифт. Хулоса, яке аз сарчашмаҳои бадбахтии иҷтимоии замони ҷоҳилият ҳамин кори номардумию золимонаи онҳо буд. Бинобар ин, Қуръони карим, барои решакан кардани рибохӯрон, чуноне ки гузашт, дар чаҳор марҳала, яъне дар чаҳор сура, ин одати бади мардумро муолиҷа намуд. Баъзе шахсоне, ки нафси хабис доранд, ояти мазкурро, ки рибои фаҳшро баён мекунад, ба худ далел оварда мегӯянд: “Аллоҳтаъоло рибохӯрие, ки рибои фоҳишу чандон баробар аст, ҳаром гардонидаст. Агар бо фоизи маълум бошад, ин мумкин аст.” Дар асл, ин гуна далелҳои худбофта аломати ҷоҳилии он шахсест, ки бо ҳилагарӣ роҳҳои истеъмоли ҳаромкардаи Аллоҳро меҷӯяд. Рибохӯрӣ аз ҷумлаи гуноҳони кабира аст. Он бо осонӣ тарк карда намешавад, барои тарки рибохӯрӣ аввало аз Аллоҳ тарсидан зарур аст. Бинобар ин, Аллоҳтаъоло, дар охири ин оят мефармояд, ки аз Аллоҳ битарсед, шояд, ки шумо тақводор шавед. Аз гуноҳ бипарҳезед, шояд растагору комёб шавед.

Хулоса, шахсоне, ки аз Аллоҳ метарсанд ва умеди наҷоти дунёву охиратро доранд, рибохӯрӣ намекунанд. Дар ояти баъдӣ, Аллоҳтаъоло ба таъкид мефармояд, ки:

وَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ

**Ва-т-тақу-н-нāра-л-латӣ уъиддат лил кāфирӣн. 131.**

**131. Ва аз он оташе, ки ўро барои кофирон омода карда шудааст, парҳез кунед!**

Ояти мазкур бори дигар зарур будани тақворо барои муъминон таъкид намуда фармудааст, ки рибохӯрӣ бо имон созгор набуда, балки зидди яқдигаранд. Яъне иршоди ояти мазкур ин аст, ки ай муъминон, шумо аз он чи ки кофирон дар муомилоташон анҷом медиҳанду ба сабаби он дохили Ҷаҳаннам мешаванд, парҳез кунед. Рибохӯрӣ, кори шахси мусалмон нест. Рибохӯрии доимӣ имони инсонро дур мекунад. Чун кофирон, ки оташи Ҷаҳаннам барои онҳо сазовор аст, рибохӯронро низ дохили дӯзах мекунад.

Хулоса, агар гунаҳкорон аз оташи Дӯзах ба Аллоҳ паноҳ набаранд ва ҳар чӣ қадар ба кофирон дар амал монанд шаванд, ҳамон миқдор аз оташи Дӯзах ҳисса доранд.



وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿١٣٢﴾

**Ва атиъуллоҳа ва-р-расула лаъаллакум турҳамун. 132.**

**132. Ва Аллоҳ ва Пайгамбарро фармон баред, то шояд бар шумо меҳрубонӣ карда шавад.**

Ояти мазкур фармонбардоронро шавқманд сохта, роҳи саодати онҳоро нишон медиҳад, ки дар сурате шумо растагор мешавед, ки фармони Аллоҳ ва Расули ӯ (с)-ро итоат кунед. Яъне ҳар амру наҳйе, ки аз ҷониби Аллоҳ ва Расули ӯ (с) аст, фармон баред, шояд меҳрубонии Аллоҳ шуморо шомил гардад ва аз ҷумлаи шахсоне бигардед, ки раҳмати Аллоҳ ба онҳо расидааст. Ояти зер, мардумро ба шитобидан барои мағфирати Парвардигор ва ошиқи Ҷаннат шудан, даъват мекунад.

﴿وَسَارِعُوا إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ﴾

أَعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ ﴿١٣٣﴾

**✽ Ва сариъӯ илā мағфирати-м ми-р-Раббикум ва Ҷаннатин ъарзӯҳа-с-самāwātu ва-л-арзу уъиддат лил муттақин. 133.**

**133. Ва ба сӯйи омӯрзиши Парвардигори хеш шитоб кунед ва ба сӯйи Биҳиште, ки паҳноии ӯ монанди осмонҳо ва Замин аст, барои парҳезгорон омода карда шудааст.**

Аллоҳтаоло, зимнан, дар ин оят бандагони худро мефармояд, ки шумо чаро даст ба гуноҳ мезанеду аз биҳиште, ки паҳноии он монанди паҳноии осмонҳо ва Замин аст ва барои парҳезгорон омода шудааст, худро маҳрум месозед? Ба ҷои гуноҳ содир кардан, ба сӯйи корҳое, ки тоати Аллоҳ асту сабаби мағфирати гуноҳони шумо мешаванд, шитобед ва аз ҳамдигар пешгузарӣ кунед, намешавад?

Зикри Дӯзах дар оятҳои қаблӣ гузашт ва дар ин оят зикри Биҳишт омадааст, чунин мазмунҳо далел бар онанд, ки Биҳишту Дӯзах ҳам токунун офарида шудаанду мавҷуданд. Аммо онҳо дар кучо воқеъ ҳастанд, Аллоҳ медонад. Ба ин мазмун ҳадисеро

ривоят кардан мумкин. Марде ба ҳузури Расулulloҳ (с) омаду гуфт: “Ҳақтаъоло фармудааст: “Биҳиште, ки паҳноии он монанди осмон ва Замин аст, пас ба ман хабар диҳед, ки Дӯзах дар кучост? Расулulloҳ (с) фармуданд: **“Оё медонӣ, ки чун шаб меояду ҳама чизро мепошонад, дар он вақт рӯз дар кучост?”** Он мард гуфт: «Дар он ҷое, ки Аллоҳ (ҷ) бихоҳад. Расули Аллоҳ (с) дар ҷавоб гуфтанд: **“Ҳамчунин Дӯзах, дар он ҷоест, ки Худо бихоҳад”.**

Дар ояти зер сифати тақводороне, ки соҳиби мағфирату соҳиби ҷаннатанд, баён мешавад:

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكُظُمِينَ الْغَيْظِ وَالْعَافِينَ عَنِ

النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ

**Ал-лазӣна юнфиқӯна фи-с саррӯи ва-з-заррӯи ва-л-кәзимӣна-л-гайъа ва-л ъафӣна ъани-н-нәс. Валлоҳу юҳиббу-л-муҳсинин. 134.**

**134. Ононе ки дар осоиш ва сахтӣ харҷ (нафақа) мекунад ва фурӯхӯрандагони хашии худанд ва афвкунандагони аз мардуманд (онҳо нақӯкоранд) ва Аллоҳ нақӯкоронро дӯст медорад,**

Аллоҳтаъоло дар ин оят, дар симои парҳезгороне, ки дар оятҳои қаблӣ ба Биҳишти ҷовидон ваъда шудаанд, чанд сифати олии инсонро муаррифӣ мекунад. Яке аз сифати шахсони номбурда чунин аст, ки дар ҳама ҳол, чӣ дар ҳолати сахтӣ, чӣ дар ҳолати осонӣ, яъне онҳо чӣ фақиранд ва чӣ тавонгар, барои мардум одати хайру эҳсон доранд. Сифати дигари тақводорон он аст, ки дар ҳолати хашм, ғазаби худро зоҳир насохта, фурӯ мебаранду ба касе зулму ситамро раво намебинанд. Дар ҳақиқат, агар инсон ҷилави ғазаби худро нагирад, ҳамчу шахси девона ихтиёри худро аз даст медиҳад, дар ин ҳолат бисёр амалҳои хатарнокро мисли талоқ, назр, қасам, аҳд ва ғайра, ки ҳамчу ҷазои онҳо бояд ҷарима ва кафорат бидиҳад, аз даҳони худ сар медиҳад.

Дар ҳадиси Пайғамбар (с) омадааст, ки **ҳар касе хашми худро фурӯ диҳад, дар ҳоле, ки дар изҳор ва иҷрои он қодир аст, Аллоҳ (ҷ) дохили чунин шахсро пур аз амну имон мегардонад!**

Дар ҳадиси дигаре омада, ки Расулуллоҳ (с) фармудаанд: **“Ҳашму газаб аз шайтон аст ва шайтон аз оташ офарида шудааст ва оташ ҷуз ба об хомӯш нашавад. Пас чун яке аз шумо хашмгин шуд, бояд вузӯъ кунад.”**

Сифати дигари тақводорон чунин аст, ки онҳо аз хатои мардум дармегузаранд. Яъне ин сифатро шахсоне соҳибанд, ки касе бар онҳо бадӣ кардааст, қодир ба интиқом ҳастанду локин аз муҷозоти онҳо дармегузаранд. Ин сифатҳо ҳама фазилати инсонанд. Худованд(ҷ) дар охири оят фармудааст, ки Аллоҳ некӯкоронро дӯст медорад. Расулуллоҳ (с) дар ҳадисашон гуфтаанд: **“Се чиз аст, ки ман бар онҳо савганд меҳӯрам: 1-ум: ҳеҷ мол аз садақа додан кам намешавад. 2-юм: Худованд дар баробари афв ва гузашт иззати шахси гузарандаро меафзояд. 3-юм: ҳар кас барои Аллоҳ тавозӯъ кунад, Худованд дараҷаи ӯро баланд мекунад”.**

Дигар сифати олии тақводоронро ояти зер баён мекунад:

وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ فَاسْتَغْفَرُوا

لِذُنُوبِهِمْ وَمَنْ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا اللَّهُ وَلَمْ يُصِرُّوا عَلَىٰ مَا فَعَلُوا وَهُمْ

يَعْلَمُونَ ﴿١٣٥﴾

**Ва-л-лазӣна иза фаъалӯ фаҳишатан ав ҷаламӯ анфусаҳум закаруллоҳа фастағфару ли зунубиҳум ва ма-й яғфиру-з-зунуба иллаллоҳу ва лам юсирру ғала ма фаъалӯ ва ҳум яъламӯн. 135.**

**135. ва ононе ки чун кори зиштERO кунанд ва ё бар худ ситам кунанд, Аллоҳро ёд кунанд, пас, барои гуноҳони худ омӯрзиши хоҳанд - ва кист ба ҷуз Аллоҳ гуноҳонро биёмӯрзад? Ва дар он чӣ кардаанд, дидаву дониста пайваста набошанд.**

Аллоҳтаъоло бори дигар, сифату дараҷаи олии парҳезгоронро дар ин оят баён намуда, мефармояд, ки инсонҳое, ки корҳои зишт ё бар худ зулм кардаанд, агар ба мазмуни ояти мазкур амал кунанд, метавонанд дар қатори тақводорон ҷой гиранд. Яъне шахсоне, ки тобеи ҳаво ва нафс шуда, гуноҳи фоҳиш, (яъне гуноҳи кабираро) анҷом додаанд, ё бар нафсҳои худ ба

кардани гуноҳи сағира ва ғайра ситам намудаанд, баъдан пушаймон шуда, бо забону дили хеш ёди Худо кунанд, барои гуноҳҳои кардашон аз Худо омӯрзиш хоҳанд, ба боргоҳи Аллоҳи маннону омӯрзгор бо илтиҷо аз гуноҳи кардашон тавба намоянд ва эътироф кунанду гӯянд, ки ба ғайри Аллоҳ чӣ касе ҳаст, ки гуноҳҳои моро афв мекунад тавбаи моро қабул мефармояд, худро сарзаниш ва эътироф кунанд ки аз онҳо гуноҳе сар задааст, бори дигар ба чунин гуноҳ доништа исрор, (яъне нияти бозгашт) накунад, дарҳол тавба намоянд, тавбаи чунин шахсон қабул аст.

Анас (р) мегӯянд: “Ба ман расидааст, ки чун ояти мазкур нозил шуд, Иблис (л) гирифта гуфт: “Парвардигоро, ба иззатат, ки пайваста фарзандони одамо, то он гоҳ, ки рӯҳи онҳо дар ҷасадашон бошад, гумроҳ мекунам”. Ҳақтаъоло фармуд: “Қасам ба иззат ва ҷалолам, то он гоҳ, ки аз Ман омӯрзиш бихоҳанд, онҳоро омӯрзиш хоҳам кард...”.

Ояти баъдӣ, ин маъноро давом медиҳад:

أُولَٰئِكَ جَزَاءُ ۞هُمْ مَغْفِرَةً ۞ مِّن رَّبِّهِمْ ۚ وَجَنَّتْ ۞ تَجْرِي ۞ مِّن تَحْتِهَا ۞ الْأَنْهَارُ ۚ

خَالِدِينَ فِيهَا ۖ وَنَعَم ۖ أَجْرُ الْعَمَلِينَ ﴿١٣٦﴾

**Улӱика ҷазӱухум-м мағфирату-м ми-р-Раббиҳум ва ҷаннӱтун таҷри миӱ таҳтиҳа-л-анҳӱру ҳолидин ғиҳӱ.**

**Ва ниъма аҷру-л-ъӱмилӱн. 136.**

**136. Подоши он ҷамоъа аз Парвардигорашон омӯрзиш ва бӯстонҳоест, ки зери он ҷӯйҳо меравад, дар он ҷо ҷовидон бошанд. Ва чӣ нек аст аҷри тоъаткунандагон!**

Шахсоне ки сифаташон дар ояти қаблӣ гузашт, яъне шахсоне, ки худро бо сифатҳои ҳамида ба дараҷаи парҳезгорӣ расониданианд, подоши чунин ҷамоа он аст, ки Парвардигор бо фазли хеш гуноҳҳои гузаштаи онҳоро омӯрзиш мекунад ва ба онҳо Биҳиште ато мекунад, ки зери дарахтони он наҳрҳо ҷориянду ба таври ҷовидон дар он бӯстонҳо боқӣ мемонанд. Дар давоми оят омадааст, ки **“нек аст аҷри тоъаткунандагон”**. Яъне, ин гуна марҳаматҳои илоҳӣ, барои шахсоне пешбинӣ шудааст, ки онҳо на ба сухани хушку ҳолӣ, ё рамзан худро мусалмон нишон додаанд,

балки дар амал ба амрҳои Парвардигор ва Расулulloҳ (с) итоат намудаанд.

Дар ҳадисе бо ривояти Абӯбакри Сиддиқ (р) омадааст: “Расулulloҳ (с) фармудаанд:” **Ҳар инсоне муртакиби гуноҳе шавад, сипас ба ҳангоми ёдоварӣ аз гуноҳаш бархезаду таҳорат бисозад, он гоҳ ду ракаъат намоз хонда, аз Худои азза ва ҷалла аз он гуноҳи худ омӯрзиш бихоҳад, Худованд гуноҳи ӯро омӯрзиш мекунад**, “он гоҳ, ояти мазкурро низ тиловат намуданд”. Аллоҳтаъоло, баъди баёни манбаи рушду салоҳ ва пеш аз тафсилоти ғазои Уҳуд, ояти зеринро ҳамчу муқаддима оварда, дар он фармудааст, ки ...

قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ سُنَنٌ فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ

الْمُكَذِّبِينَ

**Қад халат мин қабликум сунанун фа сирӯ фи-л-арзи  
фанъурӯ кайфа кона ъақибату-л-муказзибин. 137.**

**137. Ҳаройина, пеш аз шумо воқеаҳо гузаштааст, пас, дар  
(рӯи) Замин сайр кунед ва бубинед, чӣ гуна буд оқибати кори  
дурӯғҳисобандагон?!**

Ояти мазкур яке аз оятҳоест, ки омӯхтани саргузашту воқеаҳои замонҳои гузаштаро барои насли замони ҳозира (то ин ки он ҳақиқатеро, ки дониستاني он зарур аст бидонанд ва аз он ибрат гиранд), таъкид мекунад. Яъне масъулияти мардуми ҳозира ва ояндаро равшан намуда, бандагони муъминро, ки дар ғазои Уҳуд 70 нафар шаҳид доданд, мефармояд, ки дар таърихи башар сабт шудааст, ки басо афроди боимон ва муттаҳиду бедор, дастболо ва миллатҳои парокандаи бе имону олудаи ширку гуноҳ шикаст хӯрдаанд. Яъне чун умматҳои гузашта ба пайғамбарон муҳолифат намуданд, одатulloҳ чунин қорӣ шудааст, ки онҳоро бо ин сабаб ҳалоку аз беҳу бун нобудашон сохтааст. Агар дар вуқӯи ин гуна суннатҳои илоҳӣ шак дошта бошед, барои ибрат дар рӯи замин чарх занед, пас бо эътибор назар кунед, бинед, ки умматҳое, ки ҳақро дурӯғ ҳисобидаанд, чӣ хел бар бод рафтаанд? Инсоният дар тӯли таърихи худ ба фиристода шудани пайғамбарони бисёре мушарраф гардидааст. Пайғамбарон ҳам умматҳои гуногунро дидаанд. Баъзе аз он умматҳо имон

овардаанду наҷоту бахту саодати дунё ва охиратро ёфтаанд. Баъзе аз онҳо пайғамбаронро ба дурӯғӯи иснод дода, ҳар ду дунёи худро хароб сохтанд. Чунин аҳвол аз гузаштагон ҳамчу суннат (одат) шуда, то ҳол идома дорад. Яъне шумо саҳобагон дар ғазои Уҳуд, ки мағлуб шудеду азоби рӯҳӣ кашида истодаед, нороҳат нашавед, дер ё зуд душманони шумо, ки Пайғамбар (с)-у Қуръонро дурӯғ ҳисобидаанд, чун аҷдоди гузаштагонашон ба ҳалокат мерасанду тамошогоҳи дигарон мешаванд. Дар ҳақиқат бо чашм мушоҳида намудан ё аз мардум шунидани қиссаҳои ба офату балоҳо гирифтор шудани қавмҳои аз сухани ҳақ рӯғардонида таъсири аҷоиб мегузорад. Ба ҳамин далел Аллоҳтаъоло, моро ба сайругашт ба сарзаминҳои умматони гузашта дастур додааст.

هَذَا بَيَانٌ لِّلنَّاسِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ لِّلْمُتَّقِينَ ﴿١٣٨﴾

**Ҳаъза байъану-л ли-н наси ва ҳуда-в ва мавъизату-л лил муттақин. 138.**

**138. Ин барои мардум баён кардан аст ва барои парҳезгорон роҳ намудану панд додан аст.**

Муфасссирони олиқадр маънои ояти мазкурро ду навъ эзоҳ додаанд. Ба мазмуну маънои ояти мазкур ҳар ду эзоҳ созгор аст. Яъне баъзе муфасссирон чунин гуфтаанд, ки ин амре, ки Аллоҳтаъоло мардумро ба сайру сафар дар рӯи замин ва нигаристан дар нишонаҳое, ки баъди барбод шудан, ситамгарон диёри холию дарҳамрехтаро боқӣ гузоштаанд, барои мушоҳидагори ва сайёҳон новобаста аз дину наҷод як андарзи бузургест. Баъзе муфасссирон ишораи калимаи “ҳозо”-ро ба Қуръон донистаанд. Яъне ин Қуръон барои ҳамаи ҷинси инсон новобаста аз мусалмону ғайри мусалмон як баёнот аст. Қуръони карим гузаштаро ба ҳозир ва ҳозирро ба оянда мепаивандад ва ҳамаи онро барои мардум баён мекунад, панду мавъиза меғӯяд, локин фақат шахсони тақводор панд гирифта метавонанд.

Дар ояти зер, Аллоҳтаъоло баъди мусибат дар воқеаи Уҳуд муъминонро ба устуворӣ меҳонад:

وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَنْتُمُ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٣٩﴾

**Ва лā таҳинӯ ва лā таҳзанӯ ва айтуму-л-аълавна ин кунтумм муъминин. 139.**

**139. Ва суст машавед ва андӯҳгин мабошед ва агар мусалмон ҳастед, шумо голибед.**

Аллоҳтаъоло дар ин оят муъминонро ба сабру пайдорӣ фаро хонда, чиҳати мусибате, ки аз ғазои Уҳуд ба онҳо расид, тасаллӣ ва таъзият баён намуда, фармудааст, ки эй мусалмонон! Шумо аз худ сустӣ нишон надихед! Аз вазнинии он мусибате, ки ба шумо расидааст, андӯҳгину нороҳат набошед. Зеро сустӣ ва нороҳатӣ ё тарсончакӣ сабаби ба мақсад нарасидани шумо мешавад. Агар дар ҳақиқат муъмин бошед, бояд бидонед, ки баъди ин воқеа пирӯзӣ азони шумост. Шикаст дар як майдон, ба маънои шикасти доимии шумо нест! Дар як майдон дасти мушрикони боло шавад ҳам, онҳо боло намеравад. Онҳо Қуръон ва дини Аллоҳро дурӯғ ҳисобиданд, бе ҷазо намонанд. Ба ин мазмун ҳучуми муғл-тоторҳо ба Осиёи Марказӣ, ҳамлаи масеҳиёни Аврупо ба давлатҳои мусулмонон мисол шуда метавонад. Онҳо ягон мусалмононро дар рӯи замин зинда монданӣ набуданд, локин баъди садсолаҳо дида истодаем, ки ин таҷовузкорон низ аз байн рафтанд, вале мусулмонон ғолиб монданд. Гузашта аз ин бисёре аз он истилогарон мусалмон шуданду Исломо қабул намуданд. Эй мусалмонон! Агар шумо муъмини ҳақиқӣ бошед, аз худ сустӣ нишон надихед ва аз шикаст нороҳат нашавед.

إِنْ يَمْسَسْكُمْ قَرْحٌ فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِّثْلُهُ ۚ وَتِلْكَ الْأَيَّامُ نُدَاوِلُهَا

بَيْنَ النَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَيَتَّخِذَ مِنْكُمْ شُهَدَاءَ ۚ وَاللَّهُ لَا

تُحِبُّ الظَّالِمِينَ ﴿١٤٠﴾

**Иӣ ямсаскум қарҳун фақад масса-л-қавма қарҳу-м мишлуҳ. Ва тилка-л-аййāму нудāвилухā байна-н-нāси ва ли яъламаллоҳу-л-лазйна āману ва яттахиза минкум шуҳадāь. Валлоҳу лā юҳиббу-з-зōлимин. 140.**

*140. Агар шуморо захме расид, пас ҷамоъаи кофиронро (низ) захме монанди он расидааст. Ва ин ҳодисаҳоро барои ғоидаҳои бисёр дар миёни мардум мегардонем, то Аллоҳ ононро, ки имон овардаанд, бидонад ва баъзе аз шуморо шаҳид гардонад. Ва Аллоҳ ситамгаронро дӯст намедорад.*

Сабаби нузули ояти мазкурро Рашид ибни Саъд чунин гуфтааст: «Ҳангоме ки Расулulloҳ (с) андӯҳгин аз ғазои Уҳуд бармегаштанд, занеро диданд, ки ҳам шавҳару ҳам писараш шаҳид шуда буд, ҳамроҳи ҷанозаи (ҷасади) онҳо меомад, барои онҳо мегиристу дастҳояшро бар сари худ мезад, чун Пайғамбари Аллоҳ (с) ин ҳолатро диданд, ба Аллоҳ муроҷиат намуда гуфтанд: **“Оё бо Пайғамбарат чунин мекунад?!”**. Ин буд ки Ҳақтаъоло ояти мазкурро нозил намуда фармуд, ки агар ба шумо дар ғазои Уҳуд захму ҷароҳате расида бошад, дар ғазои Бадр барои душманони шумо низ мусибату ҷароҳат расида буд. Оё дар ёд доред, ки чӣ қадар аз онҳо дар Бадр ҳалок шуда, рӯ ба гурез оварданд ва чӣ қадаре аз онҳо ба асорат афтоданд? Дар ғазои Уҳуд ҳам инчунин дар аввал ғолибият тарафи шумо буд, 70 нафар аз мушрикони пешқадам ҳалок шуданд. Онҳо низ дар ин ғазо ҷароҳат бардошта, рӯ ба гурез оварданд. Шумо аз дунболи онҳо шамшер зада мерафтед. Ҳатто нафаре аз онҳо дилдор нашуд, ки байрақашонро боло бардорад, зане аз онҳо байрақбардори онҳо шуду онҳо атрофи он ҷамъ шуданд. Мутаассифона, тирандозони шумо бар хилофи амри Пайғамбар, чиҳоди муқаддасро бо дунё омехта сохтанд, аз ҷои муқаррариашон берун рафта ба ҷамъкунии моли муфт овора шуданд. Дар натиҷа кор баръакс анҷомиду ғолибият тарафи онҳо шуд.

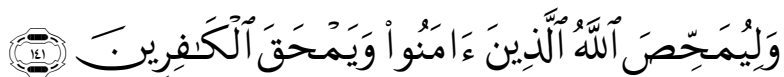
Дар давоми оят, Аллоҳтаъоло, мефармояд, ки мо ин рӯзҳои пирӯзиро дар миёни мардум навбат мегардонем. Рӯзе навбати шумост ва рӯзе навбати мушрикон, рӯзе ҳаст, ки хурсандиовар, рӯзе ҳаст андӯҳовар, чунин ҳолатҳо ғоидаи бисёр доранд, зеро дунё сад фарозу нишеб дорад. Агар доимо мусалмонон ғалаба кунанд, ҳама бо ҳам омехта мешавад, мунофиқу ғайри дин дигар шинохта намешавад. Дар чунин навбатгузорӣ сифати ҳама маълум мешавад. Рӯзи майдон мусалмонҳои ҳақиқӣ мемонанду мунофиқу амсоли онҳо аз майдон нест мешаванд. Ин ҳама барои он аст, ки Аллоҳтаъоло зоҳиран ва бо имтиҳон кӣ будани мардумро ба ҳамдигарашон дононад, вагарна ҳама дар илми қадими Ё таъоло



маълум аст. Ин ҳама ба хотири он аст, ки афроди имондору босабр аз шахсоне, ки даъвои имон мекунанду дар чунин рӯзҳо худро аз мусалмонон як тараф мегиранд, шинохта шавад.

Дар ҷумлаи баъдӣ, Аллоҳтаъоло, мефармояд, ки натиҷаи ин шикасти дардноки шумо ин аст, ки то шумо дар роҳи Ислом шаҳидон бидиҳед ва донед, ки ин дини пок ба осонӣ ё арзон ба даст намеояд (ё наомадааст), то онро нигоҳ дореду дар оянда арзон аз даст надихед. Зеро, Аллоҳтаъоло ситамгаронро дӯст намедорад.

Зимнан маълум мешавад, ки шаъну шавкати ситамгарон бақо ва доимӣ набуда, бо гузаштани вақти андак, онҳо ба шикаст рӯ ба рӯ меоянд. Сабаби нозил шудани охири ояти мазкурро, ки аз шаҳид сухан мекунад, чунин гуфтаанд, ки чун натиҷаи ҷанги Уҳуд ба Мадина расид, (занон, то аз хабарҳо огоҳӣ ёбанд), аз шахр берун омаданд, дар ин ҳангом ду тан шутурсаворро диданд, ки аз майдони ҷанг омада истодаанд. Пас зане аз онҳо пурсид: «Аз Расулulloҳ (с) ҳеҷ хабар дорӣ?». Яке аз он ду дар посух гуфт: «Эшон зиндаанд». Он зан гуфт: «Аллоҳтаъоло аз бандагони худ ҳарчӣ қадар, ки бихоҳад шаҳид гирад, ман дигар боке надорам». (Раҳмати Худо бод ба муъминаҳои давраи Расулulloҳ (с), ки ҳар яке чанд баробари мардони замони мо имон доштанд). Ояти зер, давоми ояти қаблист.



**Ва ли юмаҳҳисаллоҳу-л-лазӣна āману ва ямҳақа-л  
кāфирин. 141.**

**141. Ва то Аллоҳ муъминонро поку комил гардонад ва кофиронро  
нобуд созад.**

Сабаби дигаре, ки саҳобагон дар ғазои Уҳуд шикаст диданду мушрикони ғалаба ба даст оварданд, он аст, ки аз он норасогихое, ки дар муъминҳо дар он асно пайдо шуд, таъсире (дарсе) бардоранд. Агар хатогихо дошта бошанд, дар ивази онҳо дар номаи аъмолашон ба ҷуз ҳасанот, чизи дигаре боқӣ намонад. Агар бе гуноҳ ба мусибат мубтало шуда бошанд, ба қадри он мусибат дараҷаҳои онҳо баланд бардошта шавад. Пеш аз ҳама худро пок созанду дигаронро аз ширку куфр мубарро гардонанд. Дигар ин ки

ин мушрикони аз ин ғалабаашон мағрур шаванду дар оянда сабаби ҳалоки онҳо шавад. Боз ҳикмати Аллоҳро ҳудаш медонад.

**Тамҳис:** – пок намудани чизест аз ҳар гуна айб.

**Маҳқ:** – бо тадриҷ кам шудани чизеро гуянд.

Ояти баъдӣ ин маъноро идома медиҳад.

أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ

وَيَعْلَمُ الصَّابِرِينَ

**Ам ҳасибтум ан тадхулу-л-Ҷанната ва ламма  
яъламиллаҳу-л-лазӯна қаҳаду минкум ва яълама-с-  
собирун. 142.**

*142. Оё ҳисоб кардед, ки ба Биҳишт дароед ва ҳол он ки ҳанӯз  
Аллоҳ аз байни шумо муҷоҳидонро маълум накардааст ва пеш аз  
он, ки собиронро ҷудо накардааст?!*

Ояти мазкур, валлоҳу аълам, ишора ба он дорад, ки мардум меҳисобанд, ки танҳо бо сухан мусулмон будан барои ба Ҷаннат дохил шудан кифоя аст. Аммо ин кифоя нест. Аллоҳ таъоло аз азал медонад, ки кадом кас аз бандагонаш ба Ҷаннат дохил мешавад. Аммо ба Ҷаннат дохилшавии муъминон аз амали онҳо вобаста аст ва амал натиҷаи ихтиёр ва интиҳоби банда аст. Яъне роҳе, ки инсонро дохили Ҷаннат мекунад, пур аз машаққатҳост. Ҳатто чиҳод, ки беҳтарин амал аст, бо сабр набошад, кифоя нест. Аз ин ҷост, ки Аллоҳтаъоло, зимни ояти мазкур фармудааст, ки дохили Ҷаннат шудан кори осон нест. Он бе амали холисона барои Аллоҳ, бе имтиҳону поксозии зоҳиру ботин мумкин нест. Танҳо интиҳоби номи мусулмонӣ кифоя нест. Агар шумо муҷоҳид бошед, то Аллоҳ муҷоҳидони сабркунандаро аз ғайрашон мушаххас насозад, аз саодатҳои биҳиштӣ баҳра бардошта наметавонед!

Хулоса, то инсон бо эътиқоди комил ва холис дар майдони амал садоқати худро нишон надиҳад ва то Аллоҳтаъоло ўро имтиҳон накунад дар мубориза бо душман талоши ўро набинанд, ўро дохили Ҷаннат намегардонад. Чунин мазмун дар о. 2 сураи “Анкабут” бори дигар, иншоаллоҳ, эзоҳ мешавад.

Ояти зер, сифату орзуҳои муҷоҳидони ғазои Уҳудро баён мекунад:

وَلَقَدْ كُنْتُمْ تَمَنَّوْنَ الْمَوْتَ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَلْقَوْهُ فَقَدْ رَأَيْتُمُوهُ

وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ ﴿١٤٣﴾

**Ва лақад кунтум таманнавна-л-мавта миъ қабли аъ талқавху фа қад раайтумуху ва айтум танъзурун. 143.**

**143. Ҳаройина, шумо пеш аз он, ки маргро мулоқот кунед, орзуи онро мекардед, пас, онро муъоина кардед ва шумо менигаристед!**

Чуноне ки аз мазмуни оятҳои қаблӣ ба мо маълум шуд, дар ғазои Бадр ҳамаи саҳобагон иштирок накарда бошанд ҳам, локин бо иддаи каме аз онҳо, яъне бо 310-313 нафар маъракаи Бадр барпо шуд, Худованд ба онҳо пирӯзиро насиб дид ва баъзе аз саҳобагон ба дараҷаи олии пурифтихори шаҳодат расиданд. Ҳоло бошад, ин оят, мусалмонҳоро аз ғазои Бадру Уҳуд ёдрас намуда, хитоб мекунад, ки шумо дар орзуи рӯзе ҳастед, ки миёни шумо ва кофирон ҷанге барпо шаваду ба файзи шаҳодат ноил гардед. Яъне шахсоне, ки дар Бадр иштирок надоштанд, пеш аз он ки бо душман рӯ ба рӯ оянд, мегуфтанд: «Эй кош, моро рӯзе чун рӯзи Бадр муяссар мешуду мо бо мушрикони меҷангидему чун бародарон шаҳид шуда, ифтихоре насиби мо мешуд». Дар ҳақиқат дар ин сухан содиқ ҳам буданд. Локин на ҳама. Воқеан, дере нагузашта, мушрикони Макка тақрибан бо 3 ҳазор нафар ба тарафи Мадина лашкар кашида, назди кӯҳи Уҳуд ҳозир шуда, бо мусалмонон омодаи ҷанг шуданд. Расулulloҳ (с) дарҳол бо саҳобагон чуноне ки дар оятҳои қаблӣ гузашт, машварат оростанд. Ҷавонон дар дохили Мадина ҷангиданро нахостанд. Гуфтанд, ки бо душмани худ дар майдон меҷангем. Дар ақидаи худ пофишорӣ намуданд. Онҳо чунон довталаб шуданд, ки Расулulloҳ (с) лоилоҷ аз 15 сола поёнашонро дар сафи ҷиҳод қабул нафармуданд. Пайғамбар (с) пофишории онҳоро дида, барои сафи онҳоро алайҳи куффор оростан, аз Мадина хориҷ шуданд.

Хулоса, ҳама бо ҳам ба тарафи кӯҳи Уҳуд равон шуданд. Чун онҳо ба майдони амал расиданд, ғазо оғоз шуд ва ҷангу душмани орзукардашонро бо чашми худ диданд. Муҷоҳидони ростин то шарбати шаҳодат нӯшидан бо шахомат ҷангиданд, ба орзуи олии худ расиданд. Аммо ононе, ки иродашон суст буд, чун осори шикастро бо сабаби хатое, ки аз баъзе тирандозон сар зад,

мушоҳида намуданд, аз марг тарсиданду он ваъдаҳо аз ҳаёлашон гум шуд ва рӯ ба фирор оварданд. Бинобар ин, ояти мазкур, онҳоро бо хитоб сарзаниш намуда фармудааст, ки шумо касоне ҳастед, ки орзуи марг ва шаҳодатро пеш аз рӯ ба рӯ шудан бо душман мечустед, чун мавқеи ҷангу рӯ ба рӯ шудан бо душман ва шаҳодати пурифтихори ёрони худро бо чашми худ дидед, шумо агар дар он орзу ва ваъдаҳои худ фидокор бошед, чаро аз он ҷо фирор намудед??? Бо ин мазмун Расулуллоҳ (с) дар ҳадисашон чунин иршод фармуданд: **«Рӯ ба рӯ шудан бо душманро ҳаргиз орзу макунед! Аз Аллоҳ осудаҳолиро бихоҳед. Аммо чун ба душман рӯ ба рӯ омадед, сабру пайдорӣ кунед. Бидонед, ки Биҳишт дар зери сояҳои шамшерҳост».**

Дар ин ғазо, вақто ки кофирон овоза паҳн намуданд, ки Муҳаммад (с) кушта шуд, дарҳол мунофиқоне, ки ҳамроҳи Расулуллоҳ (с) дар Мадина даст ба сина зада, худро марди боҳашамату шаҳодатталаб нишон дода буданд, гуфтанд: «Агар Муҳаммад (с) кушта шуда бошад, бо ҳамкешони худ дигар чаро мечангем, биёед ба дини аввалаамон бармегардем!». Дар ҳамин асно Валлоҳу аълам, ояти зер нозил шуд ва ин ҳодиса бори дигар мусалмонҳоро дарси ибрат гардид.

وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ

أَنقَلَبْتُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَىٰ عَقْبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئًا

وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ ﴿١٤٤﴾

**Ва ма Муҳаммадун илла расулун қад халат миң қаблиҳи-  
р русул. А-фа им маъта ав қутилан қалабтум ъалā  
аъқобикум. Ва ма-й янқалиб ъалā ъақибайҳи фала-й  
яъурраллоҳа шай-ā. Ва са яҷзиллаҳу-ш-шāкирин. 144.**

**144. Ва нест Муҳаммад, магар пайгамбар, ҳаройина, пеш аз вай  
пайгамбарон гузаштаанд, оё агар ӯ бимирад ё кушта шавад,  
шумо ба қафо бармегардед? Ҳар кӣ ба қафои худ баргардад,  
Аллоҳро ҳеҷ зиён нарасонад. Ва зуд аст, ки Худованд  
шукргузoronро подош хоҳад дод.**

Ҳангоме, ки Расулulloҳ(с) аз дасти мушрике, ки Ибни Қумайъа ном дошт дар сарашон зарба хӯрда, ҷароҳат бардоштанду хун рӯи муборакашонро фаро гирифт, шайтон нидо бардошт, ки Муҳаммад кушта шуд, Ибни Қумайъа назди мушрикони ҳамсафи худ ҳозир шуд, ӯ низ “Муҳаммадро куштам!!!” - гӯён, ба такрор фарёд бардошт. Дар майдони ҷанг ҳам ин сухан паҳн шуд, дар сафи мусалмонон заифӣ пайдо шудан гирифт, фақат Расулulloҳ (с) ва иддаи каме роҳи ин фалокатро гирифтанд. Кор то ба он ҷо расид, ки баъзе гуфтанд, ки агар Муҳаммад (с) кушта шуда бошад, дигар муқовимат чӣ фоида? Биёед таслим шавед, зеро онон (мушрикон) низ бародарони шумоанд. Дигаре мегуфт, агар Муҳаммад (с) пайғамбар мебуд, кушта намешуд ва .... Дар ин асно, ояти мазкур нозил шуд, тасаввури нодурусти онҳоро ислоҳ ва дарси ибратангезе ба онҳо таълим намуд. Муҳаммад (с) як пайғамбар ҳасту ҳалос, пеш аз ӯ ҳам пайғамбарон гузаштаанд. Ӯ (с) ҳам мисли дигар пайғамбарон аз олам мегузарад. Чуноне ки баъзе пайғамбаронро куштанд, мумкин аст ӯ (с)-ро низ кушанд. Шумо медонед, ки пайғамбарон ҳамеша зинда намонанд. Агар ӯ (с) мурад, ё кушта шавад, шумо ба замони ҷоҳилият баргашта муртад, (кофиру мушрик) мешаведу дини ҳақро давом намедихед!?? Охир, пайғамбарони гузашта, аз байн рафта бошанд ҳам, пайравонашон дини онҳоро давом додаанд-ку. Оё билфарз мурдани Муҳаммад (с) шуморо аз дини Аллоҳ боз мегардонад? Хабарӣ дурӯғро шунида, аз майдон гурехтан, кори хубе нест! Дин дини илоҳист, ҳар касе аз майдон фирор мекунад ё аз дин гашта, муртад мешавад, ҳеҷ зиёне ба Аллоҳ расонида наметавонад. Балки ба ҳудаф зиён мерасонад. Огоҳ бошед, ки дар чунин балоҳо сабркунандагон ва шукркунандагонро ба зудӣ Худованд мукофот медиҳад. Яъне касоне, ки дар чунин ҳолатҳо пайдорӣ намуда, ба душман рӯ ба рӯ ҷангида ва шукрона доранд, ки дар роҳи Илом ҷангидаистода аз динашон боз нагашта ба шаҳодат расидаанд, Аллоҳтаъоло онҳоро подоши хубе ваъда додааст. Ин ҳодисаҳо барои мусалмонон дарсу ибрати бузург буд. Онҳоро хушдор медод, ки бо шунидани марги Пайғамбар (с) саросема нашаванд. Бо вуҷуди ин, ҳангоме ки Расулulloҳ (с) аз олам даргузаштанд, асҳоб бисёр саросема шуданд, ҳатто Умар (р) ба дасти худ шамшер гирифта, таҳдидунон гуфтанд: “Агар касе гӯяд, ки Муҳаммад (с) реҳлат кардааст, гарданагро мезанам.” Дар ин ҳангом Абӯбакр (р) ба

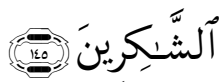
ҳуҷраи саодат даромаданд, Расулуллоҳ (с)-ро бўсиданду- “Ту дар зиндагиат пок будӣ, баъди мурданат ҳам пок ҳастӣ”- гуфта, бо овози баланд фармуданд, ки ай мардум, ҳар касе, ки Муҳаммад (с)-ро мепарастид, пас ба яқин ин шахспараст бидонад, ки Муҳаммад (с) даргузаштааст. Ва ҳар касе, ки Аллоҳтаъолоро мепарастид, бешак Худованд зиндаасту ҳаргиз намемирад. Он гоҳ ҳамин ояти мазкурро тиловат намуданд.

Шахсоне, ки аз мурдан метарсанд, бояд бидонанд, ки мурдан ҳам бо ирода ва хости Аллоҳ сураат мегирад.

Ояти зер ин маъноро эзоҳ медиҳад.

وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَنْ تَمُوتَ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ كَتَبَ مُّوَجَّلًا وَمَنْ يُرَدِّ

ثَوَابَ الدُّنْيَا نُؤْتِيهِ مِنْهَا وَمَنْ يُرَدِّ ثَوَابَ الْآخِرَةِ نُؤْتِيهِ مِنْهَا وَسَنْجَزِي



**Ва mā kāна ли нафсин ан тамӯта иллā би изниллāҳи китāба-м муаҷчалā. Ва ма-й юрид ҷавāба-д-дунйā нуътиҳи минҳā ва ма-й юрид ҷавāба-л-āхирати нуътиҳи минҳā. Ва санаҷзи-ш шāкирин. 145.**

**145. Ва нест ҳеҷ шахсоро, ки бимирад, магар бо иродаи Аллоҳ аҷал(-и ӯ) қаблан навишта шудааст. Ва ҳар кас савоби дунёро хоҳад, ӯро аз савоби дунё бидиҳем. Ва ҳар кас савоби охиратро хоҳад, ӯро аз савоби охират бидиҳем. Ва ба шуқркунандагон подоши нек додан наздик аст.**

Ояти мазкур муҷоҳидони Уҳудро ташвиқу тарғиб мекунад, ки чун шумо бо душман рӯ ба рӯ меоед, натарсед, тарс на умри шуморо зиёд мекунад ва на шуҷоат умри шуморо кӯтоҳ. Ҷони ҳеҷ шахс бе иродаи Аллоҳ гирифта намешавад. Барои ҳар инсон дар азал миқдори умраш навишта шудааст. Аҷал на як дақиқа таъхир мекунад ва на як дақиқа таъчил (барвақт). Ҳазар аз қадар ҳеҷ чизро беҳоҷат сохта наметавонад. Ҳар инсон бо аҷали худ мемирад. Бинобар ин, билфарз, агар Расулуллоҳ (с) дар ин майдон шарбати шаҳодатро менӯшиданд ҳам набояд шумо ваҳшатзада мешудеду по ба фирор мегузоштед! Ҳар инсон мувофиқи амали худ баҳравар мешавад. Шумо ки инсон ҳастед,

ҳадафи шумо ё дунёсту ғанимат ғундоштан ва ё охиратасту биҳишти ҷовидон. Касе подоши дунёро бихоҳад, аз дунё ба ӯ дода мешавад ва ба ҳадафи худ мерасад. Лекин ӯ ҳам аз миқдори умраш зиёд зиндагонӣ карда наметавонад. Касе бо амали худ савобу подоши охиратро хоҳад, ҳасаноти ӯро чандон маротиба зиёд намуда, ба ӯ подоши фаровон дода мешавад. Локин аҷали ӯ ҳам расад зиёд умр намебинад.

Худованд дар охири ин оят, тақрибан ҷузъи охири ояти қаблиро таъкид намуда, фармудааст, ки ба зудӣ шукргузоронро подош хоҳем дод. Бале! Вақто ки инсон роҳи имонро ихтиёр мекунаду фармонҳои Ӯ таъолоро ба ҷо меорад ва дар кори динии худ содиқона пойдор меистад, ин ҳама шукрона аст, Худованд ба зудӣ подоши шукркунандагонро то розӣ шуданашон медиҳад ва аз хазинаи Ӯ чизе кам намешавад.

Ҳодисаҳои монанди ғазои Уҳуд, бар сари пайғамбарони гузашта ва умматонаш низ гузаштааст. Ояти зер инро эзоҳ медиҳад.

وَكَايْنِ مِّنْ نَّبِيٍّ قَتَلَ مَعَهُ رِبِّيُّونَ كَثِيرٌ فَمَا وَهَنُوا لِمَا أَصَابَهُمْ فِي سَبِيلِ

اللَّهِ وَمَا ضَعُفُوا وَمَا اسْتَكَانُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ ﴿١٤٦﴾

**Ва ка аййи-м мин-н-набиййи<sup>н</sup> қотала маъаху<sup>н</sup> риббиййуна ка<sup>ш</sup>иру<sup>н</sup> фа ма ваҳану<sup>н</sup> ли ма ас<sup>о</sup>баҳум фи саби<sup>л</sup>лиллаҳи ва ма ҷаъуфу<sup>н</sup> ва мастакану<sup>н</sup>. Валлоҳу юҳиббу-с-с<sup>о</sup>бирин.146.**

**146. Ва чандин пайғамбарон, ки ҳамроҳи онҳо худопарастони бисёр буд, бо куффор ҷангидаанд. Пас, ба сабаби мусибате, ки дар роҳи Аллоҳ онҳоро расид, сусти накарданд. Ва нотавонӣ накарданд ва бечорагӣ нанамуданд, ва Аллоҳ сабркунандагонро дӯст медорад.**

Ояти мазкур он муҷоҳидонеро, ки дар ғазои Уҳуд ёру ҳамроҳи Пайғамбар (с) буданд, ташвиқ ба шуҷоату фидокорӣ намуда, ононеро, ки аз майдон фирор намуданд, бо навъе сарзаниш карда ҳушдор медиҳад, ки ононе, ки дини Аллоҳро бо ҳар гуна ёрирасонӣ, ҳатто бо ҷиҳод ҳимоя мекунанд, фақат шумо нестед! Балки пеш аз шумо ҳам пайғамбарони бисёре буданд, ки мисли шумо худопарастон дар сафи умматони онҳо қарор доштанд, ки ёриашон медоданд ва ҳамроҳашон бо душманҳои дин

меҷангиданд. Лекин онҳо мисли шумо, (чун мусибате ба сари онҳо мерасид), сустӣ намекарданд, аз майдон намегурехтанд. Ҳатто бо кушта шудани пайғамбарашон, ё кушта шудани ҳамсафу ёронашон сустӣ, ё заифӣ аз худ нишон надода, дар балоҳо ва мусибатҳо бо сабр буданд.

Давоми оят бо як навъ киноягӯӣ, ба иддае аз мусалононе, ки дар Уҳуд аз овозаи гӯё кушта шудани Расулуллоҳ (с), ларза дар андомашон дарафтоду ба мушрикони иродаи таслим шуданро намуданд, меғӯяд, ки Худованд шахсонеро, ки дар бало ва офатҳо сабру бурдборӣ аз худ нишон медиҳанд, дӯст медорад.

Сифати худотарсоне, ки ёрони пайғамбарони пешин буданд, дар ояти зер идома дорад:

وَمَا كَانَ قَوْلُهُمْ إِلَّا أَنْ قَالُوا رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَإِسْرَافَنَا فِي أَمْرِنَا

وَتَبَتْ أَقْدَامَنَا وَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿١٤٧﴾

**Ва ма кона қавлахум иллā ағ қолу Раббанағфир ланā зунубанā ва исрофанā фӣ амринā ва шаббит ақдāманā вансурнā ѓала-л-қавми-л-кафирин. 147.**

**147. Набуд сухани ин худопарастон ба чуз он ки гуфтанд: «Эй Парвардигори мо, моро (ва) гуноҳони моро ва дар корҳои худ аз ҳад гузаштани моро биёмӯрз. Ва қадамҳои моро устувор гардон ва моро бар қавми кофирон нусрат деҳ».**

Сирату одоби гурӯҳи худопарастоне, ки ҳамроҳи пайғамбарони пешин дар рӯёруи душман меҷангиданд, ин буд, ки чун ба мушкилоте дучор меомаданд, на ин ки майдонро ба душман мегузоштанд, ё на ин ки таслим мешуданду фикри бозгашт ба замони ҷоҳилияту муртад шуданро мекарданд, балки онҳо аз Аллоҳ мағфирати гуноҳони сағира ва кабираашонро мепурсиданд ва мегуфтанд, ки **Худоё, гуноҳҳои моро биёмӯрз ва аз он исрофҳое, ки дар амалҳоямон кардаем, даргузар, қадамҳои моро дар ин майдон собиту устувор соз, моро бар кофирон пирӯз гардон!** Чун он худотарсон бо ингуна одобу илтимос бо камоли фурутанӣ бо илтимос ва илтиҷо дуо мекарданду омӯрзиш меҳостанд, дар натиҷа Аллоҳтаъоло ба онҳо зафар меод.

Ояти зер, иншоаллоҳ, ин маъноро давом медиҳад.



فَكَاتَهُمُ اللَّهُ ثَوَابَ الدُّنْيَا وَحُسْنَ ثَوَابِ الْآخِرَةِ ۗ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْحَسَنِينَ ﴿١٤٨﴾

**Фа ātāхумуллоҳу šavāба-д-дунйā ва ҳусна šavāби-л-ахирах. Валлоҳу юҳиббу-л-муҳсинин. 148.**

**148. Пас, Аллоҳ онҳоро дар дунё ва дар охираи низ подоши нек ато кард. Ва Аллоҳ некӯкоронро дӯст медорад.**

Баёни сифати шахсони худотарсе, ки дар ояти қаблӣ гузашт, дар ояти мазкур идома ёфта, Аллоҳтаъоло фармудааст, ки чун онҳо дар рӯёруӣ бо душман пайдору устувор монданду барои нафъи худ дуоҳо карданд, Аллоҳтаъоло ба онҳо аз дунёталабон ҳам дида зиёдтару хубтар дунё дод. Яъне онҳоро бар душманони худ пирӯз гардонд. Онҳо ғолиб шуданду ғанимати бисёре ба даст оварданд. Ва аз он неъматӣ узмо (бузург), ки Биҳишт аст, Аллоҳтаъоло онҳоро бонасиб сохт. Илова бар ин, Худованд некӯкориро дӯст медорад. Бинобар ин, онҳоро бо унвони олий сазовор дида, маҳз бо калимаи накӯкорон номгузорӣ намуд.

Оятҳои зер, Валлоҳу аълам, бори дигар аз ғазои Уҳуд ва масъалаҳои вобаста ба онро оғоз мекунад. Инак насиҳати аввал:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِن تَطِيعُوا الَّذِينَ كَفَرُوا يُرْذُوكُم عَلَىٰ

أَعْقَابِكُمْ فَتَنْقَلِبُوا خَاسِرِينَ ﴿١٤٩﴾

**Йā айюҳа-л-лазӣна āманӯ ин тутӣъу-л-лазӣна кафарӯ яруддӯкум ъалā аъқобикум фатанқалибу хосирин. 149.**

**149. Эй муъминон, агар фармонбардориш кофиронро кунед, шуморо бар гузаштаҳои худ бозгардонанд, пас, зиёнкоршуда бозмегардед!**

Чун муъминон дар ғазои Уҳуд қисман шикаст хӯрданд, ин барои иғвоандозии мунофиқоне, ки дар ҳамсоягӣ бо саҳобагон дар Мадина зиндагӣ доштанд, як баҳонаи хеле хуб шуд. Яъне онҳо мусалмонҳоро ба чашми ҳақорату бо назари паст менигаристанд ва худро дар роҳи росту онҳоро гумроҳ меҳисобиданд. Онҳоро насиҳат дода меғуфтанд: “Агар ў (Муҳаммад (с)) пайғамбари ҳақиқӣ ва дар роҳи рост мешуд, ба ў ин мусибату шикаст намерасиду шумо мағлуб намешудед. Ҳоло ҳам дер нашудааст,

ӯро во гузored, ба назди бародарони худ (мушрикони) баргардед” ва ғайра. Хулоса, саҳобагонро дар васвасаҳо меандoхтанд. Дар ҳамин асно, Аллоҳтаоло, ояти мазкурро нозил намуда, бандагони муъминро огоҳ кунонида гуфт, ки эй муъминҳо агар ба суҳанҳои кофирону мунофиқон гӯш фарo диҳед, шуморо ба ҳолати замонҳои аввалаатон, ки мушрику худонoшинoс будед, бармегардонанд! Дар чунин сурат, шумо шахсони беҳад зиёндида ҳисоб мешавед! Оё аз имону Исломи боз гаштан ва дар қиёмат аз Биҳишти анбарсиришт маҳруму гирифтори Дӯзах шудан дида, барои шумо зиёну хасороти калонтаре ҳаст? Оё зиёне аз ин болотар ҳаст, ки инсон Исломиро бо куфр, саодатро бо шақоват ва ҳақиқатро бо ботил иваз кунад??? Хайр, шумо тарафи мушрикони мегардед, оё бо ин роҳ аз онҳо ҳимоя мепурсед? Ба ин савол, ояти зер, ҷавоб медиҳад.

بَلِ اللّٰهُ مَوْلَاكُمْ وَهُوَ خَيْرُ النَّاصِرِينَ ﴿١٥٠﴾

**Балиллаҳу мавлакум ва Ҳува Хайру-н насири́н. 150.**

*150. Балки Аллоҳ ёридиҳандаи шумост ва Ӯ беҳтарини ёридиҳандагон аст.*

Аллоҳтаоло дар ин оят таъкид мекунад, ки то агар ба мушрикони итоат накунед, шуморо ёри намерасонанд. Бинобар ин, шумо ба сӯи мушрикони боз нагардед. Аз онҳо пуштибонӣ ҳам накунед. Балки дар имону Исломи худ устувор бошед, Аллоҳ дӯсту ёвари шумост, аз ҳама болотарин ва беҳтарин ёридиҳандаи шумо ва пуштибони шумо Аллоҳ аст. Ӯ таоло чунон ёвар аст, ки ҳаргиз мағлуб намешавад.

سَنُلْقِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ بِمَا أَشْرَكُوا بِاللّٰهِ مَا لَمْ

يُنْزَلْ بِهِ سُلْطٰنًا وَمَأْوٰلَهُمُ النَّارُ وَبِئْسَ مَثْوٰى الظّٰلِمِينَ ﴿١٥١﴾

**Санулқи фи қулуби-л-лазӣна кафару-р руъба би ма ашраку биллаҳи ма лам юназзил биҳи султoнa. Ва маъваҳуму-н-нaр. Ва биъса маъва-3 зoлимiн. 151.**


*151. Ба зудӣ дар дили онҳое, ки кофир шуданд, тарсро хоҳем андохт, ба сабаби он ки ба Аллоҳ чизерo шарик муқаррар*

*сохтанд, ки Аллоҳ барои онҳо ҳеч ҳуҷҷате фурӯ наовардааст.  
Ва боишигоҳи онҳо Дӯзах аст ва он боишигоҳи ситамгорон чӣ  
қои бад аст!*

Чуноне ки аз оятҳои қаблӣ маълум шуд, мушрикони бутпарастии Макка дар ҷанги Уҳуд пирӯзии муваққатие ба даст оварда, лашкари Исломо дар зоҳир аз ҳам пароканда сохтанд. Чун онҳо ба тарафи Макка раҳсипор шуданд, дар ин асно овозаи дурӯғ будани кушта шудани Пайғамбар (с)-ро шуниданд. Онҳо, яъне Абӯсуфён ва дигар мушрикони ҳамроҳи ӯ буда, бо ҳам гуфтанд, ки мо онҳоро куштемӯ захмӣ сохта ҳамчунон гузоштем, моро мебояд, ки ба майдон баргардем боқимондаи онҳоро бо пайғамбарашон несту нобуд ва решақан намӯда, корро яктарафа кунем ва Мадинаро ғорат намӯда, баъдан ба ватан баргардем. Локин Худованд мефармояд, ки Мо ба зудӣ дар дили кофирон чунон тарсу бимро меандозему онҳоро аз тарсу бим чунон беқарор месозем, ки дигар онҳо ба майдон баргашта наметавонанд.

Сабаб он аст, ки онҳо тақвои мустаҳкам надоранд, зеро онҳо бо равияи ихтироънамӯдаи худашон (ҳол он ки аз тарафи Аллоҳтаъоло чизе, ки ширкро иҷозат фармӯда бошад, нозил нашудааст), мушрик шудаанду ба Аллоҳ ва сифатҳои Ӯ таъоло чизеро шарик донистанд. Бинобар ин, макону боишигоҳи ин гуна инсонҳои ситамгар, ки бар нафсҳои худ ситам кардаанд, Ҷаҳаннам аст.

Ҷаҳаннам чӣ қои баду лоиқ барои ситамгарон аст. Дар ҳақиқат, агар муъминҳо дорои имони ҳақиқӣ бошанд, вақто бо кофирон дар ҳам шаванд, Аллоҳтаъоло дар дили кофирон тарсро қои мекунад, зеро кофирон ба чизе эътимод мекунанд, ки он чиз на қувват дораду на имконияти ёрирасонӣ. Яъне онҳо ё ба ҳайкалҳои худашон сохта ё ба ягон сеҳргар боварӣ доранд, ки дар рӯзи фарёдрас аз дасташон ҳеч чиз намеояд. Дар ҳадиси шариф омадааст, ки Расулulloҳ (с) гуфтанд: **“Нусирту бир руъби масирата шахрин”**. *Бо афкандани биму тарс бар қалби душман ба масофаи як моҳа роҳ нусрат дода шудаам.* Баъзе муфассирон гуфтаанд: “Чун Расулulloҳ (с) ва саҳобагон аз ғазои Уҳуд ба Мадинаи мунаввара боз гаштанд, баъзе аз саҳобагон гуфтанд: “Аллоҳтаъоло ба мо нусрат ваъда дода буд, чаро ин мусибат ба мо расид?” Дар ҳамин асно, ояти зер, нозил шуд ва ба саволи онҳо посух дод:

وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ اللَّهُ وَعْدَهُ إِذْ تَحُسُونَهُمْ بِإِذْنِهِ <sup>ط</sup> حَتَّى إِذَا  
 فَشِلْتُمْ وَتَنَزَّعْتُمْ فِي الْأَمْرِ وَعَصَيْتُمْ مِمَّنْ بَعْدَ مَا أَرْسَلَكُمْ مَّا تُحِبُّونَ <sup>ج</sup>  
 مِنْكُمْ مَّنْ يُرِيدُ الدُّنْيَا وَمِنْكُمْ مَّنْ يُرِيدُ الْآخِرَةَ <sup>ج</sup> ثُمَّ صَرَفَكُمْ  
 عَنْهُمْ <sup>ط</sup> لِيُبْتَلِيَكُمْ وَلَقَدْ عَفَا عَنْكُمْ وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ 

**Ва лақад садақакумуллоҳу ваъдаҳӯ из таҳуссунаҳум би изних. Ҳатта иза фашилтум ва танāзаътум фи-ламри ва ъасайтум мим баъди ма арокум-м ма туҳиббун. Минкумм ма-й юриду-д-дунйā ва минкумм ма-й юриду-л-āхирах. Ѓумма сарафакум ъанҳум ли ябталиакум ва лақад ъафā ъанкум. Валлоҳу зу фаълин ъала-л-муъминин. 152.**

**152. Ва батаҳқиқ, Аллоҳ (дар ҳақиқи шумо) ваъдаи Худо рост гардонид, он гоҳ, ки ба ҳукми Ё кофиронро мекуштед, то вақте ки сушт шудед ва дар кори хеш низоъ кардед ва нофармонӣ кардед, баъд аз он, ки он чиро дӯст медоштед, шуморо нишон дод, аз шумо касе буд, ки дунёро меҳост ва аз шумо касе буд, ки охиратро меҳост, баъд аз он шуморо Худованд аз онҳо бозгардонид, то шуморо имтиҳон кунад, ва ҳаройина, аз шумо афв намуд. Ва Аллоҳ нисбат бар муъминон соҳиби фазлу раҳмат аст.**

Баъзе чузъиёти ояти мазкур дар оятҳои қаблие, ки ба ғазои Уҳуд вобастагӣ доштанд, эзоҳ дода шуд. Ҳоло дар ин ҷо ҷанбаи дигаре, ки сабаби шикасти мусалмонҳо шуд, баён мешавад. Яъне сабаби нозил шудани ин оятро баъзе аз муфасссирон чунин гуфтаанд: «Чун мусалмонон дар Уҳуд шикаст диданд, баъзе аз онҳо гуфтанд: Аллоҳтаъоло моро ваъдаи пирӯзӣ дода буд, мо чаро дучори шикаст ва мусибат шудем? Бинобар ин, Аллоҳтаъоло дар посухи онҳо фармуд, ки чун шумо дар оғози ҷанг таҳти фармони Аллоҳ ва Пайғамбар (с) будед, пирӯзиро ба даст овардеду душманро пароканда сохтед. Дар ҳақиқат Худованд ваъдаи худро

барои шумо вафо карду рост гардонид. Зеро, ӯ таъоло, бо забони Пайғамбари худ ба шумо гуфта буд, ки **Агар сабр кунед, нусрату пирӯзӣ ҳамоҳази шумост**. Дар ҳақиқат, дар оғози ҷанг ғалабаи мусалмонон ҷунон ҳуб буд, ки ҳатто нӯҳ тан аз парчамдори онҳоро якеро паи дигар, ҷунон аз пой дароварданд, ки дигар касе аз онҳо, ба ғайри як зан, ҷуръати парчамро боло бардоштан накард. Дар байни онҳо тарсу ҳарос ҷунон ҳукмфармо шуд, ки ба олоту асбоби худ нигоҳ накарда, майдонро ҳолӣ гузошта, ҳар яке бо худ овора, рӯ ба гурез ниҳоданд. Ҳоли душман ҷунон сусту заиф шуд ва қариб буд, ки кори онҳо яксара шавад. Мутаассифона, он тирандозоне, ки Пайғамбар (с) онҳоро ҳамчу қисми эҳтиётӣ болои “Ҷабалур-румот” монда буд ва ба онҳо бисёр васиятҳои таъкидӣ карда буд ва ҳатто гуфт: **“Агар бинед, ки мо ғалаба дорем ҳам, аз ҷояшон наҷунбед!”**. Аммо онҳо байни худашон ихтилофу низоъ карда, ба сардори худ Абдуллоҳ ибни Ҷубайр (р) итоат накарданд, диданд ки дигарон ба ғунучини ғанимат машғуланду дар майдон касе аз душман нест, васияти Расулуллоҳ (с)-ро фаромӯш намуда гуфтанд: “Душман шикаст хӯрд. Чӣ, нигоҳ карда меистем? Биёед моли ғаниматро ҷамъ мекунем”.

Хулоса, сангарро ҳолӣ гузошта, ба ғайри иддаи каме, тақрибан даҳ нафар аз онҳо, дигар ҳама ба ҷамъовариҳои моли ғанимат машғул шуданд. Сардори қисми эҳтиётӣ душман Халид ибни Валид, ки то ҳол мусалмон нашуда буд, дид, ки сангари мусалмонон ҳолист, бо дастааш аз мағораи кӯҳ фаромад, сардори тирандозони саҳрагонро бо он чанд тане, ки ҳамроҳаш буданд, ба қатл расонид ва аз қафо алайҳи мусалмонҳо ҳамла намуд ва сабаби шикасти онҳо шуд. Мусалмонон пирӯзӣю нусратро дӯст медоштанд, онро орзу мекарданду хоҳони он буданд, дар оғози ҷанг Аллоҳтаъоло пирӯзиро ба онҳо нишон дод. Чун иддае аз онҳо нофармонӣ карданду аз дастури Пайғамбар (с) берун рафтанд, Аллоҳтаъоло нусрати худро аз онҳо бардошт.

Дар давоми оят, Аллоҳтаъоло, размандагони ғазои Уҳдро хитоб намуда аз сифати онҳо хабар медиҳад, ки баъзе аз шумо иродаи дунё намуда, ба ҷамъовариҳои моли ўлҷа машғул шудеду сангарро тарк намудед. Аммо баъзе аз шумо иродаи охирату савоби онро ихтиёр намуда, мисли Абдуллоҳ ибни Ҷубайр (р) ва ёронаш амри Расулуллоҳ (с)-ро итоат кардед ва то лаҳзаҳои вопасини ҳаёти худ дар сангарҳои худ устувор мондеду бо

душманони худ ҷангидед! Ва то ин ки инсонҳои мухлис аз ғайри мухлис маълум шавад, Худованд шуморо зоҳиран дар имтиҳон гирифт (вагарна Ў таъоло ба имтиҳон кардани бандагони худ ниёз надорад). Яъне чун пирӯзии шуморо ба шикаст табдил дод, баъзе аз шумо дар он ҳолат ба хатогии дигар роҳ дода, по ба фирор гузоштеду сазовори муҷозот ҳам шудед. Локин вақто ки шумо пушаймон шудеду ба атрофи Расулulloҳ (с) бозгаштед, Худованд, ки соҳиби фазлу бахшиш аст, неъматҳои фазли худро аз шумо дарег надошт, ҳамаи гуноҳони шуморо бахшид.

Дар ояти баъдӣ, Аллоҳтаъоло, саҳнаҳои охири ғазои Уҳудро барои мусалмонон ёдоварӣ мекунад:

﴿إِذْ تَصْعَدُونَ وَلَا تَلُوتُ عَلَى أَحَدٍ وَالرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ فِي

أَحْرَانِكُمْ فَأَثْبَبَكُمْ غَمًّا بِغَمٍّ لِّكَيْلَا تَحْزَنُوا عَلَى مَا فَاتَكُمْ وَلَا مَا

أَصَابَكُمْ وَاللَّهُ خَيْرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٥٣﴾

✽ **Из тусъидуна ва ла талвуна њала аҳади-в ва-р-расулу ядъукум фӣ ухрокум фа асбакум гаммаи би гамми-л ли кайла таҳзану њала ма фатакум ва ла ма асобакум. Валлоҳу хабирум би ма таъмалу. 153.**

**153. Ба ёд оред, он гоҳ, ки дар ҳоли гурез болои кӯҳ (-и Ўҳуд) мерафтед ва ба ҳеҷ кас нигоҳ намекардед, Пайгамбар шуморо ба ҷамоъае садо мезад, ки пушти сари шумо буданд. Пас, шуморо ба андӯҳе болои андӯҳ ҷазо дод, то бар он чӣ ки аз даст додед ва бар он чӣ ба шумо расид, андӯҳгин нашлавед. Ва Аллоҳ аз он чӣ шумо мекунед, бохабар аст!**

Аллоҳтаъоло зимни ояти мазкур ба муъминоне, ки дар ғазои Уҳуд иштирок доштанд, саҳнаҳои онро барояшон ёдрас намуда, мефармояд, ки шумо ба ёд оред, ки чун дар Уҳуд ба шикаст рӯ ба рӯ шудед, болои кӯҳ баромада, саросемавор ба ҳар тараф мегурехтед, аз майдон дур мешудед, ҳеҷ касе аз шумо ба яқдигар илтифот намекард, ҳатто Расулulloҳ (с) шуморо аз пушти саратон садо мекард: **“Ҳой бандагони Аллоҳ, ба назди ман шитобед! Ба назди ман бозгардед! Ман расули Аллоҳам!”**. Вале ҳеҷ яке

аз шумо ба суханони ӯ (с) таваҷҷӯҳ надоштеду бо гурехтани худ овора будед!

Ёдовар мешавем, ки дар он асно ҳамроҳи Расулуллоҳ (с) танҳо 12 нафар монда буданд, дигар ҳама пароканда буд, аммо онҳо то сангари дурусте барои худ интиҳоб кунанд, барои ба болои кӯҳ баромадан ҳаракат доштанд.

Хулоса, Аллоҳтаъоло дар ин ғазои Уҳуд ғамро болои ғам насибатон дид. Яъне аввало ба шумо ҷароҳату захми тир расид, бисёре аз ёрони шумо ба шаҳодат расиданд, мағлуби мушрикони шудед, аз моли ғанимат бенасиб мондеду ғалабаро аз дасти шумо гирифтанд. Ин ҳама ғаму андӯҳ ба сабаби он буд, ки Расулуллоҳ (с)-ро нофармонӣ кардед. Локин аз ҳама андӯҳи сангинтар он буд, ки ба Расулуллоҳ (с) захм расид, сарашон кафид, дандони муборакашон шикаст, ҳалқаҳои оҳанини чебаашон дар рухсораашон даромад. Ин чунон ғами вазнине буд, ки ҳама ғамҳои аввал ҷӣ шикаст ва ҷӣ аз моли ғанимат маҳрум шудан, аз хотиратон фаромӯш шуд.

Дар охири оят омадааст, ки ҳар он ҷӣ ки мекунад, Аллоҳтаъоло аз ҳамаи онҳо огоҳ аст. Яъне, ки мухлис, ки ғайри мухлис Аллоҳи ҳақиқат медонад.

ثُمَّ أَنْزَلَ عَلَيْكُم مِّنْ بَعْدِ الْغَمِّ أَمَنَةً نُّعَاسًا يَغْشَى طَآئِفَةً مِّنْكُمْ  
وَطَآئِفَةٌ قَدْ أَهَمَّتْهُمْ أَنفُسُهُمْ يَظُنُّونَ بِاللَّهِ غَيْرَ الْحَقِّ ظَنَّ الْجَاهِلِيَّةِ  
يَقُولُونَ هَلْ لَّنَا مِنَ الْأَمْرِ مِنْ شَيْءٍ قُلْ إِنَّ الْأَمْرَ كُلَّهُ لِلَّهِ تَخْفَوْنَ فِي  
أَنفُسِهِمْ مَا لَا يُبْدُونَ لَكَ يَقُولُونَ لَوْ كَانَ لَنَا مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ مَا قُتِلْنَا  
هَهُنَا قُلْ لَوْ كُنْتُمْ فِي بُيُوتِكُمْ لَبَرَزَ الَّذِينَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقَتْلُ إِلَى  
مَضَاجِعِهِمْ وَلِيَبْتَلِيَ اللَّهُ مَا فِي صُدُورِكُمْ وَلِيُمَحِّصَ مَا فِي قُلُوبِكُمْ  
وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿١٥٤﴾

Сумма анзала ʔалайкум-м миъ баъди-л-гамми аманатан-н-нуъаса-й ягшā т̄бифата-м минкум. Ва т̄бифатун қад аҳамматҳум анфусухум язуннуна биллаҳи ғайра-л-ҳаққи ʔанна-л-қāҳилийяҳ. Якулуна ҳал ланā мина-л-амри мин шайъ. Қул инна-л-амра куллаҳу лиллаҳ. Юхфуна фӣ анфусихим-м мā лā юбдуна лака якулуна лав кāна ланā мина-л-амри шай-у-м мā қутилнā ҳāхунā. Қул лав кунтум фӣ буйутикум ла бараза-л-лазӣна кутиба ʔалайҳиму-л-қатлу илā маʔоҷиъихим. Ва ли ябталиияллоҳу мā фӣ судурикум ва ли юмаҳҳиса мā фӣ қулубикум. Валлоҳу Ђалӣмум би ʔāти-с-судур. 154.

154. Баъд аз он андӯҳ эминие бар шумо фуруд овард ва он пинаке буд, ки аз шумо гурӯҳеро фаро гирифт; ва гурӯҳи дигаре буд, ки фикрҳояшон онҳоро андӯҳнок сохта буд, онҳо дар бораи Аллоҳ ҳамчу гумонҳои замонҳои ҷоҳилият гумони ноҳақ мекарданд. Мегуфтанд: «Оё аз ин кор моро баҳрае ҳаст?». Бигӯ: «Тамоми корҳо, албатта, ба ихтиёри Аллоҳ аст». Дар дилҳои худ чизеро пинҳон медоранд, ки барои ту ошкор намеkunанд, мегӯянд: «Агар аз барои мо аз ин кор чизе мебуд, дар ин ҷо кушта намешудем». Бигӯ: «Агар дар хонаҳои худ (ҳам) мебудед, ҳаройина, касоне, ки бар онҳо кушта шудан навишта шудааст, ба сӯйи куштангоҳи худ берун меомаданд. То Аллоҳ он чизеро, ки дар синаҳои шумост, биозмояд ва то ин ки он чиро, ки дар дилҳои шумост, пок созад. Ва Аллоҳ аз розҳое, ки дар синаҳост, огоҳ аст».

Чун размандағони ростини аз майдон хориҷшуда шуниданд, ки мушрикони боз ба майдон омаданианд, онҳо аз кори худ пушаймон шуда, бо лутфу меҳрубонии Аллоҳтаъоло дар ҳол ба сангарҳои боэътимоди худ баргаштанду алайҳи душман омода шуданд. Онҳо бо вучуди либоси ҳарбӣ бар тан ва силоҳашон дар канорашон будан ҳам, баъди ин қадар ғаму андӯҳе, ки рӯзона кашиданд, худро дар амон ҳисобида, шабона пинаки (хоби) осуда ва оромбахш ҳам доштанд.

Имом Бухорӣ аз Анас (р) ривоят мекунад, ки Талҳа ибни Убайдуллоҳ (р) гуфтанд: “Чун рӯзи Уҳуд ба поён расид, мо дар он ҷо дар сафи худ истода будем, худро дар амон ҳисобида, хоби (пинаки) мӯъџизаосои ширин моро чунон ғалаба кард, ки ҳатто шамшер аз дастам афтод. Онро гирифтам, боз хоб ғалаба кард, бори дигар аз дастам афтод. Сари худро боло намуда, ба атроф назар кардам, ба ғайри як гурӯҳ, дигар бар ҳама размандагон, гӯе



бар онҳо ҳеҷ чиз нагузаштааст, хоб ғалаба карда, сарҳояшон хамида хоб буданд.” Баъди андак хоби худро гирифтанд, мусалмонон ба худ омаданд. Ин гуна хоб сабаби оромии дили онҳо, дур кардани андӯҳ ва пайдории онҳо гардид. Онҳо бо шитоб атрофи Пайғамбар (с) ҷамъ шуданд ва болои кӯҳ ҷои муносибиро, то ин ки душман зарар расонида натавонад, барои худ интихоб намуданд. Аммо тоифаи дигаре мисли Мўътаб ибни Қушайрии мунофиқ ва ёронаш, ки онҳо барои тамаъи ғанимат берун омада буданд, чун диданд, ки авзоъ дигаргун аст, хоб аз сарашон парид ва аз тарсу таассуф дар ҳам печиданд. Аз ҳозир шудани худ дар майдони Уҳуд чунон пушаймон буданд, ки суханҳои дарҳаму барҳам мегуфтанд. Онҳо дар ғами ҷони худ буданд, аз тарс хоб бар онҳо ғалаба карда наметавонист, дар шаъни Аллоҳтаъоло гумонҳои нораво, ҳамчу гумонҳои замони ҷоҳилияташон мекарданд. Яъне пиндорашон он буд, ки пайғамбарии Расулуллоҳ (с) барҳақ нест. Онҳо пирӯзӣ ба даст намеоранд. Зеро онҳо ақида надоштанд, ки дини Ислом дини барҳақ аст. Онҳо чун диданд, ки мағлубанд, ба онҳо аз ғанимат чизе намерасад, аз Расулуллоҳ (с) пурсиданд, ки оё дар ин майдон алайҳи душман моро ғалабаву нусрате ҳаст, то мо аз моли ғанимат бархурдор шавем? Дар посух Худованд Расули Худ (с)-ро фармуд, ки ба онҳо бигӯ, ки ҳамаи корҳо ба ихтиёри Аллоҳ аст, ин кори ману шумо нест. Хоҳ нусрат бошад, хоҳ шикаст, ҳама аз ҷониби Ёст. Натиҷаи ҳама кор дар охир маълум мешавад.

Хулоса, ҳоло ҳам онҳо ҳозир набуданд, ҳамаи он чӣ дар дилҳояшон буд, зоҳир кунанд. Онҳо меҳостанд, локин метарсиданд, то дар сафи дигарон (мушрикони) ошкоро қарор гиранд. Яъне нифоқашонро пӯшида, аз Пайғамбар (с) ҳамчу шахсе, ки гӯё чизеро намедонанд, савол мекунанд. Даме мегӯянд, моро маҷбур ба ин ҷо оварданд, роҳбарони мо фиреб хӯрдаанд, ин карданду он. Агар корро ба ихтиёри мо мегузоштанд, мо дигар чора медидем. Агар кор ба дасти мо мешуд, ба ин макони даҳшат намеомадем ва онон, ки аз байни мо рафтаанд, дар ин майдон ба қатл намерасиданд. Агар мо барҳақ мебудем, ин қадар кушта намешудем, балки пирӯз мешудем.

Худованд ба Расули Худ (с) мефармояд, ки бори дигар дар ҷавоб ба онҳо бигӯ, ки қазои Аллоҳ баргаштнопазир аст, агар шумо дар хонаҳои худ ҳам мебудед, онҳоеро, дар ки тақдирашон кушта шудан навишта шудааст, қатъан ба пои худ ба куштангоҳи худ

мерафтанд. Бо тадбир аз тақдир гурехта намешавад. Дар ҳар кучое, ки бошед, чӣ дар хона ё чӣ дар сари кӯҳи баланд, марг шуморо дармеебад!

Дигар ин ки ин ҳодисаҳо барои тарбияи шахсонест, ки даъвои имондорӣ доранд, то он ихлосу таваккалро, ки дар дилҳояшон аст, зоҳиран Аллоҳтаъоло биозмояд ва аз васвасаҳои шайтонӣ пок гардонад ва онҳо ба тадриҷ парвариш ёбанду нияташон холису имонашон маҳкам шавад.

Охири ояти мазкур фармудааст, ки Аллоҳтаъоло ҳама розу асрори даруни синаҳоро медонад. Оре! Аллоҳтаъоло танҳо ба аъмоли мардум нигоҳ намекунад, балки ба дилҳои онҳо назар мекунад ва меҳодад дилҳои онҳоро биозмояд, то аз ҳар гуна олудагии ширку нифоқ, шак ва дудилагӣ пок бошанд.

إِنَّ الَّذِينَ تَوَلَّوْا مِنْكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ إِنَّمَا اسْتَزَلَّهُمُ الشَّيْطَانُ

بِبَعْضِ مَا كَسَبُوا وَلَقَدْ عَفَا اللَّهُ عَنْهُمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿١٥٥﴾

**Инна-л-лазӣна таваллаб минкум явмалтақа-л-ҷамъани иннама-с-тазаллаҳуму-ш шайтону би баъзи ма касабӯ.**

**Ва лақад ъафаллоҳу ъанҳум. Инналлоҳа Ғафӯрун Ҳалим.155.**

**155. Ҳаройина, касоне рӯзи бархӯрди ду тоифа аз шумо пушт гардониданд, ҷуз ин нест, ки ба сабаби шумо баъзе он чӣ касб кардаанд, шайтон онҳоро ба лағжиш кашонид ва батаҳқиқ, Аллоҳ онҳоро афв кард, ҳаройина, Аллоҳ омӯрзандаву бурдбор аст.**

Ояти мазкур аз ҷанбаи дигари ғазои Уҳдро хабар дода мефармояд, ки рӯзе ки ду тоифа, яъне мусалмонон бо мушрикон ба ҳам бархӯрданд, шайтон баъзе мусалмононро ба сабаби гуноҳе, ки аз онҳо содир шуда буд, дар васваса андохту аз роҳ зад, онҳо пушт ба тарафи майдон намуда, рӯ ба фирор ниҳоданд. Яъне чун онҳо ба фармони Расулуллоҳ (с)-ро муҳолифат карданд, ин гуноҳ сабаб шуд, ки аз нусрате, ки Аллоҳ ба онҳо ваъда дода буд, бенасиб монанд. Локин Аллоҳтаъоло онҳоро ба сабаби пушаймон шуданашон ва тавба карда ба майдон бозгаштанашон афв намуд.

Зеро Аллоҳтаъоло омузгору беҳад бурдбор аст ва дар муҷозоти бандагони худ шитоб намекунад, ба онҳо фурсат медиҳад, то хатоҳои хешро ҷуброн кунанд.

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ ءَامَنُوْا لَا تَكُوْنُوْا كَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَقَالُوْا لَا خَوٰنِيْهِمْ اِذَا ضَرَبُوْا فِى الْاَرْضِ اَوْ كَانُوْا غَزٰٓى لَّوْ كَانُوْا عِنْدَنَا مَا مَاتُوْا وَمَا قُتِلُوْا لَيَجْعَلَ اللّٰهُ ذٰلِكَ حَسْرَةً فِى قُلُوْبِهِمْ ۚ وَاللّٰهُ تَحِيّ ۚ وَيُمِيتُ ۚ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ

**Йӓ айюҳа-л-лазӣна ӓману лӓ такуну ка-л-лазӣна кафару ва қолу ли ихвӓнихим изӓ ӓрабу фи-л арӓи ав кӓну гузза-л лав кӓну ӓинданӓ ма мату ва ма қутилу ли яҷғалллоҳу ӓалика ҳасратан фи қулубихим. Валлоҳу юҳйи ва юмӣт. Валлоҳу би ма таъмалуна басӣр. 156.**

**156. Эй касоне, ки имон овардаед, монанди онҳое набошед, ки кофир шуданд ва дар ҳаққи бародарони худ, вақте ки дар Замин сафар карданд ё ба газо рафтанд, гуфтанд: «Агар онҳо назди мо мебуданд, на ҳалок мешуданд ва на қушта мешуданд», то Аллоҳ ин суханро дар дили онҳо ҳасрат гардонад! Ва Аллоҳ зинда мекунад ва мемиронад. Ва Аллоҳ ба он чӣ мекунад, биност.**

Роҳбари мунофиқон Абдуллоҳ ибни Салул чун дид, ки мусалмонон каму душман бисёр аст, бо ҳамроҳии дигар мунофиқон дар навбати аввал пеш аз оғози ҷанг пушт сӯи майдон намуда, чуноне ки гузашт, по ба фирор гузошт. Вақто ки ҷанг ба охир расид, кор аён шуд, онҳо бинобар одати ҳабисе, ки доштанд, байни мардум иғво ва дар дили хешу табори шаҳидшудагон ҳасрату надоматро бедор сохта гуфтанд, ки ана бинед! Чун сари вақт мо аз майдон баромадем, саломат мондем. Фалону фалониҳо, ки ба сухани мо эътибор надоданд ба ҷанг даромаданд, мурда рафтанд. Бинобар ин, Аллоҳтаъоло зимни ояти мазкур мусалмононро огоҳ мекунад, ки эй шахсоне, ки имон овардаед, мабодо шумо ҳам мисли шахсоне, ки кофир шудаанд

алайҳи мусалмонҳо иғвоҳоро паҳн намуданд, нашавед! Зеро эътиқоди онҳо ин аст, ки агар шахсе ба сафар раваду мурад, ё ба ғазо раваду кушта шавад, меғўянд, ки агар назди мо мебуд, намерурд. Ҳол он ки чунин суханҳо аз шахсоне сар мезанад, ки онҳо на ба қазо имон ва на ба қадар бовар доранд. Онҳо аз мардумоне ҳастанд, ки чун балову офат бар сарашон биёяд, он мояи ҳасрату надомати онҳо мешавад. Онҳо мехоҳанд шумо мусалмонҳоро дар ин роҳи сарбаста андозанд. Локин фикри чунин инсонҳо мутлақо нодуруст аст. Чунки дар асл Аллоҳ хоҳад, касеро зинда нигоҳ медорад ва касеро хоҳад мемиронад. Ба ғайри Аллоҳ ҳеҷ кас каси дигарро ҳаёт дода наметавонад. Агар дар ҷанг ҳам равад ё дар сафар ё дар хона ҳам бошанд, иродаи Аллоҳ барои зинда монданаш бошад, ӯ албатта зинда мемонад. Пас, ай муъминон, шумо мисли кофирон бар шаҳодати шаҳидони ҳеш ҳасрату афсӯс нахӯред, ҳамаро аз Аллоҳ донед! Мисли шахсоне, ки бар муқаддароти илоҳӣ имони росих доранду сабр мекунанд, шумо ҳам босабр бошед. Аллоҳ ба ҳар он чӣ шумо мекунад, биност. Яъне, касе дар роҳи Аллоҳ ҷиҳод мекунад, касе аз ҷиҳод мегурезаду мунофиқӣ карда байни мусалмонон суханчинӣ намуда иғво меандозад, ҳамаи инро Аллоҳ мебинаду медонад, ҳеҷ чиз аз ӯ таъоло пинҳон намеронад. Дар охират, барои ин ҳама ҳисобу китоб аст. Ҳар инсон мувофиқи амали худ мукофот ва ё ҷазо мебинад.

وَلَيْنَ قُتِلْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ مُتُّمْ لَمَغْفِرَةٍ مِّنَ اللَّهِ وَرَحْمَةٍ خَيْرٌ مِّمَّا



**Ва ла ин қутилтум фӣ сабиллаллаҳи ав муттум ла мағфиратум миналлоҳи ва раҳматун хайру-м мим маъҷмаъун. 157.**

**157. Ва агар дар роҳи Аллоҳ кушта шавед ё (дар сафар) бимиред, беғумон, омӯрзиши Аллоҳ ва бахшоиши ӯ аз он чӣ (онон) ҷамъ мекунанд, беҳтар аст.**

وَلَيْنَ مُتُّمْ أَوْ قُتِلْتُمْ لِّإِلَى اللَّهِ تَحْشُرُونَ

**Ва ла им-муттум ав қутилтум ла илаллоҳи  
туҳшарун. 158.**

**158. Ва агар муред ё кушта шавед, албатта, ба сӯи Аллоҳ  
барангехта хоҳед шуд.**

Оятҳои мазкур, бори дигар размандагони ғазои Уҳудро хоҳ муҷоҳиди ростин бошанд, хоҳ мунофиқ, бо таври умум мефаҳмонад, ки агар шумо дар роҳи Худо, яъне дар сафи ҷиҳод кушта шавед, ё нияти ҷиҳод кардеду ба мақсади худ норасида (бигзор дар хонаи худ болои кӯрпаи худ) бошед ҳам, муред, зиёне накардаед, ин бурди шумост. Зеро давоми оят фармудааст, ки албатта, он омӯрзишу он раҳмате, ки барои шумо ваъда шудааст, бо маротибаҳо аз он ҷӣ ки мунофиқону кофарон дар тӯли умри худ дар ин дунё ҷамъ мекунанд, беҳтар аст.

Боз Аллоҳтаъоло дар ояти 158-ум таъкид мекунад, ки агар шумо ба ҳар сурате дар роҳи Аллоҳ бимуред, ё кушта шавед, ин бахти шумост. Марги бародарони боимони шумо дар ҷиҳод, барои шумо фироқи абадӣ нест, ки дигар онҳоро набинед. Балки ҳамаро Аллоҳ дар назди худ ҳозир мекунад ва бо ҳар ки мувофиқи он амалхое, ки анҷом додааст, муомила мекунад. Зеро марг як дариҷаест барои зиндагонии дунёи дигар, ки он доимист.

Ёдовар мешавем, ки дар оятҳои қаблӣ сафар дар радифи шаҳодат дар роҳи Аллоҳ зикр шуд, ин сафар сафарест, ки он дар роҳи Аллоҳ анҷом ёфта бошад. Мисли сафар ба сӯи майдони ҷиҳод, ё сафарҳои таблиғӣ, ё сафар барои анҷоми барномаҳои Ислом ва ғайра. Дар чунин сафарҳо мурдан, ё кушта шудан, мисли дар сафи ҷиҳод шаҳид шудан аст. Валлоҳу аълам.

Оятҳои зер аз мавзӯи ғазои Уҳуд берун набаромада дар онҳо аз шахсияти барҷастаи Расулulloҳ (с), дар хусуси ҷиҳод, ки барои мусалмонон ғоидаовар аст ва аз онҳо ҷиҳад бояд ғоида гирифт, суҳан меравад.

فَبِمَا رَحْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًا غَلِظَ الْقَلْبُ لَأَنفَضُوا  
مِنْ حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ

فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ ﴿١٥٩﴾

**Фа би ма раҳмати-м миналлоҳи лийта лаҳум. Ва лав кунта фаъзан галиъза-л-қалби ланфаъззу мин ҳавлик. Фаъфу ғанҳум вастағфир лаҳум ва шавирҳум фи-л-амр. Фа иза ъазамта фа таваккал ъалаллоҳ. Инналлоҳа юҳиббу-л мутаваккилин. 159.**

*159. Пас, ба сабаби меҳрубони Аллоҳ барои онҳо нармсухан шудӣ. Ва агар дуруштхӯ ва сахтдил мешудӣ, аз атрофи ту пароканда мешуданд. Пас, аз онҳо даргузар ва барои онҳо омӯрзиш бихоҳ ва дар корҳо бо онҳо машварат кун. Пас, чун қасди мӯҳкам кардӣ, пас, ба Аллоҳ таваккул кун. Албатта, Аллоҳ таваккулкунандагонро дӯст медорад.*

Агар ба мазмуни оятҳои қаблие, ки оиди ғазои Уҳуд сухан намуданд, назар кунем, маълум мешавад, ки чанде аз хостаҳо ва амрҳои Расулуллоҳ (с) иҷро нашуданд. Масалан: Расулуллоҳ (с) меҳост маъракае, ки дар Уҳуд гузашт, дар дохили Мадина бояд гузарад, ин нашуд. Чун размандагон ба тарафи Уҳуд равон шуданд, аз се як ҳиссаи онҳо пушаймон шуда ба Мадина баргаштанд. Баъзеҳо аз гурӯҳи тирандозон бошанд, ба фармон итоат накарда, ба ҷамъкунии моли ғанимат машғул шуданд, ки сабаби шикасти онҳо шуд. Баъзеҳо чун хабари бардурӯғро шуниданд, ки гӯё Расулуллоҳ (с) кушта шуд, Пайғамбар (с)-ро байни душманону мушрикони монданду бо иҷтиҳоди хатои худ аз майдон баромаданд. Дар натиҷа, Расулуллоҳ (с) қароҳати вазнин бардошт ва ғайра.

Хулоса, аз чунин амалҳои нохушоями ёрон мумкин буд, ки Расулуллоҳ (с) онҳоро бад бинад, дар дили худ алайҳи онҳо ҳисси бадбиниро ҷой диҳад. Локин Аллоҳтаъоло бо иродаи Худ инро нахост. Дар дили расули Худ (с) ин гуна фикрҳоро, чуноне ки дар мазмуни ин оят мегузарад, наандохт. Раҳмати Худро сабаб гардонид ба ӯ (с) гуфт, ки агар ту дуруштхӯро сахтдил мебудӣ, албатта, ёрони ту аз атрофи ту пароканда мешуданд ва ту танҳо мемондӣ! Бинобарин, аз гуноҳи онҳо гузару онҳоро афв кун, барои онҳо аз Ман мағфирати гуноҳхояшонро пурс ва бо онҳо дар корҳои худ маслиҳату машварат кун. Баъди машварат дар ҳар коре ирода намуда, ба Ман таваккал кун, ҳар оина Аллоҳтаъоло, таваккалкунандагонро дӯст медорад!

Албатта дар коре ба Аллоҳ таваккал намудан ба шарте маҳбуб аст, ки аввалан сабабҳои он муҳайё карда шавад. Таваккал

ин нест, ки чуноне баъзе ҷоҳилон мепиндоранд, инсон худро ба танбалӣ андозаду ҳеҷ коре накунад ва моле ба даст орад. Ё дидаю доништа худро ба ҳалокат андозад. Балки таваккал он аст, ки инсон сабабҳои зоҳириро ба кор мебарад, лекин дар қалби худ аз сабабҳо умед накарда, худро доимо дар паноҳ ва исмати Аллоҳтаъоло меҳисобад ва натиҷаи амалро аз Аллоҳ талаб мекунад. Дар ҳадиси машҳур омадааст, ки аъробие назди Расулаллоҳ (с) омад, хост шутури худро ба ҳоли худ раҳо кунад, гуфт: “Ё Расулаллоҳ (с) оё шутури худро ҳамин гуна раҳо намуда таваккал ба Аллоҳ кунам, ё онро бандаму ба Худо таваккал кунам?” Расулаллоҳ (с) дар ҷавоб монанди инро гуфтанд: **“Шутури худро бандед ва баъд таваккал ба Худо кунед!”**

Бо баёни як мисол шарҳи ин мавзӯро ба охир мерасонем. Агар ба таърихи зиндагии Расулаллоҳ (с) назар андохта шавад, рафтори Он ҳазрат (с) дар ҳама ҳолатҳо аввал омодагии асбоб, баъдан таваккал ба Аллоҳ будааст. Яъне чун маслиҳат ба Уҳуд рафтан шуд, Расулаллоҳ (с) ба ҳучраи саодат дохил шуданд, чун аз он ҷо берун омаданд, аллакай барои эҳтиёт ду ҷавшанро болои ҳам пӯшида буданд. Ин аст нишонаи дарси омодагии асбоб ва намунаи таваккал барои мо умматони ӯ (с). Мутаассифона баъзеҳо таваккалро нодуруст тасаввур намуда, бе ягон андеша, бе ягон чораву тадбир, бе ҷусту ҷӯи сабабҳо, таваккал гуфта, кӯр-кӯрона даст ба коре мезананд ва дар натиҷа гирифтори ҳазор афсӯсҳо мешаванд.

إِنْ يَنْصُرْكُمُ اللَّهُ فَلَا غَالِبَ لَكُمْ وَإِنْ يَخْذُلْكُمْ فَمَنْ ذَا الَّذِي يَنْصُرُكُمْ

مِنْ بَعْدِهِ ۚ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٦٠﴾

**Ий янсуркумуллоҳу фа лā ғолиба лакум. Ва ий яхзулкум фа ман за-л-лази янсурукум-м мий баъдих. Ва ъалаллоҳи фал ятаваккали-л муъминун. 160.**

**160. Агар Аллоҳ шуморо нусрат диҳад, пас ҳеҷ кас бар шумо ғолиб нест. Агар шуморо фуру гузорад, пас, баъд аз Вай кист, ки шуморо нусрат диҳад? Ва бояд, ки муъминон бар Аллоҳ таваккул кунанд.**

Дар ояти қаблӣ суҳан ба сӯи Пайғамбар (с) нигаронида шуда буд. Аммо ин оят такмили ояти қаблӣ буда, муъминонро дар назар

дошта, бо тарғиб мефармояд, ки қудрати Парвардигор болотарини қудратҳост. Агар хоҳад, ки шуморо нусрат диҳад, ҳеҷ кас наметавонад болои шумо ғалаба кунад. Зеро, сарчашмаи ҳамаи пирӯзиҳо азони Ёст. Агар ҳимояти худро аз шумо фаро хонад, ҳеҷ касе нест, ки шуморо нусрат диҳад. Илова бар он ки муъминон асбобу васоилро барои коре муҳайё мекунанд, бояд ки дар аввал ба қудрати шикастнопазири Ё таъоло таъабул дошта бошанд. Зеро нусрат додан, ё нусрат надодани Худованд бе ҳикмат нест. Онҳое, ки фармони Худовандро эътибор намедиҳанд, аз нерӯҳои моддӣ ва маънавӣ ғофиланду барои иҷрои коре бо истифода аз воситаҳои моддӣ омодагӣ намегиранд, аз паёмбари Аллоҳ ибтидор намегиранд, ҳаргиз лоиқӣ нусрати Худованд нестанд.

Хулоса, агар муъминон бо ихлосу азми росих аз Аллоҳ нусрат пурсанд, нусрати Аллоҳ ба онҳо мерасад.

وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَغُلَّ وَمَنْ يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَمَةِ ثُمَّ تُوَفَّى

كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٦١﴾

**Ва ма-кана ли набиййин ай-ягулл. Ва ма-й ягулл яъти би ма-галла явма-л-қийамаҳ. Шумма туваффа кулла нафси-м ма-касабат ва ҳум ла-юзламун. 161.**

**161. Ва барои ҳеҷ пайғамбаре содир (сазovor) нашудааст, ки хиёнат кунад ва ҳар кас хиёнат кунад, рӯзи қиёмат он чиро ки хиёнат кардааст, хоҳад овард. Баъд аз он ҳар шахсро қазои он чӣ кардааст, тамом дода шавад ва онҳо ситам карда нашаванд.**

“Ғулул” аз моли ғанимат, ё закот, ё ҳадя чизеро бе огоҳсозии ёрон, пинҳонӣ, ба ҷайби худ заданро гӯянд. Дар бораи сабаби нузули ин оят муфасссирони олиқадр гуфтаанд, ки чун моли ғанимати ғазои Бадрро ҷамъ намуданд, байни онҳо як матои сурхе буд. Баъдан он бо кадом сабабе нест шуд. Баъзе аз мунофиқон мисли пештара гуфтанд, шояд ба Расули Аллоҳ (с) лозим шуда бошаду Вай (с) ўро бардошта бошад. Ҳамоно ояти мазкур нозил шуд. Худованд дар ин оят ба таври хосса сифати Пайғамбар (с)-ро ва сифати ҷамии пайғамбаронро баён намуда фармуд, ки ҳеҷ пайғамбарро сазовор нест, ки хиёнат кунад. Ҳеҷ пайғамбар бе ихтиёри ёрони худ, на шаръан ва на ақлан, аз моли ғанимат чизеро



нагирифта ва хиёнате накардааст. Зеро Аллоҳтаъоло тамоми Пайғамбаронро аз чунин корҳои номуносиб пок гардондааст.

Рӯзе Расулulloҳ (с) мӯеро аз мӯйҳои шутурҳои моли ғанимат гирифт бо ёрони худ гуфт: **«Ай ёрони ман, ҳаққи ман дар ин мӯй ҳаммонанди ҳаққи шумост, пас шумо дар моли ғанимат аз хиёнат барҳазар бошед! Зеро, гулул дар рӯзи қиёмат хориву расвоғӣ меорад, ҳатто агар риштае ё сӯзане аз моли ғанимат ба дасти шумо бошад, онҳоро дар байтул моли мусалмонҳо дар ҳол супоред! Зеро ҳар касе дар моли ғанимат хиёнат варзад, рӯзи қиёмат ба он чизи хиёнаткардааш ба майдони ҳисобу китоб шармандавор ҳозир мешавад. Онгоҳ ба ҳар касе ҷазои қору кирдорашро пурра (бе каму кост) дода мешавад, бар ӯ касе зулме намекунад».**

Дар мазмуни ин оят ҳадисҳои зиёде ворид шудааст: Аз он ҷумла, Расулulloҳ (с) мардеро аз қабилаи “Азд”, ки ибни Лутайбата ном дошт барои ҷамъовариҳои моли закоти қабилае фиристод. Чун ӯ моли закоти он қабиларо ҷамъ намуду ба назди Расулulloҳ (с) омад, ба Расулulloҳ (с) гуфт: “Мана инҳо молҳои закотеанд, ки ман онҳоро ҷамъоварӣ намудам ва инҳояш ҳамчу ҳадя хос барои ман дода шудааст.” Расулulloҳ (с) болои минбар шуданду ба мавъиза шурӯъ намуда гуфтанд: **“Барои чӣ мо касеро мансаби ҷамъовариҳои закот медиҳем, ӯ мераваду ҷамъ мекунад, чун ба назди мо ояд, мегӯяд, ки инҳо азони шумост ва онҳо дигар барои ман ҳадя дода шудааст? Барои чӣ чунин шахс дар хонаи модару падари худ намешинад, то бингарад, оё бар ӯ ҳадя дода мешавад ё не? Қасам ба зоте, ки ҷони Муҳаммад (с) дар яду қудрати Ёст, агар яке аз шумо дар чунин амалҳо ба моли ҷамъият хиёнат кунед, чун рӯзи қиёмат ба маҳшаргоҳ биёед, он мол садоқунон дар гардани шумо овехта шудааст.”**

Ҳадиси дигареро Бухорӣ, Муслим ва Аҳмад аз Абӯхурайра (р) ривоят кардаанд, ки Пайғамбар (с) рӯзе сифати ғулул (хиёнат)-ро зикр карда гуфтанд: **“Он гуноҳи калон аст.”** Баъди он, сухани худро идома дода фармуданд: **“Ман дар рӯзи қиёмат ягон каси шуморо набинам, ки миёнатон ҳам зада, шутур ё гов ё гӯсфанд ё дигар чизеро бардошта, афтону хезон ба назди ман оеду гӯед: “Ай Расули Аллоҳ (с), ба ман ёрӣ диҳед, ба ман ёрӣ диҳед! Локин азобе, ки Аллоҳтаъоло ба сабаби**

**хиёнататон барои шумо пешбинӣ намудааст, ман шуморо наҷот дода наметавонам. Ман ҳозир барои шумо ҷазои хиёнатро расонидаму фаҳмонидам. Дар он рӯз ман ба шумо нагӯям, ки оё ман ба шумо нарасонидам?”** Ин ҳадис дароз аст, Расулulloҳ (с) хиёнат дар аспу тилло ва нуқраро низ ба ҳамин тартиб баён карданд. Дар ҳақиқат ин ояту ҳадисҳо муъминҳоро тарбия мекунад, ки дар ин дунё пок бошанду аз моли ҷамъият чизеро хиёнат накунад ва аз хиёнат ор дошта бошанд. Таърих гувоҳ аст, ки саҳобагон, ки назди Расулulloҳ (с) тарбия ёфта буданд, ҳар чӣ қадар моли ғанимат қиматбаҳо ҳам мебуд, чун ба дасташон мерасид, онро амонат медонистанд, пинҳон накарда ба байтулмоли мусалмонон месупориданд.

أَفَمِنْ أَتْبَعَ رِضْوَانِ اللَّهِ كَمَنْ بَاءَ بِسَخَطٍ مِّنَ اللَّهِ وَمَأْوَاهُ

جَهَنَّمَ وَيَنْسِ الْمَصِيرُ ﴿١٦٢﴾

**А-фамани-т-табаъа ризвоналлоҳи ка маъм баъа би сахати-м миналлоҳи ва маъваҳу Ҷаҳаннам. Ва биъса-л-масиру. 162.**

**162. Оё шахсе, ки дар пайи хушнудии Аллоҳ аст, мисли шахсе мебошад, ки ба хашии Худо гирифтору ҷои ӯ Дӯзах аст? Ва чӣ ҷои бозгашти бадест (Дӯзах)!**

هُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ اللَّهِ وَاللَّهُ بِصِيرٍ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿١٦٣﴾

**Ҳум дараҷатун ӯиндаллоҳ. Валлоҳу басирум би маъямалун. 163.**

**163. - Ҳар яке аз онҳо назди Аллоҳ мартабаҳо доранд. Ва Аллоҳ ба он чӣ онҳо мекунад, биноист.**

Дар Қуръони маҷид масоиле, ки ба маорифи динию ахлоқӣ ва иҷтимоӣ марбут аст, бо тарзи савол бисёр меояд ва ҳар ду тарафи он саволро ба ихтиёри шунаванда қарор медиҳад, то ин ки ӯ яке аз ин ду роҳи ихтиёр кунад. Чунин тарзу равиш барои тарбияи афкори мардум таъсири хеле хубе дорад. Масалан, дар сураи “Зумар” о. 9 саволе омада, ки: “Оё доноён бо нодонҳо баробаранд?”. Бигӯ: “Оё нобино ба шахси бино баробар шуда метавонад?” (“Анъом” о.50).

Бигӯ: “Оё шахси бино ба шахси нобино баробараст?” (“Раъд”, о.16). “Оё торикӣ бо рӯшноӣ яксонаст?”. Ин оятҳо, валлоҳу аълам, маънои ҳамдигарро таъкид намуда мефармоянд, ки оё шахсе, ки итоати Аллоҳро мекунад ва доимо дар талаби хушнудии Аллоҳаст бо шахсе, ки муҳолифи амру наҳйи илоҳӣ кор мекунад ва дар моли ғанимат ё дигар чиз, умуман хиёнаткор асту ба ҳаши Аллоҳ гирифтору ҷойгаҳаш Ҷаҳаннам аст, баробар аст? Қатъан сарнавишти ин ду тоифа бо ҳам баробар нест, зеро ҳар яке аз инҳо назди Аллоҳ мартабаҳои алоҳида доранд. Бошишгоҳи шахси мутеъ Ҷаннат аст ва бошишгоҳи шахси осии хиёнаткор Ҷаҳаннам аст. Чӣ бошишгоҳи бад аст Ҷаҳаннам.

Хулоса, шахсоне, ки дар моли ғанимат хиёнат мекунанд, ё баъзеи онро пинҳон мекунанд, ё ба худ тахсис медиҳанд, ё дар қорҳои динӣ рӯякӣ рафтор мекунанд ба чашми мардум хокпошӣ мекунанд, ҳаргиз бо шахсоне, ки назди Аллоҳтаъоло дараҷаҳои баланд доранд, баробар нестанд. Онҳо бояд бидонанд, ки ҳар амалеро, ки анҷом медиҳанд, хоҳ хайр бошад ё шарр, Аллоҳтаъоло медонаду мебинанд ва мувофиқи амалҳояшон бо онҳо муомила мешавад. Валлоҳу аълам.

Неъматӣ дигаре, ки Аллоҳтаъоло барои муъминон миннат ниҳодааст, дар ояти зер баён мешавад.

لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ

يَتْلُوا عَلَيْهِمْ ءَايَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِن

كَانُوا مِن قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿١٦٤﴾

**Лақад манналлоҳу ӯала-л-муъминина из баъаъа фихим расула-м мин аифусихим ятлу ӯалайҳим айъатиҳи ва юзаккиҳим ва юъаллимуҳуму-л-китаба ва-л-ҳикмата ва ин кану мин қаблу ла фи ӯалъали-м мубин. 164.**

**164. Батаҳқиқ, Аллоҳ бар муъминон неъматӣ фаровонро миннат ниҳод, чун дар миёни онҳо пайгамбареро аз қавми ҳудашон фиристод, ки бар онҳо оятҳои Аллоҳро меҳонад ва онҳоро пок месозад ва онҳоро Китоб ва ҳикмат (илм) меомӯзонад ва ҳаройина, пеш аз ин дар ғумроҳии ошкор буданд.**

Ояти мазкур, баъди ғазои Уҳуд, ки мусалмонон дар он ба мусибатҳо рӯ ба рӯ омаданд, нозил шуда ёдрас мекунад, ки шахсоне, ки дар он вақт ба қадри ин неъматӣ бузург нарасиданду ҳоло пушаймонанд, бисёр ғамгин набошанд. Зеро ин неъматӣ бузург (Пайғамбари Аллоҳ (с)) аз байни онҳо ҳоло дур нашудаасту ҳамроҳи онҳост. Аз ин баъд, бояд аз ин Пайғамбар (с) ҳимоя кунанд ва ҷамъияти исломиро тарбия намуда, ба қадри ин неъматӣ бузург расанд. Бинобар ин, Аллоҳтаъоло дар ин оят мефармояд, ки дар ҳақиқат Аллоҳтаъоло ба инсонҳо шараф доду ба ҳамаи онҳо миннат ниҳода, барои онҳо аз фариштагон нею аз ҷинси худашон шахсоро ба пайғамбарӣ интихоб намуда фиристод, ки онҳо аз аҳволи неки ин Шахси барҷаста (с) қаблан шинос буданд. Оре! Фиристодаи Аллоҳ чунин касест, ки оятҳои Қуръони каримро барои онҳо тиловат мекунад, қонунҳои илоҳӣ ва шариати Ёро ба онҳо мефаҳмонад. Ҳол он ки онҳо дар замони ҷоҳилият ягон қонун ва ягон барномаҳои ҳақро наменшинохтанд. Ҳатто ақидаи ҳамаи мардуми дунёи он замон нопок буд, дар ақидаҳои ботил фурӯ рафта буданд. Баъзе аз онҳо бутпараст, баъзешон Моҳу Офтоб, ситора ва дигар махлуқпараст буда онҳоро “Худо” меҳисобиданду ҳамчу “Худо” ситоиш мекарданд. Ҳатто баъзе аз онҳо ҳайвонпараст буданд, ки то ҳоло идома дорад. Ҳоло дар ин хусус суханро аз Ҷаъфар ибни Аби Толиб (р), ки баъди имон овардан, аз ҷабри мушрикони ба назди шоҳи Ҳабашистон Начҷошӣ ҳиҷрат карда буд, мешунавем: “Эй подшоҳ! Мо дар замони ҷоҳилият як қавми бутпараст будем. Худмурдари ҳалол гуфта меҳӯрдем. Фаҳшу фоҳишабоз будем. Алоқои ҳешутаборӣ аз мо бурида буд. Дар ҳамсоғӣ бо ҳам хуб набудем. Зӯроварони мо молу мулки заифонро меҳӯрд. То замоне, ки Аллоҳтаъоло аз байни худамон як инсон ба мо шиносро ба пайғамбарӣ фиристод, мо дар ин аҳвол будем. Мо насабу покӣ, амонатдорӣ ва ростгӯии ёро қаблан медонистем. Ё моро ба ибодати Аллоҳи ягона фаро хонд ва аз тобеъ шудан ба бобоҳоямон, ки онҳо бутпараст буданд, манъ намуд. Ё ба мо гуфт, ростсухану амонатдор бошед. Бо ҳешони худ силаи раҳм кунеду хуни ноҳақ нарезед, аз корҳои фаҳшу фоҳиша ва аз хӯрдани моли یتимон ва аз тӯҳмати занҳои покиза даст кашед. Аллоҳи ягонро ибодат кунеду ба Ё ягон чизро шарик наҳисобед. Моро амр кард, ки намоз хонед, рӯза гиред, закот диҳед ва.... ”

Хулоса, онҳо чунон ҷоҳил буданд, ки шавҳари зане, агар мемурд, молҳои занро низ бо молҳои шавҳар якҷоя карда ҳамчу мерос тақсим мекарданд. Агар духтар меёфтанд, ўро зинда дар гўр мекарданд. Базми бо фаҳшо барои онҳо як кори маъмул буд. Фоҳишагарӣ, хамрнўшӣ, зино фаҳри онҳо ҳисоб мешуд. Пайғамбари Аллоҳ (с) омаду ҳамаи амалҳо ва одатҳои зишти онҳоро бо фазли Худованд барҳам зад ва онҳоро аз дараҷаи ҳайвонӣ ба дараҷаи инсонӣ баргардонд. Хусусан аз марази куфр онҳоро пок сохт, роҳи некбахтиро барояшон нишон дод. Ба онҳо Қуръон, илму ҳикмат, рафтори неки худро, ки аз ҷониби Аллоҳтаъоло сарчашма мегирад, омўхт.

Ояти зер ҳодисае, ки дар ғазои Уҳуд гузашт ва онро нодуруст тасаввур карданд, муолиҷа мекунад.

أَوَلَمَّا أَصَبْتُمْ مُمْسِيَةً قَدْ أَصَبْتُمْ مِثْلَهَا قُلْتُمْ أَنَّى هَذَا قُلْ هُوَ مِنْ

عِنْدِ أَنْفُسِكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٦٥﴾

**А-ва ламмā ас̣обаткум-м мусибатун қад ас̣абтум-м ми̣слайҳа қултум аннā х̣азā. Қул ҳува мин ъинди а̣нфусикум. Инналлоҳа ъалā кулли шай-ин қадир. 165.**

**165. Оё чун мусибате ба шумо расид, ки дучандӣ он (дар Бадр ба душман) расонида будед, гуфтед: «Аз куҷо ин мусибат омад?».**

**Бигӯ: «Он аз назди (сабаби) нафсҳои шумост!». Албатта, Аллоҳ бар ҳама чиз тавоност.**

Ҷамъияти мусалмононе, ки дар ғазои Уҳуд гирди ҳам омада буданд, чуноне ки дар оятҳои қаблӣ гузашт, дар ғазои Бадр 70 нафар Қурайшиҳоро бо ҳамроҳии баъзе сардорҳояшон ба ҳалокат расонида, 70 нафари дигарро асир гирифта буданд. Мутаассифона, дар ғазои Уҳуд мусалмонон 70 нафар шаҳид доданд, локин хушбахтона ҳеҷ кас аз мусалмонон ба дасти душман ба асорат наафтод. Аммо мусалмонон баъди чунин натиҷаи дарднок, аз ояндаи хеш саҳт нигарон буданд. Ояти мазкур нозил шуд ва нуктаҳои асосии ҳодисаи Уҳудро ба онҳо фаҳмонида гуфт, ки дар Уҳуд ба шумо мусибате расид ва шумо дар Бадр ба душман дучандон мусибат расонида будед. Тааҷҷуб намуда мегӯед, ки ин мусибат аз куҷо омад? Боз мегӯед, ки мо дар роҳи ризои Аллоҳ меҷангем, Расули Аллоҳ (с) ҳамроҳи мост, Худованд

ҳам ваъдаи пирӯзии муъминонро бар мушрикони додааст, чаро мо шикасти меҳӯрем?

Давоми оят мефармояд, ки дар ҷавоби ин суҳанҳо, ай Пайғамбар (с), ба онҳо бигӯ, ки ин мусибат аз худи шумо сар задааст. Бояд сабаби шикастро аз нафсҳои худатон ҷӯё шавед. Оё шумо набудед, ки он сангари гарданаи кӯҳро, ки аз муҳимтарин нуқтаи хати ҷанг ба ҳисоб мерафт ва Расулуллоҳ (с) барои шумо таъин карда буд ва ба таъкид ба шумо гуфта буд, ки дар ҳеҷ сурат онро тарк накунад, шумо ҷангро ба охир нарасонда, ҳолӣ гузошта, ба ҷамъ намудани моли ғанимат пардохтед? Оё шумо набудед, ки майдонро тарк карда, по ба фирор гузоштед? Акнун мегӯед, ки ин шикасти аз қучо ба мо расид? Агар шумо заъфи худро ислоҳ карда тавонед, умед ҳаст, ки дар оянда ҳимояти Аллоҳ таъоло ҳамоҳанг шумост. Зеро, Аллоҳ таъоло ба ҳама қодир аст, ҳар чӣ хоҳад мешавад. Ҳеҷ қои таъҷуб нест, ба муъминҳо ҳам бо иродаи Аллоҳ таъоло мусибат мерасад.

وَمَا أَصْبَكُمْ يَوْمَ التَّقَىٰ أَلْجَمَّعَانِ فَبِإِذْنِ اللَّهِ وَلِيَعْلَمَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٦٦﴾

**Ва ма асбакум явмалтақа-л-ҷамъани фа би изниллаҳи  
ва ли яълама-л-муъминин. 166.**

*166. Ва он чӣ дар рӯзи ба ҳам рӯ барӯ омадани ду гурӯҳ ба шумо расид, бо иродаи Аллоҳ буд, то муъминонро маълуми мушаххас кунанд.*

وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ نَافَقُوا وَقِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا قَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ ادْفَعُوا ۖ

قَالُوا لَوْ نَعْلَمُ قِتَالًا لَا تَبْعَنَكُمُ ۖ هُمْ لِلْكَفَرِ يَوْمَئِذٍ أَقْرَبُ مِنْهُمْ

لِلْإِيمَانِ يَقُولُونَ بِأَفْوَاهِهِمْ مَا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ ۚ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا

يَكْتُمُونَ ﴿١٦٧﴾

**Ва ли яълама-л-лазина нафақу. Ва қила лаҳум таъалав  
қотилу фи сабилиллаҳи ав идфаъу. Қолу лав наъламу  
қитала-л ла-т-табаънакум. Ҳум лил куфри явмаизин**

**акрабу минҳум лил ʼмāн. Яқулӯна би афвāҳиҳим-м мā  
лайса фӣ қулубиҳим. Валлоҳу аъламу би мā яқтумун.167.**

*167. Ва то ононро, ки мунофиқ шуданд, маълуму шинохта созад  
ва ҳол он ки барои онҳо гуфта шуд: «Биёед, дар роҳи Аллоҳ  
биҷангед ё аз худ дифоъ кунед!», гуфтанд: «(Ин ҷанг нест) Агар  
медонистем ҷанг хоҳад буд, ҳаройина, пайравии шуморо мекар-  
дем». Он рӯз ин гурӯҳ нисбат ба имон ба сӯйи куфр наздиктар  
буданд. Он чиро, ки дар дилашон нест, бо даҳонҳои хеш мегӯянд.  
Ва Аллоҳ ба он чӣ онҳо пинҳон медоранд, донотар аст.*

Ҳодисае, ки дар Уҳуд аз сари мусалмонон гузашт, як василаи озмоиши онҳо буд, то ин ки муъминҳои ҳақиқиро аз мунофиқон мушаххас кунанд. Дар рӯзи шодӣ ҳама худро муъмин нишон медиҳанд. Бинобар ин, ояти мазкур мефармояд, ки он чӣ дар ғазои Уҳуд ҷамъияти мусалмонон бо мушрикони Макка бо ҳам дар омехтанд, ин ҳама бо ирода ва қазову қадари азалии Аллоҳ буд. Дигар ин ки то дониста шавад, ки кӣ дар сафи муъминон аст ва кӣ дар сафи мунофиқон. Дар ҳақиқат, мардум дар ғазои Уҳуд ба се гурӯҳ ҷудо шуданл. Гурӯҳи аввал шахсоне буданд, ки то охир истодагарӣ карда, баъзеашон шарбати шаҳодатро нӯшиданд ва ё ҷароҳат бардоштанд. Гурӯҳи дувум шахсоне буданд, ки тарсу изтироб дар дилҳои онҳо падид омад, то охири маъракаи истодагарӣ карда натавонистанду по ба фирор гузоштанд. Гурӯҳи сеюм мунофиқон буданд, ки дар аснои роҳ, бо васвасаҳо ва бо баҳонаҳои зайл аз се яки лашкарро (тақрибан 300 нафарро) бо худ гирифта ба Мадина баргаштанд. Вақто ки мунофиқон бо сардории Абдуллоҳ ибни Убай нифоқи худро ошкор сохтанд, муъминон ба онҳо гуфтанд: “Биёед дар роҳи Аллоҳ ҷиҳод кунед ё лоақал зану фарзанду ватани худро ҷимоя кунед!” Онҳо худро аз муъминон канор гирифта, бори дигар нифоқи худро зоҳир намуда, гуфтанд, ки ин амали шумо ҷанг нест, дар ҷанг бояд ду тараф баробар бошад, дидед тарафи душман чӣ қадар зиёд аст, ҷои шумо номунносибу адади шумо кам, чӣ хел бо он анбӯҳи калон бо ин адади кам меҷангед! Ин ҷанг нест, балки худкушӣ аст. Мо агар медонистем, ки шумо ҷанг меравед ва бо мо маслиҳат мекардед, албатта, мо тобеи шумо мешудем. Ҳоло ин кори шумо оқилона нест.

Ояти мазкур, баҳои чунин шахсонро дода фармудааст, ки он гурӯҳ дар чунин ҳолату дар чунин рӯз бо гуфтани ингуна суханҳо аз имон дида ба куфр наздиктар буданд. Мунофиқон чӣ суханҳое

нагӯянд, дар ҳақиқат медонистанд, ки мушрикони аз ин қадар роҳи дур, аз Макка барои интиқом омаданд. Алабатта, ҷанг мешавад, ба ҷои он ки гӯянд мо тарсидем, ба ҷанг рафта наметавонем, аз роҳамон боз мегардем, онҳо гуфтанд ин ҷанг нест ва ғайра. Албатта, мунофиқ шахсест, ки ният ва қасди дар ботин доштаи худро бо дурӯғ рӯпӯш месозад. Ботинашон (дилашон) бо зоҳирашон (забонашон) мувофиқ нест. Онҳо дурӯянд. Онҳо бо даҳон суханҳое мегӯянд, ки дар дилашон онро тасдиқ надоранд. Ҳол он ки Аллоҳтаъоло сирреро, ки мунофиқон дар дилҳои худ пӯшида медоранд, медонад.

Ояти зер шарҳи одати бади мунофиқонро идома медиҳад.

الَّذِينَ قَالُوا لِإِخْوَانِهِمْ وَقَعَدُوا لَوْ أَطَاعُونَا مَا قُتِلُوا قُلْ فَادْرَءُوا

عَنْ أَنْفُسِكُمُ الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

**Ал-лазӣна қолӯ ли ихвāнихим ва қаъадӯ лав атӯъунā мā кутилӯ. Қул фадраӯ ӯан аифусикуму-л-мавта иһ кунтум сōдиқин. 168.**

**168. Ононе, ки ба ҷанг нарафта нишаста буданд, барои худ ва барои бародарони худ гуфтанд: «Агар фармони моро итоъат мекарданд, кушта намешуданд». Бигӯ: «Агар ростгӯ ҳастед, худатонро аз марг дифоъ кунед!».**

Абдуллоҳ ибни Убай раису одами бообрӯи қавм ҳисобида мешуд. Мунофиқии ӯро пеш аз нозил шудани ин оят ҳеҷ кас намедонист. Аскарӣ мусалмонҳо, ки бо дили гарм ба майдони ҷиҳод равона буданд, яку якбора бо фитнаи ӯ ва ҳаммаслакони ӯ ба қафо баргаштанду дар хонаҳои худ нишастанд. Кори ин мунофиқон дар дили боқимондагон таҳлука андохт. Ин зарбаи аввалине буд, ки мусалмонон аз мунофиқон чашиданд. Онҳо бо ин ҳам кифоя накарда, ба паҳн кардани фитнаи дигаре даст зада гуфтанд, ки агар онҳо (шаҳидон) моро итоат мекарданду дар хонаҳои худ менишастанд, ҳаргиз кушта намешуданд.

Аллоҳтаъоло дар ҷумлаи баъдӣ дар ҷавоби мунофиқон чӣ гуфтандро ба Расули Худ (с) омӯзонда фармуд, ки ба онҳо бигӯ, ки агар шумо ростгӯ бошед, чаро бо сари баланд дар майдони ҷиҳоди исломӣ кушта намешавед? Оё умри шумо ҷовидонасту ҳаргиз намеред? Оё метавонед маргро ҳамеша аз худ дур кунед? Шумо



аз марг халосӣ надоред, мумкин аст, ки рӯи бистар, дар хонаҳои худ ҳам бимуред. Пас, чаро дар майдони чиҳоди исломӣ бо ифтихори баланд, дар набард бо душман, шарбати шаҳодатро наменӯшед?

Аллоҳтаъоло дар оятҳои баъдӣ бандагони муъминини худро дилбардорӣ намуда онҳоро аз таъсири иғвои кофирону мунофиқон нигоҳ дошта, мартабаҳои баландеро барои шаҳидон ва боқимондагони ғазои Уҳуд баён мекунад.

وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءُ عِنْدَ

رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ ﴿١٦٩﴾

**Ва лā таҳсабанна-л-лазӯна қутилу фӣ саби́ллиллаҳи амвāтā. Бал аҳйāун ъинда Раббихим юрзақун. 169.**

169. Ва касонеро, ки дар роҳи Аллоҳ кушта шуданд, ҳаргиз мурда ҳисоб нақун, балки назди Парвардигорашон зиндаанду рӯзӣ дода мешаванд.

فَرِحِينَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ ۚ وَيَسْتَبْشِرُونَ بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا بِهِمْ

مِّنْ خَلْفِهِمْ إِلَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١٧٠﴾

**Фариҳӯна би мā ātāҳумуллоҳу миñ фазлиҳи ва ястабшируна би-л-лазӯна лам ялҳақу биҳим-м мин халфиҳим аллā хавфун ъалайҳим ва лā ҳум яҳзанун. 170.**

170. Ба он чи Аллоҳ аз фазли Ӯд ба онҳо додааст, шодмонанд ва ба хотири касоне шод мешаванд, ки ҳанӯз ба онҳо напайвастанду аз паи онҳоянд, ба сабаби он ки ҳеҷ хавфе бар онҳо нест ва на онҳо андӯҳгинанд.

يَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ وَفَضْلٍ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ

الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٧١﴾

✽ **Ястабшируна би неъматим миналлоҳи ва фазли-в ва анналлоҳа лā юзйъу аҷра-л муъминин. 171.**

**171. Онҳо ба неъматии Аллоҳ ва ба фазли Ӯ ва ба он ки Аллоҳ аҷри муъминонро зоеъ намекунад, шод мешаванд.**

Оятҳои мазкур сифати шахсонест, ки онҳо дар роҳи ризои Аллоҳ барои баланд бардоштани шаъну шукӯҳи калимаи Аллоҳ **“Ло илоҳа иллаллоҳу Муҳаммадур расулуллоҳ”** ҷиҳод мекунанд.

Шахсоне, ки аз шаҳодати пурифтихор мегурезанд ва умед доранд, ки дар хонаҳои худ нишаста маргро аз худ дур мекунанд, иштибоҳ кардаанд. Онҳо, чуноне ки Аллоҳтаъоло бо забони Расули худ (с) дар ин оятҳои зикршуда фармудааст, бояд бидонанд, ки касоне, ки шарбати шаҳодатро нӯшидаанд, ба ҷунон ҳаёти олие ноил шудаанд, ки шахсони ба дигар роҳ мурда ин дараҷаву ин мартабаро надоранд. Бинобар ин, ояти мазкур ба таъкид фармудааст, ки шаҳидони роҳи Аллоҳро аз мурдагон ҳисоб накунад, балки онҳо зиндаанд, аз назди Парвардигорашон ба онҳо ризқу рӯзӣ мерасад. Онҳо агар хоҳанд, ки Биҳиштро тамошо кунанд, рӯҳҳои онҳо дохили паррандаи сабзе, ки он дар илми Аллоҳ маълумасту лоиқи он мақом аст, менишинанд ва ҷойҳои меҳостагиашонро дар Биҳишт тамошо мекунанд ва чун бармегарданд боз дар ҷойҳои худ дар қандилҳои арши Парвардигор ором мегиранд.

Хулоса, чун Аллоҳтаъоло шаҳидонро бо карами хеш шарбати шаҳодат нӯшонд, ба онҳо ҳаёти ҷовидонӣ ва неъматҳои биҳиштро арзонӣ бахшид. Шаҳидон мебинанд, ки ваъдаҳое, ки Аллоҳтаъоло барои шаҳидон дода буд, аз тасаввурашон зиёд иҷро шуда истодааст, бе ҳадду канор хурсанду хушҳол мешаванд. Илова бар ин, барои он бародарҳое, ки ҳоло ба инҳо напайвастанду лекин дар роҳи Аллоҳ ҷиҳод карда, ё умуман бо имон наздашон меоянд, хурсанданд. Зеро ба онҳо низ чун шаҳидон мувофиқи амалҳояшон ҷойҳои хубе аз Ҷаннат дода мешавад. Дигар хурсандиашон барои он аст, ки на худашон ва на бародарҳое, ки мисли онҳоянд, аз азоби рӯзи охират тарсе надоранд ва барои он ҷӣ ки дар дунё аз онҳо боқӣ мондааст, андӯҳгин ҳам нестанд. Зеро онҳо бо итминони комил дар раҳмати илоҳӣ дохил шудаанд. Илова бар ин, дар ивази он амалҳои солеҳе, ки шаҳидон дар дунё анҷом додаанду Аллоҳтаъоло аз ҷаннату неъматҳои он онҳоро сарфароз гардонид ва бо фазлу раҳмати худ савобҳои амалҳояшонро ба онҳо зиёда

медиҳад, хушҳоланд. Шодмонии дигари онҳо дар ин аст, ки Аллоҳтаъоло, аҷри ҳеҷ муъминонеро, ки амали некро анҷом дода бошад, зоеъ нагардондааст.

Муфасссирони олиқадр дар шарҳи мазмуни ин оятҳо ҳадисҳои бисёре овардаанд.

Бо ривояти Абдуллоҳ ибни Масъуд (р) аз Расулуллоҳ (с) омадааст, ки **“Худованд ба шаҳидони Уҳуд ё шаҳидони Бирри Маъунаҳ хитоб карда аз онҳо пурсид, ки дигар чӣ орзуе доред? Онҳо гуфтанд: «Парвардигоро! Мо болотар аз ин чӣ орзуе метавонем дошта бошем. Мо гарқи неъматҳои ҷовидонаи Ту бошем ва дар сояи арши Ту маскан гирифта бошем, куҷо ва кай ки хоҳем, дар Ҷаннати Ту сайр кунем. Локин мо аз Ту як чизро хоҳонем, рӯхҳои моро бори дигар ба ҷасадҳоямон баргардон ва мо бори дигар дар роҳи ризои Ту ҷиҳод кунем ва бори дигар ба шаҳодат расем».**

Тибқи баъзе ривоятҳо шаҳидон чун худро дар нозу неъматҳои Биҳишт мебинанд, таманно намуда мегӯянд: “Эй кош, хабари ин айшу фароғати моро ба бародаронамон мерасониданд, то онҳо низ ба сӯи ин ҳаёти абадӣ мешитобиданд”. Худованд ба ҷавоби орзуяшон фармуд, ки Ман мерасонам. Яъне ин се ояти қаблиро нозил намуд, чуноне ки аз мазмуни ин се оят маълум мешавад, он хабаре аз орзуҳои онҳост.

Ҳоло оятҳои баъдӣ аз сифатҳо ва хусусиятҳои муъминоне сухан мекунанд, ки онҳо дар ҳама ҳолат итоати Аллоҳ ва Расул (с)-ро мекунанд.

الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلَّهِ وَالرَّسُولِ مِنْ بَعْدِ مَا أَصَابَهُمُ الْقَرْحُ لِلَّذِينَ

أَحْسَنُوا مِنْهُمْ وَاتَّقُوا أَجْرٌ عَظِيمٌ

**Ал-лазӣна-с-таҷабӯ лиллаҳи ва-р расули миъ баъди маъ асбаҳуму-л-қарҳ. Лил-лазӣна аҳсану минҳум ва-т-тақава аҷрун ғаъзим. 172.**

**172. Касоне ки баъди ба онҳо захм расидан ҳам ҳукми Аллоҳ ва Расулро қабул карданд ва барои касоне, ки аз ин ҷамоъат неқӯкорӣ ва парҳезгорӣ намуданд, музди бузург аст.**

Муфасссирони олиқадр сабаби нузули ояти мазкурро чунин ривоят кардаанд. Вақто ки сарқумондони мушрикони қурайшии дар

Уҳуд ҳозиромада ҳангоми бозгашт ба сӯи Макка ба Равҳо гуфтани макон расиданд, Абӯ Суфён ва ёронашро андешаҳо фаро гирифт. Яъне, ба ёрони худ гуфт: “Мо ба чӣ хатои бузурге роҳ додаем? Мусалмононро шикастхӯрдаву маҷрӯҳ гузоштем ба баргаштем. Бояд аз ин ҷо баргардем, дохили Мадина шавем, ин нимқорагиро ба охир расонем.” Чун ин хабар ба Расулulloҳ (с) расид, ёрони худро гуфтанд: **“Дирӯз ҳамроҳи мо ҳар касе дар Уҳуд буд, барои таъқиби душман омода бошед, думболи онҳо мешавем!”**

Во аҷабо, аз хислату сифати муҷоҳидони ростини роҳи Аллоҳ. Онҳо агарчӣ дирӯз саҳт монда шуда, ё ҷароҳат бардошта бошанд ҳам, сухани Расулulloҳ (с)-ро лаббайк гуфта, тақрибан 70 нафар ҷамъ шуда, ҳамроҳи Расулulloҳ (с) думболи душман баромаданд. Онҳо сайри худро давом дода, дар ҳашт милии Мадина яъне тақрибан 20 км аз Мадина думболи душман ба **Ҳамроу-л-асвад** гуфтани маконе расиданд. Вақто Абӯ Суфён инро шунид, ҳеҷ бовариаш наомад, ки ҳатто маҷрӯҳон ба ин ҷо омада бошанд. Ӯ фикр кард, ки ин лашкари тозанафасест, ки моро таъқиб карда истодаанд. Хулоса, дар дили ӯ тарс ҷой гирифт, дигар он машварату дубора ҳамла кардан аз хотираш фаромӯш шуду роҳи Маккаро пеш гирифт. Расулulloҳ (с) дар **Ҳамроу-л-асвад** се рӯз боқӣ монданд, баъди се рӯз бе ягон ҷанг, бо як сиёсати бузург, ки онро ғазои **Ҳамроу-л-асвад** ном мебаранд, боз гаштанд. Арабҳои атроф, мунофиқон ва яҳудиҳо, ки баъди шикасти Уҳуд ба сари мусалмонҳо ҷуръат пайдо карда буданд, баъди ин ҳодиса ҷуръаташон фуру нишаст. Дар аснои роҳ Абӯ Суфён ба қорвони тичорати Абӯ Қаёс, ки ба Мадина равон буд вохӯрд. Барои тарсонидани мусалмонҳо Абӯ Суфён ҳилаи дурӯғинро ба қор андохт. Яъне ба онҳо маблағи қалоне дод, ки чун ба Мадина расанд, овозаҳо паҳн кунанд, ки гӯё Абӯ Суфён бо лашкари қалон ва бо хеле лавозимоти ҷангӣ, (то ин ки мусалмононро аз беҳу бун несту нобуд созанд), иродаи Мадинаро дорад.

Давоми қиссаро, иншоаллоҳ, ояти зер давом медиҳад.

الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ

إِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ ﴿١٧٢﴾

**Ал-лазӣна қола лаҳуму-н-нāсу инна-н-нāса қад ҷамаъу  
лакум фахшавҳум фа зāдаҳум имāна-в ва қолу  
ҳасбуналлоҳу ва ниъма-л-вакīл. 173.**

*173. Касоне ки ба онҳо (саҳобазон) мардум гуфтанд: «Ҳаройшина, мардуми кофир бар зидди шумо лашкаре ҷамъ кардаанд, аз он лашкар битарсед!». Пас, ин сухан имони онҳоро зиёда кард ва гуфтанд: «Аллоҳ моро басандааст (ва) Ё корсози нек аст».*

Агарчанде ояти мазкур давоми ояти қаблӣ ва ҷавобу давоми эзоҳи он бошад ҳам, локин сабаби нузули ин оятро Имом Бухорӣ аз Ибни Аббос (р) чунин ривоят кардаанд: “Вақто Абӯ Суфён хост Уҳудро тарк кунад, поини кӯҳи Уҳуд то масофаи овозрас омад, Расулulloҳ (с) боло буданд. Бо овози баланд гуфт: “Ай Муҳаммад, ҷанг бо навбат аст, як сол навбати ту буд, имсол навбати мо шуд, он чиро ки дар майдон мебинӣ, ки мурдагони шуморо гӯшу бинӣ буриданд, ин фармони ман нест. Ин амали беҳирадон аст. Акнун соли оянда, дар Бадре, ки бародарони моро ба қатл расонида будӣ бо ҳам вомехӯрем!” Расулulloҳ (с) дар ҷавоб гуфтанд: **“Агар ваъдаи вохӯрдани моро Аллоҳ хоста бошад, бо шумо дар Бадр вомехӯрем!”** Чун як сол сипарӣ шуд, Абӯ Суфён мувофиқи ваъдаи худ ҳамроҳи мушрикони Макка ба маконе бо ном Маҷнаҳ аз ноҳияи Маррул Заҳрон фуруд омад, аммо то Бадр норасида Аллоҳ дар дили ӯ тарс андохт. Онҳо ба қафо роҳи Маккаро пеш гирифта дар аснои роҳ бо Наъим ибни Масъуди Шаҷаъӣ ном марде, ки аз тавофи Ҳаҷи Умра боз гашта буд, вохӯрд. Ба ӯ гуфт: “Ман ба Муҳаммаду ёронаш ваъда дода будам, ки пас аз як сол дар Бадр вомехӯрем, яъне меҷангем, вале имсол соли қаҳти (хушксолӣ)-ст, ман салоҳ намебинам, ки бо онҳо дору гир кунам. Ин вохӯрӣ ва ҷанг бояд сола шавад, ки лоақал шутурони худро бо гиёҳон ҷаронда тавонем ва аз ширҳои онҳо бинӯшем. Ман намехоҳам Муҳаммад ба ваъдагоҳ ояду мо наомада бошем. Аз барои ҳамин чун ба Мадина меравӣ, онҳоро бо суханҳои гуногун аз хориҷ шудан ба Бадр суст гардон, агар ин корро анҷом дода тавонӣ, дар баробари хизмати худ, даҳ шутур подош мегири!” Хулоса, хоҳ Абӯ Қайс бошад ё Наъими Шаҷаъӣ ба Мадина омаду фармоиши сардори худро анҷом дод. Дар ҳамин асно Аллоҳтаъоло ояти мазкурро нозил намуда, дар он фармуд, ки Расулulloҳ (с) ва ёронаш касоне буданд, ки чун мардум ба онҳо гуфтанд, ки душман барои ҳамла алайҳи шумо лашкару ҷиҳози худро ҷамъ намудааст, аз онҳо битарсед, натарсиданд, балки чунин хабар имони онҳоро

зиёд намуд ва ҳеҷ тазалзуле дар онҳо пайдо нашуд ва гуфтанд: “Худованд моро аз шарри онҳо басанда аст ва бисёр вакили хуб аст барои мо ва корсои некӯи мост.”

Ҳикмат: Аз Имом Аҳмад ибни Ҳанбал ва дигар муҳаддисон чунин ривоят шудааст, ки чун ба сари Расулуллоҳ (с) вазниние рух медод, дастони худро бар сару баданашон кашида баъдан нафаси баланд берун карда, мегуфтанд: **“Ҳасбияллоҳу ва ниъмал вакил”**. Агар бар сари саҳобагон ҳам ягон вазниние меомад, Расулуллоҳ (с) онҳоро ба хондани ҳамин ҷузъи оят амр мефармуданд.

Акнун натиҷаи ба Аллоҳтаъоло таваккалу ихлос намуданро ояти зер зикр мекунад:

فَانْقَلِبُوا بِنِعْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ وَفَضْلٍ لَّمْ يَمَسَّسْهُمْ سُوءٌ وَاتَّبَعُوا رِضْوَانَ اللَّهِ

وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَظِيمٍ

**Файқалабу би ниъмати-м миналлоҳи ва фаъли-л лам  
ямсасҳум сӯ-у-в ва-т-табаъу риъвāналлоҳ. Валлоҳу зу  
фаълин ъаъим. 174.**

**174. Пас, (ин мусалмонон) ба неъмате аз Аллоҳ ва ба фаъли Ӯ  
бозгаштанд ва ҳеҷ осебе онҳоро нарасид ва пайравии хушнудии  
Аллоҳро карданд ва Аллоҳ соҳибфаъли бузург аст.**

Чун тибқи ваъда як сол сипарӣ шуд, Расулуллоҳ (с) бо ёрони худ гуфт: **“Омода шавед, ба Бадр меравем, агар шумо наравед, як худам танҳо бошам ҳам, меравам.”** Ёрони Расулуллоҳ (с) ҳамроҳи асбобу васоили ҷангӣ ва тиҷоратӣ омода шуданд, вале шуниданд, ки Абӯ Суфён аз роҳи худ ба қафо баргаштааст, локин чунин бошад ҳам, ба ваъдагоҳ барои рӯёруӣ бо душман бо қасди Бадр аз ватан хориҷ шуданд. Бо инояту фаъли Парвардигор ягон зарару зиён надида, бо офияту бе газанди душман, бо инъому фаъли Парвардигор хариду фурӯш карда, бо суди бисёре сарфароз гашта, бо як мартабаи бузург ба хонаҳои худ баргаштанд. Онҳо чун ҷӯи хушнудии илоҳӣ шуданду итоати ризои Парвардигорро хостанд, Парвардигор онҳоро ба ин мартаба сазовор дид. Зеро, Аллоҳтаъоло соҳиби фаъли бузург аст. Ин

ҳодисаро ғазои Бадри суғро номиданд. Ояти зер, сабаби тарсу хавфро баён мекунад.

إِنَّمَا ذَلِكُمُ الشَّيْطَانُ يُخَوِّفُ أَوْلِيَاءَهُ فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُونَ إِن كُنْتُمْ

مُؤْمِنِينَ ﴿١٧٥﴾

**Иннамā зāликуму-ш-шайтону юхаввифу авлийъаху фа лā тахóфухум ва хóфуни ин кунтум-м муъминин. 175.**

*175. Ин аст, чуз ин нест, ки ин хабардиҳанда шайтон аст, дӯстони худро метарсонад. Пас, шумо аз кофирон матарсед ва агар шумо муъмин ҳастед, аз Ман битарсед.*

Зимни ояти мазкур, Аллоҳтаоло ба Расули худ (с) ва ёронаш хабар медиҳад, ки он аъробие, ки назди шумо омаду гуфт, ки мардум алайҳи шумо ҷамъ шудаанд, то ин ки шуморо аз онҳо тарсонад, (яъне Наъим ибни Масъуди Ашҷай ё корвониёни Абӯқайс, ки онҳоро Абӯсуфён фиристода буд) ва ӯ хабарҳои мудҳишро бо иғвои шайтон нашр кард, ӯ худ низ шайтон аст, ки бо васвасаҳои худ шуморо аз кофирон метарсонад.

Аллоҳтаоло, дар давоми оят мефармояд, ки аз онҳо (кофирон) натарсед, зеро, онҳо дӯсти шайтонанду ба шикасту расвой маҳкуманд. Агар шумо муъмини ҳақиқӣ бошед, аз Ман битарсед! Агар нофармонии амри маро кунед, ҳалок мешавед!

Дар сураи “Анъом” ояти 112, иншоаллоҳ, сари ин маъно бори дигар боз мегардем.

Дар ояти зер, Аллоҳтаоло Расули худ (с)-ро тасаллӣ медиҳад, ки аз мунофиқоне, ки ба сӯи куфр мешитобанд, андӯҳгин набошад.

وَلَا تَحْزَنْكَ الَّذِينَ يُسْرِعُونَ فِي الْكُفْرِ إِنَّهُمْ لَن يَضُرُّوا اللَّهَ شَيْئًا يُرِيدُ

اللَّهُ إِلَّا تَجْعَلَ لَهُمْ حَظًّا فِي الْآخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٧٦﴾

**Ва лā яҳзунка-л-лазину юсāриъуна фи-л-куфр. Иннаҳум ла-й язурруллоҳа шай-ā. Юридulloҳу аллā яҷъала лаҳум ҳаžžан фи-л āхирати ва лаҳум ъазāбун ъаžим. 176.**

**176. Онон, ки дар нусрати куфр мешитобанд, Туро андӯҳгин накунад. Ҳаройина, онон ба Аллоҳ ҳеҷ зиёне расонида натавонанд. Аллоҳ меҳаҳад, ки дар охират онҳоро ҳеҷ баҳрае надиҳад ва онҳоро азоби бузург насиб аст.**

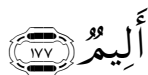
Аллоҳтаъоло дар ин оят суҳанро ба тарафи Пайғамбари Худ (с) гардонида, ба ӯ (с) тасалли медиҳад, ки аз касоне ки муртад шуданд (аз дин гаштанд) ё ҷамъе дар куфр аз ҳамдигар пешгузарӣ мекунанд, аз мунофиқоне, ки ба ёрии куфр мешитобанду алайҳи Ислом найрангҳо мебофанд, ҳеҷгоҳ ғамгин нашав. Зеро онҳо ба Аллоҳтаъоло ҳеҷ зиёне расонида наметавонанд ва аз мулки Парвардигор ҳеҷ чизеро ҳам кам карда наметавонанд.

Дар ин хусус ривояти дигаре низ вуҷуд дорад, ки Расулуллоҳ (с) барои куфри қавми худ аз ҳад зиёд андӯҳгин буданд, пас Ҳақ таъоло эшонро аз ин андӯҳи саҳт наҳй намуд. Сари ин суҳан, иншоаллоҳ, бори дигар дар ояти 8-уми сураи “Фотир” бозмегардем. Давоми оят мефармояд, ки иродаи Парвардигор ва машияти (хости) ӯ дар ҳаққи ин гуна шахсон чунин рафтааст, ки бо ҳикмати Худ ба онҳо ҳеҷ ҳиссаи некӯӣ ва савобе дар охират надиҳад. Онҳо бо вуҷуди он ки аз савоби охират маҳруманд, илова бар ин барои онҳо азоби бузурги Ҷаҳаннам омода аст.

Ҳикмат: Барои чӣ мунофиқон, бединон ва амсоли онҳо дар як фазои ором зиндагӣ доранд? Барои чӣ онҳо меҳостагӣ корашонро иҷро карда метавонанд? Ҳатто баъзеи онҳо ғолиб омада, дар дунё дастболо ҳам ҳастанд ва дунёро такон медиҳанд? Ин ҳама барои он аст, ки шахсони аз Исломи ҳақиқӣ хориҷ ва бо ихтиёри худ, озодона куфрро интиҳоб намуда, ҳамаи насибаашонро дар ҳамин дунё ба даст оранд. Ҳама ризқу рӯзӣ ва обрӯяшонро дар ҳамин дунё бинанд. Чун онҳо ба коми худ мерасанд, дар охират зиёни куфрашон ба онҳо баргардида, барои онҳо ба ғайр аз азоби дарднок дигар чизи фоидаовар нест ва онҳо аз неъматҳои охират тамоман маҳруманд. Зеро Аллоҳ хостааст, ки чунин тоифа аз насибаҳои неки охират маҳрум бошанд. (Наъзубиллоҳ).

Ояти зер ин муқаддимаро давом медиҳад.

إِنَّ الَّذِينَ اشْتَرُوا الْكُفْرَ بِالْإِيمَانِ لَنْ يَضُرُّوا اللَّهَ شَيْئًا وَلَهُمْ عَذَابٌ





**Инна-л лазӣнаштараву-л-куфра би-л-ӯмāни ла-й  
язурруллоҳа шай-а-в ва лаҳум ъазāбун алӯм. 177.**

*177. Дар ҳақиқат, ононе ки куфрро ивази имон хариданд, Аллохро ҳеҷ зиён нарасонанд ва барои онҳо азоби аламовар (омода) аст.*

Оре! Касоне, ки бо хости худ куфрро бо баҳои имонашон харидаанд, яъне мунофиқоне, ки имони худро бо куфр бадал сохтаанд, бояд бидонанд, ки хоҳ онҳо яҳудианду хоҳ насронӣ ва хоҳ мушриканд ё каси дигар, агар ҳам якҷо шаванду алайҳи Аллоҳ ва дини ӯ мубориза баранд, ҳеҷ зиёне ба Аллоҳ ва ба дини ӯ расонида наметавонанд. Аллоҳтаъоло чунин тоифаро ба ҳоли худ намегузорад, дер ё зуд нишонаҳои қудратҳои худро ба онҳо нишон медиҳад. Барои онҳое, ки тамоми насибаашонро дар ҳамин дунё гирифтаанд, дар охират ба ғайр аз азоби аламовар дигар насибаи неке нест. Мумкин аст, ки онҳо дар ин дурӯза дунё муъминҳоро азобу аламу шиканҷа кунанд, ҳатто ба қатл расонанд, локин дар охират азоби беқиёс барои чунин мардуми дунёдаркаш аниқ аст. Ин мазмун дар ояти зер идома дорад.

وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّمَا نُمَلِّهِمْ خَيْرًا لِّنَفْسِهِمْ إِنَّمَا

نُمَلِّهِمْ هُمْ لِيَزِدَّادُوا إِثْمًا وَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ

**Ва лā яҳсабанна-л-лазӣна кафарӯ аннамā нумлӣ лаҳум  
хайру-л ли аффусиҳим. Иннамā нумлӣ лаҳум ли яздāдӯ  
ишма-в ва лаҳум ъазāбу-м муҳӣн. 178.**

*178. Ононе ки кофир шудаанд, тасаввур накунанд, ки муҳлат додани Мо барои онҳо беҳтар аст. Чуз ин нест, ки барои онҳо муҳлат медиҳем, то ин ки гунаҳкориро зиёда кунанд. Ва барои онҳо азоби дардовард (омода) шудааст.*

Зимни ояти мазкур Аллоҳтаъоло кофирон ва амсоли онҳоро гӯшзад мекунад, ки онҳо фикр накунанд, ки бо ин ризку рӯзии фаровону умри дароз, пирӯзиҳову зиён расонидан алайҳи Ислом ва мусулмонҳо ҳеҷ балову офатро надида истодаанд ва ин ҳама барои онҳо хайр бошад. На! Ин ҳама ба ком расидани кофирон, ки онро барои худ бахту саодат меҳисобанд, ё бо пиндори хеш меғӯянд, ки агар мо кори нописандеро карда бошем, Аллоҳ моро ҷазо медиҳад. Ин бахту саодати мост, ки Аллоҳ барои мо рӯзӣ

дидааст. На! Зеро Аллоҳтаъоло дар давоми ояти мазкур фармудааст, ки ин мӯҳлат додан барои он аст, ки ҳар чӣ қадар метавонанд, кори гуноҳро зиёд кунанд ва мӯҷиби азоби Ҷаҳаннам шаванд. Зеро азоби хоркунандае, ки дар Ҷаҳаннам омода шудааст, барои чунин тоифа аст.

Хулоса, одатуллоҳ чунин қорӣ шудааст, ки ба кофирон дар ин дунё ривочи қору зиндагонии моддии гуворо медиҳад. Агар Худованд соҳиби ҳар гуноҳро бе фосила дар ҳамин дунё ҷазо меод, имони ба ғайбе, ки барои инсонҳо фарз аст, боқӣ наменонд. Кофирон бояд ба мазмуни ояти мазкур сарфаҳм раванду ба ҳоли худ бигирянд, ки ба қуфрро ихтиёр карданашон Аллоҳтаъоло онҳоро гумроҳ кардааст. Агар на, ҳоли онҳо ба инсони беҳираде монанд аст, ки болои дарахт мешавад ва ҳар чӣ қадар то шохи охир боло равад, худро дар амон меҳисобад, локин ғайри чашмдошт боди сахте вазида, ўро ба Замин ҳаво медиҳад, дар натиҷа тамоми устухонҳои ў дар ҳам мешикананд. Мусулмонҳо аз мусибатҳое, ки бар сарашон мерасад, бояд нороҳат нашаванд. Баръакс, агар даст ба тоату ибодат, тавбаю истиғфор зада ҳамаро аз Аллоҳ донанд, дари бахту саодати дунё ва охират барои онҳо кушода мешавад. Боз ҳикмати ояти мазкурро Аллоҳтаъоло худаш медонад.

مَا كَانَ اللَّهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَىٰ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ حَتَّىٰ يَمِيزَ الْخَبِيثَ

مِنَ الطَّيِّبِ ۚ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُطْلِعَكُمْ عَلَى الْغَيْبِ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يَجْتَبِي مِن

رُسُلِهِ مَن يَشَاءُ ۖ فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ ۚ وَإِن تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا فَلَكُمْ أَجْرٌ

عَظِيمٌ

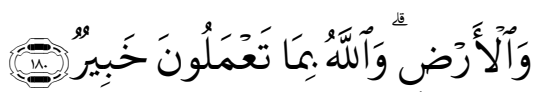
**Мā кāналлоҳу ли язара-л-муъминина ъалā мā айтум ъалайҳи ҳаттā ямӯза-л-хабиъа мина-т-таййиб. Ва мā кāналлоҳу ли ютлиъакум ъала-л-ғайби ва лāкинналлоҳа яҷтаби ми-р-русулиҳи ма-й-яшāъ. Фа āмину биллāҳи ва русулиҳ. Ва ин туъмину ва таттақу фа лакум аҷрун ъаъим. 179.**

*179. Аллоҳ мусалмононро ҳаргиз бар он чи алҳол шумо бар он ҳастед, нагузорад, то нопокро аз пок ҷудо кунад ва Аллоҳ ҳаргиз шуморо бар ғайб огоҳ накунад, валекин Аллоҳ аз пайғамбарони худ ҳар киро хоҳад, бармегузинад. Пас, ба Аллоҳ ва ба пайғамбарони Ӯ имон биёред ва агар имон ореду тақво кунед, шуморо музди бузург бошад.*

Бо ривояти Абӯолия (р) сабаби нузули ояти мазкур чунин аст: “Саҳобагон аз Расулуллоҳ (с) дархост намуданд, ки барои мо нишонае бошад, то мо мунофиқро аз муъмин ҷудо карда тавонем.” Пас, ҳамоно Аллоҳтаъоло ояти мазкурро фуруд овард ва дар он фармуд, ки шумо (муъминон)-ро бо ин ҳоле, ки бо мунофиқон омехта, як ҷо зиндагонӣ мекунед, во намегузорем. Зеро сирри дили инсонро ба ғайри Аллоҳ ҳеҷ кас намедонад. Чун озмоишҳо паи ҳам оянд, сирри дарунии ҳар инсон фош мешавад, ки ӯ муъмин аст, ё мунофиқ. Вагарна илми ғайб хоси Худованд аст, ҳеҷ касро аз он огоҳ нагардонидааст, то шумо бо кунҷковӣ покро аз нопок дидан замон ҷудо карда тавонед. Ба истиснои Паёмбарон (а), ки Аллоҳтаъоло ҳар кадоми онҳоро хоҳад, аз илми ғайби худ огоҳашон мегардонад. Метавонем муъмин ва мунофиқро бо иршоди онҳо шиносем. Аллоҳтаъоло ба Расулуллоҳ (с) аз хабарҳои ғайбӣ маълумот медод, аз он ҷумла хабари шинохтани мунофиқон аз ӯ (с) низ содир шудааст. Ба ғайр аз ин, бо сабаби гуноҳи бисёр ва қаринаҳое, ки бар мунофиқ будани инсон далолат мекунанд, шахсони равшанбин метавонанд, мунофиқонро ташхис диҳанд. Аз он ҷумла, ғазои Уҳуд имтиҳони бузург буд, ки мунофиқон мунофиқии худро ошкор намуда дар маъракаи ҷанг иштирок надоштанд. Аллоҳтаъоло дар охири ояти мазкур фармудааст, ки вақто, ки кор чунин бошад, пас ба Аллоҳ ва пайғамбаронаш имон биёред. Агар шумо имон биёред ва тақво кунед, барои шумо подоши бузург хоҳад буд. Бо роҳи дигар чунин аҷри бузургро ба даст овардан аз имкон берун аст.

وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخُلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا لَهُمْ بَلْ

هُوَ شَرٌّ لَهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَوَاتِ



**Ва лā яҳсабанна-л-лазӯна ябхалуна би мā ātāҳумуллоҳу миҶ фазлиҳи ҳува хайра-л-лахум. Бал ҳува шарру-л лаҳум. Са ютававақуна мā бахилу биҳи явма-л қийāмаҳ. Ва лиллаҳи миrошӯ-с-самāвāти ва-л-арз. Валлоҳу би мā таъмалуна Хабӯр. 180.**

*180. Ва касоне ки ба он чӣ Аллоҳ аз фазли Худ ба онҳо додааст, бахилӣ мекунанд, напиндоранд, ки ин буҳл барояшон беҳтар бошад, балки барои онҳо бисёр бад аст, наздик аст, ки рӯзи қиёмат он чи буҳл варзидаанд, тавқи гарданашон мешавад. Ва Аллоҳрост мероси осмонҳо ва Замин. Ва Аллоҳ ба он чӣ мекунад, огоҳ аст!*

Дар ин оят ҳоли онҳо, ки бахилӣ намуда, дар ҷамъовариҳои молу сарват ва ҳифзи он мекушанду дар роҳи ризои Аллоҳ садақа, ҳатто закот намедиханд, рӯзи растохез чӣ ҳол доранд, эзоҳ меёбад. Агарчанде дар ояти мазкур зикри закот сароҳатан набошад ҳам, локин ҷумҳури муфасссирон бар он иттифоқанд, ки ин оят дар бораи боздорандагони закот нозил шудааст. Умуман таълимоти дини Ислом чунин аст, ки ҳар молеро, ки Аллоҳтаъоло аз фазли худ ба инсоне диҳад, он моли амонат буда, соҳиби асосии он мол Аллоҳ аст. Бинобар ин, лозим аст, ки он мол дар роҳе сарф шавад, ки Аллоҳ розӣ бошад. Аммо шахсоне, ки молро меғундоранд, бахилӣ карда дар роҳи ризои Аллоҳ сарф намекунанд, тасаввур накунанд, ки чунин амал ба суди онҳост. Баръакс, бар хилофи тасаввури онҳо буда, зиёни онҳост. Яъне сарнавишти инсонҳои бахил чунин аст, ки он моле ки закоташро надоданд, рӯзи растохез тавқи гарданашон мешавад. Ба маънои ин ҷузъи ояти мазкур дар “Саҳеҳ”-и Бухорӣ аз Абӯҳурайра (р) ҳадисе аз Расулуллоҳ (с) ривоят шудааст, ки Расулуллоҳ (с) фармудаанд: **“Аллоҳтаъоло ба касе аз фазли худ мол диҳаду ӯ закоти он молро надихад, рӯзи қиёмат он мол ба шакли мори афъии калон мегардаду гардани ӯ мепечад ва ду тарафи даҳони ӯро гирифта ӯро неш зада мегӯяд: “Ман он молам, ки маро хазина карда будӣ”.**

Дар давоми мазмуни ояти мазкур омада, ки меросбарандаи тамоми осмонҳо ва Замин Аллоҳ аст. Оре! Инсон ҳар чӣ қадар умр

бинад, ҳар чӣ қадар молу мулк ҷамъ кунад ҳам, оқибати ӯ мурдан аст. Ҳеҷ инсон дар ин дунё ҷовидон намондааст. Ҳар чӣ ҷамъ кунаду бахилӣ карда закоти ӯро надиҳад, дар роҳи ризои Аллоҳ сарф накунад, дар охир ҳама аз сараш мемонад. Хулоса, барои соҳибмолҳо чӣ беҳтар мешуд, ки пеш аз ҷудо шудан аз молҳои худ бо додани закату нафақа дар роҳи Аллоҳ, худро аз баракоти маънавии он мол баҳравар мекарданд, аз масъулияти он ва дар ҳасрату надомат мондан дар рӯзи қиёмат худро халос мекарданд.

Ҷузъи охири оят хитоб намуда мефармояд, ки агар шумо бахилӣ кунед ё дар роҳи ризои Аллоҳ ба дармондагон кӯмак кунед, ҳамаро Аллоҳ медонад, мувофиқи он ба шумо ҷазо ё подоши арзанда медиҳад. Бо ҳамин оятҳое, ки марбут ба ғазои Уҳуд буданд, ба охир расиданд. Ҷузъиёти боқимондаи ғазои Уҳудро аз китобҳои дигар ҷӯё шавед.

Оятҳои зер аз макри яҳудиён сухан мекунанд.

لَقَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ أَغْنِيَاءُ سَنَكْتُبُ

مَا قَالُوا وَقَتْلَهُمُ الْأَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَنَقُولُ ذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿١٨١﴾

**Лақад самиъаллоҳу қавла-л-лазӣна қолӯ инналлоҳа фақирӯ-в ва наҳну агнийъъ. Са нактубу ма қолӯ ва қатлаҳуму-л-ағнийъа би ғайри ҳаққи-в ва нақулу зуқӯ ъазāба-л-ҳарӣқ. 181.**

**181. Батаҳқиқ, Аллоҳ сухани ононеро шунид, ки гуфтанд: «Ҳаройина, Худо фақир асту мо тавонгарем». Он чиро, ки гуфтанд ва пайгамбаронро ба ноҳақ куштанд, ба зудӣ хоҳем навишт ва бигӯем: «Азоби сӯзандаро бичашед!».**

Сабаби нузули ин оятро муфасссирон аз Ибни Аббос (р) чунин ривоят кардаанд: “Расулуллоҳ (с) Абӯбакри Сиддиқ (р)-ро ба маркази тадриси яҳудиёне, ки Байтулмидрос ном дошт, бо номае фиристод. Чун Абӯбакр (р) дохили он шуд, дид, ки яҳудиён атрофи Финҳос ибни Озуроа гуфтани шахс, ки яке аз олимони онҳо ҳисоб мешуд, ҷамъ омадаанд. Вақто ки Абӯбакр (р) ба онҳо номаро хонданд, Финҳос мазох кард. Абӯбакр (р) ба ӯ гуфт: “Вой бар ту! Аз Худо битарс! Мусалмон шав! Қасам ба Аллоҳ, ту медонӣ, ки Муҳаммад (с) Расули Аллоҳ асту барои ошкор сохтани ҳақиқат омадааст. Шумо номи ӯро дар китобҳои худ Таврот, Инҷил ошкоро

навишташуда, ёфтед, боз чӣ чиз шуморо аз Ислом овардан, манъ месозад?” Дар ҷавоб Финҳос мағрур ба сарвати худ шуда ё барои мардумро дар шак андохтан бо Абӯбакр (р) ишора ба ояти 11-уми сураи Ҳадид намуд: **“Ман юқризуллоҳа қарзан ҳасано” - “Кист, ки ба Аллоҳ қарзи ҳасана диҳад?”** ва ҳамчунин ишора ба ҷузъи ояти 276 сураи “Бақара” **“Юрбис садақот” - “Худованд бар садақот меафзояд”** ва гуфт: “Мо ба Худо ҳеҷ ниёзе надорем, Ёст ки ба мо ниёзманд аст. Мо, чуноне ки Ё аз мо тазарруъ мекунаду қарз мепурсад мо аз Ё қарз намекурсем. Агар Ё аз мо бениёз буд, чуноне ки рафиқи шумо (Муҳаммад) мегӯяд, Ё аз мо чаро қарз мепурсад?” Мо аз Худо дида бойтарем, агар Ё ғанӣ мешуд, аз мо қарз намекурсид. Баъд ишора ба ҷузъи ояти 276-уми сураи “Бақара” намуда гуфт: “Ё шуморо аз рибохӯрӣ наҳӣ мекунаду моро рибо медиҳад? Агар Худо бой мебуд, моро рибо ваъда намедод.” Дар ин асно Абӯбакр (р) дар ғазаб шуд ва ба рӯи Финҳос шаппотие зада гуфт: “Ай душмани Худо, агар байни мо ва шумо аҳдномае имзо намебуд, ба Аллоҳ қасам, ки саратро аз тан ҷудо месохтам.” Хулоса, Финҳос назди Расулulloҳ (с) меравад ва аз Абӯбакр (р) шикоят мекунад, ки бин рафиқи шумо ба мо чӣ кард!? Расулulloҳ (с) Абӯбакр (р)-ро мепурсад, ки чаро чунин кардӣ? Абӯбакр дар ҷавоб мегӯяд, ки эй Расулulloҳ (с), ин душмани Худо бисёр сухани носазои (баде) бузурге дар шаъни Аллоҳ гуфт: “Ба фикри ин душман, гӯё Аллоҳ фақир будаасту онҳо тавонгару бой. Ҷазабам омад ва як торсаки ба рӯяш задам.” Финҳос аз сухани гуфтаи хеш мункир шуд, дар ин асно дар радди Финҳос ва шахсони амсоли он ояти мазкур нозил шуда, тасаввури нодурусти яҳудиёро ботил сохта фармуд, ки дар ҳақиқат, Аллоҳтаъоло он сухани куфромези яҳудиёро, ки гуфтанд гӯё Аллоҳ дарвешу камбағал асту онҳо тавонгару бой ҳастанд, шунид. Агар он суханро ҳоло дар назди мардум инкор кунад, ҳам дар пешгоҳи Худованд, ки ҳама суханро мешунавад, инкор карда наметавонад. Аллоҳтаъоло на танҳо суханҳои онҳоро мешунавад, балки онҳоро гӯшзад намуда мегӯяд, ки Ман суханҳои онҳоро менависам, яъне Аллоҳ кироманкотибинро амр намудааст, то суханҳои онҳоро дар девони аъмолашон нависанд. Инчунин Аллоҳ амали аҷдодони онҳо, ки пайғамбарони Аллоҳро ноҳақ ба қатл расониданд ва ҳатто ҳазрати Исо (а)-ро низ куштани шуданд, медонад. Финҳосу амсоли ӯ ба чунин корҳои бади бобоҳои худ розиянд, инро низ менависем.

Ин ақида саҳеҳ аст, ки муборизаи яҳудиён зидди пайғамбари Аллоҳ кори нахустин нест, онҳо дар тӯли таърихи худ чунин ҷиноятҳои фаровоне доранд. Аз қавми ба қатли паёмбарони Аллоҳ ҷуръат карда, шунидани суханҳои куфромез ва инкори ин суханҳо, таачҷубовар нест.

Хулоса, рӯзи растохез он навиштаҷоте, ки дар дафтари аъмоли онҳост, ба онҳо нишон дода мешавад ва аз номи Аллоҳтаъоло фариштагон ба чунин шахсон меғунд, ки акнун дар ивази амалҳои содиркардаатон азоби сӯзонро чашед!

Ояти зер давоми ояти қаблӣ буда, маънои онро, иншоаллоҳ, пурра месозад.

ذَلِكَ بِمَا قَدَّمْتُمْ أَيْدِيَكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ

**Зāлика би мā қаддамат айдикум ва анналлоҳа лайса би  
Заллāми-л лил ъабид. 182.**

**182. Ин азоб ба сабаби он амалест, ки дастони шумо пеш  
фиристодааст. Ва ҳаройина, Аллоҳ бар бандагони Худ ситамкор  
нест.**

Чунин тоифаҳо, ки сифаташон дар ояти қаблӣ гузашт, бе сабаб ба он азоби сӯзон сазовор намешаванд. Балки онҳо бо хоҳиши худ гуноҳҳои бузургро содир кардаанд, ки худро гирифтори чунин азоби илоҳӣ гардониданд. Аллоҳтаъоло Зоти одил аст, зулмро ба ҳеҷ кас раво намебинад. Албатта, азобе, ки ба онҳо мечашонад, ситам набуда, балки айни адолат аст.

Сабаби нузули ояти баъди ро Имом Фаҳри Розӣ дар “Тафсири кабир” аз Абдуллоҳ ибни Аббос (р) чунин ривоят мекунад, ки ҷамоате аз яҳудиён, аз он ҷумла Каъб ибни Ашраф, Молик ибни Сайф, Финҳос ибни Озура ва дигарон, назди Пайғамбари Аллоҳ (с) омада гуфтанд, ки ай Муҳаммад, ту худро пайғамбари Аллоҳ мепиндорӣ ва меғӯӣ, ки Аллоҳ барои ман китобе фиристодааст. Ҳол он ки дар Таврот ба мо аҳди Аллоҳтаъоло шудааст, ки агар шахсе даъвои пайғабарӣ кунад, бояд қурбонӣ кунад ва оташе аз осмон омада онро сӯзонад, яъне то ин мӯъҷизаро набинед, ба ӯ имон наоред ва ӯро бовар накунад. Агар ту ҳам ҳайвонеро қурбонӣ кунӣ, агар чунин шавад, мо ба ту имон меорем. Ҳамоно буд, ки ояти зер нозил шуд, дурӯғ ва баҳонаи онҳоро ошкор намуд.

الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ عَهِدَ إِلَيْنَا إِلَّا نُونُ مَن لِّرَسُولٍ حَتَّى يَأْتِينَا  
بِقُرْبَانٍ تَأْكُلُهُ النَّارُ قُلْ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّن قَبْلِى بِالْبَيِّنَاتِ وَبِالَّذِى  
قُلْتُمْ فَلِمَ قَتَلْتُمُوهُمْ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٨٣﴾

**Ал-лазӣна қолӯ инналлоҳа ӯаҳида илайнā аллā нуъмина  
ли расӯлин ҳаттā яътиянā би қурбāнин таъкулуҳу-н-нāр.  
Қул қад ҷāакум русулу-м миn қаблӣ би-л-баййинāти ва  
би-л-лазӣ қултум фа лима қаталтумӯҳум ин кунтум  
содиқин. 183.**

**183. (Ба) шахсоне ки гуфтанд: «Ҳаройина, Аллоҳ ба сӯйи мо аҳд  
фиристодааст, ки ба ҳеҷ пайғамбар имон наорем, то он ки моро  
қурбоние биёрад, ки онро отаи бихӯрад», бигӯ: «Батаҳқиқ,  
пайғамбароне неш аз ман ба шумо нишонаҳоро, (ҳатто) он  
нишонаҳое, ки шумо гуфтед, оварданд, пас, агар ростгӯ ҳастед,  
чаро онҳоро куштед?».**

Яҳудиён аз Худо натарсида, доимо суханҳои бофтаи худро ба  
Таврот нисбат медиҳанд. Агар мақсадашон аз чунин ҳуҷҷатронӣ  
имон овардан бошад, бисёр хуб, локин матлабашон саркашӣ аз  
имону Ислом буд. Агар гуфташон мешуд, боз баҳонаи дигаре  
меёфтанд.

Хулоса, чуноне ки дар муқаддимаи ояти мазкур иҷмолан  
гузашт, онҳо шахсонеанд, ки дар ҳар даври замон аз пайғамбарон  
мӯъҷизаҳо талаб намуда, ваъда ба имон овардан медоданд.  
Ҳамин ки мӯъҷизаро медиданд, бо баҳонае аз ваъдаи худ сар  
метофтанд. Бинобар ин, Қуръони карим воқеаҳоро, ки бани  
Исроил аз сар гузаронидаанд, ба онҳо хотиррасон месозад. Дар  
ояти мазкур Аллоҳтаъоло ба Расулуллоҳ (с) амр мекунад, ки агар  
онҳо гӯянд, ки аз тарафи Аллоҳтаъоло дар Таврот ба мо аҳд  
шудааст, ки шахсе даъвои пайғамбарӣ дорад, бояд ҳайвонеро  
қурбон кунаду оташе аз осмон омада онро хӯрад (яъне, нест  
кунад), мо инро дида имон меорем, дар ҷавоби чунин шахсон бигӯ,  
ки агар дар он чи ки шумо мегӯед, ростгӯ бошед ва имон  
оварданатонро ба дидани чунин мӯъҷизаи махсус мавқуф



гузоштани бошад, чаро гузаштагони шумо ба пайғамбароне, ки бо талаби онҳо мӯъҷизаҳои бисёр ва махсус нишон доданд, имон наоварданд? Чаро онҳоро ба қатл расониданд?! Ҳоло шумо ҳам аз бобоҳоятон мондани надоред! Яҳудиёни ҳамасри Расулulloҳ (с), ки аз афъоли гузаштагони худ розианду пайравии онҳоро намудаанд, таҳти хитобу итоби ояти мазкур қарор гирифтанд. Дар ҳақиқат, таърихро инкор карда намешавад. Пайғамбароне гузаштаанд, ки чунин мӯъҷизаҳо оварда буданд. Агар умматашон чизеро барои ризои Аллоҳ қурбон ва ё назр мекарданд оташе аз осмон меомаду онҳоро меҳурд, ки аломати қабули он ибодат ҳисобида мешуд. Агар дар Таврот чунин суҳанҳо (ба шарт) омада бошад ҳам, он ба таври қисса омадааст, на ба таври ҳукм. Ҳар чизе, ки ҳукм набошад, лозим нест, ки барои исботи пайғамбарии ҳар пайғамбар албатта чунин мӯъҷиза лозим бошад. Аллоҳтаъоло ҳар пайғамбарро мувофиқи аҳволи асри худ мӯъҷизаҳои махсус медиҳад. Чунин суҳанҳоро гуфтан як баҳона аст, на ҳақиқат.

Ояти зер Пайғамбари Аллоҳ (с)-ро хитоб намуда даъват менамояд, ки агар озоре аз яҳудиён ба ӯ расад, нороҳат набошад.

فَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَ رُسُلٌ مِّن قَبْلِكَ جَاءُوا بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ

وَالْكِتَابِ الْمُنِيرِ

**Фа ин каззабука фақад куззиба русулу-м мин қаблика ҷаъу би-л-баййинāti ва-з-зубури ва-л-китāби-л-мунир. 184.**

**184. Пас, агар туро ба дурӯғ нисбат доданд, пас батаҳқиқ, пайғамбарони пеш аз ту, ки нишонаҳоро ва саҳифаҳоро ва Китоби равшанро оварданд, ба дурӯғ нисбат дода шуда буданд.**

Аллоҳтаъоло дар ин оят Пайғамбари Худ (с)-ро тасалли дода мефармояд, ки агар туро низ дурӯғгӯй ҳисобанду напазиранд, нороҳату дилгир мабош! Зеро дар шаъни пайғамбарон дурӯғу ёва бофтани яҳудиён ин чизи нава набуда, балки одати деринаи онҳост. Яҳудиён қавме ҳастанд, ки одатан дар собиқа пайғамбарони гузаштаро, ки онҳо бо оятҳои ошкор, бо мӯъҷизаҳо, бо насиҳатҳо, бо китобҳои нуроние, ки онҳо ҳидоятгари мардум буданд, омаданд, аммо ин тоифа онҳоро дурӯғгӯй ҳисобиданд. Бинобар ин, сабрро пешаи худ соз, ғамгин машав!

**Эзоҳ:** Китоби мунир ё китоби осмонӣ китоберо гӯянд, ки дар он аҳком, қонунҳо, дастуроти фардӣ ва иҷтимоӣ, дарҷ гардидааст. Сухуф китоберо гӯянд, ки саросар дорои панду насиҳат аст. Валлоҳу аълам. Акнун ояти зер ба ҷамоаи муъминон тасаллӣ ва барои кофирон ҳушдор аст.

كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ وَإِنَّمَا تُوَفَّقُونَ أُجُورَكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ

فَمَنْ زُحِرَ عَنْ النَّارِ وَأُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا

مَتَاعُ الْغُرُورِ

**Куллу нафси<sup>о</sup> зъайқату-л-маёт. Ва иннамā туваффавна**  
**учуракум явма-л-қийāмаҳ. Фа ман зуҳзиҳа ъани-н Нāри ва**  
**удхила-л-Ҷанната фақад фāз. Ва ма-л ҳайāту-д-дунйā**  
**иллā матāъу-л-ғурур. 185.**

**185. Ҳар нафс чашандаи марг аст. Ва ҷуз ин нест, ки рӯзи қиёмат**  
**музди амалҳои шумо тамои дода мешавад. Пас, ҳар киро аз**  
**Дӯзах дур дошта шуд ва дар Биҳишт дохил гардонида шуд,**  
**батаҳқиқ, ба мурод расидааст. Ва нест зиндагонии дунё магар**  
**матои ғурур.**

Ба дунболи баҳс бо муҳолифону афроди беимон ояти мазкур барои Пайғамбар (с) ва муъминон тасаллӣ ва барои муҳолифони гунаҳкор як ҳушдори раднопазир аст. Яъне нахустин хабари ин оят аз қонунест, ки болои тамоми мавҷудоти зинда, хоҳ инс, хоҳ ҷин, хоҳ малоика, хоҳ ҳайвон ё ҳашарот ва онҳо меҳоханд ё не, мувофиқи рӯзу соати муайяншуда ҳукми худро мегузаронад. Яъне, инсон хоҳ ҷавон аст ё пир, тавонгар аст ё мустаманд, хуб аст ё бадкор, муъмин аст ё кофир, тақводор аст ё бе тавфиқ дар роҳи имону ақида худро фидо кардааст ё худро хор намуда бандаи бандагон шудааст, чашандаи марг аст. Хулоса, ҳама махлуқот, чи навъе набошанд дар навбати худ маргро мечашанд. Зеро марг саранҷоми ҳар мавҷуди зинда аст. Назди марг шоху гадо баробар аст. Ин дунё рӯзе ба охир мерасаду қиёмат оғоз мешавад, дар он рӯзи растохез подоши ҳамаи амалҳоро комилан ба соҳибҳояшон, (хайр бошанд муқофот, шар бошанд ҷазо), дода мешавад.

Мазмуни ҳадисеро аз Расулуллоҳ (с) овардан бамаврид аст: **“Албатта, қабр боге аз боғҳои Ҷаннат аст, ё ҳуфрае (чоҳи азоб) аз ҳуфраи Дӯзах аст”**. Ҳар инсоне аз оташи Дӯзах дур дошта дохили Биҳишт гардонида шавад, метавон гуфт, ки ӯ комёбу наҷот ёфтааст. Яъне ҳар чӣ меҳост, даст ёфт ва аз ҳар чӣ ҳарос дошт, наҷот ёфт. Агар билфарз, тамоми комёбии дунё ба инсон муяссар шавад, он бе дохил шудан ба Ҷаннат ҳеҷ аст. Агар инсон аз оташи Дӯзах наҷотёбанда набошад, ӯ наҷотёфта нест. Ҳар инсоне аз Дӯзах наҷот намеёбад, ӯ худро ройгон бой додааст.

Хулоса, дунё ва он чӣ дар дунёст, ин як матоеъст, ки агар инсон фирефтаи он шавад, гурур пайдо мекунад. Хоҳишҳои дунёро ҷои аввал меҳисобад.

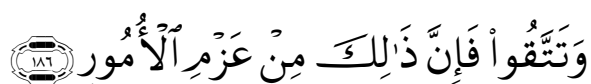
Аз Саъид ибни Ҷубайр (р) ривоят шудааст, ки ваъиду таҳдиди ояти мазкур барои шахсонест, ки дунёро аз охират беҳтар меҳисобанд. Аммо ҳар кас, ки охиратро ба василаи дунё металабад, дунё барояш беҳтарин матоъ аст, таҳти ҳушдори ин оят дохил нест. Аз мазмуни ин оят назарияи баъзе сӯфиён, ки бо истилоҳашон даъво мекунанд, ки (мо дар талаби Ҷаннат ва бими Дӯзах нестем), ба мо нофаҳмо мемонад. Ҳол он ки комёбии асли наҷот ёфтан аз Дӯзах ва дохил шудан ба Ҷаннат аст. Оё дар хориҷи Ҷаннат муваффақиятҳои олиро ба даст овардан мумкин аст? Илоҳо, ба фазлу карами Худ моро ба ин комёбӣ ноил ва сарфароз гардон! Омин!

Ҳикмат: Уламои киром гуфтаанд, ки дар ҳолати наздик шудани марг (ҳолати муҳтазирӣ) ва ҷон кандани инсон суннат аст, ки болои сари ӯ калимаи шаҳодат талқин карда шавад ва аз шахси муҳтазар такрори он талаб карда нашавад. Мустаҳаб будааст, ки болои сари муҳтазар сураи “Ёсин” хонда шавад. Зеро хондани сураи “Ёсин” мурданро бар шахси муҳтазар осон мегардонад. Ҳамчунин суннат будааст, ки майит ба сӯйи гӯристон бо шитоб, локин оромона бурда шавад.

Ояти зер аз муъминоне, ки ба балову офат ва имтиҳонҳои илоҳӣ рӯ ба рӯ мешаванд, сухан меғӯяд.

﴿لَتَبْلُوَنَّ فِيْ اَمْوَالِكُمْ وَاَنْفُسِكُمْ وَلَتَسْمَعُنَّ مِنَ الَّذِيْنَ اُوتُوا

الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَمِنْ الَّذِيْنَ اَشْرَكُوْا اَذًى كَثِيْرًاۚ وَاِنْ تَصْبِرُوْا



**❁ Ла тублавунна фӣ амвāликум ва анфусикум ва ла тасмаъунна мина-л-лазӣна уту-л-китāба миñ қабликум ва мина-л-лазӣна ашракӯ азаñ каѝиро. Ва иñ таѝбирӯ ва таттақӯ фа инна зāлика мин ъазми-л-умӯр. 186.**

*186. Албатта, шумо дар молҳоятон ва ҷонҳоятон озмуда мешавед. Ва албатта, аз касоне ки пеш аз шумо онҳоро Китоб дода шуд ва (ҳамчунин) аз касоне ки ширк овардаанд, бадгӯии бисёр мешунавед. Агар сабр кунед ва парҳезгорӣ намоед, пас, ин коратон албатта аз амалҳои шоиста аст.*

Сабаби нузули ин оятро баъзе муфасссирон дар шаъни Каъб бинни Ашраф, ки Расулуллоҳ (с)-ро дар шеърҳои худ бисёр ҳаҷв менамуду куффори Қурайшро алайҳи Расулуллоҳ (с) бармеангехт, нозил шудааст. Яъне чун мусалмонон аз Макка ҳиҷрат намуданд, аз молу зиндагии худ ҷудо шуданд. Мушрикони ба молҳои онҳо таҷовуз намуда онҳоро ба тасарруфи худ дароварданд. Ба муъминҳои дар Макка боқимонда аз ҳеҷ озори забонӣ ё баданӣ даст намебардоштанд. Чун онҳо ба Мадина омаданд, ҳолашон ҳамин буд. Яъне яҳудиёни Мадина низ онҳоро бадгӯӣ мекарданд, озор мерасонданд, хусусан аз забони шоири ҳарзагӯ Каъб бинни Ашраф ҳазёнҳо мешуниданд. Тибқи ривояти баъзе муфасссирон ояти мазкур мусалмонҳоро ба истиқомат намудан даъват мефармояд, ки дар боби ақида ва даъвати дини ростин ҳар инсон мувофиқи имоне дорад, аз тарафи душман, ҳамеша ба бало, офат, озору ҷафо, албатта рӯ ба рӯ омаданаш қатъист. Зеро роҳи имон инсонро ба Ҷаннат раҳсипор мекунад. Роҳи Ҷаннат доимо бо озорҳо печонида шудааст. Бинобар ин, шумо қатъан дар молҳо ва ҷонҳои худ озмуда мешавед. Мумкин аст, ки ба асари ҳодисаҳо молҳоятон аз даст раванд, мумкин аст, ки азизони худро аз даст диҳед ё ба бемориҳои вазнин мубтало шавед. Мумкин худатон шаҳид шавед. Ё мумкин, ки яҳуду насоро, дидаву доништа ба шумо ҳасад баранду азиятҳо расонанд. Ё аз мушрикони бисёр суханҳои дилозордиҳанда шунавед. Хулоса, дар оянда бо ин гуна санҷишҳо рӯ ба рӯ омаданатон мумкин. Агар шумо дар баробари ин ҳама сабр кунеду дину ақида ва имони худро нигоҳ доред, ин амали шумо амали шоиста буда, аз ҷумлаи корҳеост, ки инсонӣ оқил

барои ояндаи хеш, яъне он роҳи душворе, ки дар пеш дорад, худро омода сохтааст.

Ояти зер аҳдшикании аҳли китоб ва ба амонат хиёнат кардани онҳоро ошкор месозад.

وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ وَلَا تَكْتُمُونَهُ

فَنَبَذُوهُ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ وَاشْتَرَوْا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَبَيَّسَ مَا يَشْتَرُونَ ﴿١٨٧﴾

**Ва из аҳазаллоҳу миъсақа-л-лазӯна ӯту-л-китаба ла тубаййинуннаҳу ли-н-наси ва ла тактумунаҳу фа набазӯху варба ҷухуриҳим ва-ш-тарава биҳи саманан қалила. Фа биъса ма яштарун. 187.**

*187. Ёд ор ҳангомеро ки Аллоҳ аҳди касонеро, ки ба онҳо Китоб дода шуда буд, гирифт, ки ҳаройина, онро ба мардум баён кунед ва онро пинҳон макунед. Пас, онро паси пушти худ андохтанд ва онро бо баҳои андак фурӯхтанд, пас чи бадаст он чиро, ки ҳоло меситонанд!*

Ояти мазкур ишора ба ихтилофкориҳои аҳли китоб дошта, хусусан донишмандони яҳудро, ки ҳақиқатро пӯшиданду ба мардум нарасониданд, шадидан таҳдид мекунад. Яъне Аллоҳтаъоло аз уламои аҳли китоб бо забони пайғамбарашон аҳду паймон гирифта буд, ки ҳар ҳукми илоҳиеро, ки дар ин китобҳои осмонӣ аз тарафи Аллоҳтаъоло амр шуда бошад, пинҳон накарда, бе тағйиру бе табдил, ошкоро ба мардум баён кунанд. Аз он ҷумла, ба Муҳаммад (с) имон оранду ба ӯ тобеъ шаванд. Онҳо бо розигии худ аҳд дода буданд, ки он чӣ ки ҳақиқат аст, пинҳон накарда, мувофиқи аҳднома ба мардум мерасонанд. Мутаассифона, аҳдро шикастанд, фармоишоти китобҳои осмониро ба фаромӯшӣ супурда, гӯё он китобҳоро пушти сар гузоштанд, то онҳоро набинанд. Дар ивази он аҳду паймон ба матои беарзиши дунё розӣ шуданд, аҳкоми шариатро тағйир дода, бо баҳои андак аҳкоми илоҳиро фурӯхтанд. Яъне дар оятҳои Тавроту Инҷил барои фиреби оммаи мардум дигаргуниҳо ворид сохтанд. Муждаи пайғамбарии ҳазрати Муҳаммад (с)-ро, ки изҳораш аз ҳама чиз бештар зарур буд, махфӣ нигоҳ доштанд. Чандон, ки дар сарфи мол бахилӣ варзиданд, дар наشري илм бештар бахилӣ намуданд.

Давоми ояти мазкур баҳои чунин шахсонро маълум намуда

фармудааст, ки чӣ бадаст сифати чунин шахсони китобхон, чӣ бадаст ин гуна аҳду байъати онҳо. Ояти мазкур ба таври умум ҳушдори шадидест барои оммаи мардум, ки илми судмандашонро аз мардум пинҳон медоранд. Зеро дар ҳадиси шариф монанди ин омадааст: **“Ҳар касе аз илме мавриди пурсиш қарор гирад, дониста он илмро пӯшонад, рӯзи қиёмат ба даҳони чунин олим лаҷоми оташин зада мешавад”**. Сабаби нозил шудани ояти зеро муфасссирон бо овардани чанд ҳадис ривоят кардаанд, ки яке аз онҳо ин аст: “Бо ривояти Имом Бухорӣ (р) аз Ибни Аббос (р) Пайғамбари Аллоҳ (с) аз яҳудие ҳақиқати чизеро пурсиданд, ӯ ҳақиқатро пӯшида, чизи дигареро хабар дод, аммо назди Расулulloҳ (с) худро чунон нишон дод, ки гӯё мувофиқи савол ҷавоб додааст, ҳамин тавр хурсанд аз назди Расулulloҳ (с) хориҷ шуд, гӯё ки мавриди ситоиш қарор ёфтааст. Аз сӯйи дигар хурсандиаш барои он буд, ки посухи воқеаро пинҳон доштааст.” Аммо, Аллоҳтаъоло ӯро бо ин ҳол нагузошт, ҳамоно буд, ки ояти зеро барои Расули Худо нозил намуд ва сирри ӯро фош сохт.

لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَا آتَوْا وَتُحِبُّونَ أَن تَحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا

فَلَا تَحْسَبَنَّاهُمْ بِمَفَازَةٍ مِّنَ الْعَذَابِ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

**Лā таҳсабанна-л-лазӣна яфраҳӯна би мā ата-в ва  
юҳиббуна ай-юҳмаду би мā лам яфъалӯ фа лā  
таҳсабаннаҳум би мафāзати-м мина-л-ъазāб. Ва лаҳум  
ъазāбун алӣм. 188.**

**188. Ҳаргиз касонеро, ки ба он чӣ карданд, шод мешаванд ва ба он чӣ накарданд, дӯст медоранд, ки ситоиш карда шаванд, мапиндор, ки онҳо аз азоб халос мешаванд, барои онҳо азоби дарднок омодааст.**

Бо ривояти дигар, ояти мазкур дар шаъни мунофиқоне нозил шудааст, ки чун Расулulloҳ (с) ба чиҳод мерафтанд, онҳо бо баҳонаҳо аз ширкат дар майдони ҷанг худдорӣ мекарданд. Ҳангоме ки Расулulloҳ (с) аз ғазо бармегаштанд назди Расулulloҳ (с) омада қасам ёд мекарданд, ки агар узре намедоштем, ҳаргиз чиҳодро тарк намекардем. Бо чунин ҳол боз интизор доштанд ва меҳостанд, ки чизеро иҷро накарда бошанд ҳам, мисли муҷоҳидони фидокору вазифашинос мавриди ситоиш

қарор гиранд. Хулоса, ояти мазкур хитоб ба Расулуллоҳ (с) ва посух ба умеди нодурусти зишторон буда, мефармояд, ки ҳаргиз гумон нақун, ки касоне, ки ҳақиқатро мепаўшанду аз амалҳои зишти хеш хушҳоланд ва ҳеҷ кори шоистаеро нақарда бошанд ҳам, дӯст медоранд, ки мавриди таҳсину офарини мардум қарор гиранд, аз азоби Аллоҳ наҷотёфтагонанд, балки барои чунин тоифа азоби аламноки Ҷаҳаннам омода аст.

Хулоса, ояти мазкур агарчанде барои яҳуду мунофиқон нозил шуда бошад ҳам, локин муфассирон гуфтаанд, ки мазмуни ояти мазкур омаст. Яъне мусалмонҳоро гӯшзад мекунад, ки аз амалҳои бадашон шод набошанд, ба кирдори хуб ифтихор наварзанд. Агар амалҳои шоистаро нақарда бошанд, ба умеди ситоишу мадҳи мардум набошанд. Зеро мардум ба зоҳир менигаранд. Агар дар асл набошад, таърифи мардум инсонро ба ҳақиқати дурусте расонида наметавонад, зеро чунин кор бо худ хиёнатӣ худро фиреб додан аст.

Ояти зер, барои муъминон башорат ва барои кофирон таҳдид аст.

وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿١٨٩﴾

**Ва лиллаҳи мулку-с самāvāti ва-л-арз. Валлоҳу ʔалā кулли шай-и ʔадӣр. 189.**

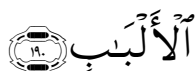
**189. Ва подшоҳии осмонҳо ва Замин аз онӣ Худост. Ва Аллоҳ бар ҳама чиз тавоност!**

Баъзе муфассирон сабаби нузули ояти мазкурро радд ва ҷавоби яҳудиёни ҷоҳиле, ки дар мазмуни ояти 181-уми ҳамин сура гузашт, донистаанд. Хулоса, Замину осмонҳо азони Худост. Ӯ таъоло бар ҳама кор қодир аст, акнун шахсони бадқору мунофиқе, ки сифаташон дар ояти қаблӣ, ё дар ояти 181-ум гузашт, тасаввур нақунанд, ки онҳо аз муҷозоти Аллоҳтаъоло халос шудаанд. Онҳо чунон ба азоби илоҳӣ гирифтӣ мешаванд, ки дигар касе нест ба ёрии онҳо шитобад. Чун дар осмонҳо ва Замин ҳукму салатанати Аллоҳ ҷорист, чунин гунаҳқорон ба ҳеҷ ҷо паноҳ бурда наметавонанд.

Оятҳои охири ин сура бори дигар аз яғонагии Аллоҳтаъоло ва аз қудрату ҳолиқияти Ӯ таъоло далелҳо оварда инсонро ба он

водор месозад, ки ба осмонҳо ва Замин, ки ҳама мулки ӯ таъолост, бо тадаббуру тафаккур назар андозад.

إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَآخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِّأُولِي



**Инна фӣ халқи-с-самāвāti ва-л-арзӣ вахтилāфи-л-лайли ва-н-наҳāри ла āйāti-л ли ули-л албāб. 190.**

**190. Ҳаройина, дар офариниши осмонҳо ва Замин ва дар паи якдигар омадани шабу рӯз барои соҳибони хирад ибратҳо ва нишонаҳост.**

Албатта, оятҳои Қуръон танҳо барои хондан нест, балки тиловати онҳо ва фаҳмидану андешидан дар онҳо беҳтарин роҳи худошиносист. Бинобар ин, ояти мазкур ишора ба бузургии офариниши осмонҳо ва Замин намуда мефармояд, ки инсоне, ки ба осмони беканор, Офтобу Маҳтоб, ситорагони сайёру собит ва кӯҳҳо, баҳрҳо ва дигар захираҳои ин замини паҳновар, назар меандозад, ё назар ба рафту омади шабу рӯз ва дарозу кӯтоҳ шудани онҳо дар фаслҳои тобистону зимистон мекунад, агар соҳиби хиради комил бошад, ба хулосае омада мефаҳмад, ки ин ҳама нишонаҳои қудрати Аллоҳи бузург аст ва мефаҳмад, ки ба ғайри Аллоҳи ягона дигар зоти инҳоро офарандаву ба низому тартиб дароварандае вучуд надорад. Бинобар ин, баъзе муфасссирон гуфтаанд: «Воҷиб аст, ки имони инсон аз далелҳои яқини зоҳирӣ пуштувона дошта бошад. Дар ҳадиси шариф монанди ин омадааст, ки **вой бар инсоне, ки ин оятро бихонад ва дар ин тафаккур накунад**».

Ривояти дигаре расидааст, ки чун ин ояти мазкур нозил шуд, Расулуллоҳ (с) то бомдод пайваста гиристанд. Хулоса, барои шинохтани Аллоҳтаъоло бояд, ки дар махлуқоти (офаридаҳои) ӯ таъоло назар намуда андеша карда, бузургии ӯ таъоло ва оҷизии худро фаҳм кард. Набояд дар зоти ӯ таъоло андеша намуд, зеро дарки ҳақиқати зоти ӯ таъоло, барои мо номумкин аст. Инсон ба ин фикр машғул шавад, ҳалок мешавад. Ояти мазкур таъйид мекунад, ки ин ҳақиқатро соҳибони хирад мефаҳманд.

Акнун оятҳои зер хабар медиҳанд, ки соҳибони хирад касоне ҳастанд, ки сифатҳои зайлро соҳибанд.



الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَمًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ  
السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَطْلًا سُبْحَنَكَ فَقِنَا عَذَابَ

### النَّارِ ﴿١٩١﴾

**Ал-лазӣна язкуруналлоҳа қийама-в ва қуъуда-в ва ғала  
чунубихим ва ятафаккаруна фи халқи-с-самавати ва-л-  
арзи Раббанā mā халақта ҳазā бātiлаи субҳāнака фа қина  
ғазāба-н-нār. 191.**

191. (Соҳибхирадон) касоне ҳастанд, ки истода ва нишаста ва  
ба паҳлуи худ хуфта Аллохро ёд мекунанд. Ва дар пайдоиши  
осмонҳо ва Замин фикр мекунанд (мегӯянд): «Эй Парвардигори  
мо, инҳоро беҳуда наёфаридаӣ, аз ҳама айбҳо Ту пок ҳастӣ, пас,  
моро аз азоби Ҷаҳоннам нигоҳ дор.

رَبَّنَا إِنَّكَ مَنْ تَدْخِلِ النَّارَ فَقَدْ أَخْزَيْتَهُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ ﴿١٩٢﴾

**Раббанā иннака маи тудхили-н-нāра фақад ахзайтаҳ. Ва  
мā ли-3-3олимина мин аи3ор. 192.**

192. Эй Парвардигори мо, ҳаройина, ҳар киро ба Дӯзах дарорӣ,  
пас, батаҳқиқ, ўро расво кардаӣ! Ва барои ситамгорон ҳеч  
мададгоре нест.

رَبَّنَا إِنَّا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِي لِلْإِيمَنِ أَنْ ءَامِنُوا بِرَبِّكُمْ فَآمَنَّا رَبَّنَا

فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ الْأَبْرَارِ ﴿١٩٣﴾

**Раббанā иннанā самиғнā мунāдия-й юнāди лил имāни ан  
āмину би Раббикум фа āманнā. Раббанā фағфир ланā  
зунубанā ва кaффир ғаннā саййиāтинā ва таваффанā  
маға-л-аброр. 193.**

193. Эй Парвардигори мо, ҳаройина, нидокунандаеро шунидем ки ба сӯйи имон нидо мекард: «Ба Парвардигори худ имон оред!». Пас, имон овардем, Парвардигоро, гуноҳони моро биёмӯрз ва бадиҳои моро бипӯш ва моро ҳамроҳи некӯкорон бимирон.

رَبَّنَا وَءَاتِنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلَىٰ رُسْلِكَ وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَمَةِ إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ



**Раббанā ва āтинā mā ваъа-т-танā љалā русулика ва лā тухзинā явма-л-қийāмах. Иннака лā тухлифу-л-мīъād.194.**

194. Эй Парвардигори мо, он чӣ моро ба воситаи пайгамбари Худ ваъда кардаӣ, бидеҳ ва рӯзи қиёмат моро шарманда макун, албатта, Ту ваъдаро хилоф намекунӣ».

Аз мазмуни оятҳои мазкур маълум мешавад, ки Ў таъоло беандоза қодир ва сифатҳои комилро соҳиб аст. Вақто инсон инро фаҳмад, Ў таъолоро ибодат мекунаду дар шаъни нишонаҳои Ў таъоло тафаккурро лозим медонад. Бинобар ин, Аллоҳтаъоло дар ин силсила оятҳо сифат ва таърифи аҳли хирадро баён намуда фармудааст, ки соҳибхирадон касоне ҳастанд, ки ҳеҷ вақт ғофил набуда, зикру фикрро бо забон ва ба дил ҷамъ намуда, дар ҳама ҳол чи рост истода, чи нишаста, чи ба паҳлӯ ва ё хобида ба зикри Аллоҳ машғуланду бо забон онро ҷорӣ месозанд. Бо ривояте мурод аз “зикр” дар ин ҷо намоз аст. Яъне касоне, ки намозро дар ҳеҷ ҳолат тарк намекунанд ва онро дар ҳоли набудани узр рост истода, агар узре дошта бошанд, нишаста ё ба паҳлӯ ва ё хобида адо мекунанду дар офариниши осмонҳо ва замин фикр мекунанду мегӯянд, ки Парвардигоро, ин корҳои бузургу бекаронро беҳудаву бекор наёфаридаӣ. Чун инсон дарк кунад, ки Аллоҳтаъоло инҳоро беҳуда халқ накардааст, мефаҳмад, ки Аллоҳтаъоло ин дунёро ҳам майдони озмоиш қарор додааст, то фармонбардорон аз саркашон маълум шаванд. Хулоса, шахсе, ки ба ёди Аллоҳ машғул мешавад, заифии ҳудро фаҳмида тасбеҳ мегӯяд, ки Парвардигоро, аз он чӣ, ки лоиқи сифатҳои Ту нест, пок ҳастӣ! Ў инсони бохирад аст. Чун соҳибхирадон ба вучуди ин ҳадафҳо эътироф мекунанд, ҳатто дар офариниши худ фикр намуда, мефаҳманд, ки Худованд

онҳоро низ беҳуда халқ накардааст. Мефаҳманд, ки онҳо фақат барои зиндагии ин панҷрӯза дунёи гузарон наомадаанд. Мефаҳманд, ки сарои дигаре дар пеши онҳост ва дар он ҷо онҳоро подоши амалҳо, ҳисобу китоб, интизор аст. Онҳо масъулияти худро дарк сохта аз Аллоҳ дархост мекунанд, ки Худовандо, Ту аз ҳама сифатҳои нолоиқ пок ҳастӣ, моро аз азоби оташи Дӯзах нигоҳ дор! Ҳамчунин соҳибони хирад меғӯянд, ки Парвардигоро! Ҳар киро ба Дӯзах афканӣ яқин аст, ки ўро хору расво ва шарманда сохтай ва касеро ба оташи Дӯзах расво созӣ, агар ситамгор (кофир) бошад, барои ў ҳеҷ ёваре нест, то ўро наҷот диҳад. Зеро, ёвари асли имону амалҳои шоистааст, онҳо дар дунё ҳеҷ амали солеҳ накарданд. Бори дигар соҳибони хирад, яъне андешамандони зокир мефаҳманд, ки ин роҳи пурфарозу нишебро бе роҳбарони илоҳӣ ҳаргиз наметавон паймуд, ҳамеша дар орзуи шунидани овозу даъвати нидокунандагон мешаванд, то нидои онҳоро шунаванду онҳоро посух гӯянд, ки Парвардигоро! Ҳамоно шунидем даъваткунандае (Расулulloҳ (с) аст ё Қуръон) моро меҳонад, ки ба Парвардигоратон имон биёред! Мо даъвати ўро лаббайк гуфта, бо тамоми вучуди худ имон овардем. Парвардигоро, гоҳ гуноҳе аз мо сар мезанад, моро бибахшу лағжишҳои моро пӯшу ҳамроҳи некон ва дар роҳу расми онҳо мирон. Дар охири дуоҳояшон андешамандони зокир баъди анҷоми вазифаҳои хеш, меғӯянд, ки Парвардигоро! Он чиро ки ба василаи фиристодагонат ба мо аз подоши тоат ваъда додай, ба мо ато кун! Ва моро дар рӯзи растохез шармандаву расво магардон! Зеро Ту зоте ҳастӣ, ки ваъдаро хилоф намекуни!

Дар ҳадисе омадааст, ки чун Расулulloҳ (с) аз хобашон барои намози таҳажҷуд меҳестанд, ин 10 ояти охири сураи Оли Имронро меҳонданд ва дар охир бо дуои зайл назди Худованд муноҷот менамуданд: **“Аллоҳумма иҷъал фи қалби нуран ва фӣ самъи нуран ва фӣ басари нуран ва ўан ямини нуран ва ўан шимоли нуран ва мин байни ядайя нуран ва мин халфи нуран ва мин фавқи нуран ва аъзим нуран яемал қиёмаҳ”**.

Дар оятҳои баъдӣ дар бораи иҷобати дуо сухан меравад.

فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّي لَا أُضِيعُ عَمَلَ عَمَلٍ مِّنْكُمْ مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنْتِي<sup>ط</sup>  
بَعْضُكُمْ مِّنْ بَعْضٍ<sup>ط</sup> فَأَلَّذِينَ هَاجَرُوا وَأُخْرِجُوا مِنْ دِيَرِهِمْ وَأُودُوا فِي  
سَبِيلِي وَقَتَلُوا وَقُتِلُوا لَا تُكْفِرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَا تَدْخُلْنَهُمْ جَنَّتٍ تَجْرِي  
مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ثَوَابًا مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ وَاللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الثَّوَابِ ﴿١٩٥﴾

**Фастаҷаба лаҳум Раббуҳум анни лā узйъу ъамала**  
**ъāмили-м миъкум-м миъ закарин ав унъā. Баъзукум-м миъ**  
**баъз. Фа-л-лазйина ҳаҷару ва ухричу миъ дийāриҳим ва узу**  
**фи сабилу ва қоталу ва қутилу ла укаффиранна ъанҳум**  
**саййиāтиҳим ва ла удҳиланнаҳум чаннāтиъ таҷри миъ**  
**таҳтиҳа-л-анҳāру савāба-м мин ъиндиллāх. Валлоҳу**  
**ъиндаҳу ҳусну-с-савāб. 195.**

**195. Пас, дуои онҳоро Парвардигорашон қабул кард, гуфт:**  
**«Ҳаройина, амали ҳеҷ амалкунандаеро аз шумо (аз мард ё зан)**  
**зоёъ намегардонам, баъзеи шумо аз баъзеатон аст. Пас, он**  
**касоне, ки ҳиҷрат карданд ва аз хонаҳояшон берун карда шуданд**  
**ва дар роҳи Ман ранҷонида шуданд ва ҷанг карданд ва қушта**  
**шуданд, аз онҳо бадихояшонро албатта дур мекунам ва**  
**ҳаройина, онҳоро дар богҳое дарорам, ки аз зери он богҳо ҷўйҳо**  
**меравад, ин савобест аз ҷониби Аллоҳ. Ва подоши нек назди**  
**Ўст».**

Ояти мазкур, бо фо-и тафриъия (равшанкунанда) оғоз шуда далел бар он аст, ки байни ояти мазкур ва оятҳои қаблӣ ҳеҷ мунофоте (ҷудоие) набуда, балки байнашон алоқа барқарор аст. Аз он ҷумла, яке аз ҳамсарони Расулуллоҳ (с) Умми Салама (р) аз Расулуллоҳ (с) пурсиданд, ки ё Расулаллоҳ дар Қуръони карим аз фидокориҳои мардон чун чиҳод, ҳиҷрат ва ғайра фаровон зикр шудааст, оё занон ҳам дар ин зикршудаҳо ҳаққе доранд? Ҳамоно ояти мазкурро Аллоҳтаъоло нозил намуд ва дар он ба ин савол посух дод, ки Парвардигорашон бе фосила дуо ва ниёиши муъминоне, ки соҳиби ақлу хирад ва тафаккур ҳастанд, иҷобат

намуд. Дар ҷумлаи баъдӣ фармуд, ки мардон аз занон ва занон аз мардон ва ҷинси ин ҳарду аз Одам ва Ҳавво (а) ба вуҷуд омадаанд, ман ҳаргиз амали амалкунандаҳои шуморо, хоҳ зан бошанд, хоҳ мард, бе таҳсис зоеъ намегардонам. Аллоҳтаъоло соҳанаширо бо қасам таъкид намуда фармудааст, ки барои касоне, ки тарки молу ҳолу диёр намуда, дар роҳи Аллоҳ ҳиҷрат намуданд ё онҳоро аз дару қошонашон хориҷ намуданд ё дар роҳи Аллоҳ озорҳо кашиданд ё ҷангиданд ва ё дар ин роҳ кушта шуданд, аз тарафи Аллоҳ мужда ин аст, ки гуноҳони онҳоро бахшидам ва албатта онҳоро дохили ҷунин ҷаннат мегардонам, ки аз зери дарахтони он ҷаннат наҳрҳо ҷориянд. Ин ҳама савобу мукофотҳо бе шакку шубҳа аз тарафи Аллоҳ ба онҳо мерасад, зеро Ӯ таъоло ҷунин зотест, ки назди Ӯ барои амалкунандаҳо тамоми подошҳои нек мавҷуд аст.

Ҷунин маъноро дар ояти 40-уми сураи “Ғофир” ва дар ояти 97-уми сураи “Наҳл” мутолиа кардан мумкин. Оятҳои баъдӣ муъминонро, ки ба саҳтиҳо ва ба дастнорасогиро гирифтаоранд, насиҳат медиҳанд.

لَا يَغُرَّنَّكَ تَقَلُّبُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي الْبِلَادِ ﴿١٩٦﴾

**Лā яғурраннака тақаллубу-л-лазӣна кафару фи-л билād.196.**

**196. Омаду (шуди) кори касоне, ки кофир шуданд дар шаҳрҳо  
Туру фиреб надиҳад,**

مَتَّعْ قَلِيلٌ ثُمَّ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿١٩٧﴾

**Матāъун қалӣлун с̣умма маъвāхум Ҷаҳаннаму ва биъса-л-миҳād. 197.**

**197. (ин баҳрамандӣ) матои андак аст. Пас, бозгашти онҳо  
Ҷаҳаннам аст ва ҷӣ бад ҷойгоҳест Ҷаҳаннам!**

Дар баёни сабаби нузули ин оятҳо омадааст, ки чун баъзе мусалмонон диданд, ки мушрикони Макка дар осоишанд, неъматашон фаровон аст, зиндагонии хуб доранд, тиҷораташон пурсуд аст ва ҳар ҷӣ мақсад доранд, ба он мерасанд, гуфтанд: “Ё Расулаллоҳ (с), мо душманони Худоро дар маишат мебинем, мо бошем аз камбағалӣ ба ҷон омадаем.” Ҳамоно оятҳои мазкур

барои тасаллии онҳо нозил шуд ва онҳоро ором сохт. Дар ҳақиқат ин дунё аҷоиб аст: муъминони покро дучори азоб, ё дар ҳичрат, ё ки аз ватан бадарға, ё дар зиндон мебинӣ, аммо кофирон бошанд, ба кибру ҳаво ба дабдабаву тантанаи худ дар айшу фароғат масрурона умр ба сар мебаранд. Чунин ҳолатҳо баъзе муъминонро андӯҳгин сохта, дар дилашон саволҳо пайдо мешавад, ки боиси фиреб хӯрданашон мегардад. Бинобар ин, то ин ки мусалмонон фиреб нахӯранд, Аллоҳтаъоло дар оятҳои мазкур ба Ҳабиби Худ (с) мефармояд, ки эй мухотаб, гашту гузори кофирон ва сафарҳои тичоратии босуди бисёри онҳо (бо моддиёти дунё), зиндагонии худро равнақ бахшидани онҳо тӯро нафиребад. Ин дунёи зудгузар бо ин ҳама завқу барқӣ худ назди неъматҳои Биҳишт матои андак аст. Онҳо дар ин дунё фақат аз ин лаззатҳои зудгузар баҳра мебаранду халос ва сипас бошишгоҳашон Ҷаҳаннам аст. Чӣ оромгоҳи бад аст Дӯзах барои онҳо, зеро онҳо дар он ҷо абадӣ мемонанд. Аммо акси ҷойгоҳи кофирон, Ҷаннат барои шахсони худотарсу боимон омода аст, инро ояти зер баён мекунад.

لَكِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ

فِيهَا نُزُلًا مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ لِلْأَبْرَارِ

**Лāкини-л лāзӯна-т-тақав Раббаҳум лаҳум ҷаннāтун  
таҷрӯ миҥ таҳтиҳа-л-анҳāру ҳолидӯна фӯҳā нузула-м  
мин ъиндиллāх. Ва мā ъиндаллоҳи хайру-л лил аброр.198.**

**198. Локин касоне, ки аз Парвардигорашон тарсиданд, онҳорост  
боғҳое, ки аз зери он ҷӯйҳо меравад, дар он ҳамеша бошанд, ин аз  
назди Аллоҳ (барои онҳо) меҳмонӣ аст ва он чӣ назди Аллоҳ аст,  
барои некӯкорон беҳтар аст.**

Аллоҳтаъоло дар муқобили Ҷаҳаннаме, ки барои кофирон омода сохтааст, дар ивази амалҳои шоистаи касоне, ки ба комрасидани кофирон онҳоро дар шубҳа наандохта буд ва онҳо пайваста аз Аллоҳ тарсон буданд, боғҳоеро мукофот медиҳад, ки зери дарахтони онҳо ҷӯйҳо ҳамеша ҷорианд ва соҳибони боғҳо дар онҳо ҷовидон мемонанд. Илова бар ин, накӯкорон аз ҷониби Аллоҳтаъоло, дар он боғҳо зиёфатҳо ва меҳмондории баръало

бинанд. Зеро, ҳар он чӣ назди Аллоҳтаъоло захира шудааст, аз тамоми неъматҳои муваққатии дунё хубтар аст.

Аллоҳтаъоло аз имони баъзе аҳли китоб дар ояти зер хабар медиҳад.

وَإِنَّ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَمَنْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ وَمَا أُنْزِلَ

إِلَيْهِمْ خَشِعِينَ لِلَّهِ لَا يَشْتُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا ۖ أُولَٰئِكَ لَهُمْ

أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿١٩٩﴾

**Ва инна мин аҳли-л-китаби лама-й юьмину биллаҳи ва ма унзила илайкум ва ма унзила илайҳим хошиъина лиллаҳи ла яштаруна би айятиллаҳи саманан қалила. Улаика лаҳум аҷруҳум тинда Раббихим. Инналлоҳа сариъу-л-ҳисаб. 199.**

**199. Ҳаройина, аз аҳли Китоб касоне ҳастанд, ки ба Аллоҳ ва ба он чӣ ба сӯйи шумо фуруғи фиристода шудааст ва ба он чӣ ба сӯйи онҳо низ фуруғи фиристода шудааст, имон меоранд ва барои Аллоҳ таслимишавандагонанд ва оятҳои Аллоҳро ба баҳои андак нафурӯшанд, барои онҳост подош назди Парвардигорашон.**

**Албатта, Аллоҳ зуд ҳисобгиранда аст.**

Муфасссирони олиқадр бо ривояти Ибни Аббос (р) ва Имом Ҳасан (р) сабаби нузули ояти мазкурро дар ҳақиқи Наҷҷошӣ подшоҳи Ҳабашистон донистаанд. Яъне чун ӯ аз қавми худ пинҳон имон оварда буд, чанде пас аз олам гузашт, Ҷабраил (а) хабари марги ӯро ба Расулulloҳ (с) расонд. Расулulloҳ (с) саҳобагонро амр намуда гуфт: **“Ҳезед, барои бародаратон, Наҷҷошӣ, намоз хонед!”** Расулulloҳ (с) бо асҳобашон намози ҷанозаи ғоибона дар ҳақиқи ӯ хонданд. Баъзе аз саҳобагон, ки аз ҳақиқати кор беҳабар буданд, гуфтанд: “Оё мо барои яке аз кофирони Ҳабашистон ҷаноза мехонем?” Ҳамоно Аллоҳтаъоло ояти мазкурро нозил намуд. Сифату баҳои чунин шахсони ангуштшуморро баён намуда фармуд, ки ҳастанд гурӯҳе аз аҳли китоб, хоҳ яҳуд бошанд, хоҳ насоро дар ҳақиқат ба Аллоҳ ва ба он китобе, ки барои шумо нозил шудааст, яъне ба Қуръон ва ба он китобҳое, ки барои онҳо

(Тавроту Инҷил) нозил шудааст, мисли Абдуллоҳ ибни Салом (р) ва асҳоби ӯ ва мисли Наҷшоӣ подшоҳи Ҳабашистон ва тобеони ӯ, бо камоли фурутанӣ бе тағйиру бе табдил имон биёранд ва оятҳои Парвардигорро бо баҳои андак нафурӯшанд. Онҳо гурӯҳе ҳастанд, ки Аллоҳтаъоло онҳоро дар роҳи ҳидоят ёрӣ додааст ва он аҷру савобе, ки назди Аллоҳ доранд, Аллоҳтаъоло ба онҳо дучанд медиҳад. Дучанд савоб барои он, ки аввал дар шариати худашон мустақим буданд ва чун Қуръон нозил шуду Муҳаммад (с) ба пайғамбарӣ мушарраф шуданд, ба инҳо низ имон оварданд, савоби дигар аз ин амалашон соҳиб шуданд.

Дар поёни оят омада, ки Аллоҳтаъоло зуд ҳисобгиранда аст. Бале! Дар қиёмат ҳеҷ неқӯр барои дарёфти подоши амалҳои неки худ ҳеҷ мушкилиеро намебинад. Ҷазои бадкорон бошад, лаҳзае ба таъхир намеафтад. Чунин мазмунро дар сураи “Бақара” ояти 202 ва дар сураи “Қасас” ояти 54 комил кардан мумкин (Т. “Баҳрул муҳит” ва Қуртубӣ).

Аллоҳтаъоло сураи мазкурро бо як васияте, ки ҷамъкунандаи неқбахтии дунё ва охират аст, ба охир расонида гуфт, ки...

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا

اللَّهُ لَعَلَّكُمْ تَفْلِحُونَ

**Йӱ айюҳа-л лазӱна ӱманусбирӯ ва собирӯ ва робитӯ ва-т-такуллоҳа лаъаллакум туфлиҳун. 200.**

**200. Эй касоне, ки имон овардаед, (дар тоъату ибодат) босабр бошед ва дигаронро ба бурдборӣ даъват кунед ва дар ҷангҳо ва дар ҳимояти сарҳади ватан омода ва собитқадам бошед ва аз Аллоҳ битарсед, шояд, ки шумо растағор шавед!**

Ояти мазкур охирон ояти сураи “Оли Имрон” буда, чаҳор асосеро, ки сабаби сарбаландии мусалмонон мешавад, баён мекунад: 1-ум: Дар роҳи даъват хавфу хатар, озмоишҳо ва азобҳои фаровон аст, пас, сабр лозим, зеро ки сабр ғизои асоси ин роҳ аст. Бинобар ин, Ҳақтаъоло муъминонро дар ин роҳ ба сабру тоқат хондааст. 2-юм: Афроди боимонро дастур медиҳад, ки дар муқобили душманони Ислом ва муҳҷим, ё дар муқобили нафси саркаш, бояд собитқадам бошанд. Яъне бояд муъминон дар



муқобили душманон аз онҳо дида зиёдтар босабр ва устувор бошанд. 3-юм, дастури ин оят мефармояд, ки дар баробари душман доимо аз марзҳо ё сарҳадҳои кишварҳои исломӣ муҳофизат ба амал оранд, то таҳти ҳуҷуми ғофилгиронаи душман қарор нагиранд ва бояд, ки сарҳадбонони кишварҳои исломӣ ҳамеша дар ҳолати омодабош қарор дошта бошанд. Инчунин инсон бояд, ки дар баробари васвасаҳои шайтонӣ ё дар муқобили ҳавасҳо ва шахватҳои ғофилкунанда дар ҳолати омодабош қарор дошта бошад. Баъзе муфассирон собитқадамиро дар интизорӣ кашидани намоз донистаанд: «Интизор шудани як намоз баъди дигаре дар масҷид ҳам мисли сарбозест, ки доимо дар муқобили душман дар ҳолати омодабош қарор дорад». 4-ум ин тарси Худост, ки ояти мазкур муъминонро ба он даъват намуда мефармояд, ки аз Худо битарсед, шояд, ки шумо растагор шавед! Муфассирон гуфтанд, тарси Худоро аз он се асоси қаблӣ баъд овардан, барои он аст, ки сабр, мусобара (собитқадамӣ), муробита (омода будан), бояд, ки омехтаи тақво ва парҳезгорӣ бошанд ва аз ҳар гуна худхоӣ ва кибру рӯиё ва аз ҳар гуна ғаразҳои шахсӣ дуру ҳолӣ бошанд. Дар ҳақиқат шахсоне, ки аз ин чаҳор асос дуранд, роҳашон ба роҳи шахсони растагор намераванд.

Дар ҳадис омадааст, ки чун Расулуллоҳ (с) барои намози таҳачҷуд бармехест ба сӯи осмон менигарист ва ин 10 ояти охири сураи “Оли Имрон”-ро мехонд. Чунин мазмунҳо дар сураи “Анфол”, ояти 60 низ ба чашм меҳӯрад. Дар фазилати нигоҳдории мамлакати мусалмонон мазмуни ҳадис чунин аст: **“Омодагии як рӯз дар роҳи Аллоҳ беҳтар аст аз дунё ва он чӣ дар дунёст.”** Дар ҳадиси дигаре Расулуллоҳ (с) фармуданд: **“Оё шуморо аз он чи ки Аллоҳ гуноҳоро маҳв ва дараҷаҳои шуморо баланд месозад, огоҳ накунам?** (Яъне огоҳатон месозам): **Комил сохтани вузӯъ (таҳорат), дар ҳолатҳои нохушӣ бисёр қадам ниҳодан ба сӯи масҷидҳо, интизорӣ кашидани намозро баъд аз намозе, ин аст рубот, ин аст рубот, ин аст рубот.”**

Поёни сураи “Оли Имрон”. Валиллоҳил ҳамд.

Илоҳо, моро шомили лутфу марҳамати бепоёни Худ соз, ба ҳамаи мо тавфиқро марҳамат фармо, то ин ки дастуроти Китоби осмониятро дар ҳаёти худ ба кор бурда тавонем. Алҳамду лиллоҳи раббил оламин ва-с-салоту ва-с-салому ало Расулиҳи Муҳаммадин ва ало олиҳи ва асҳобиҳи аҷмаъин ва ало аҳли байтиҳи ва ало ман тобаъаҳум би ихсон ило явмиддин. Омин!